

<C:\Users\Plazma\Desktop\detektivky a valečné\Beletria\Kessey Ken\Vyhodme ho z kola ven.pdb>

PDB Name: Kessey_Ken-Vyhodme_ho_z_kola_ve

Creator ID: REAd

PDB Type: TEXt

Version: 0

Unique ID Seed: 0

Creation Date: 16.8.1973

Modification Date: 16.8.1973

Last Backup Date: 1.1.1970

Modification Number: 0

Jeden, dva, tři -
my jsme bratři;
ktorej je to mezi námi,
co si zalez do tý slámy:
ten, ten, nebo ten,
vyhodme ho z kola ven.
DĚTSKÉ ROZPOČITADLO

1

Jsou tam.

Černí frajeři v bílém venku na chodbě, kde se pohlavně vybíjejí, aby zas všechno po sobě vytřeli, než je stačím načapat.

Pořád ještě vytírají, když vyjdu z pokoje, všichni tři nakrknutí a plní nenávisti ke všemu, k tyhle denní době, k tomuhle místu, k lidem, kterýma se tady musí zabývat. Když jsou v téhle ráži, bude lepší, když mě nezahlednou. Plížím se podle zdi jak pírkó ve svých plátěnkách, ale jejich speciální přístroje odhalí můj strach a zdvihnou hlavy, všichni tři najednou, a oči z černých tváří svítí jako ty palčivé ohýnky v lampách starého rádia.

"Heleme, náčelník. Velkej náčelník, hošani. Náčelník Hbitý koště. Pod' sem, náčelníku..."

Vrazí mi do rukou smeták s hadrem a ukážou, kde mám dneska šúrovat, a já zas jdu. Jeden mé ještě násadou smetáku přetáhne zezadu přes nohy, aby mě popohnal.

"Che, vidíte, jak se tetelí? Čahoun, že by mi moh jabka žrát s hlavy, a má přede mnou vítr jak malej

spratek."

Chechtají se, a pak slyším, jak si s hlavama u sebe za mýma žádama mumlají. Bzučení černých strojů, bzukot nenávisti a smrti a dalších nemocničních tajemství. Klidně se o těch svých nenávistných tajemstvích baví nahlas, když jsem kolem, poněvadž si myslí, že jsem hluchoněmý. Všichni si to myslí. Dávám si majzla, abych je vždycky převez. Jestli mi můj napůl indiánský původ v tomhle všivým životě někdy k něčemu pomoh, tak jen k tomu, že si umím dávat majzla, dlouhý léta mi už takhle pomáhá. Šuruju kousek ode dveří oddělení, když do nich z druhé strany vrazí klíč, a podle toho, jak zámek přilne ke klíči, zlehka, rychle a důvěrně, poznávám, že je to Velká sestra, která má s klíči nějaké zkušenosti. Proklouzne dveřma a dovnitř foukne zima, ale hned zas dveře za sebou zamkne, a já koukám, jak se jí po naleštěné oceli plazí prsty - koneček každého prstu má stejnou barvu jako její pysky. Srandovně oranžovou. Jako špička letovací pájky. Barva tak žhavá nebo ledová, že když se vás dotkne, nepoznáte jaká vlastně.

Nese si svou proutěnou kabelu, takovou, jako Indiáni kmene Umpqua prodávají u rozpálené srpnové dálnice, s opleteným uchem, jak brašna, na vercajk vypadá ta kabelka. Má ji všechny ty roky, co jsem tady. Je řídce pletená, takže vidím dovnitř; nemá tam žádné šminky, žádnou rtěnku, žádné tyhle ženské serepetičky, má v tý kabele tisíce součástek, který chce dneska ve službě použít - kolečka a převody, naleštěný ozubený kolečka, malinký kouličky, co se blyští jako porculán, jehly, klíšťky, hodinářský ohýbačky, cívky měděného, drátu...

Pokývne mi hlavou, když jde kolem. Nechám se smetákem odstrčit ke zdi, usměju se a dělám co můžu, abych tomu jejímu vercajku vytřel zrak, aby mi neviděla do očí - když máte oči zavřené, moc toho na vás nepoznají.

Slyším ve své tmě, jak její gumové podpatky pleskají o dlaždičky a chřestění těch krámů v kabele přesně zapadá do jejího kroku, když kolem mé prochází chodbou. Nese se, jako kdyby spolkla pravítko. Když zas oči otevřu, je už na konci chodby a zahýbá do skleněné kukaně sesterny, kde bude celý den sedět za stolem, zírat oknem a dělat si poznámky, co se za těch osm hodin služby v pokoji před ní dalo. Vidíte jí na obličejí, jak se už těší, jak je spokojená.

A pak... zbystří ty černý frajery. Pořád ještě stojí v chumlu, a huhlají. Vůbec neslyšeli, že vpadla na oddělení. Teď vycítí, že je provrtává očima, ale už je pozdě. Taky by mohli mít filipa a neslízat se a huhlat, když má tahle sestra službu na oddělení. Jejich hlavy od sebe vyplašeně odskočí. Velká sestra se nahrbí a šine si to rovnou k nim, lapeným v chumlu na konci chodby jako v pasti. Dobře ví, o čem si to povídali, a je vidět, že je vzteky bez sebe. Roztrhá ty černý parchanty na kusy, tak je vzteklá. Celá se nafukuje, bobtná, záda jí rozervalo bílou uniformu, ruce se jí článkují a má je už tak dlouhé, že by je kolem těch tří omotala pětkrát, šestkrát. Ještě se rozhlíží, točí obrovskou hlavou kolem dokola. Nikdo nikde, jen starý Koště Bromden, napůl Indián, se tady schovává za svůj smeták, a protože nemluví, nemůže ani volat o pomoc. Nemusí se tedy žinýrovat a její namalovaný úsměv se kroutí, roztahuje do širokého šklebu, a pořád se nafukuje, pořád je větší a větší, už je velká jako traktor, tak velká, že cítím ve vzduchu ten stroj uvnitř, tak jako cítíte motor, když musí táhnout moc velký náklad. Tajím dech a říkám si, bože, tentokrát to mají spočítané! Tentokrát tu svou nenávist vybičovali příliš vysoko, přepískli to, a teď se navzájem rozsápají, než jim vůbec dojde, co to dělají!

Ale akorát, když ty rozčlankované ruce začíná kolem těch černých frajerů obepínat a oni se ji už chystají násadama smetáků rozpárat odspodu, začnou všichni pacienti vylézat z pokojů, co je to za bengál, a sestra se musí proměnit zpátky, aby ji nepřistihli v její pravé, ohavné podobě. Než si pacienti protřou oči, aby aspoň zpola viděli, proč ten virvál, vidí už akorát vrchní sestru, usměvavou a chladnou jako vždycky, která těm černým mládencům říká, aby se nehloučkovali a nevybavovali, když je přece pondělní ráno a vědí, že první den v týdnu je třeba udělat fůru práce...

"... to protivné pondělní ráno, však víte, chlapani..."

"Jo, slečno Ratchedová..."

"... a čeká nás spousta vyšetření, takže takhle se hloučkovat a klábosit není snad tak příliš naléhavé..."

"Jo, slečno Ratchedová..."

Zmlkne a pokývne hlavou několika pacientům, co postávají kolem a poulí oči, ještě celé rudé a napuchlé spánkem. Každému kývne jenom jednou. Přesné, automatické gesto. Obličej má hladký, vypočítaný a

dokonalý jako drahá panenka, pleť jako smalt tělové barvy, kombinace bílé a smetanové, dětsky modré oči, malý nosík, růžové nosní dírky - všecko ta k sobě pasuje, až na tu barvu rtů a nehtů a velikost jejich prsou. Při výrobě došlo k nějaké chybě, když tomuhle jinak dokonalému výrobku přidělali tyhle velké, dočista ženský prsy, a vidíte, že ji to žere.

Chlapi pořád stojí a čekají, jak s téma černýma frajerama zatočí, a tak si najednou vzpomene, že mé viděla, a povídá: „A protože je pondělí, mládenci, co kdybychom do nového týdne vykročili tím, že dneska ze všeho nejdřív oholíme chudáka pana Bromdena, ještě než nám po snídani vezmou všichni holírní útokem, a kdoví, třeba se tak i vyhneme nějaké té - eh - výtržnosti, ke které nikdy nemá daleko, co říkáte?“

Dřív než se stačí někdo po mně otočit, vklouznu do komory na smetáky, zabouchnu se do tmy a zatajuju dech. Ráno před snídaní je na holení nejhorší doba. Když máte plný břicho, to jste hned silnější a probuzenější, a ti gauneři, co pracují pro Kombajn, se vám pak jen tak snadno nedostanou na kůži jednou z těch mašinek, který používají místo elektrických strojků. Když vás ale holí před snídaní, jak jim to sestra někdy ráno nařídí - v půl sedmé ráno v místnosti s bílýma stěnama a bílýma umyvadlami a dlouhýma zářivkami na stropě, aby nikde nebyla ani špetka stínu, a všude kolem vás řvou ty obličejové lapený za zrcadlami - jakou pak proti těmhle mašinkám máte šanci?

Schovávám se v komoře na smetáky a poslouchám, srdce mi potmě buší, a dělám co můžu, abych se nezačal bát, snažím se přeekslovat myšlenky na jinou kolej - myslet dozadu, vzpomínat na takové věci jako na naši vesnici a velkou řeku Columbií, myslet na to, jak jsme jednou s tátou byli lovit ptáky v cedrovém hájku za The Dallesem... Ale jako vždycky, když se pokouším přesadit myšlenky do minulosti a schovat se tam, začne mi do vzpomínek prosakovat strach. Cítím, jak ten nejmenší z těch černých mláďenců venku na chodbě lapá nosem po mém strachu. Roztahuje nozdry jak černé trychtýře a ta jeho veliká hlava se mu pohupuje ze strany na stranu, jak čenichá, a nasává strach z celého oddělení. Už mé ucítil, slyším, jak odfrkuje. Neví, kam jsem se schoval, ale cítí mě a loví kolem. Snažím se ani nepohnout...

(Táta mi říká, abych se nehýbal, povídá, že pes cítí nablízku bažanta. Vypůjčili jsme si od jednoho člověka v The Dallesu pointera. Všichni psi z naší vesnice jsou podvratáci, říká táta, žrouti rybích vnitřností, který nemá úroveň, tohle je pes, ten má instinkt! Nic na to neříkám, ale už toho ptáka vidím nahoře v cedrovém křoví, schouleného v šedivém chumáči peří. Pes pod ním běhá kolem dokola, je těch pachů nějak moc, aby moh ptáka s jistotou vystavit. Dokud se bažant nepohne, je v bezpečí. Drží se docela dobře, ale pes čenichá a krouží kolem, pořád hlasitěji, pořád blíží a blíží. Pak ptákovi povolí nervy, peří se rozprskne, a seskočí z cedru rovnou do broků tátovy pušky.)

Ten nejmenší černý frajer a jeden z těch větších mě bafnou, ještě nejsem ani deset kroků od komory na smetáky, a táhnou mě do holírny. Neperu se s nima, nedělám rámus. Když začnete řvát, dopadnete ještě hůř. Držím se zpátky, dokud se mi nedostanou ke spánkům. Dokavad' se mi to nedostane ke spánkům, nevím určitě, jestli to není jedna z těch náhradních mašinek namísto holicího strojku; potom se už neudržím. Jak se mi

dostanou ke spánkům, tak už síla vůle nestačí. Je to... tlačítko, zmáčknuté tlačítko, po kterým spustí: "Nálet! Nálet!" a řve to na mě tak hlasitě, že se to už vůbec ničemu nepodobá, všichni na mé řvou, z té druhé strany skleněné stěny, ruce na uších, obličej se jim kroutí, jako když mluvěj, ale z úst jim nic nevychází. Všecky ostatní zvuky se vpily do mého řevu. Znovu zapnou ten stroj na mlhu a už mě oblévá, bílá a chladná jako sbíraný mlíko, tak hustá, že bych se v ní moh i schovat, kdyby mě nedrželi. Nevidím tou mlhou ani dvacet centů před sebe a akorát přes vlastní kvílení slyším, jak Velká sestra jásá, když se řítí chodbou a rozhání pacienty z cesty tou svou pletenou taškou. Slyším, že se blíží, ale nedokážu přestat vřískat. Pořád ještě vřískám, když vtrhne dovnitř. Tlačej mě k zemi a sestra mi nacpe tu proutěnou kabelu se vším všudy do huby a láduje mi to násadou smetáku do krku.

(Někde v mlze šteká modrosrstý ohař, pobíhá sem a tam, vyplašený a ztracený, protože nic nevidí. Na zemi nikde jediná stopa, jenom ty, co dělá sám, čmouchá do všech stran studenou červenou bambulkou, ale žádný pach nevětrí, akorát svůj vlastní strach, strach, který ho propaluje jako horká pára.) Zrovna takhle, spálí mě, až vám o tom všem vypovím, o nemocnici, a o ní, a o chlapech - a o McMurphy.

Mlčel jsem už tak dlouho, že se to ze mě vyvalí jak povodňová vlna a budete si myslet, že ten chlap, co

to vypráví, plácá pátý přes devátý, že mu přeskočilo, Bože; budete si myslet, že něco tak strašného se ani doopravdy nestalo, že je to příliš hrozný, aby to mohla být pravda! Prosim vás. Pořád je mi ještě zatěžko myslet na to s jasnou hlavou. Ale pravda to je, i když se to třeba nestalo.

Když se mlha zdvihne a já zase vidím, sedím v denním pokoji. Tentokrát mě nestrčili do šokárny. Pamatuju se, že mě vyvlekli z holírní a zavřeli na samotce. Nepamatuju se, jestli jsem snídal nebo ne. Asi ne. Dokážu si vzpomenout na některý ráno, kdy mi ti černý frajeři přinesli na samotku od všeho nasup - údajně pro mě, ale snědli to sami - dokud se všichni tři nenasnídali, zatímco já tam ležel na prochcany matraci a díval se, jak vytírají vejce topinkama. Cítím ten omastek a slyším, jak žvýkají topinku. Jindy mi zas přinesli studenou kukuřičnou kaši a nutili mě, abych ji sněd, i když nebyla ani trochu osolená. Na tohle ráno se prostě nepamatuju. Nacpali do mě tolik těch věcí, pilulky jim říkají, že až do chvíle, kdy jsem uslyšel otvírat dveře oddělení, o sobě nic nevím. Ty dveře znamenají, že je nejmíň osm hodin, a to znamená, že jsem moh být v limbu na samotce půldruhý hodiny a mohli tam taky přijít technici a namontovat do mě všechno možný, co jim Velká sestra nařídila, a já o tom nemám nejmenšího tušáka. Slyším klapnutí dveří na oddělení na konci chodby, kam nevidím. Dveře oddělení se začnou otvírat v osm a otevrou se a zavrou tisíckrát za den, kšc-kš, klap. Každé ráno sedíme v řadě po obou stranách denního pokoje, mícháme po snídani dětské skládačky, posloucháme, kdy v zámku zaharaší klíč, a čekáme, kdo se v nich objeví. Nic jiného než tohle na práci nemáme. Někdy se ve dveřích ukáže stážista, co přišel hodně brzo, aby se moh podívat, jak vypadáme před ordinací. PO tomu říkají. Někdy je to něčí manželka, která přišla na návštěvu na jehlových kramfličkách a s kabelkou pevně přitisknutou na břicho. Někdy je to skupina učitelek základní školy na exkurzi, provázených tím bláznem z kanceláře pro styk s veřejností, co si vždycky pleská do zpocených dlaní a vypráví, jakou má strašnou radost, že z duševních léčeben vymýtili všechnu staromódní krutost: "Jaká veselá atmosféra, no řekněte?" Rejdí kolem učitelek, které se k sobě tlačí, aby náhodou nepřišly k úrazu, a pleská si do dlaní. "Ach, když jen pomyslím na ty někdejší časy, na tu špínu, špatnou stravu, a dokonce, ano, dokonce i surovosti, ach, pak si vždycky uvědomím, mé dámy, jak daleko jsme v našem snažení pokročili!" Ať se v těch dveřích objeví kdo objeví, obvykle je to zklamání, ale vždycky je tu šance, že tentokrát nebude, a jak do zámku vklouzne klíč, všechny hlavy se jako na provázku hnedka zdvihnou.

Dneska ráno to v zámku štrachá nějak divné; tohle není běžná návštěva. Pak se chodbou ozve eskortákův hlas, nasířený a netrpělivý: "Příjem, pod'te si ho podepsat," a černí frajeři jdou nato. Příjem. Všichni nechají karet a byznysu a obrátí se ke dveřím denního pokoje. Jindy bych byl venku na chodbě a viděl bych, koho to přijímají, ale dneska ráno, jak už jsem vám vysvětlil, mě Velká sestra nacpala tunovou zátěží a nemůžu se v židli ani nazdvihnout. Většinou jsem první, kdo vidí nový příjem, vidím, jak se propíží dveřma, klouže podle zdí a celý vyděšený stojí a čeká, až černý frajeři přijdou převzít jeho papíry a odvedou ho do sprchárny, kde ho svlíknou a nechají ho tam rozteteleného stát při otevřených dveřích, zatímco všichni tři pobíhají po chodbách, zubí se a hledají vazelínu. "Potřebujem vazelínu," řeknou Velké sestře, "na teploměr." Podívá se z jednoho na druhého: "To jistě," a podá jim aspoň čtyřlitrůvou sklenici, "ale nezapomeňte, mládenci, žádný hloučkování." Potom vidím dva, někdy i všechny tři ve sprchárně s příjmem, jak prohánějí teploměr masnotou, až je na prst opatlaný, a mručí přitom: "To je vono, panečku, to je vono," a pak dveře zavřou a pustí všechny sprchy, takže neslyšíte nic než zlomyslné syčení vody na zelených kachlích. Většinou jsem venku na chodbě a všechno to vidím a slyším.

Ale dneska ráno musím sedět na židli a jenom poslouchat, jak ho vedou. Ale i když ho nevidím, vím, že to není obyčejný příjem. Neslyším, že by se bázně šinul podle stěny, a když mu říkají o sprše, nepodvolí se jim slabounkým ano, rovnou jim hlasitě a drze odpálí, že je čistej ažaž, ksakru, pěkně děkuju. "Sprchovali mě dneska ráno v soudní vazbě a včera v lapáku. A přísahám, že by mi určitě sdrbali uši z hlavy i v tom taxíku, kterým mě sem vezli, kdyby tam našli vhodný kohouty. Prř, hochu, tak se mi zdá, že pokaždý, když mě někam lifrujou, musím se vydrbat napřed, potom a ještě mezi tím navrch. Už jsem to dopracoval tak, že sotva zaslechnu týct vodu, začnu pakovat svejch pět švestek. A vodpal vode mě s tím teploměrem, Same, a dopřej mi chvilku na vomrknutí mýho novýho domova; v psychologickém oustavu sem ještě nikdá nebyl."

Pacienti si vyměňují zmatené pohledy a hned se zas točí po dveřích, odkud pořád ještě přichází ten hlas. Mluví hlasitěji, než byste řekli, že má zapotřebí, když jsou ti černý kluci nablízku. Podle hlasu je pěkný kus nad nima, mluví dolů, jako kdyby plachtil padesát metrů nad zemí a hulákal na ty dole. Podle hlasu je to vazoun. Slyším, jak jde chodbou, a z jeho kroků je slyšet, že je vazoun, a rozhodně neklouže podle stěn; má na podpatcích železný podkůvky a cvaká jima o podlahu jako kopytama. A pak se ukáže ve dveřích, zůstane stát a zahákne si palce do kapes, široce rozkročený, a stojí tam a všichni chlapi mají oči jenom pro něj.

"Dobrý ráno, kámoši."

Nad hlavou mu visí na provázku papírový netopejz z předvečera svátku Všechny svatých; natáhne k němu ruku, cvrkně do něj a netopejz se roztočí jak čamrda.

"Náramné pěkně podzimní den."

Mluví zrovna jako táta, pěkně hlasitě a na plnou hubu, ale nevypadá jako táta; táta byl čistokrevný columbijský Indián - náčelník - tvrdý a vyhlazený jako pažba. Tenhle chlap je zrzek s dlouhými zrzavými kotletama, zpod čepice se mu dere chumel rezavých kudrlin, holiče by už potřeboval jako sůl, a jak byl táta vysoký, tak je tenhle široký, široký v bradě, v ramenou i přes prsa, ďábelsky se doširoka šklíbí bílými zubama, a je to tvrdás, ale jinak než táta, tak jako je tvrdý pod odřenou kůží baseballový míč. Přes nos a jednu lícni kost se mu táhne šrám, jak ho někdo při rvačce pořádně natáh, a ještě má v tom šrámu štychy. Stojí ve dveřích a čeká, a když se nikdo nemá k odpovědi, začne se chechtat. Nikdo přesně neví, čemu se chechtá, nic legračního se tady neděje. Ale nesměje se jako ten moula ze styků s veřejností, směje se volně a zvučně, smích mu vychází z těch široce rozšklíbených úst a rozlévá se v pořád větších a větších kruzích pokojem, až nakonec chlístá do všech stěn. Vůbec to nepřipomíná narvaný smích toho chlápka ze styků. Tenhle zní opravdicky. A najednou si uvědomuju, že je to první smích, co slyším za celý léta.

Stojí a dívá se na nás, houpe se na patách a chechtá se a chechtá. Proplete si prsty na břicho, ani přitom palce nevyndá z kapes. Vidím, jaký má velký a otlučený ruce. Všichni na pokoji, pacienti, personál, prostě všichni z něj a z toho jeho smíchu dočista oněměli. Nikdo se ani nehne, aby mu to zatrh, aby něco řek. Chechtá se, až nemůže dál, a pak vejde do denního pokoje. I když se už nesměje, ten jeho smích kolem něj pořád ještě visí, zrovna jako visí ve vzduchu hlas velkého zvonu, když už přestal odbíjet - sedí mu v očích, je v jeho úsměvu, v jeho naparovačné chůzi, v každém jeho slově.

"Jmenuju se McMurphy, kámoši, R. P. McMurphy a jsem blázen do karet." Mrkne a zazpívá kus písničky: "... a jak vidím paklík karet, vyklopím... své prachy... na stůl," a znovu se, rozchechtá.

Dojde ke stolku, kde hrají karty, tlustým prstem převrátí jednomu akuťákovi karty, zašilhá mu do listu a zavrtí hlavou.

"Jo, tak právě kvůli tomuhle jsem do tohodle oustavu přišel, abych vám, ptáci, přines trochu srandy a povyražení kolem hracího stolu. Na pendletonský pracovní farmě už nezbejval jedinej maník, kerej by ještě osvěžil mé dny, a tak jsem si vyžádal přeložení, víme. Potřebuju kapku čerstvé krve. No né, heďte, jak ten pták ty karty drží, dyť ti do nich vidí celá cimra, chlape! Takhle bych vás, děťátka, holil jako beránky."

Cheswick shrne karty dohromady. Zrzek natáhne ruku a podává ji Cheswickovi.

"Ahoj, kámo; co to hrajete? Binokl? Ježíši, to se teda nedivím, že je ti putna, jestli je ti vidět do listu.

Copak tady nemáte pořádný karty? No nic, tady je to varieto, mám s sebou vlastní paklík, pro strejčka příhodu, to je jiný kafe než tyhle karty s figurama - podívej ty vobrázky, no? Každěj úplně jinej. Dvaapadesát listů."

Cheswick má už oči navrch hlavy, a co na těch kartách vidí, jeho stavu nijak neprospívá.

"Pomalu, neumaž je; máme moře času, čeká nás moře partiček. Hraju s tímhle svým paklem nejradši, poněvadž druhejm hráčům trvá přinejmenším celej tejdén, než se vůbec naučej poznávat barvu..."

Má na sobě erární kalhoty a košili z donucovací pracovny, vybělené sluncem do barvy vodou ředěného mlíka. Jeho obličej, krk a ruce mají z dlouhé práce na polích barvu kůže vyčiněné hovězí krví. Na kšticí mu sedí prima černá motocyklová čepička, přes rameno má přehozenou koženou bundu, a vysoké boty má šedivé a zaprášené, dost těžké, aby jima rozkop chlapa vejpu. Odchází od Cheswicka, sundává si čepici a vyklepává z ní o stehno mračno prachu. Jeden z černých frajerů kolem něj krouží s teploměrem,

ale na něj jsou krátký; než ten černý kluk stačí zacílit, proklouzne mezi akut'ákama, obchází je a podává jim ruce. Ten jeho způsob řeči, jeho mrkání, křiklavý hovor, naparovačná chůze, všechno mi to připomíná obchodníka s aut'ákama nebo burzovního licitátora - nebo jednoho z těch pouťových vyvolavačů, co stojí na pódiu pod svýma pleskavýma fangličkama, v pruhované košili se žlutýma knoflíkama, a jako magnet zdvihá obličej z prachu.

"Víte, semlelo se to tak, že jsem se v rajtačce dostal párkrát do rvačky, abych vám nalil čistýho vína, a u soudu rozhodli, že jsem psychopat. A myslíte, že se budu hádat se soudem? To teda ne, na tohle můžete vsadit poslední dolar. Když mě to vytáhne z těch svinskejch hrachovejch polí, udělám všechno, co si budou jejich srdíčka přát, budu třeba psychopat nebo vzteklej pes nebo vlkodlak, poněvadž mně je to fuk, hlavně když už do smrti neuvidím žádnou plecí motyku. Tak mi teda povídej, že psychopat je chlápek, kterej se přesmoc pere a přesmoc šoustá, ale tak docela mít pravdu nebudou, nemyslíte? Chci říct, copak někdo jakživ slyšel vo chlapovi, kterej by to přepísk v posteli? Ahoj, kámo, jak ti říkaj? Já jsem nějakej McMurphy a z fleku vsadím dva dolary, že mi neřekneš, kolik bodů je v tom binoklovým listě, co máš v ruce, neřívej se! Dva dolary, co ty na to? Krucipísek, Same! Nemůžeš půl minuty počkat? Přestaň mě už rejpat tím svým pitomým teploměrem!"

Ten nový se na chvilku zastaví a rozhlíží se kolem, aby získal představu, jak to na denním pokoji chodí. Na jedné straně pokoje mladší pacienti, kterým se říká akut'áci, protože doktoři si o nich myslí, že jsou ještě pořád dost nemocní, že potřebují seřídít, trénují přetlačování rukou a karetní triky, takové ty, jak připočtete a odečtete a pak jich tolik a tolik odpočítáte a máte určitou kartu. Billy Bibbit se pokouší ubalit ukázkovou cigaretu a Martini obchází kolem a objevuje pod stolama a židlema různé věci. Akut'áci jsou pořád na nohou. Vyprávějí si vtipy a chichotají se do dlaní (tady se nikdo jakživ nedovolí odvázat a zasmát od plic, to by hned na něj přiletěl všechen personál s notesama a spoustou všetečných otázek) a žlutýma, krátkýma, ohryzanýma špačkama tužek píšou dopisy.

Fízlujou jeden na druhýho. Někdy o sobě některý chlap něco plácne, něco, co vůbec nechtěl pustit přes jazyk, a jeden z kámošů, co s nima sedí u stolu, zažívá a pak vstane, přitochí se pokradmu k velké denní knize u sesterny a všechno, co slyšel, tam napíše - tahle denní kniha je tam v terapeutickém zájmu celého oddělení, říká Velká sestra, ale já vím, že jenom čeká, až bude mít v rukou dost důkazů, aby mohla někoho poslat na opravu do hlavní budovy, kde mu v hlavě provedou generálku a všechny závady napraví.

Chlapovi, co tu informaci napsal do denní knihy, přidělá k jeho jménu na seznamu hvězdičku a druhý den může spát přes budiček.

Na druhé straně pokoje, naproti akut'ákům, jsou zmetky Kombajnu, chronici. Tihle nejsou v nemocnici proto, aby je seřídili, ale aby nemohli běhat venku po ulicích a nekazili výrobkům Kombajnu jméno. Chronici jsou tady nadobro, příznává personál. Chronici se dělí na chudáky, jako jsem já, kteří se pořád ještě můžou pohybovat, jen když jim dáte najíst, a kolečkáře a veget'áky. Chronici - tedy většina z nás, jsou vlastně pokažené stroje, co už nejdou opravit, s vrozenýma vadama, nebo pošramocené za všecika ta dlouhá léta, co takový chlap narážel hlavou do každé překážky, takže když ho nemocnice našla, krvácel rzí v nějakém opuštěném koutě.

Ale jsou tady mezi náma taky chronici, na kterých personál před lety něco zvorál; někteří z nás byli akut'áci, když sem přišli, a teprve potom přešli na druhou stranu. Ellis je chronik, který sem přišel jako akut'ák, a pak ho pokazili, když mu v tom všivým mozkožravým sálu, kterému černý frajeři říkají "šokárna", pustili do hlavy přesmoc elektřiny. Teď je přibitý na zeď ve stejném stavu, v jakém ho naposledy zdvihli ze stolu, ve stejné poloze, s roztaženýma rukama a pootevřenýma dlaněma, se stejnou hrůzou ve tváři. Takhle je přibitý na zdi, jako vycpaná trofej. Vytahují z něj hřebíky, jen když je čas k jídlu nebo když ho vezou do postele nebo když ho chtějí pošoupnout stranou, abych moh pod ním vytrít louži. Ve starým špitále stál vždycky tak dlouho na jednom místě, až pod ním chcanky vyžraly podlahu i s trámama, takže se propadal do spodního oddělení a ty dole pak měli pěkně zamotanou šišku, když došlo na sčíták.

Ruckly je další chronik, který sem před několika lety přišel jako akut'ák, ale s tím to přepískli zase jinak: zpackali nějak to vedení, co instalují v hlavě. Býval postrachem celého špitálu, pořád černý kluky kopal

do zadku a studentky ze zdravotní školy kousal do lýtek, a tak ho odvezli, aby ho dali do richtiku. Přivázali ho k tomu stolu a to bylo naposled, co ho někdo z nás zahlíd, než za ním zabouchly dveře; ale ještě než se zavřely, zamrkal na nás a povídá těm černým frajerům, když od něj odstupovali: "Za tohleto mi zaplatíte, deht'áci mizerný."

A pak ho po dvou týdnech přivezli zpátky na pokoj, s holou lebkou, obličej vepředu jedna mastná fialová podlitina, nad každým okem přištychovaná zdířka velká jako knoflík. Poznáte z těch jeho očí, jak mu hlavu uvnitř vypálili: má je očouzené, šedivé a prázdné jako vyražené pojistky. Celý den teď jenom drží před tím vypáleným obličejem starou fotku, převrací ji ve studených prstech, fotka je už celá šedivá, jak ji pořád okoukává z obou stran, že se ani nedá poznat, kdo na ní byl.

Personál teď považuje Rucklyho za jeden ze svých průšvihů, ale nejsem si jistý, jestli přece jen nedopad líp, než kdyby jim ta instalace dokonale vyšla. Ty instalace, co dělají dneska, se obvykle povedou. Technici mají víc cviku a zkušeností. Ty knoflíkové dírky do čela už nedělají, ani vás neřežou - dostávají se vám do hlavy očnima důlkama. Někdy odvezou chlapa na instalaci, opustí pokoj jako mizera a pošuk, co štěká na celej svět, a za pár neděl se vrátí zpátky s černomodrýma očima, jako kdyby dostal přes hubu, a je z něj ten nejsladší, nejhodnější, nejzpůsobnější chlapec, jakýho jste kdy viděli. Možná že ho dokonce za měsíc nebo za dva pustí domů, klobouk hluboko stažený do tváře náměsíčníka bloudícího v prostíněm, šťastném snu. Říkají tomu úspěch, ale já říkám, že je to jen další robot pro Kombajn a že by na tom byl líp jako průser, tak jako Ruckly, co tamhle sedí, žmoulá tu svou fotku a slintá blahem. Jakživ skoro nic jiného nedělá. Černý trpaslík ho tu a tam vyprovokuje k životu, když se k němu nakloní a zeptá se: "Pověz, Ruckly, copak asi dneska večer dělá tvoje stará v městě?" Rucklyho hlava vyletí nahoru. Někde v tom zpřeházeném soustrojí zašeptá vzpomínka. Zčervená a žíly se mu na jednom konci ucoupou. Tak ho to nafoukne, že se mu z krku stěží vydere slabé zapískání. Z koutku úst cedí bublinky, jak se úporně snaží něco říct. Když se konečně zmůže na pár slov, je to hluboký, dusivý chropot, z kterého vám naskakuje husí kůže - "Do prrrdele se starrrou! Do prrrdele se starrrou!" a pak z tý námahy padne do mdlob.

Ellis a Ruckly jsou nejmladší chronici. Plukovník Matterson je nejstarší - starý, zkamenělý kavalérista z první světové války, který ustavičně zdvihá svou holí procházejícím sestřičkám sukně, nebo každému, kdo ho vydrží poslouchat, přednáší z knížky v levé ruce nějaký dějepis. Je z celého oddělení nejstarší, ale ze všech nejdýl tady není - manželka ho sem šoupla teprv před pár lety, když to s ním došlo tak daleko, že už o něho sama nemohla pečovat.

Já jsem tady ze všech nejdýl, už od druhé světové války. Jsem na oddělení dýl než všichni ostatní. Dýl než všichni ostatní pacienti. Jen Velká sestra je tady dýl než já.

Chronici se s akut'ákama obvyčejně nemísí. Jedni i druzí zůstávají na svojí straně denního pokoje, jak si to taky černí kluci přejí. Černí kluci říkají, že takhle je to lepší, a každému taky dávají najevo, že takhle by to rádi viděli napořád. Po snídani nás naženou do pokoje, koukají, jak se rozdělujeme, a pokyvuují hlavama. "To je vono, páni, tak se nám to páčí. A takhle už pěkné zůstaňte."

Je vlastně zbytečné, aby vůbec něco říkali, protože chronici, tedy mimo mé, toho moc nenachodí, a akut'áci říkají, že radši zůstávají na své straně, než aby někam chodili, prý proto, že strana chroniků smrdí hůř než podělaná plena. Ale já vím, že to není smrad, co jim brání přejít na stranu chroniků, nechťejí si připomínat, že by takhle mohli jednou skončit sami. Velká sestra o tomhle strachu ví a šikovně ho využívá; jak se nějaký akut'ák začne stavět na zadní, hned mu to připomene, chlapci, chovejte se jako hodní chlapci a spolupracujte s personálem, má na mysli jen vaše uzdravení, nebo jinak skončíte na támhleté straně.

(Všichni na oddělení jsou strašně pyšní, jak pacienti spolupracují. Dostali jsme malou mosaznou destičku na prkýnku z javorového dřeva, na které je tiskace psáno: BLAHOPŘÁNÍ K ÚSPĚCHŮM DOŠAŽENÝM S NEJMENŠÍM POČTEM ZDRAVOTNÍCH PRACOVNÍKŮ ZE VŠECH ODDĚLENÍ NEMOCNICE. Je to cena za spolupráci. Visí na zdi přímo nad denní knihou; přesně uprostřed mezi chronikama a akut'ákama.)

Tenhle nový zrzavý příjem, McMurphy, ví hned od začátku, že není žádný chronik. Sotvaže se v denním pokoji trochu rozkouká, tak pozná, že patří na stranu akut'áků, namíří si to rovnou k nim, zubí se na celý kolo a s každým, ke komu přijde, si podává ruce. Nejdřív vidím, že jsou z něj všichni nesví, z toho jeho

tlachání a vtípkování, z toho, jak drze pokřikuje na toho černého kluka, co za ním běhá s teploměrem, ale hlavně z toho jeho halasného nespoutaného smíchu. Ručičky ciferníků na kontrolní desce při zvuku jeho smíchu pocukávají. Akutáci jsou celí vylekaní a zaražení, když se chechtá, úplně jako žáci ve třídě, kde zrovna není učitelka a jeden docela normální kluk tam dělá brajgl a ostatní mají nahnáno, že by se mohla učitelka zčistajasna zjevit ve dveřích a umanout si, že je všechny nechá po škole. Vrtí se a cukají sebou, reagují jako ty ciferníky na kontrolní desce; vidím, že McMurphy si taky všimnul, že jsou z něj na větvi, ale nezabrdí ho to.

"Krucí, na vás je teda žalostnej pohled. Nezdá se mi, že byste byli takový cvoci, mládeži." Snaží se je odvázat, zrovna jako licitátor, když před dražbou vysype pár anekdot, aby odvázal kunčafy. "Kdo z vás se tady vydává za největšího cvoka? Kdo z vás je největší magor? Kdo je tady přeborník v karbanu? Jsem tu první den a rád bych si hned ze začátku udělal voko u toho pravýho, když mi dokáže, že je ten právej. Kdo je tady magor číslo jedna?"

Říká to všechno Billymu Bibbitovi. Naklání se nad ním a provrtává ho očima, takže se Billy cítí nucen vykoktat, že on ještě není c-c-cvok číslo jedna, i když k tomu nemá da-da-daleko.

McMurphy nastrčí před Billa svou obrovskou pracku a Billymu nezbyvá nic jiného než mu podat svou. "Nojo, kámo," povídá Billymu, "to mě strašně těší, že k tomuhle cíli nemáš da-da-daleko, ale já chci tenhle celej podnik převzít se vším všudy a všady, a tak asi bude lepší, když si promluvim s chlapem, kterej je tu jednička." Otočí se ke stolku, kde několik akutáků nechalo karet, přikryje si jednu ruku druhou a vytáhne si kotníky, až to zapraská. "Víš, kámo, mám v plánu stát se na tomhle oddělení něčím jako karbanickým baronem, rozehrát tady d'ábelskou partičku vočka. Tak mě radši honem zaved k vašemu vůdci, ať máme jasno, kdo tady bude šéfem."

Nikdo neví určitě, jestli to tenhle vazoun s hrudníkem jak sud, s tou jizvou a rozškříbenou hubou jenom hraje nebo jestli je fakticky takový blázen, jak mluví, nebo oboje dohromady, ale všichni z toho začínají mít náramnej hec a chtějí hrát spolu. Pozorují, jak pokládá svou velkou zrzavou pracku na Billyho tenkou ruku, a čekají, co mu Billy odpoví. Billy vidí, že se čeká jenom na něj, že musí prolomit to ticho, a tak se rozhlídne a vybere si jednoho z hráčů binoklu: "Hardingu," povídá Billy, "počítám, že to bu-bu-budeš ty. Ty seš předseda pa-pa-pacientský rady. Tady ten č-č-člověk chce s tebou mluvit."

Akutáci se usmívají, nervozita z nich spadla, jsou rádi, že se děje něco mimo program. Dělalí si z Hardinga srandu, ptají se ho, jestli je fakt magor číslo jedna. Harding složí karty.

Harding je nanicovatý, nervózní chlápek s obličejem, který ve vás někdy budí pocit, že ten jeho obličej znáte z kina, je to až moc hezký obličej; aby moh patřit jen tak někomu z ulice. Má široká, štíhlá ramena, a když se chce schovat do sebe, stáčí je kolem prsou. Ruce má tak dlouhé a bílé a jemné, až mám dojem, že jedna druhou vyřezaly z mejdla, a někdy mu utečou a klouzavě před ním poletujou, volné jak dva bílí ptáci, dokud si jich nevšimne a nelapí je mezi kolena; má z těch hezkých rukou mindrák.

Je předsedou rady pacientů, protože má papír, že vyštudoval univerzitu. Má ho zarámovaný a postavený na nočním stolku vedle fotografie ženské v plavkách, která taky vypadá, jako kdybyste ji znali z filmovýho plátna - má strašně velký prsa, vytahuje si přes ně hořejšek plavek a dívá se úkosem do foťáku. Za ní sedí na ručniku Harding, v plavkách je kost a kůže, jako když čeká, že po něm nějaký velký chlápek začne kopat písek. Harding se pořád vytahuje, že má tuhle ženskou za manželku, říká, že je to nejrajcovnější ženská na světě a že ho v noci nikdá nemá dost.

Když na něj Billy ukáže, Harding se v židli pohodlně opře, nasadí důležitou masku a mluví do stropu, na Billyho nebo McMurphyho přitom ani nepohlídne: "Je ten pán... ohlášený, pane Bibbite?"

"Jste ohlášený, pane McMu-mu-murphy? Pan Harding je hrozně zaneprázdněný člověk, bez ohlášení nepřijímá."

"Tenhle zaneprázdněnej pan Harding je tady magor číslo jedna?" Zašilhá na Billyho jedním okem a Billy rychle zakývá hlavou nahoru a dolů; Billy je ze vši té pozornosti, které se mu dostává, šťastný jako blecha.

"Tak teda panu Magorovi Hardingovi řekněte, že pan R. P. McMurphy očekává, že ho přijme, a že tenhle špitál pro nás dva není dost velikej. Mám ve zvyku bejt všude jednička. Byl jsem jednička mezi šoférama pásáků ve všech dřevorubeckejch lágrech na Severozápadě, jednička mezi karbaníkama vodsad' až do Koreje, dokonce i jednička mezi plečema hrachu na tý hrachový farmě v Pendletonu -

takže počítám, že když mám bejt magor, tak musím bejt magor, jako když ho vymaluje. Řekněte tomu Hardingovi, že buď se mi postaví jako chlap chlapovi, nebo je u mě zbabělej skunk a udělá nejlíp, když do slunce západu vypadne z města."

Harding se rozvalí ještě pohodlněji a zahákne si palce za klopy. "Bibbite, řekněte tomu mladému nafoukanci McMurphymu, že se s ním setkám v pravý poledne na hlavní chodbě a vyřídíme si to mezi sebou jednou provždy, rozsoudí nás libida." Harding se snaží protahovat slova jako McMurphy; je to psina, když tak mluví tím svým vysokým, zadýchaným hlasem. "Můžete ho taky upozornit, aby bylo jasno, že jsem na tomhle oddělení magor číslo jedna už bezmála dva roky a že jsem největší magor, co kdy přišel na svět."

"Pane Bibbite, upozorněte pana Hardinga, že já jsem takovej cvok, že se přiznám i k tomu, že jsem volil Eisenhowera."

"Bibbite! Řekněte panu McMurphymu, že já jsem takový cvok, že jsem Eisenhowera volil dvakrát!"

"A rovnou panu Hardingovi řekněte," - položí obě ruce na stůl, opře se o ně a ztiší hlas - "že já jsem takovej cvok, že chci Eisenhowera v listopadu volit znova!"

"Smekám klobouk," povídá Harding, uklání se a podává McMurphymu ruku. Je mi úplně jasný, že McMurphy vyhrál, ale nejsem si jistý co vlastně.

Všichni ostatní akut'áci teď všeho nechají a tlačí se blíž, aby si omrkli, co je tenhle nový chlápek zač. Takového ještě na oddělení neměli. Vyptávají se ho, odkud je a co dělá, a takovýhle zájem u nich nepamatuju. Povídá jim, že je zasvěcenec. Povídá, že byl prostě tulák a drvoštěp, než ho čapli do armády, kde ho naučili tomu, k čemu měl odjakživa buňky; tak jako naučili některý chlapy ulejvce a jiný zas práci švindlovat, povídá, jeho naučili hrát poker. Od té doby se usadil a zasvětil svůj život karbanu ve všech podobách. Prostě hrát poker, zůstat svobodnej a žít si podle svýho, kde se mu zachce, když ho lidi nechaj na pokoji, povídá, "ale víte, jak společnost stíhá zasvěcence. Vod chvíle, co jsem našel svoje poslání, bručel jsem v tolika maloměstských, lapákách, že bych moh vo nich napsat průvodce. Jsem prej nenapravitelnej násilník. Jako že se rád peru. Pěkný hovno. Když jsem byl pitoměj drvoštěp, tak to jim nevadilo, když jsem se s někým serval; to je prej vmluvitelný, tak si prej těžce pracující našinec běžně ulevuje. Když je ale člověk karbaník, když vo vás vědí, že si občas vzadu za lokálem rozdáte partičku, stačí, abyste jen křivě plivli, a je z vás zatracenej kriminálník. Páni, jeden čas div že nepřišli na buben, jak mé furt honili z basy do basy."

Vrtí hlavou a odfrkuje.

"Ale takhle to šlo jen nějaký čásek. Naučil jsem se v tom chodit. Po pravdě povědino, tohle násilnictví, za který jsem kroutil v Pendletonu, bylo moje první uklouznutí za skoro celej rok. Proto mě taky zašili. Vyšel jsem ze cviku; ten řízek dokázal vstát z podlahy a zavolat poldy dřív, než jsem stačil pláchnout z města. Byl to tvrdej chlápek..."

Znovu se zachechtá a podává chlapcům ruce, a jak se k němu ten černý kluk s teploměrem přitočí blíž, posadí se a rozdá si to s někým v přetlačování rukou, až se takhle seznámí se všema akut'ákama. A když si potřese rukou s posledním akut'ákem, přejde rovnou ke chronikům, jako kdyby mezi náma nebyl žádný rozdíl. Nepoznáte, jestli je fakticky tak kamarádký nebo ho k tomu vede nějaký hráčský záměr, že se chce seznámit s chlápky, z nichž většina je na tom tak, že už ani nevědí, jak se jmenují.

Odtahuje Ellisovi ruku od zdi a pumpuje mu s ní jako nějaký politik, co kandiduje bůhví na co a Ellisův hlas má pro něj stejnou cenu jako každý jiný. "Kámo," povídá Ellisovi vážným hlasem, "jmenuju se McMurphy a moc nerad vidím, když se dospělej chlap plácá ve vlastní vodě. Proč si pod sebou nevytřeš?"

Ellis se s nelíbeným úžasem zadívá na louži kolem svých nohou. "Nojo, díky," řekne a dokonce udělá pár kroků k latríně, než mu zas hřebíky přitáhnou ruce ke zdi.

McMurphy postupuje podle řady chroniků, podává si ruce s plukovníkem Mattersonem a s Rucklym a se starým Petem. Podává si ruce s kolečkáři, chudáky i vegeťáky, potřásá rukama, které musí zdvíhat z klínů jak mrtvá ptáčata, mechanické ptáky, zázraky tenkých kůstek a drátků, co se unavily a spadly. Podává ruku každému, ke komu přistoupí, jenom Velkému Georgeovi ne, vodomilnému pošukovi, který se zazubí a ucukne před tou nehygienickou rukou, a McMurphy mu tedy jenom zasalutuje, a jak jde dál, řekne své pravičce: "Ruko, jakpak se ten děda asi dozvěděl o všech svinstvech, co máš za sebou?"

Nikdo nechápe, co tím sleduje, proč mu na tom tak záleží, aby se s každým poznal, ale je to lepší než kombinovat skládačky. Pořád opakuje, že je nutné, aby obešel a poznal každého, s kým tady přijde do styku, že to už patří k hráčské živnosti. Ale musí přece vědět, že nebude kamarádit s žádným osmdesátiletým organikem, který si hrací kartu dokáže nanejvýš strčit do huby a chvilku ji přežvejkávat. A přesto vypadá, jako když se dobře baví, jako když patří k těm chlápčům, co mají z lidí pořád jen srandu.

Já jsem poslední. Pořád ještě přikurtovaný k židli v koutě. McMurphy se zastaví, když ke mně dojde, zahákne si znovu palce do kapes a zakloní se a rozchechtá, jako kdyby na mně bylo něco srandovnějšího než na všech ostatních. Až mi najednou zatrnulo, že se směje proto, že z toho, jak tady sedím, s kolenama pod bradou a rukama ovinutýma kolem nich, a dívám se rovnou před sebe, jako že nic neslyším, že z toho všeho poznal, že to jen hraju.

"Fuúíí," řekl, "heleme, co nám to tady sedí."

Pamatuju si tuhle chvíli úplně jasně. Pamatuju se, jak přivřel jedno oko, zaklonil hlavu a zašvidral přes tu nevyhojenou, vínově červenou jizvu na nose a vysmíval se mi. Nejdřív jsem si myslel, že je mu k smíchu, když někdo jako já má indiánskou vizáž a černé, umaštěné indiánské vlasy. Myslel jsem, že se možná chechtá tomu, jaký jsem střízlík. Ale pak si vzpomínám, jak mě v tu chvíli napadlo, že se směje proto, že se ani na moment nedal oblafnout mou hluchoněmou maskou; najednou bylo fuk, jak chytře to hraju, přečet mě na první pohled a smál se a mrkal, abych to věděl.

"Copak je s tebou, Velkej náčelníku? Vypadáš jak Sedící bejk při stávce vsedě." Podíval se k akuťákům, jestli se jeho fóru taky zařehtají; když se jen uchichtli, obrátil se ke mně zpátky a znova na mě mrknul. "Jak se jmenuješ, náčelníku?"

Billy Bibbit zavolal přes pokoj. "J-j-jmenuje se Bromden. Náčelník Bromden. Všichni mu tady říkají náčelník Hbitý ko-ko-koště, protože ošetřovatelé ho nechávají většinu dne za-za-za-metat. Počítám, že ň-ň-nic jiného ani neumí. Je němý" Billy složil bradu do dlaní. "Kdybych já byl ň-ň-němej -" povzdychnul si - "zabil bych se."

McMurphy ze mě nespouštěl oči. "Že nám ale výrost, bude mít asi pěknou vejšku, co? Zajímalo by mé, jak je vysokéj."

"Myslím, že mu jednou někdo na-na-naměřil metr de-de-devadesát sedm, ale i když je tak velkej, bojí se i vlastního s-s-stínu. Je to v-v-velkej neměj Indián."

"Hned jak jsem ho uviděl, napadlo mě, že vypadá jak Indián. Ale Bromden přece není indiánský jméno. Z jakýho je kmene?"

"To nevím," řekl Billy. "Už tady byl, k-k-když jsem p-p-přišel."

"Podle našeho doktora," řekl Harding, "je jen poloviční Indián, myslím, že columbijský Indián. Z toho vymřelého kmene v údolí řeky Columbie. Doktor povídal, že jeho otec byl kmenovým náčelníkem, proto se mu taky říká ‚náčelník‘. Co se toho ‚Bromdena‘ týče, obávám se, že tak daleko moje znalosti indiánské tradice nesahají."

McMurphy sklonil hlavu až k mojí, abych se na něj musel podívat. "Je to fakt? Seš neměj, náčelníku?" Je ň-ň-němej i hluchej."

McMurphy sešpulil rty a dlouze se mi zahleděl do obličeje. Potom se napřímil a natáhl ruku.

"No co, ksakru, ruku mi snad podat může, ne? Hluchej nehlučej. Přísámboh, náčelníku, buď si velkej jak chceš, ale jestli mi nepodaš ruku, budu to mít za urážku. A urážet novýho magora číslo jedna v tomhle špitálu není zrovna dobrej nápad."

Když to dopověděl, otočil se na Hardinga a na Billyho a zašklebil se, ale ruku přede mnou nechal nataženou, ruku jako talíř.

Pamatuju se úplně jasně, jak ta ruka vypadala: za nehty měl smír, jak svého času makal v garáži; nad kotníky měl vytetovanou kotvu; na prostředním kotníku měl špinavou náplast, na kraji odloupenou. Ostatní kotníky měl plné šrámů a škrábanců, zahojených i docela čerstvých. Pamatuju, že měl dlaň od dřevěných topůrek seker a motyk vyhlazenou a tvrdou jako kost, ani by vás nenapadlo, že by tahle ruka mohla rozdávat karty. Dlaň měl mozolnatou a mozoly rozpukané a v jejich puklinách zadřenou špínu. Silniční mapa jeho putování křížem krážem po Západě. Tahle dlaň zašustila o mou ruku. Pamatuju se, jak se jeho silné a tvrdé prsty zavíraly kolem mých, jak mi rukou proběhl takový divný pocit, jak mi ruka na

klacku paže začala narůstat, jako by mi do ní přelíval vlastní krev. Zvonila krví a silou. Pamatuju se, že mi nabubřela tak, že byla skoro stejně velká jako jeho...

"Pane McMurry."

To je Velká sestra.

"Pane McMurry, šel byste prosím ke mně?"

To je Velká sestra. Ten černý frajer s teploměrem odešel a přivedl ji. Stojí a poklepává si teploměrem o náramkové hodinky, v očích jí bzučivě víří, jak se toho nového pacienta snaží otipnout. Rty má do trojúhelníku, jako panenka, co nastavuje pusku na dudlík.

"Ošetřovatel Williams mi říká, pane McMurry, že děláte jisté potíže kolem vaší přijímací sprchy. Je to pravda? Pochopte, prosím, že oceňuji vaši snahu obeznámit se s ostatními pacienty našeho oddělení, ale všechno pěkně po pořádku, pane McMurry. Je mi líto, že vás a pana Bromdena musím vyrušit, ale pochopte: u nás každý... musí dbát pravidel."

Zakloní hlavu dozadu a mrkne, že ho tahle ženská neoblažne o nic víc než já, že jí vidí až do žaludku.

Chvilí se tak na ni dívá jedním okem.

"Víte, madam," povídá, "víte - přesně tohle mi povídaj pořád, to vo těch pravidlech..."

Zazubí se. Oba na sebe vysílají úsměvy, navzájem se odhadují.

"... než jim dojde, že já budu dělat pravej opak."

Pak mi ruku pustí.

V skleněný sesterně otevřela Velká sestra balíček s cizí nálepkou a natahuje do injekčních stříkaček trávomléčnou tekutinu z ampulek, co přišly v tom balíčku. Jedna ze sestřiček, holka s jedním roztoulaným okem, které se jí pořád ustarané točí přes rameno, zatímco to druhé se věnuje své běžné práci, zdvihá malý tácek s plnými stříkačkami, ale nikam je ještě nenese.

"Jaký je váš názor, slečno Ratchedová, na toho nového pacienta? Víte, myslím, že je to docela hezký člověk, takový přátelský a vůbec, ale podle mého skromného názoru si dělá co chce"

Velká sestra zkouší hrot jehly o špičku prstu. "Obávám se -" zabodne jehlu do gumového kloboučku ampulky a vytahuje píst - "že to je právě to, co má tenhle nový pacient v úmyslu: dělat si co chce.

Takovým jako on říkáme 'manipulátor', slečno Flinnová, člověk, který se nerozpakuje každého a všechno kolem využít ke svým cílům."

"Ach. Ale... myslím, jako v psychiatrické léčebně? Jaké by tady mohl mít cíle?"

"Celou řadu věcí." Je klidná, usmívá se, soustředěná na plnění stříkaček. "Pohodlný a snadný život například; třeba i pocit moci a vážnosti; finanční zisk - možná že všechno tohle dohromady. Někdy je manipulátorovým cílem prostě rozvrácení oddělení jen pro samotný fakt jeho rozvrácení. V naší společnosti existují takovíhle lidé. Manipulátor může ovlivnit druhé pacienty a rozvrátit je do takové míry, že pak trvá celé měsíce, než se zas všechno vrátí do normálních kolejí. Při téhle všedovolující filozofii, která dneska v psychiatrických léčebnách panuje, jim takové věci klidně mohou projít. Ještě před několika lety to bylo docela jiné. Vzpomínám si, že jsme tu na oddělení měli před lety pacienta, nějakého pana Tabera, a to byl nesnesitelný manipulátor. Nakrátko." Vzhledne od své práce, zpola naplněnou stříkačku před obličejem jak malou kouzelnickou hůlku. Kouká někam do dálky a oči se jí při té vzpomínce potěšené lesknou. "Pan Taber," povídá.

"Ale, krindapána," povídá druhá sestra, "proč by pro všecko na světě chtěl někdo něco takového dělat, jako rozvracet oddělení, slečno Ratchedová? Co by ho k tomu vedlo...?"

Zarazí sestřičku tím, že vrazí jehlu zpátky do kloboučku, natáhne tekutinu, vytrhne jehlu z ampulky a odloží stříkačku na tácek. Sleduju, jak sahá po další prázdné stříkačce, sleduju, jak jí ruka vystřelí, převrátí se nad ampulkou, klesne.

"Zřejmě zapomínáte, slečno Flinnová, že jsme v ústavu pro choromyslné."

Velkou sestru dokáže doopravdy rozčilit, když jejímu týmu něco brání v hladkém, přesném chodu dokonale seřízeného stroje. Nejmenší klopýtnutí, vypadnutí z rytmu nebo překážka ji zadrhnou do bílého uzlíku křečovité usměvavé zlosti. Chodí po oddělení se stejným panenkovským úsměvem zvlněným mezi bradou a nosem, z očí jí vychází stejné klidné víření jako vždycky, ale hluboko uvnitř je napružená jako

ocelové pero. Vím to, cítím to. A nepovolí ani o vlásek, dokud se ta mrzutost nevyřeší - dokud ji "nepřizpůsobí prostředí", jak tomu říká.

Pod jejím vedením se svět Uvnitř skoro beze zbytku přizpůsobil prostředí. Ale problém je v tom, že pořad na oddělení být nemůže. Musí taky nějaký čas trávit Venku. A tak dělá co může, aby přizpůsobila i svět Venku. Pracuje na tom spolu s ostatními, jako je sama, já jim říkám "Kombajn", což je obrovská organizace, která se snaží přizpůsobit. Venek, tak jako ona přizpůsobila Vnitřek, a to z ní udělalo opravdickou přizpůsobovací veteránku. Byla Velkou sestrou už ve staré nemocnici, když jsem tenkrát před lety přišel z Venku, a věnuje se přizpůsobování už bůhvíjak dlouho.

A já sledoval, jak je za ta léta pořad šikovnější a šikovnější. Praxe ji zatvrdila a posílila, a teď už vládne spolehlivou mocí, která sahá do všech stran, vedená vlasově tenkýma drátkama, příliš tenkýma, aby si jich ještě někdo jiný než já vůbec povšimnul; vidím, jak sedí uprostřed téhle drátěné pavučiny jako ostražitý robot, ošetřuje svou síť s šikovností mechanického pavouka, ani na vteřinu nezapomíná, kam který drátek vede a jaký přesný proud po něm vyslat, aby dosáhla žádaného výsledku. Byl jsem ve výcvikovém táboře pomocným elektrotechnikem, než mě armáda poslala do Německa, a studoval jsem elektroniku jeden rok na vysoký škole, takže vím dobře, jak se s těmahle věcmi zachází.

Sní uprostřed těch drátů o světě dokonalé přesnosti, výkonnosti a úhlednosti, jako v kapesních hodinkách se skleněným zadním pláštěm, o místě, kde vládne nezlomný řád a všichni pacienti, kteří nejsou Venku, poslušni jejího signálu, jsou chronici v pojízdných křeslech s močovými trubicemi vyvedenými od každé nohavice do kanálu pod podlahou. Rok po roce shromažďuje svůj ideální tým: přicházejí doktoři nejrůznějšího stáří a typu a vynášejí před ní vlastní nápady na řízení oddělení, někteří s dost pevnou páteří, aby se za svoje nápady dokázali taky postavit, a ona tyhle doktory den co den provrtává očima jako ze suchého ledu, dokavad s nepřirozeným mrazením v zádech necouvnuou sami. "Povídám ti, že nevím, čím to je," říkají tomu chlápku z personálního oddělení. "Co s tou ženskou dělám, mám takový pocit, jako by mi v žilách obíhal čpavek. Pořád se třesu, děcka mi doma nechtějí sedět na klíně, manželka se mnou nechce spát. Trvám na přeložení - neurologická poradna, alkoholická záchytka, pediatrie, všecko jedno!"

Dělá to takhle dlouhý léta. Doktoři vydrží tři týdny, tři měsíce. Až se konečně rozhodne pro mrňouse s mohutným širokým čelem, odděleným od naducaných pytlovitých tváří úžinou v místě očí, jako kdyby někdy před lety nosil moc malé brejle a nosil je tak dlouho, až mu znetvořily obličej, a tak teď radši nosí brejle zavěšené na šňůrce u knoflíkové dírky; houpačí se mu na rudém můstku drobného nosíku a věčně mu klouzají na jednu nebo na druhou stranu, takže když mluví, musí vyklánět hlavu, aby je udržel v rovině. To je doktor jejího gusta.

Ty svoje tři denní černé kluky získala po mnoha létech testování a zamítla jich celé tisíce. Táhnou se k ní v dlouhé černé řadě nerudných, velkonosých škrabošek, od prvního pohledu plni nenávisti k ní i k té její sádrové bělosti panenky. Asi tak měsíc pozorně váží jejich nenávist a pak je vyrazí, protože nenávidí málo. Když si konečně vybere tyhle tři - získá je jednoho po druhém za dlouhou řádku let, když je celou dobu zaplétala do svého plánu a své pavučiny - je si zatraceně jistá, že nenávidí natolik, aby na ně byl spoleh.

Prvního získala pět let potom, co jsem přišel na oddělení, pokrouceného šlachovitého trpaslíka v barvě vychladlého asfaltu. Jeho mámu znásilnili v Georgii, zatímco táta stál vedle, přivázaný šrákama od pluhu k rozpáleným litinovým kamnům, a krev mu tekla do bot. Kluk se na to koukal ze šatníku, pět let mu bylo a škvírou mezi dveřma a futrem šilhal jedním okem, aby mu nic neuteklo, a od té doby už nevyrost ani o cent'ák. Tenká víčka mu teď plandají od obočí, jako by mu na kořeni nosu dřepěl netopejř. Víčka jako z tenké šedivé kůže, jen je kousek nazdvihuje, když na oddělení vstoupí nový běloch, vykukuje zpod nich a prohlíží si toho nového odshora dolů a jenom jedinkrát příkejvne, jako když se definitivně, jo, je to tak, ujistil o něčem, čím si byl jistý už předem. Když tady nastoupil, chtěl nosit punčochu s brokama, aby měl pacienty čím zpracovávat, ale řekla mu, že takhle se to už nedělá, donutila ho, aby nechal pendrek doma, a naučila ho vlastní technice; naučila ho, jak svoji nenávist nedávat najevo, jak být klidný a čekat, cekat na nejmenší výhodu, chvilku nepozornosti, a pak hodit smyčku a pevně zatáhnout. A nepovolit. Takhle je nejlíp zpracuješ, naučila ho.

Ti druzí dva černí frajeři přišli dva roky nato, nastoupili jen asi měsíc po sobě a jsou si oba tak podobní,

že si někdy myslím, že si z toho, co přišel první, nechala udělat kopii. Vyčouhlí, rázní a kostnatí řízkové, obličejové ošekané do výrazů, které se nikdy nemění, jako pazourkové hroty šípů. Oči mají ostré jako jehly. Když se jim otřete o vlasy, sedře vám to v tu ránu kůži z těla.

Černí jsou všichni jako telefony. Čím jsou černější, zjistila z té dlouhé temné řady, co jim předcházela, tím víc času jsou svolní věnovat uklízení a drnutí a pořádku na oddělení vůbec. Tak například uniformy všech těch tří jsou vždycky bez poskvrnky, jako sníh. Bílé, studené a tuhé jako ta její.

Všichni tři nosí naškrobené sněhové bílé kalhoty a bílé kazajky s kovovými patenty po straně a bílé botky vyblýskané jako led, a ty boty mají červené gumové podrážky, ve kterých se plíží chodbou potichu jako myši. Ani nezašustnou, když se pohybují. Zhmotňují se na nejrůznějších místech oddělení, jakmile nějakého pacienta napadne, že chce být chvíli o samotě nebo že špitne nějaké tajemství druhému chlapovi. Pacient je v koutě docela sám, najednou ale zničehonic vykvikne a na tvářích mu vyrazí jinovatka a obrátí se a na zdi nad ním plave ve vzduchu chladná kamenná maska. Vidí jen tu černou vizáž. Tělo žádné. Zdi jsou stejné bílé jako jejich stejnokroje, vypulírované jako dveře od ledničky, a černé obličejové a ruce se po nich pohybují jako přízraky.

Léta tréninku a všichni tři černí kluci jsou přesně vyladěni na frekvenci Velké sestry. Jeden jak druhý dokážou rozpojit přímé vedení a operovat pouze podle vysílaného signálu. Nikdy jim nedává rozkazy nahlas, nikdy jim nic nepíše na papírky, na které by mohla přijít při návštěvě nějaká manželka nebo všetečná učitelka. Tohle už dávno nemá zapotřebí. Jsou vzájemně napojeni na vysokonapětovou vlnovou délku nenávisti, a černí frajeři provádějí její rozkazy dřív, než ji vůbec napadnou.

Když tedy sestra získá svůj tým, uzamyká efektivnost oddělení jako píchací hodiny. Všecko, co si chlapi pomyslí, co řeknou a udělají, to všecko je vypočítáno měsíc dopředu, vypočítáno z drobných poznámek, které si dělá sestra během dne. Přepíší se na stroji a strčí do mašiny, kterou slyším hučet za těma ocelovými dveřma vzadu v sesterně. Odtud se pak vrátí hromádka kartiček s denním programem, procvakaných nepravidelným vzorkem čtverhranných dírek. Na začátku každého dne se správně odatovaná DP karta vloží do škvíry v ocelových dveřích a stěny se rozbuší: v šest třicet se v ložnici rozsvítí světla: akuťáci vyskakují z postelí, jak rychle je černý kluci stačí vyhánět, a hned je zapráhnou do práce, vyleštit podlahu, vysypat popelníky, vyhladit škrábance na zdi, kde minulý den jeden děda dostal zkrat a šel do vývrtky v děsném čmoudu a smradu spálené gumy. Kolečkáři spouštějí mrtvé špalkovité nohy k podlaze a čekají jak sedící sochy, až jim někdo přitlačí křesla. Vegetáci močí do postele, aktivizují tím elektrický šok a bzučák a černí frajeři je odvalují na dlaždičky, kde je můžou ostříkat a převlíct do čistých zeleňáků...

V šest pětáctřicet se rozbzučí holicí strojky a akuťáci se postaví v abecedním pořádku do fronty před zrcadla, A, B, C, D... Po odbavení akuťáků přijdou na řadu chodící chronici jako já a potom přivezou kolečkáře. Zbývající tři dědky, s faldovitou kůží pod bradou potaženou žlutou plísní, holí v jejich klubovkách v denním pokoji, kožený řemen přes čelo, aby jim pod holicí mašinkou nepadala hlava.

Někdy ráno - zvláště v pondělí - se schovávám a pokouším se tomu vyhnout. Jindy zas počítám, že bude mazanější, když si stoupnu rovnou do řady mezi A a C podle abecedy a projdu tím jako všichni ostatní, ani nohu přitom zdvihnout nemusím - silné magnety v podlaze manévrují osazenstvem po oddělení jako mechanickými loutkami...

V sedm hodin se otevírá jídelna a fronta se obrátí: nejdřív kolečkáři, potom chudáci a pak akuťáci si berou podnosy, kukuřičný vločky, slaninu s vejcem, topinku a - dneska ráno kompotovou broskev na kousku zeleného, přetrženého salátového listu. Někteří akuťáci roznášejí tácy kolečkářům. Většina kolečkářů jsou prosté chronici, kterým neslouží nohy, krmí se sami, ale tři se nemůžou od krku dolů hýbat vůbec; tedy ne že by se dvakrát hýbali od krku nahoru. Těmhle se říká vegetáci. Černí frajeři je přitlačí do jídelny, až když všichni ostatní sedí, přistaví je ke zdi a přinesou jim tři stejné tácy blátivé břečky s bílými dietními kartičkami, přivázanými k tákům. Mechanicky rozmělněná strava, stojí na dietních kartách pro tyhle tři bezzubé: vejce, šunka, topinka, slanina, všechno dvaatřicetkrát přežvejkáno kousek po kousku tou nerez mašinou v kuchyni. Vidím, jak špulí článkovité rty, jako hadice vysavače, a s kravským plesknutím vyplivuje na talíř žvanec přežvýkané šunky.

Černí frajeři ládují savá růžová ústa vegetáků o trošku rychleji, než oni stačí polykat, a mechanicky rozmělněná strava se vegetákům tlačí ven a teče jim po homolkách bradiček na zeleňáky. Černí kluci

vegetáky proklínají a kroutivým pohybem lžice jim rozvírají pusy dokořán, jako když vykrajují nahnílé jabko: "Tendle starej prďoch Blastic se mi rozkládá před vočima. Už ani nepoznám, jesli ho cpu šunkovým pyré nebo drobkama toho jeho zasranýho jazyka..."

V sedm třicet zpátky do denního pokoje. Velká sestra zabrejlí přes svoje speciální sklo, vždycky vyblýskané, že ani nepoznáte, jestli tam nějaké vůbec je, a pokývne hlavou nad tím, co vidí, sáhne nahoru a utrhne list z kalendáře, zas o den blíž k cíli. Zmáčkne knoflík a začne cvrkot. Slyším, jak někde burácí roztřesená tabule plechu. Všichni se utiší. Akutáci: posadit se na svou stranu pokoje a čekat, až přinesou karty a krabice s byznysem. Chronici: posadit se na svou stranu a čekat na skládačky ze škatule od Červeného kříže. Ellis: na své místo ke zdi, nastavit ruce pro hřebíky a močit si po noze. Pete: kymáčet hlavou jako loutka. Scanlon: žmoulat před sebou kloubovitě ruce na stole a sestavovat pomyslnou bombu, která vyhodí zdánlivý svět do povětří. Harding: začít mluvit, mávat holoubčima rukama ve vzduchu a pak je zas polapit do podpaždí, protože to se nesluší, aby dospělí muži takhle mávali svýma hezkýma rukama. Sefelt: naříkat si na bolení zubů a vypadávání vlasů. Všichni: nadechnout... vydechnout... v dokonalé souhře; všechna srdce bijí v rytmu předepsaném DP kartama. Zvuk seštelovaných válců.

Jako svět z kreslené grotesky, kde se placaté postavy, obtažené černou konturou, procukávají nějakou přiblblou historkou, která by mohla být i k smíchu, kdyby to byly kreslené figurky, a ne opravdoví lidi...

V sedm pětáctyřicet projdou černí frajeři podle řady chroniků a těm, co si to nechají líbit, přilepí močáky. Močáky jsou kondomy s prošlou záruční lhůtou s odstřiženými konečky, připevněné gumovou páskou k trubičkám, které vedou nohavicema do plastického pytle s nápisem POUZE PRO JEDNO POUŽITÍ, který musím na konci každého dne vymejt. Černí frajeři zakotvují kondom tak, že ho přilepí náplastí na chlupy; staří močákoví chronici jsou od věčného strhávání náplastí holí jako mimina...

V osm hodin se stěny rozhučí a rozbzučí na plné obrátky. Reproduktoři ve stropě pronese hlasem Velké sestry: "Ordinace." Pohlédneme ke skleněné kukani, kde sedí, ale poblíž mikrofonu není; je dokonce od mikrofonu na tři metry daleko, uděluje jedné ze sestřiček lekci, jak správně připravovat podnos s léky a jak na něm úhledně srovnávat pilulky. Akutáci se postaví do řady u skleněných dveří, A, B, C, D, potom chronici, potom kolečkáři (vegetáci dostanou léky později, rozmíchané ve lžici jablečného pyré). Chlapci postupují jeden za druhým a dostávají kapsle v papírových pohárcích - hodit prášek pěkně dozadu do krku, nechat si pohárek od sestřičky naplnit vodou a hezky kapsli spláchnout. Jen vzácně dojde k tomu, že se nějaký trouby zeptá, co to vlastně polyká.

"Počkejte moment, maličká; co to jsou ty dvě malé červené kapsle u mého vitamínu?"

Znám ho. Je to velký, hamižný akuták, který si už získal pověst věčného rebelanta.

"To jsou jen léky, pane Tabere, uvidíte, že vám udělají dobře. No tak, šup tam s tím."

"Ale já se ptám, jaké léky. Kriste, to přece vidím, že jsou to nějaké pilulky -"

"Jen to hezky spolkněte, no, pane Tabere - už kvůli mně." Vrhne letmý pohled po Velké sestře, co téhle její lehce flirtovní technice říká, a obrátí se zpátky k akutákovi. Jemu se pořád nechce spolknout něco, o čem neví, co to je, ani kvůli jejím modrým očím.

"Slečinko, nerad dělám potíže. Ale nerad taky polykám, o čem nic nevím. Jak můžu vědět, jestli to nejsou ty divný pilule, co ze mě dělají něco, co nejsem?"

"Nerozčilujte se, pane Tabere -"

"Kdo se rozčiluje? Já chci jen vědět, pro lásku bóží -"

Ale Velká sestra už k nim tiše přistoupila, sevřela jeho ruku a ochromila ji až k rameni. "To je v pořádku, slečno Flinnová," povídá. "Když se chce pan Taber chovat jako malé dítě, můžeme s ním tak jednat.

Zkusili jsme na něho být laskaví a ohleduplní. Zřejmé to není nic platné. Nepřátelství a zase nepřátelství, tím se nám odvděčuje. Můžete jít, pane Tabere, když nechcete své léky užívat orálně."

Já chci jenom vědět, pro -"

"Můžete jít."

Odchází a bručí, když mu pustí ruku, a stráví celé dopoledne šurováním kolem latríny a dumáním o těch kapslích. Jednou jsem takovou červenou kapsli schoval pod jazyk a sehrál jsem, jako že jsem ji spolknul, a potom jsem ji v komoře na smetáky rozmáčknu. Kratičkový moment, ještě než se rozpadla na bílý prášek, jsem uviděl, že je to maličká elektronická součástka, taková, jako jsem s nima dělal u radarové

jednotky v armádě, mikroskopické drátky a obvody a tranzistory, tahle vymyšlená tak, aby se při styku se vzduchem rozpadla...

V osm dvacet přinesou karty a skládačky...

V osm pětadvacet se nějaký akuťák zmíní, že vždycky šmíroval, jak se jeho sestra koupe; tři chlapi, co s ním sedí u stolu, se div nepřetrhnou, kdo to dřív napíše do denní knihy...

V osm třicet se dveře oddělení otevřou a dovnitř naběhnou dva technici, kteří smrdí po víně; technici se pořád pohybují rychlým krokem nebo klusem, protože se vždycky předklánějí tak daleko kupředu, že pak se musí pohybovat rychle, aby neupadli. Vždycky se hluboce předklánějí a vždycky smrdí, jako by ten svůj vercajk sterilizovali ve víně. Přirazí za sebou dveře laborky, já ale zametám hned vedle a přes vzzz-vzzz-vzzz oceli o brousek rozeznávám hlasy.

"Tak copak to tu máme v tuhle nekřesťanský časnou hodinu?"

"Ale, nějakýmu všetečnému hajzlovi musíme nainstalovat permanentní vypínač zvědavosti. Rychlovka, řekla, a já ani pořádně nevím, jestli ňáký tenhle oný máme na skladě."

"Můžeme brknout do IBM, aby nám jeden fofrem přihráli; počkej, skočím se podívat do zásob -"

"Hele, vem s sebou hned flašku tý čistý žitný, když tam budeš; už jsem na tom tak, že nedokážu zamontovat ani nejpitomějši součástku, abych si nemusel dát napřed lomcováka. Ale co, kruciprdel, pořád lepší než hákovat v garáži..."

Jejich hlasy zní uměle a nějak moc pohotově si odpovídají, aby to mohla být opravdová řeč - spíš tak dialog z kreslené grotesky. Zametám rychle pryč, než mé načapají, že poslouchám.

Dva černí frajeři lapí Tabera na latríně a odvedou ho do žíněnkárny. Přijde k pěknému kopanci do šináglu. Vříská jako na lesy. Překvapuje mě, jak najednou vypadá bezmocně, když ho mají v pazourech, jako by byl ovinutý obručema z černého železa.

Přítlačí mu hubu na žíněnku. Jeden si mu dřepne na hlavu a druhý mu vzadu strhne kalhoty a odloupává prádlo, až je Taberův broskvový zadek celý orámovaný roztřepenou salátovou zelení. Cedí kletby do matrace a černý frajer, co mu sedí na hlavě, říká: "To nic, pán Táber, to nic není..." Chodbou přichází sestra, roztráá po dlouhé jehle vazelínu a pak za sebou zavře dveře, takže mi na vteřinu zmizí všichni z očí, ona hned ale zas vyjde ven a utírá si jehlu do cáru z Taberových kalhot. Kelímeček s vazelínou nechala uvnitř. Než za ní černý kluk stačí přirazit dveře, vidím, že ten druhý pořád ještě sedí Taberovi na hlavě a utírá mu zadek papírovým kapesníkem. Jsou tam pěkně dlouho, než se dveře zase otevřou a vyjdou ven a nesou ho přes chodbu do laborky. Zelaňáky s něj servali a zabalili ho do mokrého prostěradla...

V devět hodin si přijdou s akuťákama na padesát minut popovídat stážisti s koženými nášivkami na rukávech o tom, co akuťáci dělali, když byli malí kluci. Velká sestra podezíravě šmíruje na jejich trávníky a těch padesát minut, co je má na oddělení, jí dává pořádně do těla. Když se tady ometají, v mašině to začne skřípat a sestra se škaředí a poznamenává si, že se těmhle mládencům musí podívat do rejstříku, na staré dopravní přestupky a podobný věci...

V devět padesát stážisti odejdou a soustrojí se znovu rozjede jako po másle. Sestra obhlíží ze skleněné kukané cvrkot na denním pokoji; scéna před jejíma očima nabyla opět ocelové modré jasnosti, toho přehledného, spořádaného pohybu kreslené grotesky.

Tabera vyvezou z laborky na vozíku.

"Museli jsme mu píchnout ještě jednu, začal se nám při odběru vzorku z míchy probouzet," povídá jí technik. "Co kdybysme ho odvezli rovnou na barák jedna a vrzli mu elektrošok, když už jsme v tom - nač máme plejtvat extra seconalem?"

"Ale to je skvělý návrh. A potom ho můžete zavézt na éefgé a mrknout se mu do hlavy - třeba se podati najít důkaz, že by potřeboval mozkovou generálku."

Technici odklušou s pacientem na vozíku jako pajduláci z grotesky - nebo jako loutky, mechanické loutky v jedné z těch kašpařin, kde má být k popukání, když loutku zmlátí čert a pak ji hlavou napřed spolkne rozchechtaný aligátor...

V deset hodin chodí pošta. Někdy dostanete roztrženou obálku...

V deset třicet přijde chlápek ze styků s veřejností s procesím nějakého dámského spolku. Ve dveřích denního pokoje si tleskne do baculatých dlaní. "Ha, nazdárek, mládenci; hlavu vzhůru, hlavu vzhůru... Rozhlédněte se, děvčata: no není tady báječně čisto, báječně veselo? Tohle je naše slečna Ratchedová.

Vybral jsem právě tohle oddělení, poněvadž je to její oddělení. Je to, děvčata, hotová máma. Nemyslím věkem, ale však vy mi, děvčata, rozumíte..."

Límeček u košile má ten ze styků těsný, takže se mu nafukuje celá papule, když se směje, a on se směje skoro pořád, nikdy nevím čemu, vysokým a spěšným smíchem, jako by už chtěl přestat, ale nejde to. A nafouklou papulu má rudou a kulatou jako balón s namalovaným obličejem. Ve tváři žádný chloupek a na hlavě nic, co by stálo za řeč; máte dojem, že si kdysi nějaké chlupy nalepil, ale pořád mu klouzaly dolů a zalézaly za manžety a do kapsičky u košile a za límeček. Proto možná nosí takový těsný límeček, aby mu za něj nezalízaly vlasy.

Proto se možná tolik směje, protože mu tam vždycky nějaký zaleze.

Provádí tyhle exkurze - samé vážné ženské v blejzrech, co jen kývají, když jim ukazuje, co se tady za léta všechno zlepšilo. Ukazuje jim televizi, hluboké kožené klubovky, hygienické fontánky s pitnou vodou; a potom jdou všichni na sesternu na kafe. Někdy přijde sám a jenom se postaví doprostřed denního pokoje a tleskne rukama (slyšíte, jak jsou vlhké), dvakrát nebo třikrát tleskne, až se mu přilepí na sebe, a pak je drží sepnuté pod jednou ze svých brad, jako by se modlil, a prudce se roztočí. Víří kolem dokola uprostřed pokoje, zuřivě, šíleně civí na televizi, na nové obrázky na stěnách, na fontánku s pitnou vodou. A chechtá se.

Co je tady k smíchu, to nám nikdy neprozradí, a mně je na tom k smíchu jenom to, jak rotuje jako gumová hračka - kdybyste do něj strčili, má vespod závaží a hned se zase zhoupne do stoje a vesele se točí dál. Nikdy, nikdy přitom nepohlídne chlapům do obličeje...

V deset čtyřicet, pětadvacet a padesát pacienti pendlují sem a tam na kontroly do EL nebo PL nebo RL, nebo do těch divných malých komůrek, kde stěny nikdy nemají stejné rozměry a podlahy tam nejsou vodorovné. Zvuky mašiny kolem vás zatím nabraly rovnoměrnou cestovní rychlost.

Oddělení hučí stejně, jako hučela ta prádelna, kterou jsem slyšel, když fotbalové mužstvo naší školy hrálo proti jiné střední škole v Kalifornii. Jeden rok jsme měli úspěšnou sezónu a místní fandové byli tak pyšní a unesený blahem, že nám zaplatili letenky do Kalifornie, abysme tam sehráli mistrák s jejich střední školou. Když jsme tam do toho města přiletěli, museli jsme na exkurzi po místních fabrikách. Náš trenér pořád všechny přesvědčoval, že sport je vlastně výchovná záležitost, protože cestováním se člověk učí, a na každém zájezdu, který jsme podnikli, honil před zápasem celý mančaft po mlíkárnách a cukrovarech a konzervárnách. V Kalifornii to byla prádelna. Když jsme tam přišli, většina kluků dovnitř jenom nakoukla a šli se posadit do autobusu, kde pak na kufrech mazali karty, ale já tam zůstal, uklizený v koutě, abych nepřekážel černošským holkám, co tam fretkovaly mezi mašinama. Ta prádelna mě uvrhla jakoby do snu, všechno to hučení a cvakání a drkotání lidí a strojů, pocukávajících sebou podle určitého plánu. Proto jsem tam zůstal, když všichni vypadli, proto, a taky že mi to něčím připomínalo chlapy z našeho kmene, co v posledních dnech vesnice odešli pracovat do štěrkovny na přehradě. Ten šílený kolotoč, obličeje zhyponotizované jednotvárnou prací... Chtěl jsem odejít s klukama, ale nešlo to.

Bylo to dopoledne, už takhle na začátku zimy, a já měl na sobě pořád ještě bundu, kterou nám dali, když jsme vyhráli šampionát - červenou a zelenou bundu s koženými rukávama a vzadu na zádech s emblémem ve tvaru fotbalovýho míče, kde bylo napsáno, co jsme to vyhráli - a spousta těch černošských holek na to civěla jak u vytržení. Bundu jsem si svlíknul, ale civěly dál. Byl jsem tenkrát o hodně větší.

Jedna z holek odstoupila od stroje, koukla se nahoru a dolů uličkou, jestli nikde kolem není mistr, a potom přišla ke mně. Zeptala se, jestli budem večer hrát proti jejich střední škole, že prý za ni její brácha hraje zadáka. Bavili jsme se chvíli o fotbale a tak vůbec, a já si přitom všimnul, že má obličej nějak rozmazaný, jako kdyby mezi náma byla mlha. Bylo to bavlněný chmejří, co vířilo ve vzduchu.

Řekl jsem jí o tom chmejří. Zakoulela očima a sklonila hlavu, aby se zasmála do dlaně, když jsem jí řekl, že mi to připadá, jako bych se na ni díval ráno za mlhy, kdy se chodí na kačeny. A ona řekla: "Co bys tam se mnou propánajána dělal, na těch kačenách?" Řek jsem jí, že by mi mohla nosit flintu, a holky po celé prádelně se začaly hihňat do dlaní. Taky jsem se uculoval, jak jsem chytrý. Chvíli jsme ještě takhle povídali a smáli se, když mě zničehonic popadla za zápěstí a zaryla mi do nich nehty. Najednou rysy jejího obličeje jasně vystoupily; poznal jsem, že má z něčeho strach.

"Odved' mě," řekla mi šeptem, "odved mé pryč, velkej kluku. Pryč z tyhle prádelny, pryč z tohodle

města, pryč z tohodle života Odved mě někam, kde jsou kačeny. Prostě někam jinam. No, velké kluku, co ty na to?"

Její temná, hezká tvářička přede mnou zářila, Stál jsem s pusou otevřenou a snažil se rychle přijít na nějakou odpověď. Zůstali jsme takhle zaklesnutý několik vteřin; potom hluk prádelny přeskočil do jiného tónu a něco ji ode mne začalo odtahovat. Nějaký neviditelný háček ji chytil za květovanou červenou sukni a táhl pryč. Její nehty se mi svezly po ruku, a jakmile jsme byli odtrženi, obličej se jí zase rozostřil, změkl a roztekl se za tou vířivou mlhou bavlny, jako když taje čokoláda. Zasmála se, prudce se otočila a ukázala mi žlutý nohy, jak se jí rozvlnila sukně. Ještě po mně hodila pohled přes rameno, když běžela ke svému stroji, kde už kupa nití přetékala ze stolu na podlahu; popadla ji do náruče a lehce jako pírkó běžela uličkou mezi strojem, aby ty nitě hodila do násypky, a pak mi už zmizela za rohem.

Všecky ty roztočený kroužící vřetena a poskakující člunky, špulky, vířící vzduch, jak se na ně namotávaly nitě, ty vápnem nalíčené zdi a ocelově šedé stroje a holky v květovaných sukničkách, v jednom kuse hopsající sem a tam, všecko omotané pavučinou proudících bílých vláken, propojujících celou továrnu - to všechno uvízlo natrvalo ve mně a vždycky jednou za čas mi to něco tady na oddělení přivolá zpátky. Ano. Tohle tedy vím. Oddělení je fabrika pro účely Kombajnu. Je tady k tomu, aby napravovala chyby, ke kterým došlo v místě bydliště a ve školách a v kostelích; k tomuhle je nemocnice. Když se pak dokonalý výrobek vrátí zpátky do společnosti, bezvadně opravený, dočista jako nový, někdy i lepší než nový, srdce Velké sestry překypuje radostí; jen se podívejte, jak je dneska z toho, co sem přišlo celé pošramocené, zase fungující, přizpůsobená součástka, jak dělá čest celému týmu, vyložený zázrak. Koukejte, jak lehce si to šine naší krásnou zemí a jak s přiletovaným úsměvem se vrací do svého roztomilého bydliště, kde zrovna rozkopávají ulici, aby do ní položili roury městského vodovodu. Celý je z toho blažený. Konečně se přizpůsobil prostředí...

"No ne, to jsem teda ještě neviděl, aby se někdo tak změnil jako Maxwell Taber potom, co se vrátil ze špitálu; pravda, kolem očí je trochu zamodralý, trochu ztratil na váze, ale světe div se, je to nově člověk. Bože, tahle moderní americká věda..."

A světlo v okně jeho suterénního bytu svítí den co den dlouho přes půlnoc, jak ty obvody zpožděné reakce, které mu technici nainstalovali do hlavy, propůjčují jeho prstům hbitost a obratnost, když se sklání nad omámenou postavou svojí paničky, nad svými dvěma holčičkami, teprve čtyřletou a šestiletou, nad sousedem, s kterým chodí v pondělí hrát kuželky; přizpůsobuje teď je, tak jako tam přizpůsobili jeho. Takhle to rozšiřují.

A když mu nakonec po předem stanoveném počtu let dojde šťáva, město ho zbožňuje a v novinách otisknou jeho fotku, jak loni pomáhal skautům uklízet na hřbitově, a jeho panička dostane od ředitele střední školy dopis, že Maxwell Wilson Taber zůstane zářným vzorem pro veškerou mládež jejich ušlechtilé obce.

Dokonce i pohřebáci, kteří by si pro šesták nechali koleno vrtat, jsou zviklaní. "Nojo, tak se na něj podívej: byl to dobrý chlap, tenhle Max Taber. Co bys tomu říkal, kdybysme ho šoupli do drahý truhly a nic za to tý jeho paničce nepřirazili? Jasně, žádný fraky, napíšem to na účet domu."

Takovéhle úspěšné propuštění naplní srdce Velké sestry štěstím a je nejlepší vizitkou šikovnosti její a celé téhle profese. Všichni mají z propuštění radost.

Ale příjem je něco docela jiného. I ten nejzpusobnější příjem je zapotřebí trochu opracovat, aby zapadnul do navyké rutiny, a navíc nikdy nemůžete vědět, jestli zrovna tenhle nový není natolik svobodný, že tady nezpřehází, co mu přijde do rány, nenatropí pekelný zmatek a vážně neohroží sehranost celého týmu. A jak už jsem vám vysvětlil, Velkou sestru berou všichni čerti, když v hladkém běhu jejího týmu něco zaskřípe.

Před polednem jsou už zas u tý mlhový mašiny, ale naplno ji nespustili; mlha není pořád tak hustá, abych nic neviděl, když napnu oči. Jednou je ale přestanu napínat a vzdám se, ztratím se v té mlze stejně jako jiný chronici, ale zatím mě zajímá tenhle nový chlap - chci vědět, co bude říkat skupinovému sezení, které začne co nevidět.

Deset minut před jednou se mlha rozptýlí dočista a černí frajeři nařizují akut'ákům, aby připravili místnost pro sezení. Všechny stoly se z denního pokoje odnesou do koupelny na protější straně chodby - a

parket je nachystanej k tanci, povídá McMurphy.

Velká sestra všechno sleduje svým oknem. Nehnula se ze svého místa před oknem už celé tři hodiny, ani na oběd nešla. Stoly jsou z denního pokoje venku a v jednu hodinu vyjde doktor ze své ordinace, projde chodbou, krátce sestře pokývne, když prochází kolem okna, za kterým ona vartuje, a posadí se do křesla hned nalevo u dveří. Když se posadí, sednou si pacienti a pak se dovnitř trousí sestřičky a stážisti. Když se všichni usadí, vstane Velká sestra od svého okna, přejde dozadu k tomu ocelovému panelu, plnému ciferníků a tlačítek, a nastaví nějakého automatického pilota, aby za její nepřítomnosti na všechno dohlídnul, a pak s denní knihou a košíkem poznámek přijde za náma do denního pokoje. Je už tady na oddělení půl dne, ale stejnokroj má pořád tak tuhý, že se jí ani nehne; v ohybech ostře praští, jako když překládáte zmrzlou plachtu.

Posadí se napravo vedle dveří.

Sotvaže dosedne, vyhoupne se starý Pete Bancini na nohy a začne klinkat hlavou a hvízdát. "Sem unavenej. Djó. Bože. Sem strašně unavenej..." tak jako vždycky, když přijde na oddělení někdo nový, kdo mu třeba věnuje sluchu.

Velká sestra na Peteho ani nepohlídne. Přehrabuje se v papírech ve svém košíku. "Posaďte se někdo k panu Bancinimu," řekne. "Utište ho, ať můžeme začít se sezením."

Ujme se toho Billy Bibbit. Pete se obrátil k McMurphymu a přehazuje hlavu ze strany na stranu jako signální světlo na železničním přejezdu. Dělal na dráze třicet let; teď je dočista opotřebovaný, po paměti ale funguje dál.

Jsem tááák unavenej," řekne a klinká hlavou na McMurphyho.

Jenom klid, Pete," povídá Billy a položí Petemu na koleno pihovatou ruku.

"... strašně unavenej..."

Já vím, Pete," poplácává kostnaté koleno a Petův obličej znehybní, pochopil, že dneska jeho stížnosti zase nikdo nevyslechne.

Sestra si sundá náramkové hodinky, pohlédne na hodiny na zdi a natáhne hodinky podle nich a položí si je ciferníkem k sobě do košíku. Vytáhne z košíku papírové desky.

"No tak. Začneme se sezením?"

Rozhlídne se, jestli jí někdo ještě nepřeruší, a jak otáčí hlavou v límečku, nehybně se usmívá. Chlapi se jí neopovážejí pohledět do očí; všichni si zkoumají záďery. Kromě McMurphyho. Ten se posadil do křesla v rohu, sedí si tam, jako kdyby je chtěl zabrat natrvalo, a sleduje každý její pohyb. Ještě pořád má na hlavě svou čapku, pevně naraženou na ryšavé hlavě jako motocyklový závodník. Paklík karet v jeho klíně se rozevře, jak ho jednou rukou sejme, pak se zas pleskavě zavře a ticho kolem ten zvuk ještě znásobí. Sestřiny putující oči se na něm vteřinu zastaví. Sledovala, jak hraje celé dopoledne poker, a i když neviděla, že by nějaké peníze měnily majitele, podezírá ho, že není zrovna ten týpek, který by byl štěstím bez sebe, že se na oddělení hraje zásadně jen o sirky. Paklík se šepetem otevře a znovu práskavě zavře, a pak zmizí v jedné z těch obrovských dlaní.

Sestra se ještě jednou podívá na hodinky a z těch desek, co má v ruce, vytáhne list papíru, nahlédne do něj a vrátí ho do desek. Odloží desky a popadne denní knihu. Ellis se na svém místě na zdi rozkašle; sestra počká, až přestane.

"Tak tedy. Na závěr pátečního sezení... jsme se obírali problémem pana Hardinga... stran jeho mladé ženy. Pověděl nám, že jeho paní je mimořádně obdařena v prsou a že ho to zneklidňovalo, neboť k sobě na ulici přitahovala nestydaté mužské pohledy." Začne hledat správné místo v denní knize; z horní ořízky bichle vykukují proužky papíru, kterými má založené jednotlivé stránky. "Podle poznámek, zanesených do denní knihy různými pacienty, nechal se pan Harding slyšet, že ,ti gauneři mají zatracený důvod, proč valit oči'. Řekl také, že to může být on, co je příčinou, proč jeho žena vyhledává vedlejší sexuální pozornost. Řekl: ,Moje roztomilá, ale nevzdělaná polovička si myslí, že každé slovo nebo gesto, které nenese pečeť dlaždičské svalnatosti a sprostoty, je slovo nebo gesto slabošského dandysmu.'"

Chvilí si ještě potichu čte v knize a pak ji zavře.

"Prohlásil také, že má někdy z pozhnaných ňader své manželky pocit méněcennosti. Tak. Chtěl by se ještě někdo tohoto předmětu dotknout?"

Harding zavírá oči a nikdo nic neříká. McMurphy se rozhlíží po chlapech a čeká, jestli někdo sestře

odpoví, a potom zdvihne ruku a luskne prsty jako školák ve třídě; sestra na něho kývne.

"Pan - aha - McMurry?"

"Dotknout čeho?"

"Cože? Dotknout -"

"Ptala jste se tak přece, ,Chtěl by se někdo dotknout -"

"Dotknout tohoto - předmětu, pane McMurry, předmětu problému pana Hardinga s jeho manželkou."

"Jo tak, já myslel, že jako dotknout se těch jejích - no, něčeho jinýho."

"Jak vás mohlo něco takového -"

Ale zmlkne, utne. Málem se už nechala vyhecovat. Někteří akuťáci se pokradmu šklebí a McMurry se zešíroka protáhne, zívne a mrkne na Hardinga. Sestra, klidná jakoby nic, uloží denní knihu zpátky do košíku, vytáhne odtud další desky, otevře je a začne číst.

"McMurry, Randle Patrick. Předán státem z Pendletonské nápravní farmy na pozorování a případnou léčbu. Pětatřicet let. Dosud svobodný. Vyznamenaný válečným křížem v Koreji za zosnování útěku ze zajateckého tábora. Potom pro nekázeň propuštěn beze cti z armády. Následuje dlouhá řada pouličních rvaček a hospodských pranic a několikrát zadržení pro opilství, ublížení na těle, výtržnictví, opakovanou hazardní hru a jedno zadržení - pro znásilnění."

"Znásilnění?" Doktor zvedne hlavu.

"Podle zákona ano; šlo o děvče ve věku -"

"Tak prr. Tohle mi nepřišli," povídá McMurry doktorovi. "Ta holka proti mně nesvědčila."

"Dítěte ve věku patnácti let."

"Povídala, že je jí sedmnáct, doktore, a jak byla povolná!"

"Prohlídka, které to dítě podrobil soudní lékař, prokázala proniknutí, opakované proniknutí, stojí v záznamu -"

"Dokonce tak povolná, že jsem si chtěl zašít kalhoty."

"Dítě přes lékařův nález odmítlo svědčit. Došlo tam zřejmě k zastrašování. Obžalovaný po soudním líčení opustil město."

"Jo páni, já musel pryč. Doktore, abyste věděl -" nakloní se s loktem na koleni dopředu a už tišším hlasem mluví k doktorovi na druhém konci pokoje - "ta kurvička by mě vyždímala jak hadr, než by jí bylo těch zákonejch šestnáct. Došlo to s ní tak daleko, že mi podrážděla nohy a valchovala mě na podlaze."

Sestra sklapne desky a podá je přes šířku dveří doktorovi. "Náš nový příjem, pane doktore," řekne prostě, jako by v tom žlutém papíru měla založeného člověka a mohla ho jen tak předat dál, aby se doktor taky podíval. "Myslela jsem, že vás s jeho papíry seznámím později, ale zřejmě se chce za každou cenu podílet na našem skupinovém sezení, takže se mu snad můžeme věnovat hned."

Doktor zatáhnutím za šňůrku vyloví z kapsy pláště brejle a usadí si je na nose před očima. Svezou se mu trochu doprava, ale vykloní hlavu doleva, takže je má vodorovné. Maličko se usmívá, jak listuje v deskách, jako kdyby ho drzostí nového pacienta pobavily stejně jako nás ostatní, ale tak jako my si dává bacha, aby to nedal najevo a nerozchechtal se. Když dojde na konec, zase desky zavře a brejle strčí zpátky do kapsy. Zadívá se na druhý konec pokoje, odkud se McMurry ještě pořád naklání směrem k němu.

"Jak vidím - žádnou psychiatrickou historii dosud nemáte, pane McMurry?"

"McMurphy, doktore."

"Ach? Ale já myslel - sestra říkala -"

Otevře desky podruhé, vyloví brejle a chvíli ještě kouká do záznamů, než desky zase zavře a uloží skla do kapsy. "Ano. McMurry. Tak je to správně. Promiňte, prosím."

"To nic, doktore. S tím začala tady madam, ta si to popletla. Poznal jsem už pár lidí, co k tomuhle měli sklony. Víte, měl jsem strejdu, jmenoval se Gullihan, a ten to svýho času táhnul se ženskou, která pořád dělala, že si to jeho jméno nemůže zapamatovat, a říkala mu Chuligán, aby mu pozdvihla mandle. Hrála si s ním takhle pěknějch pár měsíců, než jí zatrh tipec. A zatrh jí ho nadobro."

"Ano? Jakpak jí zatrh tipec?" ptá se doktor.

McMurphy se zazubí a drbe se palcem na nose. "Jo, to vám říct nemůžu. Chovám metodu strejdy

Gullihana v přísný tajnosti, víte, mohla by se mi ještě šiknout."

Říká to sestře rovnou do očí. Ona mu vrací jeho úsměv zpátky a McMurphy se zas obrátí k doktorovi.

"Jo, na co že jste se to ptal, doktore?"

"Ano. Zajímalo by mě, jestli jste se už někdy podrobil psychiatrické léčbě. Žádná analýza, žádný pobyt v jiném ústavu?"

"No, jestli mám počítat všechny státní a okresní lapáky -"

"V psychiatrických ústavech."

"Jo tak. Ne, to teda ne. Tohle je prvně. Ale já jsem blázen, doktore. Přisahám. Ukažte - já vám to najdu. Počítám, že to ten doktor na pracovní farmě..."

Vstane, zastrčí paklík karet do kapsy u bundy, přejde přes pokoj, nakloní se mu přes rameno a zalistuje v deskách na jeho klíně. "Myslím, že tam něco napsal, bude to někde vzadu ..."

"Ano? To mi uniklo. Okamžik." Doktor znovu vyloví svoje brejle a zadívá se, kam McMurphy ukazuje.

"Tadyhle, doktore. Sestra tuhle část vynechala, když můj záznam shrnovala. Tady, jak se píše: ‚Pan McMurphy projevuje opakované -‘ rád bych se jen přesvědčil, jestli je to dost jasný, doktore - ‚opakované výbuchy vášně, které nasvědčují pravděpodobné psychopatii.‘ Řek mi, že ‚psychopat‘ znamená, že se rvu a šou - promiňte, dámy - tedy, abych to řekl jeho slovy, že to přeháním v pohlavních stycích. Je to fakticky vážný, doktore?"

Ptá se s takovou klukovskou starostlivostí a zájmem, vepsaným v celém tom širokém, ošlehaném obličejí, že doktor musí sklonit hlavu a schovat v límečku další uchechtnutí a brejle mu přitom spadnou s nosu rovnou do kapsičky. Všichni akuťáci se už taky usmívají, dokonce i někteří chronici.

"Myslím jako to přehánění, doktore, taky vás to někdy trápilo?"

Doktor si oře oči. "Ne, pane McMurphy, přiznávám, že ne. Ale co je zajímavé, že váš lékař na pracovní farmě připojil ještě tenhle dovětek: ‚Nepřehlédněte možnost, že jmenovaný může psychózu jen předstírat, aby unikl lopotě nápravné farmy.‘" Zdvihne oči k McMurphymu. "Co tomu říkáte, pane McMurphy?"

"Doktore -" vztyčí se v plný vejšce, zkrabatí čelo, natáhne ruce a nezálužně a poctivě je nastaví celému světu - "copak vypadám jako duševně zdravý člověk?"

Doktor má co dělat, aby se znovu nerozchichotal, nemůže ani odpovědět. McMurphy se celým tělem otočí od doktora a stejně se zeptá Velký sestry: "No vypadám?" Sestra místo odpovědi vstane, vezme doktorovi desky z rukou a uloží je zpátky do košíku pod svoje hodinky. Pak se zas posadí.

"Snad byste měl, pane doktore, seznámit pana McMurphyho se zvyklostmi našich skupinových sezení."

"Madam," povídá McMurphy, "vyprávěl jsem vám už o svém strejdovi Gullihanovi a o tý ženské, co mu pořád komolila jméno?"

Dlouze se na něj podívá, ale neusmívá se. Má schopnost proměnit svůj úsměv v každický výraz, který chce zrovna na někoho použít, ale vzezření, za které ten úsměv zamění, se v ničem neliší, je to zas jen vypočítaný a mechanický výraz ve službách jejího účelu. Konečně řekne: "Promiňte. Mack-Murphy."

Obrátí se zpátky k doktorovi. "Kdybyste tedy, pane doktore, vysvětlil ..."

Doktor si založí ruce a zakloní se. "Ano. Počítám, že bych měl vysvětlit úplnou teorii naší terapeutické skupiny, když už jsme na to narazili. Třebaže si to obvykle nechávám na pozdější dobu. Ano. Dobrý nápad, slečno Ratchedová, skvělý nápad."

"Teorii rozhodně také, pane doktore, ale měla jsem spíš na mysli zásadu, že pacienti po dobu sezení zůstávají na svých místech."

"Ano. Ovšem. Teorii vysvětlím potom. Pane McMurphy, jednou z hlavních věcí je, že pacienti během sezení nevstávají ze svých míst. Pochopte, je to jediný způsob, jak tady udržet pořádek."

Jasný, doktore. Já vstal, jen abych vám ukázal to místo v mejch papírech."

Vrátí se ke svému křeslu, znovu se zeširoka protáhne, zažívá a pak se posadí a ještě se chvíli vrtí, jako když se ukládá pes. Když se uvelebí, zadívá se na doktora a čeká.

"Takže k té teorii..." Doktor se zhluboka, šťastně nadechne.

"Do prrrdele se starrrou," řekne Ruckly. McMurphy se schová za hřbetem ruky a skřípavým šepotem zavolá na Rucklyho přes celé oddělení: "S kterou starou?" a Martinimu vyletí hlava nahoru, vyvalí oči a civí. "Nojo," povídá, "s kterou starou? Aha. S ní? Nojo, já ji vidím. Nojo."

"Teda mít tak voči toho chlapa," řekne McMurphy na Martinioho adresu a pak už celý zbytek sezení

nepřenesl ani slovo. Prostě jen sedí a dívá se kolem a neuteče mu jediná věc, která se tu děje, jediné slovo, které padne. Doktor mluví o své teorii, až Velká sestra usoudí, že už promrhal dost času, a zarazí ho, aby se mohli vrátit k Hardingovi, a po zbytek sezení se mluví jenom o něm.

McMurphy se během sezení několikrát nakloní dopředu, jako by chtěl něco říct, ale pak si to zas rozmyslí a znova se opře. Obličejem mu přebíhá popletený výraz. Dochází mu, že se tady děje něco podivného. A pořád tomu ne a ne přijít na kloub. Třeba to, že se nikdo nechechtá. Určitě si myslel, že se všichni budou válet smíchy, když se Rucklyho zeptal: "S kterou starou?", ale s nikým to ani nehnulo. Stěny pořád stlačují vzduch, je už tak hustý, že se tu smát nedá. Na prostředí, kde se lidi nedovolí odvázat a zachechtat, je něco divného, něco divného je i na tom, jak se všichni podrobují téhle usměvavé staré matroně s moučnatým obličejem a přsmoc rudou rtěnkou a přsmoc velkýma ceckama. A říká si, že ještě počká a omrkne si, jak to v tomhle novém lágru vlastně chodí, než vytáhne svoje trumfy. Pro chytrého hráče je to dobrá zásada: nejdřív chvíli přihlížej, než si přisadíš do hry.

Slyšel jsem už teorii skupinové terapie tolikrát, že ji můžu odříkat, třebaš pozpátku - jak se člověk nejprv musí naučit vycházet se svou malou skupinou, než zase dokáže fungovat v normální společnosti; jak mu taková skupina může pomoci přijít na to, v čem je vadný; že společnost rozhoduje, kdo je normální a kdo ne, takže se jí musíte hledět vyrovnat. Všechny tyhle řečičky. Vždycky když dostaneme na oddělení nového pacienta, skočí doktor rovnýma nohama do téhle teorie; je to vlastně skoro jediná jeho příležitost, jak se dostat na koně a řídit sezení. Mluví o tom, že cílem skupinové terapie je demokratické oddělení, spravované jen a jen pacienty a jejich hlasy, pracující ze všech sil k tomu, aby se stali plnohodnotnými občany, kteří se zas vrátí do ulic světa Venku. Každé, i to nejmenší trápení, každá vaše starost, všechno, co chcete změnit, povídá, předložte skupině a prodiskutujte, místo abyste to v sobě nechali hlodat. A snažte se ve svém prostředí chovat zcela nenucené, jediné tak dokážete volně hovořit o svých emocionálních problémech před pacienty a personálem. Mluvte, říká, diskutujte, svěřujte se. A když uslyšíte, že váš kamarád během denních debat něco řekl, zaznamenejte to do denní knihy, ať se s tím seznámí i personál. To není žádné "fízlování", jak se tomu říká v biografu, to je pomoc vašemu bližnímu. Vyneste své staré hříchy na světlo, kde vám je všichni společně pomůžou vyprat. A zapojte se do skupinové diskuse. Pomozte sobě a svým kamarádům propátrat tajemství podvědomí. Kamarádi by před sebou tajemství mít neměli.

Naším záměrem je, končí obvykle, vytvořit vám tady pokud možno ono demokratické a svobodné ovzduší, v jakém jste již kdysi žili - malý svět Uvnitř, zmenšený prototyp toho velkého světa Venku, kde jednoho dne opět zaujmete svoje místo.

Možná by toho řekl víc, ale zhruba v tomhle místě ho Velká sestra vždycky umlčí a starý Pete využije přestávky, postaví se a klinká otlučeným měděným kotlíkem své hlavy a vypráví všem kolem, jak je unavenější, a sestra někomu řekne, ať ho taky utiší, aby sezení mohlo pokračovat, a Pete se dá obyčejně utišit a sezení pokračuje.

Akorát jednou, jednou jedinkrát, co se pamatuju, asi tak před čtyřma nebo pěti lety, to proběhlo jinak. Doktor dořečnil a sestra rovnou spustila: "No tak. Kdo začne? Ven s těmi starými tajnostmi." A všechny akuťáky uvedla do transu, jak tam tak ještě celých dvacet minut po své otázce mlčky seděla, potichu jako elektrický poplašný zvonek, který může každou chvíli spustit, a čekala, až o sobě někdo začne vyprávět. Oči jí po nich přejížděly sem a tam s tou samou pravidelností, jako se točí světlo majáku. Denní pokoj svíralo plných dvacet minut ticho, všichni pacienti omráčení na svých místech. Když uběhlo dvacet minut, pohlídla na hodinky a řekla: "Mám tomu snad rozumět tak, že ani jeden z vás se nedopustil ničeho, k čemu by se ještě nepřiznal?" Sáhla do košíku pro denní knihu. "Musíme si projít staré záznamy?"

Něco tím spustila, nějaké akustické zařízení ve stěnách, naštelované na pouhý zvuk těchhle slov pronesených jejím hlasem. Akuťáci se probudili. Unisono otevřeli ústa. Její přebíhající pohled se zastavil na prvním muži u zdi.

Ústa se mu rozhybala. "Vykradl jsem pokladnu v autoservisu."

Přejela k sousednímu chlapovi.

"Zkoušel jsem dostat do postele vlastní sestru."

Oči jí sklouzly na dalšího chlapa; vyskakovali všichni jako automatické terče na střelnici.

"Já jsem - jednou - chtěl dostat do postele bráchu."

"Já zabil svou kočku, když mi bylo šest. Panebože, odpusť mi to, umlátíl jsem ji kamenem a sved jsem to na souseda."

"Lhal jsem, že jsem to jen zkoušel. Vyspal jsem se se sestrou."

"Já taky! Já taky!"

"A já! A já!"

O něčem takovém se jí ani nezdálo. Překřikovali jeden druhého, zacházeli dál a dál, už se nedali zastavit, povídali na sebe věci, že by si už víckrát nemohli pohlídnout do očí. Sestra každé příznání odkývla hlavou a říkala ano, ano, ano.

Potom si stoupl starý Pete. "Sem unavenej!" zařval a jeho hlas měl silný, rozlícený, měděný tón, jaký v něm ještě nikdo jakživ neslyšel.

Všichni zmlkli. Najednou se zastyděli. Jako kdyby řek něco skutečného a pravdivého a důležitého, po čem se teď za svoje dětinské vytahování museli hanbit. Velká sestra šilela vzteky. Točila se jako na obrtlíku, propichovala ho očima a po bradě jí kapal úsměv; zrovna když všechno tak pěkně běželo.

"Postarejte se někdo o chudáka pana Banciniho," řekla.

Vstali dva nebo tři. Pokoušeli se ho ukonejšit, poklepávali mu po rameni. Ale Pete se umlčet nedal.

"Unavenej! Unavenej!" opakoval znova a znova.

Nakonec poslala sestra jednoho z těch černých frajerů, aby ho z denního pokoje vyved násilím.

Zapomněla, že tihle černí kluci nad lidma jako Pete nemají žádnou moc.

Pete je chronik celý svůj život. I když přišel do nemocnice až po padesátce, chronikem byl vždycky. Na hlavě má dva velké dolíky, po každé straně jeden, jak mu ten doktor, co byl u jeho mámy při porodu, promáčk lebku, když ho vytahoval. Sotva Pete prvně vykouknul na svět a uviděl všechny ty stroje, co na něj v porodním sále čekají, a nějak mu došlo, do čeho se to rodí, začal se chytat všeho, co bylo po ruce, jen aby se nenarodil. Doktor po něm sáhnul, popadnul ho za hlavu kalenýma klišťkama na led a vyškubnul ho ven a měl za to, že je všecko dobrý. Ale Petova hlava byla ještě čerstvá, měkká jak těsto, a když konečně ztvrdla, ty dva dolíky po kleštích už zůstaly. A tohle z něj udělalo takového prost'áčka, že jen s krajním úsilím, soustředěním a silou vůle dokázal plnit úkoly, jaké lehce zvládne šestileté dítě.

Ale jedno na tom bylo dobré - tahleta prostota ho vysvobodila z pařátů Kombajnu. Nedokázali ho přeformovat, aby se vešel do jeho požeráku. Nechali ho tedy dělat prostou práci u dráhy, kde jenom seděl v malé prkenné boudě někde v zakopaný prdeli u osamělý výhybky a mával na vlaky červenou lucernou, když byla výhybka přehozená na jednu stranu, a zelenou, když byla na druhou, a žlutou, když byl vlak ještě daleko. A dokázal to, pouhou silou a odvahou, které mu z hlavy nikdy nevymačkali, docela sám u tý výhybky. A žádné kontrolky do něj nezamontovali.

Proto s ním ten černý kluk nemoh nic pořídit. Ale toho černýho kluka to v tu chvíli nenapadlo, stejně jako to nenapadlo sestru, když mu nakázala, aby Peteho vyved z pokoje. Černý kluk došel k Petemu, popad ho za ruku a škubnul s ním ke dveřím, jako když při vorání škubnete koňovi za oprat', abyste ho obrátili.

"Jenom klid, Pete. Poď, pudem na ložnici. Tady všechny vyrušuješ."

Pete se mu vytrhnul. "Sem unavenej," varoval ho.

"No tak, dědku, nedělej ciráty. Pudem pěkně do postele a budem sekát latinu."

"Unavenej..."

"Řek sem, že pudeš na ložnici, dědku!"

Černý kluk podruhé škubnul rukou a Pete přestal klinkat hlavou. Napřimil se a stál jak sloup, oči najednou docela jasné. Normálně má Pete oči zpola zavřené a celé kalné, jako by je měl zalité mlíkem, ale tentokrát mu zjasněly jak modrá neónová reklama. A pěst tý ruky, za kterou ho ten černej frajer držel, začala nabíhat. Personál a většina pacientů si mezi sebou povídali a starého dědka a jeho obehnaný písničky, že je unavenej, nedbali za mák, počítali, že se nechá jako vždycky utiší a sezení poběží dál. Neviděli, jak tu pěst na konci ruky napumpovává, jak ji zavírá a rozevívá, jak mu pořád roste. Já byl jediný, kdo to viděl. Viděl jsem, jak nabobtnala a zaťala se, připlavala mi před oči, vyhlazovala se - tvrdla. Veliká rezatá železná koule na konci řetězu. Zíral jsem na ni a čekal, když ten černý frajer škubnul Peteho rukou k ložnici znova.

"Dědku, povídám ti -"

Uviděl tu ruku. Chtěl před ní couvnout "Ses dobrej chlap, Pete," mumlal, ale drobet se opozdil. Pete už tu velkou železnou kouli táhnul od kolen vzhůru. Černý kluk se rozplácnul o zeď a chvíli tam visel a pak sklouznul na podlahu, jako by zeď byla namaštěná. Slyšel jsem, jak všude uvnitř zdi bouchají a zkratují elektronky, a tam, co se rozmáznul o zeď, zůstal v popraskaný omítce jasný obrys jeho těla.

Ty druhý dva - ten nejmenší a ten druhý velký - stáli jako zařezaný. Sestra luskla prsty a oba vyrazili. V tu ránu klouzali po podlaze. Ten pind'our vedle toho druhýho jak odraz v zmenšovacím zrcadle. Už byli skoro u Peteho, když jim došlo, co mělo dojít už tomu prvnímu, že Pete nemá zapojený kontrolní obvody jako my ostatní, že je mu putna, když mu něco nařídí nebo škubnou rukou. Můžou ho dostat jedině tak, že na něj půjdou jako na divokýho medvěda nebo na bejka, a když teď jeden z nich ležel v limbu na podlaze, zašla na to těm dvěma dalším frajerům chuť, převaha nepřevaha.

Zapálilo jim oběma naráz a oba, ten velký i jeho malinký odraz, ztuhli v dočista stejném postoji, levou nohu vykročenou, pravou ruku vyhozenou dopředu, v půli cesty mezi Petem a Velkou sestrou. Před nima rozhoupaná železná koule a za nima sněhobílý vztek, klepali se a čoudilo z nich, a já slyšel, jak se jim zadírají převody. Viděl jsem, jak sebou zmateně cukají, jako mašiny roztúrované na plný plyn a s brzdou sešlápnutou.

Pete stál uprostřed pokoje, houpal koulí podle boku sem a tam, celý vykloněný pod tou její vahou. Teď ho už pozorovali všichni. Pohlídnul z velkého černého frajera na toho malinkýho, a když viděl, že se dál už neodváží, obrátil se k pacientům.

"Lidi - dyk je to všecko volovina," řek jim, "všecko je to volovina."

Velká sestra sjela ze židle a natahovala se po svém proutěném košíku, opřeném o futro dveří. "Jisté, jisté, pane Bancini," vrkala, "jenom se uklidněte -"

"Nic jinýho, nic než náramná volovina." Jeho hlas ztratil ten měděný břink a zněl teď napjatě a naléhavě, jako by mu už nezbývalo moc času, aby řek všecko, co má na srdci. "Víte, já za to nemůžu, fakt ne - no dyk to vidíte. Narodil sem se už mrtvěj. Vy ne. Vy ste se mrtvý nenarodili. Aááá, je to těžký..."

Rozbrečel se. Slova mu najednou nechtěla z krku, otvíral a zavíral klapačku, aby něco řek, ale nedokázal už spojovat slova do vět. Zatřás hlavou, aby se mu pročistila, a zamrkal na akut'áky:

"Aááá, já to... podívá... vá... povídám vám."

Začal už zase přepadat dopředu a jeho železná koule se scvrkla na velikost obyčejné ruky. Nastavoval ji otevřenou dlaní před sebe, jako když pacientům něco nabízí.

"Já za to nemůžu. Narodil sem se už jako nepodarek. Tolikrát mě urazili, až sem umřel. Narodil sem se už mrtvěj. Nemůžu za to. Sem unavenej. Už sem se na všecko vyflák. Vy máte pořád šanci. Mé tolikrát urazili, že sem se už narodil mrtvěj. Vy ste to měli snadný. Já se narodil mrtvěj a měl sem těžkej život. Sem unavenej. Unavuje mé mluvit, unavuje mé stát rovně. Sem už mrtvěj pětapadesát let."

Velká sestra ho dostala přes celou místnost, rovnou skrz zeleňáky. Hned zase skočila zpátky, ani se mu neobtěžovala vytrhnout jehlu, která mu teď visela z kalhot jako vocásek ze skla a oceli, a starý Pete se předkláněl pořád víc a víc dopředu, vůbec ne po tý injekci, ale vyčerpáním; ty poslední dvě minuty ho definitivně a dočista oddělaly, jednou provždy - stačilo se na něj podívat a bylo jasné, že je vyřízený.

Takže ta injekce nebyla vůbec zapotřebí; hlava mu už zas začala klínkat ze strany do strany a oči se zakalily. Než se k němu sestra odvážila přiblížit, aby mu stříkačku vytáhla, nakláněl se už tak daleko dopředu, že plakal rovnou na podlahu, obličej dočista suchý, a slzy se do široka rozstříkovaly napravo nalevo, jak houpal hlavou sem a tam, sem a tam, a rovnoměrně kropily podlahu denního pokoje, jako když je seje. "Aááá," řekl. Ani sebou necuknul, když stříkačku vytrhla

Probudil se k životu snad jen na minutu, aby se nám pokusil něco říct, něco, co jsme ani neráčili poslouchat, čemu jsme se nesnažili porozumět, a tahle námaha ho vyplivla do poslední mrtě. Ta injekce do zadku byla stejně marná, jako kdyby ji píchla mrtvole - neměl srdce, které by ji rozpumpovalo, neměl žíly, které by umrtvila svým jedem. Klidné ji mohla bodnout starému vysušenému nebožtíkovi.

"Sem... unavenej..."

"No tak. Myslím, že jestli ve vás dvou zbylo ještě trochu odvahy, půjde s vámi pan Bancini do postele jako hodný chlapeček."

"... strašně unavenej."

„A ošetřovatel Williams přichází k sobě, doktore Spivey. Postarejte se o něho, prosím. Podívejte. Má rozbité hodinky a poraněnou ruku.“

Pete se už o nic takového víckrát nepokusil a nikdy nepokusí. Když se teď při sezení rozhýbá a začnou ho utišovat, vždycky si dá říct. Čas od času ještě vstává, klinká hlavou a oznamuje nám, jak je unavený, ale nikdy to už není stížnost ani omluva, ani varování - s tímhle skončoval. Je jak starý budík, co už neukazuje čas, ale pořád ne a ne se zastavit, s pokroucenými ručičkami a ciferníkem bez číslic, se zvonkem umlčeným rzí, starý bezcenný budík, co jenom tiká a vůbec nic to neznamená.

Skupina ještě pořád cupuje chudáka Hardinga, když se převalí druhá hodina.

Ve dvě se začne doktor v křesle kroutit. Doktor není při těchhle sezeních ve své kůži, tedy když nemůže vykládat tu svou teorii; zůstal by radši ve své ordinaci a kreslil grafy. Ošívá se a nakonec si odkašle, a sestra se podívá na hodinky a řekne nám, abysme přinesli stoly z koupelny zpátky a zítra v jednu že budem v debatě pokračovat. Akutáci se vytrhnou z transu a zaletí očima k Hardingovi. Obličeje jim hoří hanbou, jako by se probudili k poznání, že už zase naletěli na špek. Někteří jdou do koupelny naproti přes chodbu pro stoly, jiní se odloudují k věšákům s časopisy a projevují obrovský zájem o starý čísla McCallova magazínu, ale v podstatě se jenom vyhýbají Hardingovi. Zase se nechali obloudit, aby natahovali kamaráda na skřípec, jako kdyby to byl nějaký zločinec a oni všichni prokurátory, soudci a porotou. Pětačtyřicet minut tady pitvali člověka, málem jako by z toho měli radost, a pálili jednu otázku za druhou: "Co si myslí, že s ním asi je, když tu svou paničku nedokáže potěšit; proč trvá na tom, že jaktěživa s jiným chlapem nic neměla; jak může věřit, že se zberká, když neodpovídá poctivě?" otázky a nechutné narážky, až je jim teď z toho zle a vyhýbají se mu, aby jim v jeho blízkosti nebylo ještě trapněji. McMurphyho oči to všechno zaznamenávají. Nevstane ze svého křesla. Zase už se tváří popleteně. Chvilí ještě sedí v křesle, sleduje akutáky, škrábe se paklíkem karet po ryšavém strništi na bradě, ale nakonec přece jen vstane, zhluboka zívne, protáhne se a podrbe růžkem karty na pupku a potom strčí celý pakl do kapsy a přejde k Hardingovi, který sedí docela sám, přilepený potem do křesla.

McMurphy minutku shlíží dolů na Hardinga a potom lapne velkou prackou opěradlo nejbližší dřevěné židle, přetočí ji lenochem k Hardingovi a obkročmo se na ni posadí, jako by usedal na malinkého koníka. Harding si ničeho nevšimnul. McMurphy si popleskává kapsy, až najde cigarety, jednu vytáhne a zapálí si; drží ji před sebou a škaředí se na koneček, oblízne si palec a ukazovák a upraví oharek podle svého. Řekli byste, že jeden o druhém nevědí. Ani nepoznám, jestli vzal Harding McMurphyho vůbec na vědomí. Harding má široký útlý ramínka ovinutý kolem sebe jak zelený křídla a napřímeně sedí na samém krajíčku křesla, ruce polapené mezi kolena. Zírá přímo před sebe, něco si mumlá, snaží se vypadat klidně - ale žilná si vtažené tváře a vypadá jako divně rozšklíbená lebka, a už vůbec ne klidně.

McMurphy si strčí cigaretu zpátky do zubů, složí ruce na dřevěné opěradlo, opře si o ně bradu a přivírá jedno oko před kouřem. Druhým si chvíli prohlíží Hardinga, a když začne mluvit, lítá mu cigareta mezi pysky nahoru dolů.

"Poslyš, kámo, takhle to při těch vašich sešlostech chodí vždycky?"

"Chodí vždycky?" Harding přestane mumlat. Tváře si už taky nežmoulá, ale pořád civí před sebe, McMurphy mu přes rameno.

"No, jestli je tohle obvyklej program těch vašich terapeutickejch mejdanů? Vždycky si hraje na slepičí klobanou?"

Hardingova hlava sebou šubne stranou a oči najdou McMurphyho, jako by si teprv teď uvědomil, že naproti němu někdo sedí. Obličej se mu po obou stranách propadne, jak zase vcucne tváře a zahryzne se do nich, a vypadá to, jako když se šklebí. Zatáhne ramena zpátky, svalí záda do křesla a rád by vypadal uvolněné.

"Na slepičí klobanou? Obávám se, že vaše interesantní buranská mluva se u mne mívá cílem, příteli. Nemám nejmenší ponětí, o čem to mluvíte."

"Tak já vám to teda vysvětlím," McMurphy zvýší hlas; i když se na ostatní akutáky, co mu poslouchají za záda, ani nepodívá, mluví teď ke všem. "Hejno slepic zmerčí na jedny puťce kapku krve a všechny jí do toho místa začnou klobat, jasný, dokavad puťku nerozklobou na sračky, kosti, peří, krev, všecko lítá. Ale většinou se při tom mumraji zakrvácí pár dalších slepic z hejna, a pak je řada na nich. A znova se

nějaký zmažou od krve a ostatní je uklofají, a pak zas další a další. Jo, kámo, taková slepičí klofaná dokáže za pár hodin vykynout celý hejno, viděl jsem to na vlastní voči. Příšerný divadlo. Dá se tomu zabránit jedinečně tak - teda u slepic - že se jim dají klapky na voči. Takže potom nevidí."

Harding si proplete dlouhé prsty kolem kolena, přitáhne koleno k sobě a zakloní se. "Slepičí klofaná. To je pěkná analogie, příteli."

„A přesně to mi připomnělo tohle sezení, kámo, když chceš slyšet pravdu. Hejno sprostých slepic mi to připomnělo."

"Takže já jsem potom ta slepice s kapkou krve, příteli?"

"Přesně tak, kámo."

Pořád se na sebe zubí, ale mluví teď tak tiše a napjatě, že musím přišúrovat se smetákem blíž, abych je slyšel. Ostatní akuťáci se taky šourají blíž.

"A mám ti říct ještě něco, kámo? Chceš slyšet, kdo zasadí ten první klofanec?"

Harding čeká, co uslyší dál.

"Ta stará bréca, ta vaše sestra."

Tichem zaskučí strach. Slyším, jak se soustrojí ve zdech zadrhne a znovu rozběhne. Harding má co dělat, aby udržel ruce na pokoji, ale pořád se snaží dělat jakoby nic.

"Takže," povídá, "je to vlastně docela prosté, takhle hloupě prosté. Jste tady na oddělení šest hodin a už jste si zjednodušil celé dílo Freuda, Junga a Maxwella Jonese a shrnul je do jediné jediné analogie: je to slepičí klofaná."

"Já nemluvím vo žádným Fredovi Junkovi, ani Maxwellu Jonesovi, kámo, já mluvím jen vo tom kurevským sezení a vo tom, co ti tahle sestra a ty druhý gauneři provedli. Jak tě zmordovali."

"Mě?"

"No jasně, koho jinýho. Využili každý šance. Mávali s tebou jako hadrem na holi. Nějak sis tady musel nadělat fúru nepřátel, kámo, poněvadž se zdá, že ti jich jde po krku pěkná řádka."

"To je neuvěřitelné. Vy asi vůbec neberete v úvahu, naprosto přehlížíte a pomíjíte skutečnost, že všechno, co tady kdo dneska udělal, bylo pro moje dobro? Že každá otázka nebo debata podnícená slečnou Ratchedovou nebo ostatními z personálu slouží výhradně terapeutickým záměrům? Určitě jste z teorie doktora Spiveyho o terapeutické skupině nevyslechl ani slovo, nebo vám chybí dostatečné vzdělání, abyste ji pochopil, když už jste poslouchal. Zklamal jste mne, příteli, hm, velmi jste mne zklamal. Soudil jsem podle našeho dopoledního rozhovoru, že jste inteligentnější - nevzdělaný ňuma, to možná, rozhodně chvastoun z Balíkova, o nic citlivější než husa, nicméně v zásadě inteligentní člověk. Ale ačkoli jsem obvykle pozorný a vnímavý, pořád se ještě dopouštím omylů."

"Di se vycpat, kámo."

"Ano, zapomněl jsem dodat, že jsem si také povšiml vaší primitivní sprostoty. Psychopat s nespornými sadistickými sklony, pravděpodobně motivovanými přebujelou egománií. Ano. Jak je vidno, všechna tato vrozená nadání vás nepochybně kvalifikují jako kompetentního terapeuta a dávají vám plné právo kritizovat proceduru sezení, vedených slečnou Ratchedovou, a to navzdory skutečnosti, že jde o vysoce považovanou psychiatrickou ošetřovatelku s dvaceti lety praxe. Ano, s vaším talentem, milý příteli, můžete konat podvědomé zázraky, konejšit bolavé id a vyhojovat zraněné superego. Pravděpodobně byste dokázal vyléčit celé tohle oddělení, všechny včetně vegetáku, a to za pouhých šest měsíců, dámy a pánové, v případě nezdaru peníze zpátky."

Místo aby se s ním začal hádat, McMurphy si jen Hardinga dlouze prohlíží a konečně se ho nevzrušeně zeptá: "A ty si fakticky myslíš, že tohle svinstvo, který se tady na tý vaší sešlosti dneska dálo, někoho vyléčí, že někomu prospěje?"

"Z jakého jiného důvodu bychom se tomu podvolovali, příteli? Personál touží po našem uzdravení stejně vroucně jako my. Nejsou to žádní netvoři. Slečna Ratchedová je snad přísná dáma v letech, ale ohavný zlotvor drůbežího klanu, který si vzal do hlavy, že vám sadisticky vyklove oči, to rozhodně není. To si o ní nemyslíte, vidíte?"

"Ne, kámo, to teda ne. Ona tě totiž neklobe do voči. Kdepak, tam tě neklobe."

Harding zaváhá a já vidím, jak se mu ruce začínají plížit ze sevřených kolen jako dva bílí pavouci, jako když lezou ze škvíry mezi dvěma mechem obrostlými větvemi a plazí se po těch větvích ke kmeni.

"Do očí ne?" povídá. "A kam tedy, snažně vás prosím, příteli, kam tedy klove slečna Ratchedová?"

McMurphy se zašklebí. "Ale copak ty to nevíš, kámo?"

"Ne, jistě to nevím! Tedy pokud chcete tvr -"

"Do tvech koulí, kámo, do tvech milovanejch koulí."

Pavouci se doplazí k místu, kde se větve štěpí z kmene, a tam se usadí a pocukávají sebou. Harding se pokouší zazubit, ale obličej i rty má tak bílé, že se v nich zuby ztrácejí. Upírá oči na McMurphyho.

McMurphy si vyndá cigaretu z úst a opakuje to ještě jednou.

"Rovnou to tvech koulí. Kdepak, tahle sestra není žádná potvorná puťka, kámo, ale kouložrouť, tak viděl jsem takovejch tisíce, starý, mladý, chlapy i ženský. Viděl jsem je po celý zemi i po kriminálech - lidi, který se té snažej oslabit, aby ti mohli přistříhnout křídýlka, aby té podrobili svejm pravidlům, abys žil, jak oni pískají. A nejlepší způsob, jak to dokázat, jak té srazit na kolena, je oslabit té tam, kde to bolí nejvíc. Nakop té už někdo při rvačce kolenem do vajec, kámo? To člověka rychle zabrzdí, co? Neznám nic horšího. Udělá se ti šoufl, poslední špetku sil to z tebe vyrazí. Když stojíš proti chlapovi, kterej se rozhod vyhrát tak, že té oslabí, dávej si bacha na jeho koleno, na beton ti půjde po moudí. A zrovna tohle dělá ta stará megera, jde ti po moudí."

Hardingův obličej je pořád bez barvy, ale ruce už zase ovládnul: volně před ním třepetají, rychle se snaží odbýt, co tady McMurphy povídal.

"Naše milovaná slečna Ratchedová? Náš sladký, usměvavý, něžný anděl milosrdenství, matka Ratchedová, a kouložrouť? Ale příteli, to je krajně nepravděpodobné."

"Hele, kámo, s těmahle cancama vo něžný matičce na mé nechod'. Třeba je něčí máma, ale korbu má jak stodola a tvrdá je jak řezná ocel. Zblbla mé tím svým roztomilým mateřstvím nanejvýš na tři minuty, když jsem ráno přišel, ale dyl ani o vteřinu. A pochybuju, že by někoho z vás dokázala takhle voblbovat šest měsíců nebo rok. Kruci, viděl jsem už v životě hezkejch pár sviní, ale tyhle bych nasadil korunu."

"Svině? Ještě před chvílí byla kouložrouť, potom megera - nebo snad slepice? Vaše metafory ubíjejí jedna druhou, milý příteli."

"To je putna; je to svině a megera a kouložrouť, a nehraj to na mě, víš dobře, vo čem mluvím."

Hardingův obličej a ruce se teď pohybují rychleji než kdy jindy, zrychlený film posunků, úsměvů, grimas, úšklebků. Čím víc se to pokouší zarazit, tím větším fofrem se to střídá. Když nechá ruce a obličej, aby se pohybovaly, jak chtějí, a nesnaží se je zadržet, plavou a posunkují tak pěkně, že se na to docela rádi koukáte, ale když ho to zlobí a chce je spoutat, stane se z něj zběsilá loutka, která se cukavě zmítá v nějakém vypjatém tanci. Všecko se hýbe pořád rychleji a rychleji a jazyk mu repetí ostošest, aby tomu stačil.

"Ale podívejte, milý příteli, pane McMurphy, můj psychopatický fámule, naše slečna Ratchedová je skutečný anděl milosrdenství - tohle tady ví každý. Je nesobecká jako vítr, do úmoru se plahočí a beze slova díky dře pro dobro nás všech, den za dnem, pět dní do týdne. K tomu je zapotřebí srdce, milý příteli, srdce. Z jistých pramenů - které tady ovšem nesmím prozradit, ale mohu vám říci, že Martini je s těmi samými lidmi často ve styku - je mi známo, že ve skutečnosti slouží lidstvu navíc o svých volných víkendech, kdy se věnuje ušlechtilé dobrovolné práci v rámci města. Připravuje bohatou škálu milodarů - zavařuje kompoty, vyrábí sýr se stavěcím účinkem, vaří mýdlo - a podarovává tím nějaký mladý párek, který má jisté finanční těžkosti." Ruce mu kmitají vzduchem, malují obrázek, který popisuje. "Jen se podívejte: to je ona, naše sestřička. Zlehka zatuká na dveře. Košíček opletený pentlí. Mladý párek není ze samé radosti mocen slova. Manžel civí s otevřenými ústy, ženuška nepokryté pláče. Pochválí jim hnízdečko. Slíbí jim poslat něco peněz na - na písek na drhnutí, ovšem. Postaví košík doprostřed podlahy. A když náš anděl odchází - rozsévá vzdušné polibky, étericky se usmívá - je tak opojena sladoučkým mlékem lidské laskavosti, jež tento dobrý skutek vyprodukoval v jejích mohutných nadrech, že je samou šlechetností dočista bez sebe. Bez sebe, slyšíte? Zastaví se ve dveřích, přitáhne k sobě plachou nevěstinku a nabídne jí dvacet dolarů z vlastní kapsy: 'Běžte, vy nešťastné, podvyživené dítě, běžte a kupte si nějaké slušné šaty. Chápu, že vám je manžilek nemůže dopřát, ale tumáte, vezměte si to a běžte.' A náš párek je jí za tu dobrotu zavázán na věky věkův."

Mluví pořád rychleji a rychleji, provazy na krku se mu napínají. Když zmlkne, padne na celé oddělení naprosté ticho. Neslyším nic než slabý otáčivý rytmus, podle mého je to magnetofon, který tohle všecko

někde nahrává.

Harding se rozhlídne, vidí, že na něm všichni visí očima, a dělá co může, aby se zasmál. Vydere se z něj zvuk, jako když taháte hřebík z mokrého smrkového prkna. Hvííí-hvííí-hvííí. Nemůže to zastavit. Mačká si ruce jako moucha nohy a mhouří před tím hrozným skřehotáním očí. Zarazit ho ale nedokáže. Zní pořád vyšším a vyšším tónem, až se nakonec sípavě zalkne a nechá bradu padnout do nastavených dlaní. "Ta svině, ta svině, ta svině," cedí mezi zuby.

McMurphy zapálí další cigaretu a nabídne mu ji; Harding si ji beze slova vezme. McMurphy nespouští oči z Hardingova obličej před sebou a ve tváři má zmatený úžas, dívá se na něj, jako by to byl první lidský obličej, co vůbec vidí. Dívá se, jak sebou Harding přestává škubat a cukat, jak zase zdvihá obličej z dlaní.

"Máte pravdu," povídá Harding, "naprosto ve všem." Zdvihne oči k ostatním pacientům, co ho pozorují. Ještě nikdo se to neodvážil vyslovit, ale není mezi námi jediný, kdo by si to nemyslel, kdo by k ní a k celému tomu cirkusu necítil přesně to co vy - kdo by tohle někde v hloubi své postrašené dušičky necítil." McMurphy zkrabatí čelo a zeptá se: "A co ten malej prďoch, ten doktor? Myslí mu to možná trochu pomalu, ale tak pomalu zas ne, aby nepoznal, jak tady ta ženská všecko drží v hrsti a co dělá." Harding si dá dlouhého šluka z cigarety a mlčky čeká, až kouř odtáhne. "Doktor Spivey... ten je na tom stejně jak my ostatní, McMurphy, plně si uvědomuje svou nedostatečnost. Postrašený, zoufalý, bezmocný králíček, totálně neschopný řídit oddělení bez pomoci naší slečny Ratchedové, což taky dobře ví. A co je horší, ona ví, že doktor to ví, a využívá každé příležitosti, aby mu to připomněla. Vždycky když mu přijde na nějakou botu v chorobopisu nebo dejme tomu v osobních kartách, můžete vzít jed, že mu to otluče o hlavu."

"To je fakt," povídá Cheswick a postaví se vedle McMurphyho, "otlouká nám všechny naše chyby o hlavu."

"Proč jí tedy nevyrazí?"

"V téhle nemocnici," povídá Harding, "není v lékařové moci přijímat a propouštět zaměstnance. Tu moc má pouze správce nemocnice a správcem je tady žena, letitá a drahá přítelkyně slečny Ratchedové; sloužily spolu ve třicátých letech jako sestry v armádním zdravotním sboru. Jsme tady obětí matriarchátu, milý příteli, a doktor je proti tomu stejně bezmocný jako my. Ví moc dobře, že stačí, aby Ratchedka zdvihla tamhleten telefon, co vidíte u jejího lokte, brnkla správkyni nemocnice a naznačila, no, dejme tomu, že doktor objednává trochu příliš velké množství demerolu -"

"Brzdi, Hardingu, tohle entepente mi nic neříká."

"Demerol je syntetický opiát s dvojnásobným nebezpečím návyku než heroin. Doktoři si tenhle návyk běžně pěstují."

"Ten malej prďoch? On je narkoman?"

"Tohle tedy rozhodně nevím."

"K čemu jí to potom bude dobrý, když ho obviní -"

"Ale vy mi nevěnujete sluchu, příteli. Ona ho neobviní. Potřebuje to pouze naznačit, naznačit cokoli, nechápete? Ničeho jste si dneska nepovšimnul? Zavolá si pacienta ke dveřím sesterny, tam si ho postaví do haptáku a vpytává se na papírový kapesník, který se našel pod jeho postelí. A pacient si připadá jako lhář, ať už jí odpoví tak nebo tak. Když řekne, že s ním otíral pero, řekne: ‚Aha, pero,‘ a když řekne, že má rýmu, řekne: ‚Aha, rýmu,‘ a bude přitom kývat úhledným šedým účesem a usmívat se úhledným úsměvem a pak se obrátí a vrátí do sesterny a jeho tam celého tumpachového nechá stát a hloubat, k čemu ten kapesník vlastně potřeboval."

Znovu se rozklepe a ramínka se mu ovinou kolem těla.

"Kdepak. Nepotřebuje nikoho obviňovat. Je géniem náznaku. Slyšel jste během naší dnešní debaty, slyšel jste jen jedenkrát, že by mě z něčeho obvinila? A přesto se zdá, že jsem byl obviněn ze spousty věcí, ze žárlivosti, paranoie, z toho, že nejsem natolik mužem, abych dokázal uspokojit manželku, že jsem udržoval poměr s přáteli stejného pohlaví, že držím cigaretu afektovaným způsobem, dokonce - aspoň mi to tak připadá - obviněn z toho, že nemám mezi nohama nic než ostrůvek chlupů - a k tomu ještě hebkých, prachových a blondatých vlásků! Kouložrout? Hochu, vy ji podceňujete!"

Harding zničehonic ztichne, natáhne se dopředu a vezme McMurphyho ruku do svých dlaní. Obličej má

nějak divně vytočený, ostrý, rudě a šedě zubatý, rozbitá flaška od vína.

"Tenhle svět... patří silným, přáteli! Rituál naší existence je založen na tom, že silní, aby se stali ještě silnějšími, požívají slabé. S tímhle se musíme smířit. Je to jen správné, že to takhle chodí. Musíme se to naučit přijímat jako zákon přírodního světa. Králíci svoji roli v tomto rituálu přijímají a uznávají ve vlkovi silnějšího. Králík se na svou obranu stává lstivým, vyjukaným a vyhýbavým, vyhrabává si nory a skrývá se, když je vlk nablízku. A přežívá, přetrvává. Zná svoje místo. Zcela určitě ho nenapadne vyzvat vlka na souboj. Copak by to bylo moudré? No řekněte sám?"

Pustí McMurphyho ruku, opře se do křesla, přehodí nohu přes nohu a dá si dalšího dlouhého sluka z cigarety. Vytáhne cigaretu z tenounké štěrbinu úsměvu a spustí svůj smích nanovo - vhhíí-vhhíí-vhhíí, jako když leze hřebík z fošny.

"Pane McMurphy... přáteli... já nejsem slepice, já jsem králík. Doktor je králík. Tamhle Cheswick je králík. Billy Bibbit je králík. Všichni jsme tady králíci nejrůznějšího věku a stupně, hupky hopky naším waltdisneyovským světem. Pozor, neplet' se ti to, nejsme tady proto, že bychom byli králíky - byli bychom králíky všude - jsme tady všichni proto, že se svému králikovství nedokážeme přizpůsobit. My potřebujeme pořádného, silného vlka, jako je sestra, aby nás učil, kde je naše místo."

"Človče, ty mluvíš jako pošuk. Chceš mi snad říct, že tady budeš sedět se založenýma rukama a necháš si od nějaký báby s modrou kakadou nabulíkovat, že seš králík?"

"Ne, to mi nemusí nabulíkovat, to vůbec ne. Narodil jsem se už jako králík. Jen se na mě pořádně podívejte. Já prostě sestru potřebuju, když mám být ve své roli šťastný."

"Ty přece nejseš, žádný pitomej králík!"

"Vidíte ty slechy? Ten mrcavý čumáček? To hezké pírkó na prdelce?"

"Mluvíš jako blá-"

"Jako blázen? Jaká prohnanost."

"Krucinál, Hardingu, takhle jsem to nemyslel. Takovej cvok zase nejseš. Chci říct - ksakru, až jsem se divil, jak jste všichni normální. Podle mého nejste o nic větší cvoci než ty průměrný sráči, co běhají po ulicích -"

"Aha, sráči, co běhají po ulicích."

"Ale rozhodně ne takový cvoci, jako cvoky malujou ve filmu. Jste akorát rozhašený a - tak trochu -"

"Tak trochu jako králíci, chcete říct?"

"Běž s těma králikama do hajzlu! Vůbec ne jako králíci, kruci."

"Pane Bibbite, zahopkujte tady panu McMurphyho. Pane Cheswicku, ukažte mu, jaký máte chundelatý kožíšek."

Billy Bibbit a Cheswick se před mýma očima promění v přihrbené bílé králíky, ale stydí se udělat, co chce po nich Harding.

"Jsou strašně upejpaví, McMurphy. Není to půvabné? Ale třeba si vyčítají, že se nezastali kamaráda. Třeba mají provinilý pocit, že se opět nechali napálit a posloužili jí jako vyšetřovatelé. Hlavy vzhůru, kamarádi, nemáte se za co hanbit. Všechno je, jak má být. Králík se přece nepostaví za svého kamaráda. To by byla hloupost. Ne, chovali jste se moudře; zbaběle, ale moudře."

"Podívej, Hardingu," povídá Cheswick.

"Ne, ne, Cheswicku. Pro pravdu se nezlob."

"Tak podívej, byly doby, kdy jsem o babě Ratchedové říkal to samý, co tady McMurphy."

"Ano, ale tys to říkal moc potichu a později jsi všechno zase odvolal. Ty jsi taky králík, neuhýbej před pravdou. Proto ti nezalívám otázky, které jsi mi dneska při sezení dával. Hrál jsi pouze svoji roli. Kdybys byl na koberci ty, nebo ty, Billy, nebo ty, Fredricksone, napadal bych vás stejně krutě, jako jste vy napadali mě. Nesmíte se stydět za svoje chování; nám, malým zvířátkům, je už souzeno chovat se takhle."

McMurphy se v židli otočí a změří si ostatní akuráky od hlavy k patám. "Nejsem si tak jistý, jestli by se neměli stydět. Já osobně jsem si říkal, že je to pěkná všivárna, když se s ní sčuchli proti tobě. Na moment mě napadlo, že jsem zpátky v zajateckém táboře..." "Proboha, McMurphy," povídá Cheswick, "poslouchej mé."

McMurphy se otočí a poslouchá, ale Cheswick dál nepokračuje. Cheswick nikdy nepokračuje dál; patří

k těm chlápům, co nadělají spoustu kraválu, jak povedou útok a tak, vyřvávají hesla, chvíli dupou na místě, pak udělají pár kroků a zdrhnou. McMurphy se po něm podívá, jak tam stojí, vyvedený z míry svým hrdinným začátkem, a řekne: "Zrovna jak v tom svinském zajateckém lágru."

Harding zdvihne mírumilovné ruce. "Ne, ne, to není správné. Nesmíte nás odsuzovat, milý příteli. Ne, ne. Ve skutečnosti..."

Vidím, jak do Hardingových očí vstupuje zase ta lstivá horkost, myslím, že se užuž začne smát, ale místo toho si vyndá cigaretu z úst a ukáže tou cigaretou na McMurphyho - vypadá v jeho ruce jako další z těch tenkých, bílých prstů, jen z konečku se kouří.

"...vy taky, pane McMurphy, přes všechno vaše kovbojské povykování a jarmareční chvástání, jste pod tím tvrdým škrálopem pravděpodobně stejně mírný a chlupat'oučký králík jako my všichni."

"Jo, to si piš. Králíček ušáček. Co vlastně ze mě dělá králíka, Hardingu? Moje psychopatický sklony? Moje rváčský sklony, nebo moje šoustací sklony? Určité ty šoustací, jaký jiný. To moje: co vám, dámo, schází, když se pingl hází. Jo, tenhle pingl, to je nejspíš to, co ze mě dělá králíka -"

"Počkat; obávám se, že jste nadhodil věc, která stojí za úvahu. Nemyslíte, že králíci jsou právě tímhle svým rysem proslulí? Pověstní svým házením pinglem. Ano. Hmm. V každém případě však argument, který jste právě vynesl, naznačuje pouze to, že jste zdravý, funkční a vyhovující králík, kdežto většina z nás postrádá i tu potřebnou pohlavní zdatnost, abychom se kvalifikovali jako vyhovující králíci. Jsme zmetci - nanicovatí, zakrnělí, slabí tvorečkové slabé rasy. Králíci sans pingl; dojemná představa."

"Tak moment; všechno, co řeknu, pořád překrucuješ -"

"Ne. Měl jste pravdu. Vzpomeňte si, nebyl jste to vy, kdo obrátil naši pozornost k místu, kam sestra soustřeďuje svoje klofance? Měl jste pravdu. Není mezi námi jediný, kdo by se nebál, že ztrácí nebo že už ztratil svůj pingl. My, komická stvořeníčka, nedokážeme ani v králíčím světě nabýt mužnosti, tak jsme slabí a nevyhovující. Chichi. Dalo by se také říct, že jsme - králíci králíčího světa!"

Nakloní se zase kupředu a ten napjatý, skřehotavý smích, na který pořád čekám, mu začne stoupat z úst, ruce se vznesou do vzduchu, v obličejí mu cuká.

"Hardingu! Sklapni už tu zatracenou hubu!"

Je to jak facka. Harding zmlkne, jako když utne, s pusou ještě otevřenou v nerozhodném šklebu, ruce se mu splihle klátí v oblaku modrého tabákového kouře. Na vteřinu takhle zamrzne, potom se mu oči zúží do prohnaných teček, nechá je sklouznout k McMurphymu a mluví tak tiše, že musím zakormidlovat smeták až k jeho křeslu, abych slyšel, co povídá.

"Příteli... vy... možná budete vlk."

"Krucinál, já nejsem žádnéj vlk a ty nejseš žádnéj králík. No ne, takovou blbost jsem teda jakživ -"

"Rozhodné jako vlk řvete."

McMurphy ze sebe syčivě vypustí dech a obrátí se od Hardinga k ostatním akučákům. "Heleďte, vy všichni. Co to pořád máte? Nejste přece takoví cvoci, abyste si mysleli, že jste nějaký zvířata."

"Ne," povídá Cheswick a přistoupí k McMurphymu. "Ne, přísambůh, já ne. Já nejsem žádný králík."

"Tak se mi to líbí, Cheswicku. A vy ostatní už toho taky nechtě. Jen se na sebe podívejte, namlouváte si, že máte vítr z nějaký padesátiletý brécy. Co vám vlastně může udělat?"

"Nojo, co?" povídá Cheswick a rozhlídne se kolem.

"Zmrskat vás dát nemůže. Pálit žhavým železem taky ne. Ani natáhnout na skřípec. Na tyhle věci jsou dneska zákony, nemáme žádnéj středověk. Neexistuje nic, co by vám mohla -"

"Vi-vi-viděls, co nám může u-u-udělat! Na tom se-se-sezení dneska." Vidím, že se Billy Bibbit z králíka proměnil zas nazpátek. Naklání se k McMurphymu, chtěl by pokračovat, ústa má plná slin, obličej jako rak. Potom se otočí a jde pryč. "Ne-ne-nemá to cenu. Měl bych se za-za-zabít."

McMurphy za ním zavolá. "Dneska? Co jsem viděl dneska na tom sezení? Do prdele, viděl jsem akorát to, že se zeptala pár otázek, navíc docela nevinnejch, lehkejch otázek. Otázky nikomu kosti nepřelámou, nejsou to klacky ani kamení."

Billy se otočí zpátky. "Ale j-j-jak se ptá -"

"Nemusíš přece odpovídat, musíš?"

"Když ne-ne-neodpovíš, tak se jen usměje a u-u-udělá si poznámku do no-no-notýsku a po-potom - do prdele!"

Scanlon se postaví vedle Billyho. "Když jí na ty otázky neodpovíš, Macku, přiznávaš se už tím, že seš zticha. Zrovna takhle tě vždycky nachytá ta naše gaunerská vláda. Na tohle seš krátkej. Jediný, co se dá udělat, je vyhladit všechno tohle svinstvo z povrchu celý tyhle zasraný země - všecko to vyhodit do povětří."

"Proč jí teda, když vám dá jednu z těch otázek, neřeknete, aby si trhla nohou?"

"Nojo," povídá Cheswick a zahrozí pěstí, "řeknete jí, aby si trhla nohou."

"A co potom, Macku? Akorát by ti na to odpálila: A proč vás právě tahle otázka tak rozrušila, paciente McMurphy?"

Jo, tak jí řekneš znova, aby si trhla nohou. Všichni si můžou trhnout nohou. A zase ti nic neudělaj."

Akuťáci se k němu tlačí blíž a blíž. Tentokrát mu odpoví Fredrickson. "No dobře, ty jí to řekneš a zapíšou si tě jako potencionálně nebezpečného a soupnou té nahoru do oddělení pro narušený. Mně se to už stalo. Třikrát. Ti šusové tam nahoře nesmějí z oddělení ani na krok, ani v sobotu odpoledne do kina. Nemají tam ani telinu."

"A když budete, milý příteli, i nadále projevovat takovéto nepřátelské sklony, jako říkat lidem, aby si trhli nohou, máte naději dostat se do šokárny, a třeba i na něco většího, na operaci, nebo -"

"Ksakru, Hardingu, už jsem ti povídal, že tohle je pro mě španělská vesnice."

"Šokárna, pane McMurphy, je hantýrkový výraz pro místnost, kde se provádí elektrošoková terapie, krátce EŠT. Vynález, o kterém lze říci, že koná práci prášku pro spaní, elektrického křesla a mučícího žebříku. Šikovná procedura, prostinká, rychlá, takřka bezbolestná při své rychlosti, ale nikdo by ji nechtěl prodělat podruhé. Nikdy."

"Co to dělá?"

"Připoutají vás ke stolu ve tvaru kříže, ta ironie, a hlavu vám přizdobí korunou z elektrických jisker, namísto z trní. Po obou stranách hlavy se vás dotýkají dráty. Prsk! Mozkem vám projede za pět centů elektřiny a dostane se vám jak léčebné kúry, tak trestu za vaše nepřátelské vybízení k trhnutí nohou, a navíc se šest hodin až tři dny, záleží na nátuře, nebudete nikomu plést do cesty. A i když se vám vědomí zase vrátí, jste ještě několik dní naprosto dezorientovaný. Nedokážete souvisle přemýšlet. Na nic se nemůžete rozpomenout. Větší počet takovýchto léčebných kúr a může z vás být třeba pan Ellis, jak ho vidíte tamhle na zdi. Uslintaný idiot, který si v pětatřiceti letech močí do kalhot. Nebo to z vás udělá nemyslicí organismus, který pouze jí, vyměšuje a ječí: ‚Do prdele se starou,‘ jako Ruckly. Nebo podívejte na náčelníka Hbitý koště, který vedle vás svírá svého jmenovce."

Harding na mě ukáže cigaretou, už je pozdě, abych couvnul. Dělá, že jsem si toho nevšimnul. Zametám dál.

"Slyšel jsem, že náčelník dostal před lety, kdy to byl ještě poslední výkřik módy, přes dvě stě šoků. Představte si, co to asi udělalo s myslí, která už beztak ujížděla. Jen se na něho podívejte: obří uklízeč. Tady máte svého vymírajícího Američana, dvoumetrový zametací stroj, který se bojí vlastního stínu. Tak tímhle, milý příteli, tímhle nám mohou vyhrožovat."

McMurphy se na mě chvíli dívá a potom se zas otočí k Hardingovi. "Člověče, jak se s tímhle vůbec můžete smířit? A co ty žvásty o demokratickým oddělení, co do mě hustil ten váš doktůrek? Proč nehlasujete?"

Harding se na něj usměje a zase pomalu potáhne z cigarety. "A o čem bychom měli hlasovat, příteli? Aby se sestře zakázalo dávat nám na skupinových sezeních otázky? Aby se na nás nedívala jistým způsobem? Povězte mi, pane McMurphy, o čem bychom měli hlasovat?"

"Krucí, to je přece putna. Vo čemkoliv. Copak nechápete, že něco udělat musíte, abyste dokázali, že vám pořád ještě zbejvá špetka vodvahy? Copak nechápete, že jí nesmíte dovolit, aby se tady stala neomezeným pánem? Dyť se na sebe podívejte; povídáte, že tady náčelník se bojí vlastního stínu, ale řeknu vám, že podělanější bandu, než jste vy, chlapi, jsem jaktěživo neviděl."

"Já podělaný nejsem!" povídá Cheswick.

"Ty možná ne, kámo, ale všichni ostatní se strachy ani neodvážjí otevřít hubu a zachechtat se. Víte, tohle bylo první, co mě v tomhle špitálu zarazilo, že se tady nikdo nesměje. Co jsem prošel těma dveřma, neslyšel jsem ještě, že by se někdo pořádně zachechtal, je to vůbec možný? Chlapi, když ztratíte smích, ztratíte pevnou půdu pod nohama. Chlap, kterej připustí, aby ho ženská dobila tak, že ho přejde smích,

ztratí jednu z největších výhod, co má na své straně. Najednou si začne říkat, že ona je silnější než on, a -"

"Á, mám takový dojem, že to našemu příteli začíná docházet, kamarádi králíci. Povězte mi, pane McMurphy, jak může člověk ženské ukázat, kdo je pánem, tedy jinak, než že se jí vysměje? Jak jí ukáže, kdo je králem hory? Člověk jako vy by to přece měl vědět. Určitě ji nebudete fackovat, to ne, že? Ne, to by na vás poštvala zákon. A jistě se nerozčlíte a nezačnete na ni řvát; to pak zase vyhraje, až svého velkého rozzlobeného chlapce začne usmiřovat: „Náš moudrý mužiček takhle hloupě rámusí? Ale, ale?“ Zkusil jste si někdy uchovat zdání důstojnosti a hněvu tváří v tvář takovému chlácholení? Takže vidíte, příteli, že to asi bude tak, jak jste sám prohlásil: muž má pouze jedinou skutečně účinnou zbraň proti molochovi moderního matriarchátu, ale tou rozhodně není smích. Jednu jedinou zbraň, a s každým dalším rokem dospívá v této progresivní, motivačně probádané společnosti víc a víc lidí k objevu, jak tuto zbraň zneškodnit a jak si podmanit ty, kteří až doposud byli podmaniteli -"

"Bože, Hardingu, tobě to ale jede," povídá McMurphy.

"- a vy si myslíte, přes všechnu čest vašim psychopatickým schopnostem, že byste dokázal svoji zbraň účinně použít proti našemu šampiónovi? Myslíte, že byste ji mohl použít proti slečně Ratchedové, McMurphy? Vůbec někdy?"

A máchne jednou rukou ke skleněné kukani. Všechny hlavy se rázem otočí. Je tam, dívá se tím svým oknem a někde, kam nevidíme, má schovaný magneták a všechno si to nahrává - jistě už plánuje, jak to vpravit do programu.

Sestra vidí, že se na ni všichni dívají, a kývne hlavou a všichni se zas odvrátí. McMurphy si sundá čapku a zajede si rukama do těch zrzavých vlasů. Všichni teď koukají na něj; čekají, jak odpoví, a on o tom ví. Má pocit, že se nějak nechal chytit do pasti. Narazí si čepici zpátky na hlavu a škrábe si na nose jizvy po štychách.

"No, jestli chceš vědět, jestli by se mi jako nad touhle starou megerou postavil, tak to ne, to teda silně pochybuju..."

"Není zas tak nehezká, McMurphy. Tvářičku má docela pěknou a slušně zachovanou. A i když dělá co může, aby je tím bezpohlavním převlekem zatajila, přesto vám nemohou uniknout její nesporně mimořádná nadra. V mládí to musela být krasavice. Nicméně - jen v zájmu debaty, myslíte, že by se vám nad ní postavil, i kdyby nebyla stará, i kdyby byla mladá a krásná jako Helena?"

"Žádnou Helenu neznám, ale je mi jasný, co chceš říct. A přísámbohu, máš pravdu. Nevlez bych na tu starou zmrzlou tlamu, ani kdyby byla krásná jak Marilyn Monroe."

"Tak vidíte. Vyhrála."

To je fakt. Harding se pohodlně rozvalí v křesle a všichni čekají, co na to řekne McMurphy. McMurphy vidí, že je přitlačený ke zdi. Chvilku se rozhlíží po obličejích kolem, potom pokrčí ramenama a vstane ze židle.

"No co, vo mou kůži tady nejde."

"To je pravda, o vaši kůži nejde."

"A vůbec už netoužím mít za patama nějakou starou čertici s tréma tisícema voltů. Kór když z toho pro mě nekouká nic než malý povyražení."

"Ne. Máte pravdu."

Harding tenhle spor vyhrál, ale nikdo se dvakrát štěstné netváří. McMurphy zahákne palce do kapes a zkusí se zasmát.

"Kdepak, hochu, to jsem fakt ještě neslyšel, že by někdo nabídl dvacetidolarovou prémie za přefiknutí kouložrouta."

Všichni se tomu zubí s ním, ale šťastný nejsou. Jsem rád, že si McMurphy přece jen bude dávat majzla a nenechá se uvrtat do něčeho, na co nestačí, ale je mi jasné, jak se chlapi cítí; já taky moc šťastný nejsem. McMurphy si zapálí další cigaretu. Nikdo se ještě ani nehnul. Všichni postávají, zubí se a je jim nanic. McMurphy se znova poškrábe na nose a otočí se od chumlu tváří, co kolem něj visí, podívá se na sestru a hryže se do rtu.

"Ale povídáte... že vás nepošle nahoru do toho druhýho oddělení, když se nedáte vyprovokovat? Jenom když se necháte vyhecovat a začnete ji posílat do háje nebo rozflákáte vokno nebo něco takovýho?"

"Jenom když uděláte něco takového."

"A víte tohle na beton? Mně už totiž pomalu svítá, jak vás hejly pořádně oškubat. Ale moc nerad bych se připálil. Měl jsem co dělat, abych se dostal z jedny díry; nechce se mi skákat z pekáče do ohně."

"Spolehněte se. Pokud neuděláte nic, co by si právem zasloužilo oddělení pro narušené nebo EŠT, je zcela bezmocná. Jestli jste dost silný, abyste si ji nepustil k tělu, nemůže proti vám hnout prstem."

"Takže když budu hodnej a neseřvu ji -"

"Nebo když neseřvete někoho z ošetřovatelů."

" - nebo když neseřvu někoho z ošetřovatelů nebo tady z toho nenadělám kůlničku na dříví, tak si nemůže nic dovolit?"

"Tak zní pravidla hry. Ona ovšem vyhraje vždycky, milý příteli, vždycky. Je to nezničitelnost sama, a protože čas pracuje pro ni, nakonec se stejně každému dostane na kobylku. Proto ji tady v nemocnici pokládají za nejlepší sestru, proto jí ponechávají takovou pravomoc; je skutečnou mistryní v umění, jak vaše rozechvělé libido vypáčit na světlo boží -"

"Tohle si nech vod cesty. Chci akorát vědět, jestli budu v suchu, když ji zkusím porazit v její vlastní hře? Když na ni budu jako med, nebo se jí jinak vlichotím, jestli jí pak nerupne v bedně a nepustí do mě elektriku?"

"Pokud se dokážete ovládat, budete v suchu. Pokud vám nepovolí nervy a neposkytnete jí pádný důvod, aby požádala o vaši izolaci na oddělení pro narušené nebo léčebnou kúru elektrošokem, pak jste v suchu. Ale to vyžaduje v první řadě pevné nervy. Máte je? Při té vaší červené kšticí a černém trestním rejstříku? Proč se blamovat?"

"Fajn. Tak dobře." McMurphy si zamne ruce. "Napadlo mě tohleto. Vy ptáci si zřejmě myslíte, že tady máte kdovíjakýho borce, co? Naprosto - jaks to o ní řek? - naprosto nezničitelnou ženskou. A teď bych rád věděl, pro kolik z vás je natolik tutovkou, abyste na ni vsadili pár babek?"

"Natolik tutovkou...?"

"Jak jsem řek: má někdo z vás, vy chytráci, chuť na mejch pět lupenů, který tvrděj, že tu ženskou položím na lopatky - no, do tejdne a - ona nepoloží na lopatky mě? Jedinej tejden, a když s ní zamávám tak, že nepozná, jestli čehý nebo hot, jsou ty prachy vaše."

"To se teda vsad'." Cheswick hopsá z nohy na nohu a mne si ruce zrovna jako McMurphy.

"Taky že vsadím."

Harding a ještě další povídají, že jim to nedošlo.

"To je přece jednoduchý. Nic křivýho ani komplikovanýho na tom není. Mám rád hazard. A taky rád vyhrávám. A podle mýho tuhle hru vyhrát můžu, jasný? V Pendletonu by se se mnou žádněj mukl nevsadil ani o falešnej pětník, jak jsem pořád vyhrával. Nojo, proč myslíte, že jsem se nechal přeložit sem k vám? Teda proč hlavně? Protože jsem potřeboval nový kořeny. Něco vám povím: pár věcí jsem si o tyhle pakárně zjistil, než jsem se přesunul. Dobrá polovina z vás sem dostává nemocenskou, tři, čtyři stovky měsíčně, který jsou vám lautr na houby, leda že tu chytaj prach. Napadlo mě, že bych z toho moh něco vytřískat a svůj i vaše životy kapku obohatit. Mluvím s váma na rovinu. Jsem hráč a prohrávat nemám ve zvyku. A ještě jsem nepotkal ženskou, která by v mejch vočích byla větší chlapák než já, ať se mi kvůli ní postaví, nebo ne. Pro ni možná hraje čas, ale já mám na svém štítě pěkně dlouhou řádku vítězství."

Stáhne si čapku, roztočí ji na prstě a druhou rukou ji chytne za zádama; něco tak šikovnýho jste neviděli.

"Další věc: jsem tady mezi váma, protože se mi to hodí do krámu, stručné a jasné, poněvadž je tady líp než v rajtače. Magor nejsem, nebo aspoň nevím, že bych byl. Ale vo tom ta vaše sestra nemá páru; nenapadne ji, že by mohla mít tu čest s někým, komu to tak bleskové zapaluje jako zrovna mně. Tohle všecko tomu dává přesné ten šmrnc, jakej mám rád. A tak povídám, pět lupenů každýmu, kdo má zájem, když tyhle vaší sestře do tejdna nenasadím parádního štíra do posady..."

"Pořád si nejsme jistý -"

"Jak povídám. Štíra do posady, klíš'ata do mlíkáren. Pořádně jí pohnu mandlema. Budu ji štengrovat tak dlouho, dokud se v těch jemně spíchnutejch švech nerozklíží a neukáže vám, aspoň jedinkrát, že není tak neporazitelná, jak si myslíte. Jeden tejden. A jestli jsem vyhrál nebo ne, rozsoudíte sami."

Harding vytáhne tužku a píše něco do binoklovýho bloku.

"Prosím. Dlužní úpis na deset dolarů z peněz, které tady v pokladně chytají prach na moje jméno. Spatřit tenhle nepravděpodobný zázrak na vlastní oči, milý příteli, má pro mě dvojnásobnou cenu."

McMurphy se podívá na papírek a přeloží ho. "Tak co, ptáci, stojí to ještě někomu z vás za to?"

Akuťáci se staví do fronty a střídají se u bloku. Když dopíšou, bere si od nich lístky, skládá je do dlaně a přibodává je tam velkým pevným palcem. Vidím, jak mu v dlani ty papírky utěšené přibývají. Přehledné je.

"Důvěřujete mi, abych si moh sázky nechat u sebe, kámové?"

"Věřím, že v tomhle ohledu se nemáme čeho bát," povídá Harding. "Nějaký čásek si tady pobudete."

Jednou takhle o vánocích, bylo to ještě ve starém špitálu, se nachlup o pŕlnoci s prásknutím rozletí dveře a na oddělení se vřítí tlustý vousatý chlap, oči zarudlé zimou a nos jako višni. Černí frajeři ho zaženou baterkama do kouta chodby. Vidím, že se zaplet do řetězů a pozlátka, co po celé nemocnici rozvěsil ten chlápek ze styků s veřejností, a teď v nich potmě škobrtá. Zaclání si krhavé oči před baterkama a vcucává si kníry.

"Ho ho ho," povídá. "Rád. bych tady s váma zůstal, ale musím zas kvaltovat dál. Hrozně nabitý program, víme. Ho ho. Musím upalovat..."

Černí frajeři ho zatlačí baterkama dovnitř. Zůstal u nás šest let, než ho pustili, hladce vyholeného a hubeného jak lunt.

Velká sestra může nastavit nástěnné hodiny na takovou rychlost, jaká se jí zrovna hodí, stačí, aby otočila jedním z těch knoflíků na ocelových dveřích. Když ji napadne všechno popohnat, přidá rychlost a ručičky švihají kolem ciferníku jako loukotě. Scéna na okenních obrazovkách prochází prudkými změnami světla, jak se na ní střídá ráno, poledne a večer - zběsile pulsuje dnem a tmou, a všichni fofrují jako blázni, aby s tím tryskem falešného času udrželi krok; příšerný kalup holení a snídání a prohlídka a obědů a ordinací a desetiminutových nocí, takže sotva stačíte zavřít oči, už na vás rozsvícená ložnice ječí, abyste vstávali a kvaltovali dál, lítáte jak zřeštiprdla, probíháte plným denním rozvrhem snad dvacetkrát za hodinu, dokavad' Velká sestra nevidí, že se všichni každou chvíli složí, teprv potom přiškrtní plyn a zvolní tu rychlost ciferníku, jako když malý děcko blbne s promítačkou a konečně ho unaví koukat na desetinásobně zrychlený film, znudí ho to pitomý fretkování a hmyzí pištění dialogů, a nechá zas film běžet normálně.

Nejradši takhle vybičuje rychlost v těch dnech, kdy za váma přijde někdo na návštěvu, nebo když na třetím kanále dávají nějaký srandovní program z Portlandu - zrovna v takových chvílích, ve chvílích, které byste chtěli zastavit a natáhnout. Tenkrát všechno zrychlí.

Ale obvykle to dělá opačně, všechno zpomalí. Otočí knoflíkem na nulu a zmrazí slunce na obrazovce, takže se celé týdny nepohne ani o chlup, takže se jediný lísteček na stromě, jediné stéblo trávy na louce neroztetelí. Hodinové ručičky visí na dvou minutách před třetí a může je tam nechat viset tak dlouho, dokud dočista nezrezavíme. Sedíte jak pařez a nemůžete se hnout, nemůžete chodit, poposednout si, abyste ulevili zdřevěnělému zadku, nemůžete polykat a nemůžete dejchat. Jediné, čím můžete pohybovat, jsou oči, ale nemáte se na co koukat, nanejvýš na zkamenělé akuťáky na protější straně pokoje, kteří čekají jeden na druhého, kdo konečně vynese. Starý chronik vedle mě je už šestý den mrtvý a hnije v křesle. A místo mlhy pouští někdy ventilátorama do pokoje průhledný chemický plyn a celé oddělení ztuhne, když se ten plyn promění v umělou hmotu.

Bůhví, jak dlouho takhle tvrdneme.

Potom, pěkně pomalu, knoflíkem o jeden stupeň pootočí a to je ještě horší. To mám radši, když se nic ani nehne, než tuhle sirupovitě pomalou Scanlonovu ruku na druhé straně pokoje, které trvá tři dny vynést kartu. Plíce těžce nabírají hustý plastický vzduch, jako kdyby ho nasávaly dírkou po špendlíku. Chci jít na latrínu, ale tíží mě tuna písku, mačká mi měchyř, až mi v hlavě bzikají zelený hvězdičky.

Napínám každý sval a kost, abych se zdvihl z křesla a došel k latríně, tak se namáhám, abych vstal, až se mi z toho roztřesou ruce a nohy a rozbolí mě zuby. Vytahuju se, vytahuju, ale nezdvihnu se z koženého sedadla víc než centimetr. Padnu zpátky a vzdám se a pustím to, čuránky aktivizují horký slaný drát, co mi sbíhá po noze, který teď spustí ponižující poplachová zařízení, sirény, reflektory, všichni jsou rázem na

nohou a pobíhají kolem a černí frajeři je mlátí napravo nalevo, jak se ke mně oba horempádem řítí, mávají příšernýma mopama z mokrých měděných drátků, které při styku s vodou zkratují a praskají a plivou.

Jedinou úlevu od tohoto diktátu času nacházíme v mlze; to pak čas nic neznamená. Ztratí se v mlze jako všecko ostatní. (Dneska oddělení ještě naplno nezamlžili, aspoň co přišel McMurphy. Vsadím se, že by řval jako tur, kdyby ho zamlžili.)

Když se nic jinýho neděje, musíte se obvykle spokojit s mlhou nebo s diktátem času, ale dneska se něco stalo: obě tyhle věci nás celý den nechaly na pokoji, už od ranního holení. Nezmění se to ani odpoledne. Když nastoupí do služby druhá směna, ukazují hodiny půl páté, tak jak mají. Velká sestra propustí černé frajery a naposledy se rozhlídne po oddělení. Vytáhne z ocelově modrého uzlu vlasů vzadu na hlavě dlouhou stříbrnou jehlici, sundá si bílý čepec, pečlivě ho uloží do lepenkové krabice (má v ní kuličky proti molům) a rozmáchlým pohybem vrazí jehlici zpátky do drdolu.

Vidím, jak se za sklem se všema loučí. Podá sestřičce s červeným mateřským znamínkem na tváři z druhé šichty nějaký papírek; potom se její ruka natáhne ke kontrolnímu panelu na ocelových dveřích a zapne reproduktor v denním pokoji: "Dobrou noc, mládenci. A chovejte se slušně." A pustí hudbu tuplem silně. Přetře ještě zápěstím svoje okno; znechucený pohled říká tlustému černému klukovi, co se zrovna zahlásil do služby, že by ho měl rychle vyčistit, a než za sebou zamkne dveře oddělení, kluk se na sklo vrhne s papírovým ručníkem.

Soustrojí ve stěnách zapiští, povzdychne si a přejde do nižších obrátek.

Potom až do večera jíme, sprchujeme se a jdeme zase sednout do denního pokoje. Starý Blastic, nejstarší vegeták, se drží za břicho a skučí. George (černí frajeři mu říkají Cachtal) si myje ruce ve fontánce s pitnou vodou. Akut'áci sedí a mažou karty nebo se pokoušejí vylepšit obraz na našem televizoru tak, že ho přenášejí z místa na místo, jak daleko šňůra dovolí, a hledají nejlepší signál.

Reproduktory ve stropě pořád vyhrávají hudbu. Hudba z reproduktorů se nevysílá rádiovými vlnami, proto ji stroje neruší. Hudba se pouští z dlouhého pásku v sesterně, z pásku, co už všichni známe nazpaměť, takže ho nikdo z nás vědomě neposlouchá, ještě tak noví chlapi jako McMurphy, který teď hraje s akut'ákama voko o cigarety. Ten si na ni ještě nezvyknul. Drží bank a reproduktor je přesně nad karetním stolem. Stáhnul si čapku dopředu, že musí zaklánět hlavu a švidrat zpod kšiltu, aby vůbec viděl na karty. V zubech má cigaretu a mluví kolem ní, jako ten vyvolávač, co jsem ho viděl při dražbě dobytka v The Dallesu.

"... hoj, hoj, ukažte se, ukažte," sype ze sebe hlasitě, rychle; "čekám jenom na vás, kořeni. No tak, jed' nebo sed'. Jedem, povídáš? No prosím, prosím, králík na pacholíka, to chce trefu. Co můžeš vědět. Šlapu ti na paty a to je moc špatný, jedna dámička pro pacholíka a už je za zdí a maže si to po silnici, ejchuchů do kopce a tady se vyloží. Šlapu ti na paty, Scanlone, a už bych moc rád viděl, kdyby ten idiot ve skleníku to zasraný fídlání konečně stáhnul! Hůůů! To vám takhle vyhrávaj dnem i nocí, Hardingu? Příšerná kočičina!"

Harding na něj prázdně pohlídne. "O čem to vlastně mluvíte, pane McMurphy?"

"Vo tom prokletém rádiu. Bože. Vod rána ještě nezmlklo. A nechtějte mi nakukat, že nic neslyšíte."

Harding nastraží ucho ke stropu. "Ach, ano, takzvaná hudba. Ano, myslím, že ji slyšíme, když se soustředíme, ale stejně tak si může člověk poslechnout vlastní srdce, když se na ně dostatečně soustředí." Zazubí se na McMurphyho. "Ale to je hudba z pásku, milý příteli. Rádio slycháme jen zřídka. Zprávy ze světa nemusí být právě léčivé. A tenhle pásek jsme už slyšeli tolikrát, že ho prostě nevnímáme, tak jako lidé, kteří žijí v blízkosti vodopádu, nevědí zakrátko nic o jeho hučení. Myslíte, že kdybyste žil u vodopádu, že byste ho vnímal dlouho?"

(Pořád slyším šumění kaskád na Columbii, vždycky je budu slyšet - navždycky - slyším jásot Charleyho Medvědího pupku, který nabodnul na oštěp velkého činuka, kapitálního lososa, slyším pleskání ryby ve vodě, rozesmátou drobotinu na břehu, ženský u sušáků... slyším to přes celá dlouhá léta.)

"A takhle to nechávají běžet pořád, jako vodopád?" povídá McMurphy.

"Když spíme, tak ne," řekne Cheswick, "ale jinak celý den, to je fakt."

"To mám teda radost. Řeknu tomu lapiduchovi, ať to vypne, nebo mu tu jeho tlustou prdel zkopu do kulatá."

Začne vstávat a Harding mu zlehka sáhne na ruku. "Příteli, to je přesné ten pravý výrok, za který vás tady označí za nebezpečného. To se už nemůžete dočkat, jak svou sázku prohrájete?"

McMurphy se na něj zadívá. "Jo takhle je to? Nátlaková hra? Přitlačit k mant'áku a nepustit?"

"Tak to tady chodí."

Pomalou se spustí zpátky do křesla a povídá: "Pěkný hovno."

Harding se rozhlídne po akut'ácích kolem karetního stolku. "Pánové, tak se mi zdá, že již u našeho rudohlavého vyzyvatele zaznamenávám první známky nehrdinského rozkladu jeho televizně kovbojského stoicismu."

Kouká na McMurphyho proti sobě a usmívá se. McMurphy kývne a zakloní hlavu, aby moh mrknout do karet, a olízne si široký palec. "Vidím, hochu, že starej profesor Harding začíná bejt kapku namyšlenej. Vyhraje pár upocenejch partiček a hned se chová jako rozumbrada. No prosím, prosím; ukazuje nám dvojaká a tady ta škatulka marlborek ho pokrejvá, říká, že ela hop, tady to má, výbordelně, perfersore, tady je troják, chce ještě, dostane další dvoják, zkusíme to s velkou pětkou, perfersore? Troufneme si zdvojnásobit sázku nebo radši budem hrát při zdi? Další škatulka povídá, že ne, no dobrý, dobrý, perfersor se na mě kouká, to mluví za všecko, ale to je špatný, moc špatný, zase dámička, a tuhle státnici perfersor prošvih..."

Z reproduktoru spustí nová písnička, rozeřvaná, břínkavá, samá tahací harmonika. McMurphy se podívá nahoru na reproduktor a řeční čím dál hlasitěji, aby ten kravál překřičel.

"... hoj, hoj, ať to sviští po kluzišti, tak kruci jed' nebo sed'... seš na řadě...!"

A tak dál až do půl desáté, kdy se zhasíná.

Moh bych se dívat na McMurphyho, jak hraje voko, celou noc, bylo to velký, jak řečnil a rozdával a táhnul je na vařený nudli až do momentu, kdy už s tím málem chtěli seknout, a potom na pár her přibrzdil, aby získali novou sebedůvěru, a záťah je do toho znova. V jednu chvíli si udělal přestávku na cigaretu, zhoupnul se na židli dozadu, založil ruce za hlavou a povídá chlapům: "Tajemství úspěchu fikanýho šejdíře je v tom, že ajncvaj pozná, po čem hejl touží, a pak mu nabulíkuje, že mu to splní. Tohle jsem se naučil, když jsem jednu sezónu jezdil po poutích s ruletou. Pořádně si takovýho hejla votýpnete a rovnou si řeknete: ‚Tak tenhle fták se potřebuje cejtít na koni.‘ A vždycky když se na vás utrhne, že ho berete na hůl, tak se celej rozklepete, srdce někde v kalhotách, a řeknete mu: ‚Prosimich, milospane. Jen žádnéj rozruch. Příští hra je na účet domu.‘ A oba máte, co jste chtěli."

Zhoupne se zas dopředu a nohy židle prásknou do podlahy. Sebere paklík karet, pročísne ho prstem, sklepe okraj o stůl a oblízne si palec a malíček.

"A vy hejlové, podle mýho potřebujete pořádně napakovanej bank, svůdný lákadlo. Tady je dost škatulek do příštího kola. Hoj, hoj, seš na řadě, držte si klobouky, jedeme z vršku..."

A hodí hlavou dozadu a hlasitě se rozchechtá, jak se chlapi můžou přetřhnout, aby složili své sázky. Tenhle jeho smích burácel denním pokojem celý večer a při rozdávání vtipkoval a řečnil a snažil se rozesmát i ostatní hráče. Ale všichni měli strach, neodvážili se rozvázat; už moc dlouho se nesmáli. Nechal dalších pokusů a zabral se vážné do hry. Párkrát vyhrál rozdávání někdo z nich, ale vždycky ho koupil nebo vybojoval nazpátek a hromádky cigaret mu po obou stranách rostly do pořad větších a větších pyramid.

Potom krátce před půl desátou je nechal vyhrávat, nechá je všechny ty žvára vyhrát zpátky tak rychle, že skoro zapomenou na předchozí prohry. Vyplatí posledních pár cigaret, položí karty na stůl, povzdychne si, pohodlně se opře a vytáhne si čapku z očí. Je po hře.

"Kdepak, hochu, první vyhrání z kapsy vyhání, jak já říkám." Smutně zavrtí hlavou. "Tak nevím - na jednadvacet jsem byl vždycky machr, ale s váma je těžký pořízení, vy ptáci. Znáte nějaký moc mazaný figle; člověk fakticky neví, jestli si to s takovejma profíkama může zejtra rozdat vo skutečný prachy."

Nenamlouvá si, že by mu skočili na špek. Nechal je vyhrát, to víme všichni, co jsme přihlíželi. Hráči taky. Ale stejně se mezi nima nenajde ani jeden, kdo by chamtivě neshrábnul svou kupku cigaret - cigarety, co vlastně nevyhrál, vyhrál je nazpátek, poněvadž předtím byly jeho - kdo by se namyšleně neculil jako ten nejprohnanější karbaník na celý Mississippi.

Tlustý černý frajer a ten druhý, co se jmenuje Geever, nás vyženou z denního pokoje a malým klíčkem na

řetízku začínají zhaset světla a čím je oddělení temnější a temnější, tím jsou oči té sestřičky s mateřským znamínkem na sesterně větší a jasnější. Stojí ve dveřích skleněné sesterny, vydává večerní prášky chlapům, kteří se šourají v řadě kolem ní, a holka má co dělat, aby nepopletla, čím kdo má být na noc otráven. Ani se pořádně nedívá, kam leje vodu. Rozptyluje ji ten zrzavý vazoun s příšernou čepicí a strašlivou jizvou, co se k ní blíží. Sleduje McMurphyho, jak odchází od karetního stolku v zhasnutém denním pokoji a jednou rohovitou rukou si kroutí chomáček rudých chlupů, který mu leze z dolíčku na krku jeho rozepnuté věžeňské košile, a z toho, jak ustupuje, když McMurphy přichází ke dveřím sesterny, hádám, že ji před ním Velká sestra předem varovala. ("Ach, ještě maličkost, než vám to všechno předám, slečno Pilbowová; ten nový, co tamhle sedí, ten s téma nápadnými zrzavými kotletama a pošramocenou tváří - mám důvodně podezření, že je sexuální maniak")

McMurphy vidí, že je z něj celá vyplašená, a strčí tedy hlavu do dveří sesterny, kde vydává prášky, a přátelsky se na ni zašklebí, aby se poznali. Tak ji to poleká, že si pustí plechový džbáněk na nohu. Vypískne a hopsá na jedné noze, a jak přitom cukne rukou, prášek, co mi zrovna podávala, vyskočí z pohárku a vletí jí rovnou za límeček uniformy, kde jí ten mateřský fliček sbíhá dolů jako vínová řeka do údolí.

"Dovolte, pomůžu vám, dámo."

A tahle strašná ruka prochází dveřma sesterny, zjizvená a tetovaná, rudá jak syrové maso.

"Zůstaňte venku! Jsou tady se mnou dva ošetřovatelé!"

Zakoucí očima po černých frajerech, ale nejsou tam, přivazují chroniky na postele, nejsou po ruce, aby mohli přispěchat na pomoc. McMurphy se zazubí a otočí ruku dlaní vzhůru, že v ní žádnou kudlu nedrží. Ale ona vidí jen to světlo, které se od té vyhlazené, voskové, mozolnaté dlaně odráží.

"Já přece nechci nic jinýho, slečno, než -"

"Zůstaňte venku! Pacienti nesmí vstupovat do - Ach, zůstaňte venku, já jsem katolička!" a šklubne za zlatý řetízek, co má kolem krku, a z dolíku mezi prsama jí vyletí křížek a vymrští ten ztracený prášek do vzduchu! McMurphyho vystřelí ruka k jejímu obličejí. Zaječí, strčí si křížek do pusy a pevně zavře oči, jako by se bála, že ji praští, a tak ztuhne, bílá jako papír, až na to znamínko, který ještě víc potemní, jako když do sebe nasálo všechnu krev z jejího těla. Když konečné oči zase otevře, má tu mozolnatou ruku před sebou a v jejím dolíku sedí malá červená kapsle.

" - jenom sebrat tu konývku, co vám vypadla z ruky." Džbáněk drží v druhé ruce.

Oddychne si, až to hlasitě zasyčí. Vezme od něho džbáněk. "Děkuju vám. Dobrou noc, dobrou noc," a příštímu chlapovi zavře dveře před nosem, další prášky se dneska večer nekonají.

Na ložnici mi McMurphy hodí kapsli na postel. "Chceš ten svůj utrejch, náčelníku?"

Zavrtím na prášek hlavou a on ho zcvrnkne z postele, jako by to byl nějaký odporný brouk. Poskakuje po podlaze a cvrkotá jako cvrček. McMurphy se chystá do postele, svlíká se. Trenky pod pracovníma kalhotama má z černého atlasu, plné velkých bílých verlyb s červenými očima. Zazubí se, když si všimne, že si ty jeho trenky prohlížím. "Vod jedny doktorky z oregonský státní, náčelníku, vod doktorky přes literaturu." Natáhne gumu palcem a pustí. "Dala mi je, že jsem prej symbol."

Předloktí, krk a obličej má do ruda opálené a porostlé kudrnatými oranžovými chloupkama. Obé obrovská ramena má tetovaná; na jednom má nápis "Zuřiví mariňáci", čerta s červeným okem a červenými rohama a pušku vzor M-1, a na druhém má kolem svalů vějířovitě roztažený pokerový list - esa s osmičkama. Položí si srolované svršky na noční stůl u mé postele a natřásá si polštář. Dostal postel hned vedle mě.

Zaleze pod deku a povídá mi, abych šel taky radši na kutě, že už nám jde jeden z těch černých frajerů zhasnout světlo. Otočím se a vidím, že sem jde ten černý kluk, co se jmenuje Geever, a tak shodím plátěnky a zalezu do postele, zrovna když mě přijde zavázat do deky. Když je se mnou hotov, rozhlídne se naposledy kolem, uchichtne se a zhasne.

Až na bílý prach světla ze sesterny na chodbě je celá ložnice ve tmě. Sotva rozeznávám McMurphyho na posteli vedle, zhluboka a pravidelně oddychuje a deka na něm stoupá a klesá. Dýchá pořád pomaleji, až se mi zdá, že už chvíli spí. A potom se z jeho postele ozve tichý, hrdební zvuk, jako když řehtá kuň. Ještě je vzhůru a něčemu se potichu chechtá.

Přestane se smát a šeptá: "Že to s tebou ale zamávalo, náčelníku, když jsem ti řek, že se blíží lapiduch."

Vidíš, a já měl dojem, že mi povídali, bůhví jak nejseš hluchej."

Poprvé za dlouhou, dlouhou dobu jdu spát bez té malé červené kapsle (když se schovám, abych ji nemusel spolknout, noční sestra s mateřským znamínkem pošle toho černého frajera, co se jmenuje Geever, aby mě chytil a podržel v zajetí baterky, dokud si sestřička nepřipraví jehlu), a tak dělám, že spím, když černý frajer s baterkou prochází kolem.

Když jednu z těch červených kapsli spolknete, tak jen tak obyčejné neusnete; spánek vás dočista ochromí a celou noc se neprobudíte, ať se kolem vás děje co děje. Proto mi ty prášky dávají; ve starý nemocnici jsem se vždycky probudil a načapal je, jak na pacientech, co spali kolem mé, provádějí hrozný zločiny.

Ležím, zatajuju dech a čekám, jestli se něco stane. Je tma, bože, a slyším, jak se ve svých gumových střevících plíží chodbama; dvakrát nakouknou do ložnice a přejedou po všech baterkou. Mám oči zavřené, ale zůstávám vzhůru. Seshora od narušených slyším kvílení, úúú úúú húúú - někomu tam namontovali zařízení pro příjem kódovaných signálů.

"Jo, pivínko, na celou tu dlouhou noc," šeptá jeden černý frajer druhému. Gumové střevíce odpleskají k sesterně, kde je chladnička. "Dáš si pivínko, maličká s flíčkem? Na celou dlouhou noc?"

Ten chlápek nahoře ztichne. Tiché vmění strojů ve stěnách slábne a slábne, až vybzučí do ztracena. Nemocníci se neozývá jediný zvuk - jenom tupé, tlumené rachocení někde hluboko dole v břiše budovy, kterého jsem si ještě nikdy nevšimnul - silně připomíná zvuk, jako slyšíte pozdě v noci na hrázi elektrárenské přehrady. Tichá, nemilosrdná hrubá síla.

Ten tlustý černý kluk stojí venku na chodbě, pořád na něj vidím, rozhlíží se a pochichtává. Kráčí ke dveřím ložnice, pomalu se blíží, utírá si vlhké šedivé dlaně o podpaží. Světlo ze sesterny vrhá na dveře ložnice jeho stín velký jak slon a pak se zmenšuje, jak dochází ke dveřím a nakukuje dovnitř. Znovu se zachichotá, odemkne skříňku s pojistkama u dveří a šáhne dovnitř. "Tak se mi to líbí, děťátka, jen pěkně hajteje."

Otočí knoflíkem a celá podlaha se od něho ve dveřích začne klouzavě propadávat, ponořuje se do budovy jako plošina nákladního výtahu!

Propadá se jen podlaha ložnice, nic jiného, stěny a dveře a okna zůstaly stát a pekelnou rychlostí se od nich vzdalujeme - postele, noční stolky, všecko. Mechanismus - nejspíš ozubená kola běžící po pevných vodítkách v každém rohu šachty - je důkladně promazaný, pohybujeme se tiše jak smrt. Slyším jen oddychování chlapů a čím hlouběji se propadáme, tím je to bubnování pod náma hlasitější. Světlo ve dveřích ložnice pět set metrů nahoře je už jen jasnější skvrkou, která poprašuje čtvercový komín šachty matným prachem. Je pořád matnější a matnější, až se o stěny šachty ozvěnou odrazí zaječení: "Dál ani krok!" - a světlo dočista zmizí.

Podlaha dosedne na nějaké pevné dno hluboko v zemi a s lehkým zaskřípěním zůstane stát. Tma je jako v pytli a cítím, jak mi deka kolem prsou rdousí dech. Sotva ji začnu odvazovat, podlaha pod náma zakodrcá a začne klouzat vpřed. Jede po nějakých kolečkách, ale neslyším je. Neslyším ani oddychování chlapů kolem a najednou si uvědomuju, že to je tím bubnováním, které postupně zesílilo, takže nic jiného už neslyším. Musíme být v samém jeho středu. Šátrám po tý pitomý dece, co mám přes sebe uvázanou, mám ji už skoro uvolněnou, když jedna celá stěna vyjede nahoru a odhalí obrovskou halu s nekonečnými řadami strojů, ztrácejí se v nedohlednu a kolem se hemží zpocení chlápci vysvlečení do půl těla, pobíhají sem a tam, nahoru a dolů po železných můstkách, obličejové ozářené žářem ohnivých pecí, prázdné a zasněné.

Vypadá to - všecko, co vidím - zrovna tak, jak to zní, jako vnitřek obrovské přehrady. Kdesi nahoře ve tmě mizí mohutné mosazné roury. K skrytým transformátorům se táhnou kabely. Všecko je od vazelíny a uhelného mouru, spojky a motory a dynamy jsou zapatlané červeným tukem a sazema.

Všichni dělníci se pohybují stejným poklidným během, lehkým plavným dlouhým krokem. Nikdo nemá naspěch. Jeden se na vteřinku zarazí, otočí knoflíkem, stiskne tlačítko, stáhne páku vypínače a po jedné tváři mu šlehne bílé světlo jako záblesk jiskry z elektrického spínače a on zas běží dál, vyběhne do železných schodů a pádí po rýhovaném železném můstku - míjejí se tak hladce a v tak těsné blízkosti, že slyším, jak jejich zpocená boka pleskají o sebe, jako když losos bací ocasem do vody - a znovu se

zastaví, z dalšího spínače vyšlehně blesk a zas běží dál. Na všech stranách, kam oko dohlédne, blikají tyhle bleskové záběry obličejů se zasněným výrazem dětských panen.

Jednomu dělníkovi v plné rychlosti zaklapnou oči a na místě padne k zemi; dva z jeho kámošů, co zrovna běží kolem, ho popadnou za ruce a za nohy a o kus dál ho v běhu odhodí do pece. Z pece se vyvalí ohnivá koule a ozve se praskot miliónu elektronek, jako když jdete polem lusků pěstovaných na semeno. Rychle to zanikne v hučení a řinčení ostatních strojů.

Má to svůj rytmus, jakýsi rachotivý puls.

Podlaha ložnice vyklouzne z šachty a vjede do strojovny. Hned vidím, co máme nad hlavama - takové ty visuté kolejničky, jako bývají v masokombinátech, po kterých běhají háky na kolečkách a rozvážejí mrtvá zvířata z chladírny k řezníkům, aby se s nima nikdo nemusel tahat. Dva chlápci v širokých kalhotách, bílých košilích s vykasánými rukávama a s tenkýma černýma kravatama se naklánějí z můstku nad naše postele, všelijak na sebe při řeči posunkují, cigarety v dlouhých špičkách kreslí do vzduchu ohnivě čáry. Něco si povídají, ale jejich slovům není v tom rytmickém rámusu, co stoupá všude kolem nich, vůbec rozumět. Jeden z nich luskne prstama a nejbližší dělník udělá čelem vzad a pádí k němu. Chlápek ukáže cigaretovou špičkou dolů na jednu z postelí a dělník odkluše k železným schůdkám a rychle sbíhá dolů k nám, až mi zmizí z očí mezi dvěma transformátora jako krechty na brambory.

Když se dělník zase objeví, táhne po kolejničce nad hlavou hák a obrovským, houpavým krokama se s ním blíží k nám. Žene se zrovna kolem mojí postele, když mu zášleh od některé pece najednou ozáří tvář, jen kousek od mojí, hezkou a surovou a voskovou jak maska, tvář, která nic nechce. Viděl jsem takových ksichtů milióny.

Doběhne k označené posteli a jednou rukou chytí starého veget'áka Blastica za patu a zdvihne ho, jako kdyby Blastica vážil sotva pár kilo; druhou rukou mu pak vrazí hák za šlachy vzadu na patě a dědek visí hlavou dolů, plesnivý obličej nafouknutý jako balón, vyděšený, oči zakalené němým strachem. Mrská kolem sebe rukama a volnou nohou, až se mu kabátek od pyžama sveze přes hlavu. Dělník ho za něj popadne, zchuntá kabátek v hrsti a zakroučí jak rezný pytel, a už kladka cvaká po kolejničce k můstku. Když ji tam dotáhne, podívá se dělník nahoru, kde stojí ti dva v bílých košilích. Jeden z chlápků vytáhne z pouzdra po boku skalpel. Skalpel je přivařený na řetízku. Chlápek ho podá dolů dělníkovi a druhý konec řetízku omotá kolem zábradlí, aby se dělník nemohl zbraně zmocnit a pláchnout s ní.

Dělník vezme skalpel a čistým řezem rozpáře starému Blasticevi břicho a dědek sebou přestane mlátit. Počítám, že se mi udělá zle, ale ani krev, ani vnitřnosti se z něj nevyvalí, jak jsem čekal - jen mraky rzi a prachu a tu a tam kousíčky drátu nebo skla. Dělník stojí až po kolena v něčem, co vypadá jak škvára. Kdesi nablízku otevřela svou tlamu další pec, zas někoho slupla.

Napadá mě, že bych měl vyskočit a běžet vzbudit McMurphyho a Hardinga a co nejvíc ostatních chlapů, ale stejně by to nemělo cenu. Kdybych někým zatřás a probudil ho, tak mi jen řekne, ty idiote střelená, co tě to zas rafló? A pak by nejspíš jednomu z těch dělníků ještě pomoh vytáhnout mě na hák. Co kdybysme se podívali, jak takovej Indián vypadá uvnitř?

Slyším silné, studené, hvízdavé, vlhké funění mlhového stroje, vidím, jak zpod McMurphyho postele vystupují první chuchvalce mlhy. Doufám, že je dost chytrý, aby se v té mlze schoval. Slyším přitroublé žvatlání, které mi připomíná někoho známého, a převalím se, abych viděl na druhou stranu. Je to ten plešatý chlápek ze styků s naduřelou hubou, o které se pacienti vždycky dohadují, proč je tak nabubřelá. "Já bych řek, že ji nosí," hádají se. "Podle mýho teda ne; slyšels už někdy o chlapovi, kterej by něco takovýho nosil?" Jo, ale slyšels taky někdy o chlapovi, jako je tenhle, než ses dostal sem?" První pacient pokrčí rameny a přikývne. "Zajímavá připomínka."

Je teď vysvěcený do dlouhého nátělníku, který má vpředu i vzadu červené vyšité ozdobné monogramy.

A hned taky jednou provždy vidím (nátělník mu vzadu trochu povyleze, jak tak prochází kolem a hodí po mně pohledem), že ji fakticky nosí, a tak pevně utáženou, že může každou chvíli puknout.

A od šněrovačky mu visí půl tuctu povadlých předmětů, přivázaných za vlasy jako skalpy.

Drží v ruce malou lahvičku, z které usrkává, aby se mu nestáhlo hrdlo a neztratil řeč, a kafrový kapesníček, který si občas přikládá k nosu, to proti tomu smradu kolem. V patách mu chvátá hlouček učitelek a vysokoškolaček a podobných mūr. Mají modré zástěry a ve vlasech natáčky. Dává jim cestou

stručný výklad a ženské poslušně naslouchají.

Napadne ho něco legračního a musí svůj výklad přerušit, aby si moh přihnout z flaštičky a přestat se chichotat. Jedna z jeho žaček v téhle přestávce zabloumá očima kolem a uvidí toho vykuchaného chronika, jak se houpá za patu. Zalapá po dechu a uskočí. Chlápek ze styků se otočí a zahlídne mrtvolu, přiskočí k ní, popadne ji za jednu z těch splihlých rukou a roztočí. Študačka se nahrbí dopředu a opatrně na to juká, tvářičku v transu.

"Vidíte? Vidíte?" Vřeští a koulí očima, a jak se divoce chechtá, chlístá mu z huby to užívání z flaštičky.

Řehtá se, až si myslím, že v příští chvíli exploduje.

Když konečně chechtot utiší, vyrazí podle řady strojů dál a pokračuje ve výkladu. Najednou se zastaví a praští se do čela

- "Jsem já to popleta!" - a přiběhne zpátky k pověšenému chronikovi, aby si utrh další trofej a přivázel si ji k pasu.

Napravo i nalevo se odehrávají podobně odporné věci - praštěné, hrozné věci, příliš hloupé a podivné, aby se nad nima člověk rozbřečel, a příliš opravdové, aby se jim smál - ale mlha je už dost hustá, abych se na to nemusel dívat. A někdo

mě tahá za ruku. Víím už, co se stane: někdo mě vytáhne z mlhy a budeme zpátky na oddělení a po tom všem, co se dneska v noci odehrálo, nebude ani památky, a kdybych byl tak bláhový a někomu o tom vyprávěl, řekli by mi, idiote, mělš noční můru; takový bláznivý věci jako ta tvá velká strojovna uvnitř přehrady, kde roboti rozřezávají lidi, takový věci vůbec neexistují. Když ale neexistují, tak jak je člověk může vidět?

Je to pan Turkle, kdo mě tahá za ruku z mlhy, třese se mnou a usmívá se. "Něco ošklivého se vám zdálo, pane Bromden," povídá. Je to ošetřovatel, co slouží dlouhou osamělou šichtu od jedenácti do sedmi, starý černoch s širokým ospalým úsměvem na konci vyčouhlého rozkymáceného krku. Je z něj cítit, že má kapku vypito. "Jen zas klidně spěte, pane Bromden."

Někdy v noci mi povolí deku, když ji mám přes sebe tak utaženou, že se kroutím jako had. Neudělal by to, kdyby si myslel, že se to na něj denní služba doví, poněvadž za to by ho nejspíš vyrazili, ale počítá, že si denní služba bude myslet, že jsem se rozvázal sám. Myslím, že je fakt hodný, že mi chce pomoci - ale chce mít jistotu, že z toho nebude průšvih.

Dneska mi deku nepovolí, nechá mě a jde píchnout dvěma ošetřovákům a nějakému mladému doktůrkovi naložit starého Blastica na nosítka a vynést ho zakrytého prostěradlem z ložnice - zacházejí s ním tak opatrně, jak s ním za celý život nikdo nikdy nezacházel.

Ráno je McMurphy na nohou dřív než já, což je od časů strejdy Julese Pozdileza prvně, kdy je někdo vzhůru přede mnou. Jules byl mazaný bělovlasý starý černoch, který měl takovou teorii, že černí frajeři převracejí v noci svět na bok; časné ráno vyklouzával z postele, že je načapá, jak ho převracejí nazpátek Vstávám taky brzo po ránu jako Jules, abych se podíval, jaké mašiny zas budou pašovat na oddělení nebo instalovat v holíně, a obvykle jsem už na chodbě s černýna frajerama o patnáct minut dřív, než první pacient vyleze z postele. Když se ale dneska ráno štrachám z deky, slyším McMurphyho venku na latríně. Slyším ho zpívat! Zpívá si, jako by ho na světě nic netrápilo. Jasný a silný hlas bije do betonu a oceli.

"Tvý koně ještě nežrali, po ránu řekla mi." Vychutnává, jak jeho zpěv zvučí latrínou. "Seno jim hod a ke mně pod', pod' ke mně do slámy." Nadýchne se a hlas mu vyskočí o celý tón nahoru, nabývá na síle a na zvučnosti, lomcuje elektrickým vedením na zdech. "Mý koně nejsou hladový, nebudou tvoje seno žrát." Drží tón a pohrává si s ním a potom se střemhlav spustí dolů a uzavře sloku. "Tak spánembohem, má milá, já na cestu se musím brát."

Zpívá si! Všichni jsou omráčeni. Něco takového neslyšeli celý roky, aspoň ne tady na oddělení. Většina akuťáků se v ložnici opírá o lokty, mžourají a poslouchají. Dívají se po sobě a vytahují obočí. Jak to přijde, že ho černí frajeři ještě neumlčeli? Takovýhle kravál přece nikdy nikomu nestřpeli, vid'te? Jak to přijde, že s tímhle novým zacházejí jinak? Je to jen člověk z kůže a kostí, taky musí zeslábnout, vyblednout a umřít jako my. Žije podle stejných zákonů, musí jíst, rozbíjí si hlavu o stejné trable; už proto

je zrovna tak zranitelný, je právě tak snadné sousto pro Korbajn jako každý jiný, no nemyslíte? Ale tenhle nový chlap je jiný a akut'áci to vidí, je jiný než všichni, kdo tímhle oddělením v posledních deseti letech prošli, jiný než všichni, koho kdy poznali venku. Možná je stejně zranitelný, ale Korbajn ho nedostal.

"Mý krámy jsou už na voze," zpívá, "a v ruce třímám bič..."

Jak se mu povedlo uniknout ze řetězu? Možná že Korbajn propás příležitost a nedostal ho zavčas pod kontrolu, tak jako Peteho. Možná že tak zdívočel touláním po celé zemi, když se potloukal z místa na místo, nikde se neohřál dýl než pár měsíců, už jako malý kluk, takže mu ani ve škole nestačili přistříhnout křídylka, a pak rubal v lesích, roztáčel hazard, jezdil s kolotočem, bez starostí, hned tady, hned zas jinde, pořád na pochodu, takže Korbajn nikdy neměl šanci něco do něj zamontovat. Tak nějak to bude, nikdy nedal Korbajnu šanci, zrovna jako ji nedal tomu černému frajerovi, co ho včera honil s teploměrem, poněvadž pohyblivý terč se těžko trefuje.

Nemá manželku, která by chtěla nové lino. Nemá příbuzné, kteří by po něm kouleli vodnatýma starýma očima. Nikoho, o koho by se musel starat, a proto je svobodný a může být dobrým šejdířem. A to taky asi bude důvod, proč se černí kluci nevrítí na latrínu a nezatrhnou mu to zpívání, protože vědí, že není pod kontrolou, a dobře si pamatují, jak to tenkrát bylo s Petem, co dokáže člověk, který není pod kontrolou. A vidí taky, že McMurphy je mnohem větší než starý Pete; kdyby se jaksepatří rozparádil, měli by s ním co dělat všichni tři včetně Velký sestry se stříkačkou na pomezí čáře. Akut'áci na sebe pokyvují; tak to bude, říkají si, proto mu to zpívání černí frajeři nezatrhnou, jako by ho zatrhli každému z nás.

Vycházím zrovna z ložnice na chodbu, když jde McMurphy z latríny. Na hlavě má čepici a jinak na sobě nemá skoro nic, jen ručník si drží kolem boků. V druhé ruce drží kartáček na zuby. Stojí v chodbě, rozhlíží se a balancuje na špičkách, aby se co nejvíce vyhnul dotyku se studenýma dlaždičkama. Vyhlídne si černýho frajera, toho nejmenšího, a přijde k němu a tlápne ho přes rameno, jako kdyby byli odmalička nejlepší kamarádi.

"Hele, starej kámo, kde bych tady sehnal trochu pasty na ty moje kňafáky?"

Trpasličí hlava černého kluka se bleskem otočí, nosem někam ke kotníkům tý obrovský pracky. Zakaboní se na ni a rychle se podívá, kde jsou ty druhý dva černý frajeři, kdyby náhodou, a povídá McMurphymu, že skřín se otvírá až ve tři čtvrti na sedm. "To je taková zvyklost," povídá.

"Cože, fakt? Tam že schovávají zubní pastu? Do skříně?"

"Jo, fakt, pod zámek do skříně."

Černý kluk by chtěl dál pulírovat ostění, ale ta tlapa mu drtí rameno jak ohromné rudé chapadlo.

"Tak zamčená ve skříní, jo? No dobře, dobře. A proč vlastně pastu na zuby zamykají, co myslíš? Je snad na pastě něco nebezpečného? Pastou přece nikoho nevtřívíš, no ne? Ani tubou nikomu nerozflákáš hlavu, nebo jo? Jakej podle tebe mají důvod, aby tak neškodnou věc, jako je tubička zubní pasty, zamykali na klíč?"

"To je tady taková zvyklost, pane McMurphy, to je ten důvod." A když vidí, že tenhle důvod nemá na McMurphyho náležitý účinek, zaškaredí se na tu ruku na svém rameni a přidá: "Jak myslíte, že by to asi vypadalo, kdyby si každěj pucoval zuby, kdy ho zrovinka napadne?"

McMurphy mu pustí rameno, popotahuje se za chumáček zrzavé vlny na krku a rozvažuje to. "Nojo, nojo, myslím, že chceš říct: tyhle zvyklosti jsou zkrátka pro ty, co si nemůžou po každým jídle vyčistit zuby."

"Bože, copak to nechápete?"

"Jo, teď už jo. Chceš říct, že lidi by si pucovali zuby, kdy by jim to vlezlo do hlavy?"

"No jistě, a proto -"

"Jemináčku, to by to vypadalo, co? Čistili by si zuby v šest dvacet, v šest třicet - a kdoví? třeba i v šest. Nojo, už tě chápu."

Mrkne přes černýho frajera na mě, jak stojím u zdi.

"Musím pulírovat tady to ostění, pane McMurphy."

"Od díla tě zdržovat nemůžu, to ne." Začne couvat a černý kluk se zase pustí do práce. Potom se ale vrátí a nakloní se nad plechovkou, co má ten černý kluk u nohou. "Podívejme, copak to tu máme?"

Černý frajer skloní zrak. "Kdeže?"

"Tadyhle v tý pikse, Same. Co to máš v tý starý plechovce?"

"To je... mejdlovej prášek."

"No, obyčejné používám pastu, ale -" McMurphy zajede kartáčkem na zuby do prášku a zakvedlá v něm a pak zas kefu vytáhne a oklepe o stěnu plechovky -" ale tohle mi taky přijde vhod. Díky. A na ty zdejší zvyklosti se ještě mrknem."

A namíří si to zpátky k latríně, odkud se vzápětí znova ozve zpěv, komolený pístovým rytmem čistěných zubů.

Černý kluk zůstane stát, civí za ním a v šedivé ruce mu splihle plandá hadr. Po chvíli zamžiká a rozhlídne se, a když zmerčí, že jsem to všecko viděl, nakluše ke mně a odvede mě za pásek u pyžama na konec chodby a postrčí k místu, které jsem šuroval včera.

"Tady! Tady máš bejt, ksakru! Tady budeš makat a ne vokounět kolem jako ňáká posvátná kráva! Tady budeš! Tady!"

A já se skloním a šuruju zádama k němu, aby neviděl, že se šklebím. Je mi báječně, že jsem viděl, jak McMurphy tomu černému klukovi pohnul žlučí, tohle by se jen tak někomu nepovedlo. Táta tohle taky uměl - rozkročil se, nasadil kamenný ksicht a švidral do nebe, když tenkrát prvně přišli vládní úředníci vyjednávat o vykoupení smlouvy. "Táhnou kanadský kejhalky," povídá a šilhá nahoru. Ouřadové civí a šustí papírama. "Jak to - ? V červenci? V tuhle roční dobu - ehm - přece husy netáhnou. Kdepak, žádné husy."

Mluvili jako turisté z Východu, co mají za to, že s Indiánama musíte mluvit tak, aby vám rozuměli. Ale táta dělal, že ten jejich způsob řeči vůbec nevnímá. Upíral zraky na nebe. "Táhnou husy, bílí muži. Tak je to. Letos táhnou. A loni taky táhly. Zrovna jako předloni a předpředloni."

Ouřadové se po sobě podívali a začali pokašlávat. "Ano. Možná máte pravdu, náčelníku Bromdene. Ale teď nechtě husy husami. Věnujte pozornost smlouvě. Z naší nabídky můžete mít velký prospěch - všechen váš lid - od základu změní život rudého muže."

A táta povídá: "... a jako předpředpředloni a předpředpředpředloni a..."

Než těm vládním ouřadům svitlo, že si z nich utahuje, chlapi z rady, co seděli na verandě naší boudy a strkali si fajfky do kapes červeně a černé kostkovaných vlněných košilí a zase je odtud vytahovali, zubili se na sebe i na tátu - tí všichni dostali najednou záchvat smíchu a chechtali se, div se nestrhali. Strejda Hopsavý vlk se válel po zemi, zalykal se smíchy a opakoval: "Tak je to, bílí muži."

Pořádně jim to pohnulo žlučí, beze slova se obrátili a s rudýma zátylkama maširovali k dálnici, a my se za nima smáli a smáli. Někdy už zapomínám, co dokáže smích.

Do zámku vrazí klíč Velké sestry, a sotva se zjeví ve dveřích, už je ten černý frajer u ní a přešlapuje z nohy na nohu, zrovna jak malý děcko, když chce vylulat. Jsem dost blízko, abych slyšel několikrát padnout McMurphyho jméno, takže je mi jasný, že jí povídá, jak si McMurphy čistil zuby, a úplně se přitom zapomíná zmínit o tom starém vegeťákovi, co v noci umřel. Mává rukama a snaží se jí vypovědět, co všechno už ten praštěný zrzek od rána udělal, tak brzo po ránu - všecko obrátil vzhůru nohama, jednal proti zvyklostem oddělení, nemůže s tím něco udělat?

Propichuje černého frajera očima, dokud se nepřestane kroutit, a pak se zahledí na druhý konec chodby, kde hřmí z latríny McMurphyho písnička, snad ještě hlasitěji než předtím. "Vaši mě maj plný zuby, že sem plonkovej; povídaj, že přes práh domu žebrotu si nepustěj."

Nejdřív je z toho vyjevená; zrovna jako my už dlouho neslyšela nikoho zpívat, takže jí chvíli trvá, než pozná, co to vlastně slyší.

"Tvrdá facha je má radost, prachy máje nemaje; komu se to nelíbí, ten at' ráčí do háje."

Ještě chvílku poslouchá, aby se ujistila, že se jí to nezdá; potom se začne nafukovat. Chřípí se jí rozšiřují a s každým nadechnutím je větší a větší, až je tak velká a sukovatá, jak ji k tomu ještě žádný pacient od časů Taberových nedohnal. Rozhýbává si panty v loktech a prstech. Slyším, jak slabě vržou. Rozjede se a já couvnu ke zdi, a když rachotí kolem, je už velká jak tahač a za vejfukem vleče tu svou proutěnou kabelu jak návěs za dýzlákem. Pysky má pootevřené a úsměv se před ní veze jak mřížka na chladiči. Cítím ve vzduchu vařící olej a jiskry z dynamy, když si to žene kolem, a každým dalším krokem skokem je o číslo větší, nafukuje se a funí, převálcuje všecko, co jí přijde do cesty! Bojím se pomyslet, co asi

udělá.

A jak se tak ve své nejmohutnější a nejpodlejší podobě valí chodbou, najednou jí ze dveří latríny vstoupí do cesty McMurphy, ručník pořád kolem boků - a sestra v tu ránu zabrzdí! Tak se scvrkne, že má hlavu někde v místech, kde ho zakrývá ten ručník, a on se na ni seshora zubí. Její úsměv se vytrácí, bortí se v koutkách.

"Dobré jitro, slečno Ratchedová! Jakpak máme dneska venku?"

"Nemůžete tady pobíhat - v ručníku!"

"Ne?" Pohlídne dolů na ručník, který má sestra rovnou před nosem; má ho mokrý a těsně obepnutý.

"Ručníky jsou taky proti zvyklostem oddělení? No, to se teda nedá dělat nic jiného, než -"

"Zadržte! Neopovažujte se. Vraťte se na ložnici a okamžitě se oblékněte!"

Mluví, jako když učitelka sprdává školáka, a McMurphy taky jako školák svěsí hlavu a povídá, div že se nerozbrečí: "To - prosím nemůžu, madam. Je mi líto, ale nákej chmaták mi v noci vyfouk šaty, zatímco jsem spal. Chrounil jsem na těch vašich matračkách jak špalek."

"Někdo vám vyfouk...?"

"Štípnul. Čajzнул. Potáhnul. Ukrad," povídá šťastně. "Že mi jako někdo vyfouk moje hadry, víte." Vlastní slova mu tak zalahodí, že se před ní bosky pustí do tance.

"Někdo vám ukradl šaty?"

"Už to tak vypadá."

"Ale - vězeňské šaty? Proč, prosím vás?"

Přestane křepčít a svěsí zase hlavu. "Já vím jenom to, že když jsem šel spát, tak tam ještě byly, a když jsem se probudil, byly fuč. Prostě se vypařily. Nojo, já vím, že to byly jen vězeňské hadry, hrubý a vyrudlý a neslušivý, madam, to já vím - a pro lidi, co choděj v lepším, takový muklovský háby moc neznamenaj. Ale pro nahatýho chlapa -"

"Vaše oblečení," povídá, když se jí náhle rozbřeskne, "vám bylo odebráno. Dostál jste místo něj dnes ráno zelený stejnokroj chovance."

McMurphy zavrtí hlavou a povzdychne si, ale oči od ní nezdvihne. "Ne, ne. Lituju, ale nedostal. Nenašel jsem ráno nic než tuhle čepici, co mám na hlavě, a -"

"Williamsi," zajechí chodbou na černého frajera, který ještě pořád stojí u dveří na oddělení, jako kdyby chtěl vzít roha. "Williamsi, můžete sem na moment přijít?"

Plazí se k ní jako pes pro vejprask.

"Williamsi, proč tenhle pacient nedostal svoji chovaneckou soupravu?"

Černýmu frajerovi spadne kámen ze srdce. Narovná se, roztáhne hubu v úsměvu, pak zdvihne šedivou ruku a ukáže na druhý konec chodby na jednoho z těch velkých. "Támhle pan Washington má dneska prádlo na starost. Já ne. To von."

"Pane Washingtone!" Přibije ho i s vytěrákem zdviženým nad kýblem a na místě ho zmrazí. "Mohl byste sem na chvilku přijít?"

Hadř neslyšně vklouzne do kýblu a černý kluk pomalými, pečlivými pohyby opře násadu smetáku o zeď. Otočí se a zadívá se na McMurphyho, na toho nejmenšího černého kluka a na sestru. Potom se podívá nalevo i napravo, jako by snad ječela na někoho jiného.

"Pojďte sem!"

Strčí ruce do kapes a šourá se chodbou k ní. Nikdy nechodí moc rychle, ale vidím, že když teď nepohne kostrou, že ho zmrazí a roztříští na kusy pouhým pohledem; všechnu svou nenávist a vztek a namrzlost, co si chtěla vylít na McMurphyho, teď vysílá na toho černého frajera, pere to do něj jak sněhová vánice a to ho ještě víc zpomaluje. Musí se předklonit, ovinuje kolem sebe paže. Na vlasech a na obočí mu vyrazí jinovatka. Předklání se ještě hlouběji, ale jeho kroky jsou pořád pomalejší; jakživ k ní nedojde.

Pak si McMurphy začne hvízdát "Sladkou Georgii Brownovou" a sestra od toho černého frajera odvrátí oči právě včas. Běsní a vzteká se jak nikdy předtím, takhle rozběsněnou jsem ji teda neviděl. Její úsměv panenky je tentam, protáhnul se do pevné tenké přímky, je jak rozžhavený drátek. Kdyby teď byl venku někdo z pacientů a viděl ji takhle, mohl by McMurphy začít sbírat výhry.

Konečně k ní ten černý frajer dojde, dvě hodiny mu to trvalo. Sestra do sebe nasaje vzduch.

"Washingtone, proč jste tady tomu muži nevydal dnes ráno zelené převlečení? Copak jste si nevšiml, že

na sobě nemá nic než tenhle ručník?"

„A čepici,“ šeptne McMurphy a poklepe si ukazovákem na kšilt.

„Pane Washingtoně?“

Velký černý frajer se podívá na toho maličkého, co mu tohle zavařil, a černý prcek se už zase začne kroutit. Velký se na něj hezky dlouhou chvíli dívá téma očima jak rádiový lampy a plánuje, jak si to s ním později vyřídí; potom se mu hlava otočí a přejede po McMurphym odshora dolů, měří si jeho pevná, rozložitá ramena, křivý úsměv, šrám na nose, ruku, která svírá ručník kolem beder, a potom se podívá na sestru.

„Hádám -“ začne.

„Tak vy hádáte! Vy mi tady nebudete nic hádat! Okamžitě mu vydáte stejnokroj, pane Washingtoně, nebo strávíte příští dva týdny na geriatrickém oddělení! Ano. Koukám, že byste asi potřeboval měsíc mís a bahenních koupelí, abyste si zase naučil vážit lehké práce, jakou mají ošetřovatelé na tomhle oddělení. Být na jiném oddělení, kdo myslíte, že by celý den drhnul chodbu? Tady pan Bromden? Kdepak, vy dobře víte, kdo by to dělal. Promíjíme vám ošetřovatelům většinu úklidových povinností, abyste mohli lépe dbát o pacienty. A to taky znamená dbát, aby se tu neproducovali odhalení. Co myslíte, že by se asi stalo, kdyby některá z mladších sester přišla dřív do služby a našla tady pacienta pobíhat po chodbách bez uniformy? No, co myslíte?“

Velký černý frajer si není moc jistý, co by si měl myslet, ale pak nabere její vítr a odšourá se do prádelního skladu, aby McMurphymu vydal soupravu zeleňáků - nejspíš o deset čísel menších - a za chvíli se přišourá zpátky a podává mu ty hadry s nečistší nenávisí v očích, jakou jsem kdy u někoho viděl. McMurphy jen rozpačitě kouká, jako když neví, jak to oblečení od černého kluka vzít, jak to udělat, když má v jedné ruce kefu na zuby a druhou si přidržuje ručník. Nakonec mrkne na sestru, pokrčí ramenama a odmotá ručník a hodí ho sestře přes rameno, jako kdyby byla nějaký dřevěný věšák. Vidím, že měl celou tu dobu pod ručníkem trenky.

Myslím, že by ho na beton radši viděla pod tím ručníkem dočista nahatýho než v těchhle trenkách. Zírá na ty velké bílé verlyby, co mu skáčou po trenkách, neschopná nad tou urážkou slova. Tohle je na ni přece jen moc. Trvá dobrou minutu, než se dá natolik dohromady, aby se mohla pustit do toho nejmenšího černého kluka; hlas jí třaslavě přeskakuje, tak šílí vzteky.

„Williamsi... mám dojem... že jste měl vyleštit okna sesterny, než ráno přijdu.“ Zdrhá jako černobílý brouk. „A vy, Washingtoně - a vy...“ Washington se odmátoží bezmála poklusem ke svému kbelíku. Znova se rozhlídne kolem a hledá, koho ještě by mohla spérovat. Zblýskne mě, ale to už taky vyšlo z ložnice několik pacientů a zajímají se, co takhle v chumlu na chodbě děláme. Zavře oči a soustředí se. Nemůže dovolit, aby ji takhle viděli, s tváří bílou a pomuchlanou zlostí. Sebere všechny síly, aby se ovládla. Rty pod bílým nosíkem se jí pozvolna zpevní a přimknou se k sobě, jako když se ten drátek rozžhavl natolik, že se roztaví, na vteřinku zalihotá a potom zase zatuhne, jak se roztavený kov ustálí, chladne a dostává divně matnou barvu. Pysky se jí rozdělí a objeví se v nich jazyk, kousek žhavé strusky. Oči se jí znova otevrou a mají ten samý matný a chladný a prázdňový výraz jako její rty, ale pustí se do každodenního dobrýtrování, jako by se nechumelilo, a počítá, že pacienti jsou ještě tak ospalí, že nic nepostřehli.

„Dobré jitro, pane Sefelte, už je to s těmi vašimi zoubky lepší? Dobré jitro, pane Fredricksone, pěkně jste se vypinkali s panem Sefeltem dneska v noci? Máte přece postele vedle sebe, vidíte?“

Mimochodem, doneslo se mi, že vy dva jste uzavřeli jistou dohodu stran svých léků - necháváte Brucemu svoje prášky, vidíte, pane Sefelte? O tom si ještě promluvíme. Dobré jitro, Billy, potkala jsem cestou tvoji maminku a říkala mi, abych ti určitě nezapomněla vyřídít, že na tebe myslí, kudy chodí, a že ví, že ji nezklameš. Dobré jitro, pane Hardingu - ale, ale, koukám, že máte nějak zarudlé a krvavé prsty. Zase jste si kousal nehty?“

Než jí mohou odpovědět, i kdyby se tedy na nějakou odpověď zmohli, obrátí se k McMurphymu, který tam ještě pořád stojí v trenkách. Harding se na ty trenky podívá a hvízdne.

„A vy, pane McMurphy,“ povídá s úsměvem, sladká jako med, „jestli jste už skončil s předváděním své mužné postavy a těch vašich křiklavých podvlékaček, myslím, že byste se měl vrátit do ložnice a převléknout se do zeleného.“

Rozloučí se cvrnknutím do čepice s ní i s pacientama, kteří po jeho verlybových trenkách hážou očkem a dělají si šprt'ouchlata, a beze slova jde na ložnici. Sestra se obrátí a mašíruje na opačnou stranu, svůj prázdný, rudý úsměv už zase nese před sebou; než za sebou stačí zavřít dveře skleněné kukaně, vyvalí se dveřma ložnice jeho zpěv do chodby nanovo.

"Zatáhla mě do salónu, vějířéééém mě zchlazuje," slyším, jak se hlučně pleská do nahého pupku, "tenhle lotr, milá máti, moje pravá láska je."

Zametám ložnici, hned jak se vyprázdní, a honím prachovou myšku pod jeho postelí, když mě najednou praští něco přes nos a já si uvědomím, poprvé, co jsem ve špitálu, že tahle velká ložnice plná postelí, kutloch čtyřiceti dospělých chlapů, byla vždycky prosáklá tisícem pachů - dezinfekcí, zinkovou mastí, chcankama a kyselou stolicí starých dědků, dětskou výživou a oční vodičkou, plesnivýma spodkama a ponožkama, plesnivýma, i když se zrovna vrátily z prádelny, ostrým pachem naškrobeného ložního prádla, kyselotinou ranních úst, bánínovou vůní strojního oleje a někdy taky připálenými vlasy - ale ještě nikdy, nikdy předtím, než se tady objevil on, nebyla cítit chlapskou vůni prachu a hlíny širokých polí, a potem, a prací.

Po celou snídani McMurphy vykládá a chechtá se rychlostí jednoho kilometru za minutu. Myslí si po dnešním ránu, že s Velkou sestrou zacvičí jedna dvě. Neví, že ji jen zastihl nepřipravenou a že jestli vůbec něco dokázal, tak jen to, že se teď ještě víc zatvrdí.

Šaškuje, dělá co může, aby rozesmál i další chlapy. Štve ho, když se nanejvýš chabě zazubí nebo jen tu a tam uchichtnou. Št'ouchne do Billyho Bibbita, který sedí naproti němu, a tajněšťkářsky mu povídá: "Hej, Billy, pamatuješ, jak jsme spolu tenkrát v Seattlu sbalili ty dvě křehule? To bylo tóčo, na to se jen tak nezapomene."

Billy odlepí oči od talíře. Otevře klapačku, ale nedostane z ní ani slovo. McMurphy se obrátí na Hardinga.

"Jakživi bysme je takhle z fleku neklofli, kdyby ty holky neznaly Billyho Bibbita z řečí. Tenkrát se mu neřeklo jinak než Billy Klacek Bibbit. Holky nám už chtěly dát kopačky, ale najednou se ta jedna na něj pořádně podívala a vydechne: „Nejste vy ten proslulý Billy Klacek Bibbit? Ten slavný pětatřicetacentimetrový Billy?" A Billy zavrtal hlavu do límce a zčervenal - zrovna jako teď - a bylo to v kabele. A když jsme je pak přitáhli na hotel, pamatuju, jak se v jednu chvíli od Billyho postele ozve ženský hlas a povídá: „Pane Bibbite, já jsem rozčarována; slyšela jsem, že máte pět-pět-pro pět ran do hlavy!"

A zahejká a pleskne se do stehna a dlobne Billyho palcem, až si myslím, že Billy od samého červenání a culení na místě omdlí.

McMurphy povídá, že párek takových sladkých křehulek, jako byly tyhle dvě, je po pravdě řečeno to jediný, co mu v tomhle špitálu schází. Postel, co tady našinci přidělí, je nejlepší, v jaký kdy spal, a tabuli prostírají skvělou. Nedokáže si prý představit, proč jsou všichni tak nakrknutý, že je sem zavřeli.

"Koukněte na mě," povídá chlapům a zdvihne sklenici proti světlu, "piju si tu první sklenici pomerančový šťávy po půl roce. Páni, to je lahoda. A ptám se vás, co mi dávali ke snídani na pracovní farmě? Co mi tam servírovali? No, můžu vám popsat, jak to vypadalo, ale tutově pro to nenajdu žádný vhodný jméno; ráno, v poledne i večer to bylo do černá připálený, byly v tom brambory a vypadalo to jak ševcovskej pop. Jedno teda vím: pomerančová šťáva to nebyla. A koukněte na mé teďka: slaninka, topinka, másličko, vajíčka - kafičko, ta buchta v kuchyni se dokonce zeptá, jestli ji rád černou nebo bílou, děkuju vám - a velikánská! obrovská! sklenice studený pomerančový šťávy. Za všechny prachy by mé vodsud' nedostali!"

Od všeho si nechá přidat a s holkou, co v kuchyni nalívá kafe, si sjedná rande, až ho propustí, a černému kuchaři skládá poklony za nejlepší volská oka, jaká kdy jed. Ke kukuřičným vločkám jsou banány, vezme si jich plnou hrst a řekne černému frajerovi, že mu taky jeden štípne, když vypadá tak vyhládle, a černý frajer zabrousí očima do chodby, kde ve své skleněné kukani sedí sestra, a povídá, že personál má zakázáno jíst s pacienty.

"To je proti zvyklostem oddělení?"

"Zrovna tak."

"To máš teda pech -" a oloupe tři banány černému klukovi rovnou před nosem a jeden po druhém je zbaští a pak tomu klukovi řekne, kdybys chtěl někdy jeden ze žrádelny šlohnout, Same, stačí slovo. Když McMurphy spořádá poslední banán, poplácá si břicho, vstane a šine si to ke dveřím, ale velký černý frajer mu zastoupí cestu a povídá, že je tady pravidlem, že pacienti sedí v jídelně do půl osmé, kdy odcházejí všichni najednou. McMurphy na něj kouká, jako by nemoh uvěřit, že dobře slyšel, a pak se otočí po Hardingovi. Harding přikývne hlavou, a tak McMurphy pokrčí ramenama a vrátí se na svou židli. "To mé ani nenapadne, abych vaše pitomý zvyklosti nabourával."

Hodiny na protější straně jídelny ukazují čtvrt na osm, lžou, že tady sedíme teprv patnáct minut, když je naprosto jasný, že nejmíň hodinu. Všichni už dojedli, opírají se v židlích a pozorují velkou ručičku, jak leze na půl osmou. Černí frajeři zatím odnesli vegeťákům pobryndané talíře a odvezli oba dědky ostříkat hadicí. V jídelně si skoro polovina chlapů položila hlavu na ruce, že si do návratu černých kluků hodí chrupku. Nic jiného se dělat nedá, když tu nejsou karty, ani časopisy, ani obrázkové skládačky. Akorát spát nebo civět na hodiny.

Ale McMurphy si ani teď nedá pokoj; pořád se musí něčím bavit. Asi tak po dvou minutách postrkování drobků lžící po talíři má už za lubem další povyražení. Zahákne palce za kapsy, zakloní se a mžourá jedním okem na hodiny na stěně. Potom se podrbe na nose.

"Víte, támhle ty starý hodiny mi připomínají terče na střelnici ve Fort Riley. Tam jsem dostal svůj první metál - ostrostřeleckej metál. Bystrovoký Murphy. Kdo proti mně vsadí jeden upocenej dolar, že se tímhle drobkem másla trefím přesně doprostředka ciferníku tamhletěch hodin, nebo aspoň do toho ciferníku?"

Uzavře tři sázky a vezme hrudku másla, položí ji na špičku nože a vymrští máslo proti zdi. Připleskne se dobrých patnáct čísel nalevo od hodin a všichni z něj mají srandu, dokud nevyplatí sázky. Pořád si ho ještě dobírají, jestli říkal Bystrovoký nebo Pidlovoký, když se ten nejmenší černý frajer vrátí od stříkání vegeťáků zpátky do jídelny a všichni se hned zakoukají do talířů a kušou. Černý kluk čuje něco ve vzduchu, ale neví, o co kráčí. A nejspíš by na to nikdy nepřišel, nebýt starého plukovníka Mattersona, který se rozhlíží kolem, a když mu oči Radnou na to máslo na stěně, tak mu to nedá, aby na něj neukázal a nespustil jednu ze svých přednášek. Trpělivým, dunivým hlasem se nám snaží něco vysvětlit, jako kdyby jeho slova dávala nějaký smysl.

"To máslo... je re-pu-bli-kán-ská par-taj..."

Černý frajer se podívá, kam plukovník ukazuje, a vidí máslo, jak pomalu sjíždí po zdi jako žlutěj slimejš. Zablíká očima, ale neřekne ani popel, ani se neobtěžuje rozhlídnout, kdo to tam asi prsknul.

McMurphy něco šeptá a pošťuchuje akuťáky, co sedí kolem, a po chvíli všichni přikývnu, McMurphy vysází na stůl tři dolary a pohodlně se rozvalí. Všichni se v židlích obrátí a sledují, jak se to máslo sune po stěně dolů, jak se rozjede, znehybní, a zase vyrazí kupředu a nechává za sebou na malbě lesklou stopu. Nikdo ani nehlesne. Zírají na to máslo, sklouznou očima k hodinám, vrátí se k máslu. Ručičky se zatím rozhýbaly.

Máslo dorazí k podlaze asi půlminutu před půl osmou a McMurphy dostane zpátky všechny prachy, co předtím prohrál.

Černý frajer se probudí a odvrátí se od mastné šmouhy na zdi a povídá, že mužem jít, a McMurphy jde z jídelny a skládá si v kapse svoje dolary. Položí pracky černému klukovi kolem ramen a napůl jde, napůl ho nese chodbou k dennímu pokoji. "Půl dne za náma, Same, starej parde, a já jsem tam, kde jsem začal. Musím sebou hodit, když si mám polepšit. Co kdybys nám vysvobodil ten paklík karet, co máš tak bezpečně zamáznutej tamhle ve skříní, a já bych vyzkoušel, jestli dokážu přeřvat ten reprák?"

Větší část dopoledne sebou hází, aby si polepšil; rozdává už zase jednadvacet, ale tentokrát hrají místo o cigarety o dlužní úpisy. Párkrát přestěhuje karetní stůl jinam, aby neseděli přímo pod reproduktorem. Je vidět, že mu to leze na nervy. Nakonec dojde k sesterně a klepe na skleněné okno, dokud se Velká sestra neotočí v židli a neotevře dveře, a pak se jí zeptá, co kdyby ten pekelněj bengál na chvíli vypnula. Na svém místě za skleněnou tabulí je už zas klidná jako vždycky; žádný polonahý pohan nikde nepobíhá, aby ji vyved z rovnováhy. Úsměv se jí pevně usadil a zatuhnul. Zavře oči, zavrtí hlavou a převelice

příjemným hlasem řekne McMurphy, že ne.

"Nemůžete to aspoň kapku ztlumit? Pochybuju, že by celej stát Oregon toužil slyšet Lawrence Welka, jak hraje 'Čaj pro dva' třikrát za hodinu od rána do večera! Kdyby to hrálo aspoň trochu slabějc, aby našinec slyšel přes stůl, kolik druhý přísazují, mohli bysme si rozdat partičku pokeru -"

"Už jsem vám řekla, pane McMurphy, že hazardní hry o peníze odporují zvyklostem oddělení."

"No dobře, tak to aspoň ztlumte tak, abysme mohli hrát o sirky, o knoflíky od poklopce - ale hlavně tu zatracenou kočičinu ztlumte!"

"Pane McMurphy -" než zas pokračuje, počká si, až se její klidný školometský tón jaksepatří vstřebá; dobře ví, že k nim každý akuťák na oddělení natahuje uši - "chcete slyšet, co si myslím? Myslím si, že se chováte velice sobecky. Nepovšiml jste si, že jsou v téhle nemocnici kromě vás ještě jiní? Jsou tady také staří lidé, kteří by rádio neslyšeli vůbec, kdybych je ztlumila, stařečky, kteří prostě nemohou číst, ani skládat skládačky - ani hrát karty, aby druhé obehrali o cigarety. Pro stařečky, jako je pan Matterson nebo pan Kittling, je ta hudba z reproduktoru vším, co mají. A vy byste je o ni chtěl připravit. Kdykoli rádi vyslechneme všechny návrhy a žádosti, ale doporučovala bych vám, abyste napříště pomyslel také trochu na ostatní, než zas přijdete s nějakou žádostí."

McMurphy se otočí a zadívá se na stranu chroniků; vidí, že na tom, co říká, něco je. Sundá si čepici, prohrábne si rukou vlasy a pak se k ní zas obrátí. Ví zrovna jako ona, že akuťáci lapají každé jejich slovo.

"Jasný - tohle mé fakticky nenapadlo."

"Myslela jsem si to."

Zatahá se za zrzavý chumáček, co mu leze z klínu límce zeleňáků, a povídá: "No, a co byste řekla tomu, kdybysme se s kartama přestěhovali někam jinam? Do nějaký jiný místnosti? Třebas tam, kam se včera před tím sezením skládaly stoly. Stejně celej den k ničemu není. Mohla byste nám ji odemknout a pustit nás tam hrát karty a starý pánové by si tady klidně se svým rádiem mohli zůstat - takhle by si přišli na své všichni."

Usměje se, znova zavře oči a lehce zavrtí hlavou. "Můžete samozřejmé přednést svůj návrh někdy jindy před ostatním personálem, ale obávám se, že pocity ostatních budou totožné s mými: nemáme pro dva denní pokoje postačující dozor. Nedostává se nám zaměstnanců. A byla bych vám vděčná, kdybyste se neopíral o sklo, prosím; máte mastné ruce a špiníte okno. Jenom tím přiděláváte práci druhým."

Ucukne rukama a vidím, že už jí chce něco říct, ale pak se zarazí, uvědomuje si, že ho zahrnala do kouta, že nemá, co by řek, leda že by jí začal nadávat. Obličej a krk mu zrudnou jako řepa. Zhluboka do sebe nasaje vzduch, stejně jako dneska ráno ona, a povídá, že ho strašně mrzí, že obtěžoval, a vrací se ke karetnímu stolku.

Všichni na oddělení cítí, že už to propuklo.

V jedenáct hodin přijde do denního pokoje doktor a zavolá na McMurphyho, aby si s ním šel popovídat do ordinace. "Nechávám si přijímací pohovor s novými pacienty vždycky až na druhý den."

McMurphy odloží karty a vstane a jde k doktorovi. Doktor se ho zeptá, jak se vyspal, ale McMurphy jen něco zabručí.

"Vypadáte dneska nějak zamyšleně, pane McMurphy."

"Nojo, já pořád vo něčem přemejšlím," povídá McMurphy a odejdou spolu chodbou. Když se zas oba vrátí - mám pocit, že mezitím uteklo několik dní - zubí se od ucha k uchu a šťastně spolu o něčem klábosí. Doktor si utírá s brejlí slzy a vypadá to, že se opravdicky chechtal, a McMurphy je už zase stejně hlučný a drzý jako vždycky. Vydrží mu to i přes oběd a v jednu hodinu je první, kdo se usadí k odpolednímu sezení, a modrýma, nenápadnýma očima juká ze svého kouta.

Pak vstoupí do denního pokoje Velká sestra se svým hejnem žákyň zdravotní školy a košíkem s chorobopisama. Sebere se stolu denní knihu, chvíli se do ní škaredí (nikdo celý den na nikoho nic neprásknul) a jde se posadit na své místo ke dveřím. Vytáhne z košíku na klíně několikérý desky a rychle je probírá, až najde ty s Hardingovým jménem.

"Jak se upomínám, postoupili jsme při včerejším rozboru problému pana Hardinga o slušný kousek vpřed -"

"Ach - ještě než se do toho dáme," povídá doktor, "rád bych vás krátce přerušil, jestli dovolíte. Týká se

to debaty, kterou jsme s panem McMurphym vedli dnes ráno v ordinaci. Vlastně jsme vzpomínali. Povíдали jsme si o starých časech. Víte, pan McMurphy a já jsme objevili, že máme cosi společného - chodili jsme do stejné střední školy."

Sestřičky po sobě pokukují a diví se, co to do něj vjelo. Pacienti hází očima po McMurphym, ale ten se ve svém koutě jen potěšeně šklebí a čeká, co přijde dál. Přikývne hlavou.

"Ano, do stejné střední školy. A jak tak vzpomínáme, vybavily se nám slavné karnevaly, které se pod patronátem školy pořádaly - báječné, hlučné gala podniky. Výzdoba, stuhy z krepového papíru, jarmareční stánky, společenské hry - vždycky to byla jedna z nejskvělejších událostí roku. Já - jak jsem se už zmínil panu McMurphymu - jsem byl hlavním pořadatelem karnevalu naší školy hned ve dvou ročnících - krásná, bezstarostná léta..."

Denní pokoj ztichnul jako pěna. Doktor zdvihne hlavu a pátrá kolem dokola, jestli se snad nezesměšnil. Velká sestra do něj pere pohledem, který by ho v tomhle ohledu neměl nechat na omylu, ale doktor nemá na nose brejle, takže se její pohled míjí účinkem.

"Bud' jak bud - abych už tento rozcitlivělý projev nostalgie uzavřel - během našeho rozhovoru jsme s panem McMurphym zauvažovali, co by asi někteří z vás řekli tomu, kdybychom si tady na oddělení uspořádali karneval?"

Nasadí si brejle a znovu se ohlíží do všech stran. Že by nad tím nápadem skákal někdo radostí, to ne. Někteří z nás mají dosud v paměti, jak se před několika lety pokoušel zorganizovat karneval Taber a jak to nakonec dopadlo. A zatímco doktor čeká, od sestry se zdvihá ticho a všechny nás varuje, aby se ho nikdo neopovážil prolomit. Ví, že McMurphy to udělat nemůže, poněvadž má prsty už v tom nápadu, a zrovna si říkám, že takový trouba, co by to ticho naboural, se tady nenajde, když Cheswick, který sedí hned vedle McMurphyho, zachrochtá a už stojí na nohou a drbe se po žebrech, dřív než mu vůbec dojde, co to provede.

"No, já osobně si teda myslím -" sjede očima k McMurphyho pěstí na opěradle sousedního křesla, z které jako kraví roh trčí vzhůru velký, toporný palec - "že to je fakticky dobřej nápad, to s tím karnevalem. Byla by to jistá změna."

"Správné, Charley!" povídá doktor, vděčný Cheswickovi za přispění, "a rozhodně by to nepostrádalo určitou terapeutickou hodnotu."

"To rozhodně," povídá Cheswick a tváří se už o moc šťastněji. "Nojo. Takovej karneval je strašně terapeutická věc. To si pište."

"By-by-by byla by to psina," povídá Billy Bibbit.

"Jo, to taky," povídá Cheswick. "Zvládli bysme to, doktore Spivey, určitě. Scanlon by nám moh předvést svůj výstup lidský bomby a já můžu při pracovní terapii udělat házecí kroužky."

Já budu věštit budoucnost," povídá Martini a zašilhá do jednoho bodu nad svou hlavou.

"Já umím celkem slušné vyčíst z ruky patologickou diagnózu," povídá Harding.

"Výborně, výborně," povídá Cheswick a zatleská. Ještě nikdy se za něj nikdo nepostavil, ať řek co řek.

"Já sám," protáhne líně McMurphy, "bych si pokládal za čest roztáčet ruletu. Mám jistý zkušenosti..."

"Ach, možností je nepočítané," povídá doktor. Posedává v křesle jako na jehlách a viditelně se pro věc rozehrívá. "Měl bych milióny nápadů..."

Vykládá plnou parou vpřed ještě dalších pět minut. Poznáte, že spousta těch nápadů jsou nápady, na kterých se už domlouvali s McMurphym. Popisuje různé hry, stánky, mluví o prodeji lístků a pak zčistajasna utne, jako by ho Velká sestra natáhla pěstí mezi oči. Zamžourá na ni a zeptá se: "A co si o tom nápadu myslíte vy, slečno Ratchedová? O karnevalu? Tady na oddělení?"

"Souhlasím, že by to mohlo skýtat mnoho terapeutických možností," povídá a čeká. Znovu od sebe nechá vzedmout vlnu ticha. Když si je jistá, že se proti ní nikdo nepostaví, pokračuje dál. "Ale domnívám se také, že podobný nápad by se měl předem ještě prodebatovat na schůzce zdravotnického týmu, než padne konečné rozhodnutí. Nemyslel jste to tak, doktore?"

"Jistěže. Jen mě tak napadlo, chápete, že si nejdřív pár mládenců oťukám. Ale schůzka týmu především, to rozhodně. Pak teprv své plány rozvineme."

Všem je jasný, že tímhle je debata o karnevalu uzavřena.

Velká sestra začne šustit v deskách, co drží v ruce, a přebírá tak otěže zpátky do svých rukou.

"Znamenitě. Tedy pokud už nikdo nic nemá - a když se pan Cheswick laskavě posadí - myslím, že bychom mohli přistoupit k diskusi. Zbývá nám," vytáhne z košíku hodinky a podívá se na ně, "ještě čtyřicet osm minut. Takže, jak jsem -"

"Hej, počkejte. Vzpomněl jsem si, že je tady ještě jedna novinka." McMurphy má ruku nahoře, luská prstama. Dlouho se mu na tu ruku dívá, než něco řekne.

"Ano, pane McMurphy?"

"Já nic, ale tady doktor Spivey. Doktore, povězte jim, co jste vykoumal o těch nedoslejkhavejch a rádiu."

Sestřina hlava sebou maličko cukne, sotva je to vidět, ale srdce se mi najednou rozbuší na plný pecky. Uloží desky zpátky do košíku a otočí se k doktorovi.

"Ano," povídá doktor. "Málem jsem zapomněl." Opře se do křesla, přehodí nohu přes nohu a proplete si prsty na rukou; vidím, že ho ten karneval ještě pořád drží v dobrém rozmaru. "Víte, hovořili jsme s panem McMurphyem o tom prastarém problému našeho oddělení: o smíšeném osazenstvu, mladých a starých pohromadě. Není to právě nejideálnější prostředí pro naši terapeutickou skupinu, ale správa nemocnice říká, že pokud bude geriatrický pavilón přeplněný, nedá se s tím nic dělat. Jsem první, kdo ochotně přizná, že tato situace není pro nikoho ze zúčastněných ani zdaleka příjemná. Nicméně jsme s panem McMurphyem za našeho rozhovoru dospěli k jisté myšlence, která by mohla oběma věkovým skupinám vše značně zpříjemnit. Pan McMurphy se mi zmínil, že si povšiml nesnázi, které mají někteří starší pacienti s poslechem rádia. Navrhoval, že by se reproduktor mohl pouštět hlasitěji, aby jej slyšeli i chronici postižení sluchovými vadami. Velice lidský návrh, podle mého."

McMurphy skromně mávne rukou a doktor pokývne jeho směrem hlavou a pokračuje.

"Musel jsem ho však upozornit, že mi již dříve několik mladších pacientů předneslo stížnost, že rádio hraje už tak hlasitě, že je na překážku konverzaci a četbě. Pan McMurphy přiznal, že na toto nepomyslel, ale poznamenal, že je skutečně ostudné, když se pacienti, kteří by si rádi četli, nemohou uchýlit někam do ústraní, kde by měli ticho, a rádio ponechali těm, kdo si je přejí poslouchat. Dal jsem mu za pravdu, že je to vskutku ostudné, a tím jsem to chtěl odbýt, když mi náhodou přišla na mysl stará koupelna, kam po dobu našich sezení ukládáme stoly. Jinak tu místnost k ničemu nepoužíváme; hydroterapie, k níž byla původně určena, se dnes již díky novým lékům nepoužívá. Jak by se tedy naši skupině zamlouvalo, kdybychom z této místnosti zřídili jakýsi druhý denní pokoj, hernu, abychom tak řekli? Co vy na to?" Skupina na to nic. Všichni vědí, na kom je teď řada vynést svoje trumfy. Sestra znova vyndá Hardingovy desky, položí si je do klína a rozhlíží se pokojem, jako kdyby se někdo odvážil něco říct. Když je nabiledni, že nikdo neřekne ani ň, otočí hlavu k doktorovi. "Váš plán zní docela pěkně, doktore Spivey, a zájem pana McMurphyho o druhé pacienty si zaslouží jen chválu, ale je mi hrozně líto, tolik personálu, aby mohl pokrýt ještě druhý denní pokoj, tolik personálu nemáme."

A je si tak jistá, že tohle je poslední slovo, že už desky zase otevírá. Ale tentokrát se přepočítala, doktor má všechno promyšlené.

"Na to jsem také myslel, slečno Ratchedová. Ale poněvadž by se jednalo především o chronické pacienty, kteří by zůstávali tady v denním pokoji s reproduktorem - a z nich většina je Upoutána do lenošek nebo kolečkových židlí - jeden ošetřovatel a jedna sestřička by každou případnou vzpouru či rebelii jistě lehce zvládli, nemyslíte?"

Nic na to neodpoví, ani jeho vtipkování o vzpouře a rebelii se jí nedotkne, její tvář se vůbec nezmění. Úsměv zůstává.

"Takže na muže v koupelně by dohlíželi druzí dva ošetřovatelé a sestřičky, což by pro ně mohlo být i pohodlnější než dozor v této větší prostora. Co tomu říkáte, mládenci? Je to proveditelné? Já sám jsem tou myšlenkou dosti nadšený a myslím, že bychom to na pár dní mohli zkusit, uvidíme, co to udělá. Když se to neosvědčí, nu co, stále máme v rukou klíč, kterým lze zas všechno uzamknout do starých kolejí, vidíte?"

"Správně!" povídá Cheswick a praští se pěstí do dlaně. Pořád ještě stojí, jako by se bál návratu do blízkosti McMurphyho palce. "Správně, doktore Spivey, když se to neosvědčí, pořád máme klíč, kterým se koupelna může zamknout. To si pište."

Doktor se rozhlídne po pokoji a vidí, že všichni akut'áci kývají hlavama a usmívají se, že mají radost z

toho nápadu, co teď už bere za vlastní, až z toho zrudne jako Billy Bibbit a musí si párkrát přeglancovat brejle, než zas může pokračovat. Blaží mé, když vidím, jak je ten mužiček sám nad sebou šťastný. Přejede očima všechny ty pokyvující chlapy a přikývne taky a povídá: "Výborně, výborně," a položí si ruce na kolena. "Znamenitě. A teď, když je rozhodnuto - ale asi jsem dočista zapomněl, o čem jsme si to chtěli dneska povídat?"

Sestra znovu kapku šhubne hlavou, skloní se nad košíkem a vyndá jedny desky. Přehrabuje se v papírech a skoro byste řekli, že se jí klepou ruce. Vytáhne nějaký papír, ale zase, ještě než z něj přečte slovo, vyskočí McMurphy a zdvihá ruku, přešlapuje z nohy na nohu a vychází z něho dlouhé, zamýšlené: "Síííím," a sestra přestane šustit papírama a dočista ztuhne, jako by ji zvuk jeho hlasu zmrazil zrovna tak, jako její hlas zmrazil ráno toho černýho kluka. Když vidím, jak ztuhla, pocítím zas někde hluboko v těle tu divnou závrať. Upřeně ji sleduju, když McMurphy mluví dál.

"Síííím, doktore, mě by strašně zajímalo, co moh znamenat ten sen, co se mi zdál tuhle v noci. Víte, ten ve snu jsem byl já, a pak zase jako kdybych to já nebyl - jako kdyby to byl někdo jinej, kdo jen jako já vypadá - spíš jako - jako můj taťka! Jo, určitě to byl von. Musel to bejt taťka, protože v některých chvílích, jak jsem se tak viděl - teda jeho - tak jsem viděl, že má čelistní kosti prostrčený ten železnej šroub -"

"Váš otec má v čelistní kosti železný šroub?"

"No, teď už ne, ale když jsem byl ještě malý děcko, tak ho tam měl. Chodil s tím dlouhým kovovým šroubem asi deset měsíců, tadyhle mu tam zalejzal a tady zas vylejzal! Bože, hotovej Frankenstein. Dostal se na pile do hádky s chlapem, co tam vytahoval klády z vody, a ten ho vzal po hubě hákem - Nojo! To vám musím říct, jak k týhle historce došlo..."

Sestra má obličej pořád klidný jako odlitou masku, zformovanou a pomalovanou podle jejího přání. Sebejistý, trpělivý a nevzrušený. Už ani necukne hlavou, jenom vystavuje tenhle příšerně studený čumák a nehybný úsměv vylišaný z červeného plastiku; jasné, hladké čelo bez jediné vrásky slabosti nebo starosti; prázdné, široké, zeleně vybarvené oči s namalovaným výrazem, který říká, já můžu počkat, já si můžu dovolit tu a tam ztratit metr nebo dva, ale já si počkám, já můžu být trpělivá a klidná a sebejistá, protože vím, že já nikdy neprohráju.

Na okamžik jsem si myslel, že ji vidím na lopatkách. Třeba jo. Ale teď vidím, že na tom vůbec nezáleží. Pacienti po ní jeden po druhém pokradmu pokukují, co říká tomu, jak McMurphy opanoval sezení, a vidí to samé, co vidím já, Je moc velká, aby ji moh někdo porazit. Zabírá celou jednu stěnu pokoje jako nějaká japonská socha. Nikdo s ní nehne, nikdo s ní nic nesvede. Dneska jednu malou bitvu prohrála, ale to je jen nepatrná bitva velké války, ve které vyhrává a bude vyhrávat napořád. Nesmíme McMurphymu dovolit, aby nám dělal falešné naděje, aby nás vlákal do nějakého pimprlového divadýlka. Vždycky zvítězí, zrovna tak jako Kombajn, protože všechna moc Kombajnu je na její straně. Neprohrává svýma porážkami, zato našima vítězí. Abyste ji porazili, nestačí jí napráskat ve dvou ze tří bitev nebo ve třech z pěti, ale pokaždý, kdy se s ní utkáte. Jakmile přestanete být ve střehu, jakmile jen jedinkrát prohrajete, zvítězila nadobro. A nakonec musíme prohrát všichni. S tím nikdo nic nenadělá.

Teď zrovna nechala zapnout mlhovou mašinu a mlha se valí do pokoje takovým fofrem, že nevidím nic než její obličej, valí se pořád hustší a hustší, a já si připadám stejně beznadějně a mrtvě, jako jsem si před chvílkou připadal šťastně, když cukla tou hlavou - dokonce ještě hůř, ještě beznadějněji než kdy jindy, protože teďka už vím, že proti ní ani proti Kombajnu neexistuje pomoc. McMurphy nedokáže víc, než jsem dokázal já. Nikdo nic nedokáže. A čím víc myslím na to, že se nic nedá dělat, tím rychleji se ta mlha valí dovnitř.

A jsem rád, když zhoustne natolik, že se v ní ztratíte a všechno pustíte z hlavy a jste zase v bezpečí.

V denním pokoji se hraje byznys. Hrajou ho už třetí den, všude samý barák a hotel, dokonce srazili k sobě dva stoly, aby všechny ty kupní smlouvy a stohy hracích peněz mohli mít po ruce. McMurphy je ukecal, že bude hra zajímavější, když za každý hrací dolar, který jim poskytne banka, zaplatí jeden cent; krabice od byznysu je napěchovaná drobnáčkama.

"Házíš, Cheswicku."

"Počkejte moment, než bude házet. Co vlastně člověk potřebuje, aby si moh koupit tyhlenc hotely?"

"Na každý políčko stejný barvy potřebuješ čtyři domy, Martini. A teď už proboha hrajte, krucinál."

"Počkejte moment."

Najednou se od tohoto konce stolu snáší déšť peněz, červené, zelené a žluté bankovky třepetají do všech stran.

"Kupuješ hotel, nebo si tady hraješ na šťastnej novej rok, krucinál?"

"Seš ksakru na řadě, Cheswicku."

"Ježkovy oči! Hele, Cheswičíku, kampak to dojel? Nedojels náhodou do mejch Marvinovejch zahrad? Neznamená to, že mi zaplatíš, moment, tři sta padesát dolarů?"

"Zase kulový."

"A co jsou zač tyhle druhý srandy? Počkejte chvíli. Co jsou zač tyhle srandy po celý tý desce?"

"Martini, koukáš na ty srandy na tyhle desce už třetí den. Není divu, že tolik prosírám. McMurphy, jak se dokážeš soustředit, když nám tady Martini halucinuje kilák za minutu."

"Martiniho nech na pokoji, Cheswicku. Váší to docela dobře. Vysol tři a půl kila a Martini už se o sebe postará sám, nevybírámě snad vod něj nájem, když některá z těch jeho ,srand' přistane na našich pozemkách?"

"Počkejte moment. Je jich tady tolik."

"To je v pořádku, Marty. Hlavně nám dej vždycky vědět, komu přistály na pozemku. Pořád máš kostky, Cheswicku. Padla ti dvojka, házíš znova. Ella hop! Hrome! Velká šestka!"

"Takže se dostávám... Šance: ,Byl jste zvolen předsedou správní rady; vyplat'te každému hráči -' Kulový a tuplem kulový!"

"Krucinál, čí je tenhle hotel na Readingský dráze?"

"Milý příteli, toto, jak každý může vidět, není žádný hotel, ale nádraží."

"Tak počkejte moment -"

McMurphy zahradí svůj konec stolu, posunuje kartama, přerovná peníze a srovnává si hotely. Za čepicí má jako novinářskou legitimaci zastrčenou stodolarovku; říká tomu prachy strejčka Příhody.

"Scanlone, mám dojem, žes na řadě, kámo."

"Podej mi kostky. Rozbiju vás na hadry. A už to sviští po kluzišti. Jebem ti, jebem, počítej deset a jeden, Martini."

"No vidíš, jak to umíš."

"Tím ne, pitomče pitomá; to není můj kámen, to je můj dům."

"Má stejnou barvu."

"Co dělá tenhle domeček na Elektrických podnikách?"

"To je elektrárna."

"Martini, to nejsou kostky, čím třepeš v ruce -"

"Nech ho bejt, dyť je to jedno."

"To jsou dva domy!"

"Hop. A Martinimu padá velká, moment, velká devatenáctka. Štígro, Marty; takže jedeš na - Kde máš svůj kámen, kámo?"

"He? Tady přece."

"Měl ho v hubě, McMurphy. Výtečně. Tak to jsou dva tahy přes druhou a třetí odbočku, čtyři tahy ke kraji a ocitáš se až - až na Baltické Avenue, Martini. Na svém vlastním a jediném pozemku. Jak daleko může sahat něčí štěstí, přátelé? Martini už hraje třetí den a prakticky pokaždé přistane na svém vlastním pozemku."

"Sklapni zobák a házej, Hardingu. Seš na řadě."

Harding svýma dlouhýma prstama shrábne kostky a omakává jejich hladký povrch palcem jako slepec. Jeho prsty mají dočista stejnou barvu jako kostky a vypadají, jako kdyby si je vyřezal druhou rukou.

Kostky mu v ruce chrastí, jak s nima třese. Několikrát se překotí a před McMurphyem zůstanou stát.

"Hrome. Pět, šest, sedům. Máš pech, kámo. To je další z mejch nezměřnejch statků. Dlužíš mi - no, dvě stě dolarů by to mohlo spravit."

"Smůla."

Hra běží pořád kolem dokola, chrastí kostky, šustí peníze.

Jsou dlouhá období - tři dny, roky - kdy nevidíte vůbec nic, kde jste, víte jen podle reproduktoru nad hlavou, který vyzvání jako zvonová bóje do mlhy. Když zase prohlídnu, chlapi obvykle nevnímavě chodí kolem, jako kdyby o nějakém mženi neměli ani ponětí. Myslím, ta mlha nějak ovlivňuje jejich paměť, ale na mou neplatí.

Ani McMurphy nevypadá, že by o tom zamlžování věděl. A jestli o něm ví, rozhodně nedává najevo, že by mu to vadilo, dobře ví, že nejvíc naštvete někoho, kdo vám chce dávat kapky, tím, že budete dělat, že vám to nevadí.

Chová se k sestřičkám i k černým frajerům pořád stejně nóbl, ať mu řeknou co řeknou, ať na něj zkoušejí jaké chtějí triky, aby ho vyvedli z míry. Sem tam ho nějaké pitomé nařízení fakticky dožere, ale to si pak postaví hlavu a chová se dvojnásob zdvořile a vychovaně, až mu pomalu začne docházet, že je to všechno vlastně k popukání - ta nařízení, ty nesouhlasné pohledy, kterými si ta svoje nařízení vynucují, to, jak s váma mluví jako s tříletýma škvřatama - a když mu dojde, že je to vlastně psina, rozchechtá se a to je vždycky příšerně naštve. Myslí, že pokavaď se může chechtat, je pořád v bezpečí, a zatím to celkem funguje. Akorát jednou se přestane ovládat a dá najevo, jak je nakrknutej, ale vůbec ne kvůli tomu, že by mu černí frajeři nebo Velká sestra něco udělali, ale kvůli pacientům a něčemu, co oni neudělali.

Došlo k tomu na jednom ze skupinových sezení. Rozčilil se na chlapy, že si dávají majzla - že jsou předposraný, jak to nazval. Vybíral ode všech sázky na baseballový světový šampionát, co měl začít v pátek. Počítal s tím, že se jim povede uvidět všechny zápasy v televizi, i když podle denního řádu televize zrovna být neměla. Několik dní předtím se na sezení zeptá, jestli by nevadilo, kdyby se úklid přesunul na večer, kdy se kouká na televizi, aby se odpoledne mohly sledovat zápasy. Sestra mu řekne ne, což taky víceméně čekal. Řekne, že denní řád je pečlivě vybudovanou stavbou, kterou by změna zavedeného programu zborčila jako domek z karet. Nijak ho to od sestry nepřekvapí; zato ho překvapí, jak se zachovají akut'áci, když se jich zeptá, co tomu nápadu říkají. Nikdo ani nehlesne. Všichni se ponoří do chuchvalečků mlhy a ztratí se v nich. Sotva je vidím.

"Tak podívejte," povídá jim, ale oni se nedívají. Čeká, že někdo něco řekne, že odpoví na jeho otázku. Na nikom ale není vidět, že by ji vůbec slyšel. "Tak podívejte, ksakru," povídá, když se nikdo nepohne, "co já vím, aspoň dvanáct z vás má na výsledcích těchhle zápasů jistě osobní zájem. Copak je vám fuk, jestli je nevidíte?"

"Já nevím, Macku," povídá konečně Scanlon, "já už jsem si docela zvyknul na zprávy o šestý večer. A jestli by prohození programu opravdu tolik nabouralo denní řád, jak říká slečna Ratchedová -"

"Děte do háje s tím vaším řádem. Příští tejden, až bude po šampionátu, se k tomu pitomému programu můžete zase vrátit. Co vy na to, kámoši? Pod'te vo tom hlasovat. Že se budem koukat na telinu odpoledne místo večír. Kdo je pro?"

"Já," zařve Cheswick a vyskočí na nohy.

"Myslím to tak, aby všichni, kdo jsou pro, zdvihli ruku. Kdo je teda pro?"

Cheswickovi vyletí ruka vzhůru. Někteří z chlapů se rozhlížejí, jestli se najdou další ňoumové. McMurphy tomu nemůže uvěřit.

"No tak, co blbnete. Myslel jsem, že vo takovejchhle věcech tady hlasujete, chlapi. No je to tak, ne, doktore?"

Doktor přikývne, ale oči nezdvihne.

"Tak znova: kdo se na ty zápasy chce koukat?"

Cheswick vytrčí ruku co nejvýš a blýská kolem očima. Scanlon zavrtí hlavou a pak zdvihne ruku, ale loket přitom nechá na opěradle. A pak už nikdo. McMurphy se nezmůže na jediné slovo.

"Když je tedy rozhodnuto," povídá sestra, "mohli bychom snad pokračovat v sezení."

"Jo," povídá McMurphy a sveze se do křesla, až se mu kšilt od čepice bezmála dotýká prsou, "jo, ted' už v tom zkurveným sezení klidně mužem pokračovat."

"Jo," povídá Cheswick, jednoho po druhém spráží chlapy pohledem a posadí se, "jo, jen si v tom požehnaným sezení pokračujte." Prkenné přikývne, položí si bradu na prsa a škaředí se. Je rád, že sedí vedle McMurphyho, že si může připadat jako hrdina. Je to poprvé, co se Cheswickovi v jedné z jeho

ztracených při dostalo podpory.

Po sezení nepromluví McMurphy na nikoho ani slovo, jak je nasířený a otrávený. Nakonec k němu přijde Billy Bibbit.

"Některý z nás jsou ta-tady už p-p-pět let, Randle," povídá Billy. V rukou žmoulá srolovaný časopis. Na jejich hřbetech vidíte spáleniny po cigaretách. "A některý z nás ta-tady bu-bu-budou možná jednou t-t-tak dlouho, až tu ty dávno ne-ne-nebudeš, a bude dávno po š-š-šampionátu, copak nechápeš..." Odhodí časopis a jde pryč. "Eh, stejně to nemá cveka."

McMurphy ho sleduje očima a zmatené chmury mu už zase proplítají vybledlé obočí dohromady.

Po zbytek dne se hádá s několika chlapama, proč nehlasovali, ale nechtějí se o tom bavit a už byste řekli, že to pustil k vodě, už se o tom nezmíní, až zase den před začátkem šampionátu. „A máme tady čtvrtek," povídá a smutně třese hlavou.

Sedí na stole v koupelně, nohy na židli a zkouší točit čepici na ukazováčku. Ostatní akuťáci nepřítomně bloumají po místnosti a snaží se mu nevěnovat pozornost. Nikdo už s ním nehraje poker ani voko o peníze - když pacienti odmítli hlasovat, dožral se a oškubal je v kartách dohola, takže mu všichni dluží tolik prachů, že se dál bojí hrát - a o cigára hrát nemůžou, poněvadž sestra chlapy přemluvila, aby si dávali kartóny na stůl v sesterně, a každému z nich vydává denně po škatulce, že prý kvůli jejich zdraví, ale všichni vědí, že proto, aby je na nich McMurphy nevyhrál všechny v kartách. Bez pokeru a bez voka je v koupelně ticho, jen hudba z repráku v denním pokoji sem zaléhá. Je tady takové ticho, že slyšíte i toho chlápka z narušenejch, jak leze po zdi a občas ze sebe vyloudí signál, hůů hůů hůůů, znavený, lhostejný nářek, jako když brečí mimino, aby se uřvalo do spánku.

"Čtvrtek," opakuje McMurphy.

"Hůůůůů," vyje ten chlápek nahoře.

"To je Rawler," povídá Scanlon s pohledem upřeným na strop. McMurphy je pro něj vosk. "Rawler Houkačka. Před pár lety taky prošel tímhle oddělením. Pořád ne a ne držet jazyk za zubama, jak by se to hodilo slečně Ratchedové, pamatuješ, Billy? Hůůů hůůů hůůů, pořád kolem dokola, už jsem si říkal, že z toho ztrojčím. Udělali by nejlíp, kdyby těmhle raplům hodili do ložnice pár granátů. Beztak k ničemu nejsou a nebudou -"

"A zejtra máme pátek," povídá McMurphy. Nedovolí Scanlonovi přeekslovat řeč jinam.

"Jo," povídá Cheswick a mračí se, "zejtra je pátek."

Harding otočí stránku ve svém časopise. "Takže to už bude skoro týden, co je náš přítel McMurphy mezi námi, ale svrhnout vládu se mu dosud nepodařilo, to máš na mysli, Cheswicku? Bože, když jen pomyslí, do jaké jsme upadli propasti apatie - hanba, ostudná hanba."

"Děte do háje," povídá McMurphy. "Cheswick má na mysli, že zejtra dávaj v televizi první zápas šampionátu, a my budem dělat co? Zase jak blbci vytírat tuhle pitomou mateřskou školku."

Jo," povídá Cheswick. "Terapeutickou školku matky Ratchedové."

Připadám si u zdi koupelny jako špión, násada smetáku v mojí ruce je místo ze dřeva z kovu (kov je lepší vodič) a uvnitř dutá; je v ní dost a dost místa, aby se tam schoval miniaturní mikrofon. Jestli Velká sestra tohle slyší, má Cheswicka v hrsti. Vytáhnu z kapsy tvrdou kouličku žvejkačích gumy, onípám z ní chlupy a žmoulám ji v puse, dokud nerozměkne.

"Tak tedy znova," povídá McMurphy. "Kolik z vás, vy ptáci, by se mnou hlasovalo, kdybych to prohození rozvrhu nanes ještě jednou?"

Asi polovina akuťáků přikývne své ano, mnohem víc, než by jich opravdu hlasovalo. McMurphy si nasadí čepici zase na hlavu a opře si bradu do dlaní.

"Tohle je mi teda záhada, fakt. Hardingu, co je s tebou, propánajána? Bojíš se, že by ti ta stará megera usekla ruku, kdybys ji zdvihnul?"

Harding vytáhne jedno tenké obočí. "Možná je to tak; možná se bojím, že by mi ji usekla, kdybych ji zdvihnul."

"A co ty, Billy? Ty se toho taky bojíš?"

"Ne. Já po-po-pochybuju, že by něco u-u-udělala, ale - ale -" pokrčí ramenama, povzdychne si a vyšplhá na velký rozvodný blok, odkud se pouštějí sprchy, balancuje tam jak opičák - "ale já si prostě nemyslím, že by nám hlasování nějak po-po-pomohlo. Z dlouhodobý p-p-perspektivy rozhodně ne."

Nemá to cveka, Macku."

"Že by nám neprospělo? Ale, ale! Prospělo by vám to už jen tím, že byste si protáhli ruku."

"Pořád je to riskantní, milý příteli. Vždycky nám nějak dokáže ztrpčit život. Za takové riziko baseballový zápas nestojí," povídá Harding.

"Jak něco takovýho ksakru můžeš říct, kruciprdel? Ježíši, nepropás jsem baseballovej světověj šampionát celý léta. I když jsem jednou v září seděl v lapáku, dovolili nám na celu přinést televizi a koukat na šampionát; taky by měli na krku vzpouru, kdyby to neudělali. Klidně se taky může stát, že ty pitomý dveře vykopnu z pantů a pudu se na zápas podívat do nějakýho baru do města, jen tady s kámošem Cheswickem."

"To je vskutku po mnoha stránkách vynikající návrh," povídá Harding a odhodí svůj časopis. "Co kdybyste jej zítra na skupinovém sezení předložil k odhlasování? ,Slečno Ratchedová, rád bych navrhl, aby se celé oddělení přemístilo en masse do nejbližšího lokálu na pivo a televizi."

"Já bych pro takovej návrh hlasoval," povídá Cheswick. "To si teda pište."

"Děte do háje s vaším masovým stěhováním," povídá McMurphy. "Už toho mám plný zuby dívat se na ten váš babskej spolek; až tady s Cheswickem vemem draka, mám takovej dojem, že za sebou přísámbohu zatluču dveře coulákama. Pro vás bude lepší, když tady zůstanete; mamička by vás stejně přes ulici nepustila."

"Jo? Tak takhle je to?" Fredrickson přistoupil blíž a stojí McMurphymu za zádama. "Prostě zdvihneš jedno z těch svejch chlapáckej bagančat a vykopneš dveře? To seš teda řízek."

McMurphy se na Fredricksona sotva podívá; přišel už na to, že Fredrickson tu a tam dělá ramena, ale stačí na něj bafnout a hřebínek mu spadne.

"Jo takhle, chlapáku," hustí to do něj Fredrickson dál, "tak ty teda vykopneš dveře z pantů a předvedeš nám, co seš za řízka?"

"Ne, Frede, asi to neudělám. Nerad bych si to svoje baganče vokopal."

"Jo? No dobrý, ale když máš takový silácký řeči, tak mi pověz, jak bys vodsad' chtěl zdrhnout?"

McMurphy se dlouze rozhlídne kolem. "No co, vzal bych židli a vyrazil pletivo na jednom z těch voken, když by se mi to zrovna hodilo..." "Jo? Tak takhle, takhle? Vyrazil bys pletivo? No tak to zkus. Do toho, chlapáku, vsadím se s tebou o deset dolarů, že se ti to nepovede."

"Ani to nezkoušej, Macku," povídá Cheswick. "Fredrickson ví, že bys akorát rozflákal židli a skončil nahoře u narušenejch. Předvedli nám tyhle sítě hned první den, co jsme sem přišli. Jsou dělaný extra na zakázku. Jeden technik vzal židli, zrovna takovou, co na ní máš nohy, a mlátil do sítě tak dlouho, až z tý židle zbyly loučky na podpal. A síť se sotva vyboulila."

"Nojo, dobrý," povídá McMurphy a rozhlíží se. Vidím, že ho to začíná vážně zajímat. Doufám jen, že Velká sestra neposlouchá, za hodinku by byl u narušenejch. "Potřebujem něco bytelnějšího. Co takhle stůl?"

"To je to samý jako židle. Stejný dřevo, stejná váha."

"No dobře, ale proboha, pod'te zkusit vykumat, čím by se ta síť dala vyrazit, abych moh vzít draka. A jestli si, pánové, myslíte, že bych to neudělal, kdyby mě to posedlo, tak to ste na velkým omylu. Jo - takže něco většího než stůl nebo židle... No, kdyby to bylo v noci, moh bych ji vyrazit tím tlustým lapiduchem; ten je dost těžkej."

"Ale příliš měkký," povídá Harding, "Proletěl by sítí pokrácený na kostičky."

"A co teda postel?"

"Postel je moc veliká, i kdybyste ji dokázal zdvihnout. A neprošla by oknem."

"Zdvihnul bych ji klidně. Ale kruciprdel, dyť na to čumíme: no to, co na tom sedí Billy. Ten velkej rozvodnej blok se všema těma kohoutama a kolečkama. Ten je přece dost bytelnej, ne? A těžkej musí bejt zatraceně."

Jistě," povídá Fredrickson. "To je ta samá písnička jako ty vykopnutý ocelový dveře na oddělení."

"Proč by to s tím blokem nemělo jít? Nezdá se mi, že by byl přimontovanej."

"Ne, přišroubovanej není - drží ho pravděpodobně jen pár drátů - ale podívej na něj, krindapána."

Všichni se podívají. Blok je z oceli a betonu, velký jak půl stolu, a určitě váží kolem dvou metráků.

"No co, dívám se. Nevypadá vo moc větší než balíky sena, co jsem házel na valňáky."

"Obávám se, milý příteli, že toto zařízení bude vážit o trochu víc než vaše balíky sena."

"Vsadím se, že nejmiň o čtvrt tuny," povídá Fredrickson.

"Má pravdu, Macku," povídá Cheswick. "Bude to hrozně těžký."

"Krucí, tak vy mi chcete tvrdit, že tuhle mrňavou blbinku neuzdvihnu?"

"Vážený příteli, nevzpomínám si, že bych slyšel o psychopatech, kteří by ke všem svým pozoruhodným schopnostem dokázali ještě přenášet hory."

"Tak dobře, povídáte, že to neuzdvihnu. No, přísámbohu..."

Hupsne ze stolu a začne ze sebe loupat zelenou kazajku; z rukávů trička mu leze tetování kolem bicepsů.

"Kdo z vás je tedy ochotnej vsadit pět lupenů? Nikdo mě tady nebude přesvědčovat, že něco nedokážu, dokavad' to nezkusím. Pět lupenů..."

"McMurphy, tohle je stejné šílenství jako ta vaše sázka proti sestře."

"Kdo má pět lupenů a chce vo ně přijít? Jed'te nebo sed'te..."

Chlapi okamžitě začnou podepisovat směnky; tolikrát je už porazil v pokeru a ve voku, že se nemůžou dočkat, jak mu to vrátí i s úrokama, a tohle je pro ně tutovka. Nechápu, co tím sleduje; pravda, udělaný a velký je dost, ale na tenhle blok by museli být takoví aspoň tři, a jistě to ví sám. Stačí, aby se na něj podíval, a musí vidět, že ho nejspíš ani nepřekotí, natož uzdvihne. Něco takovýho by zdvihnul ze země jedině obr. Ale když všichni akut'áci mají svoje dlužní úpisy sepsané, přistoupí k bloku, sundá Billyho Bibbita dolů, plivne si do mozolnatých dlaní, pleskne si do nich a pak si promasíruje ramena.

"Uhněte z cesty. Když někdy zabejčím, vypotřebuju kolem dokola všechn vzduch a dospělí chlapi se dusej a vomdlívaj. Držte se zpátky. Bude tady prskat beton a budou lítat fláky vocele. Ženy a děti uklid'te do bezpečí. Nepřibližovat se..."

"Propána, on to snad dokáže," mumlá Cheswick.

"Jistě, ukecá to, aby se to zdvihlo samo," povídá Fredrickson.

"To si spíš pořídí parádní kýlu," povídá Harding. "No tak, McMurphy, přestaňte už dělat hlouposti; tohle přece nikdo nezdvihne."

"Nepřibližujte se, sralbotkové, ubíráte mi kyslík."

McMurphy několikrát zašoupe nohama po podlaze, aby se moh pořádně zapřít, znova si utře ruce o stehna a pak se sklóní a popadne blok za postranní železa. Zabere a chlapi ho začnou hecovat a dělat si z něj srandu. Povolí, napřímí se a znovu zašourá nohama po zemi.

"Vzdáváš se?" ušklíbne se Fredrickson.

"Jenom se protahuju. Ted' to teprv přídě -" a popadne znovu za železa.

A najednou ho už nikdo nehecuje. Paže mu začnou nabíhat, žíly vystoupí na povrch. Zavírá oči, otvírá ústa, cení zuby. Zaklání hlavu a napjaté šlachy mu jak zkroucené provazy sbíhají od naběhlého krku po obou pažích dolů k dlaním. Celé tělo se mu chvěje napětím, jak se snaží zdvihnout něco, o čem ví, že to nezdvihne, něco, o čem každý ví, že to nezdvihne.

Ale potom, jenom na vteřinku, když nám u nohou zapraští drcený beton, přísámboh, projede nám hlavou, že to snad přece jen dokáže.

Pak z něj vyrazí dech a McMurphy bezvládně padne na zeď. Železa, o která si rozdrásal ruce, jsou samá krev. Chvilí supí se zavřenýma očima proti zdi. Není slyšet nic než jeho sípavý dech; nikdo se neopováží hlesnout.

Otevře oči a rozhlídne se po nás. Dívá se z jednoho na druhýho - i na mě - a pak vyloví z kapsy všechny dlužní úpisy, co za posledních pár dní vyhrál v pokeru. Sklóní se nad stolem a chce je roztřídit, ale ruce mu ztuhly do krvavých pařátů a nemůže ohnout prsty.

Nakonec hodí celý štos na podlahu - jistě aspoň čtyřicet nebo padesát dolarů od každého - obrátí se a jde z koupelny. Ve dveřích se zastaví a otočí se po všech, co tam stojí.

"Ale stejně sem to zkusil," povídá. "Kruciprdel, aspoň tohleto mi upřít nemůžete."

Doktor, co přijel na návštěvu, s lebkou pokrytou šedivýma pavučinama, promlouvá v místnosti personálu ke stážistům.

Přejeđu mu koštětem kolem nohou. "Ach, a tohle je co?" Zahlíží na mě jako na nějakýho divnýho brouka. Jeden ze stážistů si ukáže na uši, znamená, že jsem hluchý, a hostující doktor rozkládá dál.

Zakormidluju koštětem ke krásné velké barevné fotce, kterou sem jednou pověsil ten chlápek ze styků s veřejností, když bylo tak silně zamlženo, že jsem ho vůbec neviděl. Nějaký chlap na ní muškaří v horách, vypadají jak Ochocos u Painevillu - nad borovicema jsou vidět čepice sněhu na vrcholcích, horský potok lemují dlouhé bílé osikové kmeny, na bažinatých zelených paloučích roste šťovík. Chlap vrhá mušku do tůňky za balvanem. Vůbec to není místo na mušku, je to místo pro jediné vajíčko na háčku číslo šest - udělal by líp, kdyby tu mušku táhnul nad téma přejezma po proudu.

Mezi osikama běží dolů stezka, zajedu na ni smetákem a posadím se na kámen a koukám rámečkem na toho cizího doktora, jak přednáší stážistům. Vidím, jak si na zdůraznění svých slov bodá ukazováčkem do dlaně, ale neslyším, co povídá, zaniká to v zurčení studeného, zpěněného proudu, co sbíhá po kamenech. Cítím ve vzduchu sníh smetávaný z vrcholků hor větrem. Mezi trávou a kudravecem vidím kopečky krtrinců. Je to fakticky báječné místo na protažení nohou a krátké orážení.

Člověk zapomene - když se neposadí a nedá si tu práci myslet dozadu - zapomene, jaké to bylo ve starý nemocnici. Tam nebyly ve zdech takovéhle hezké kouty, kam si můžete zalízt. Nebyla tam televize, ani plavecký bazén, ani kuře dvakrát do měsíce. Nebylo tam nic než zdi a židle a svěrací kazajky, z kterých jste se pracně dostávali celé dlouhé hodiny. Od těch dob se hodně naučili. "Urazili jsme notný kus cesty," říká chlápek ze styků s odulým ksichtem. Díky veselému vymalování, tapetám a chromovaným vodovodním bateriím vypadá život o hodně příjemnější. "Člověk, který by chtěl utéct z takového krásného prostředí," říká chlápek ze styků s odulým ksichtem, "takový člověk by určitě neměl všech pět pohromadě."

Hostující kapacita tam v místnosti personálu odpovídá stážistům na otázky, tiskne si přitom lokty a tetelí se, jako by jí byla zima. Je vyzábělý a bezmasý, šaty mu plandají kolem kostí. Stojí tam, svírá si lokte a tetelí se. Možná že taky cítí ten chladný sněžný vítr, co vane od horských štítů.

Najít v noci svou postel je strašně těžký, musím se plazit po čtyřech a ohmatávat zesponu drátěnky, dokud na jedné nenamakám přilepené žvance žvejkačky. Ale nikdo si na mlhu nestěžuje. Teď už vím proč: ať je sebehorší, můžete do ní vklouznout a máte pocit bezpečí. To je to, co McMurphy ne a ne pochopit. Že chcem být v bezpečí. Pořád se nás snaží z mlhy vytáhnout na čistý vzduch, kde by s náma rychle mohli zatočit.

Dolů přišla čerstvá zásilka mražených dílů - srdce a ledviny a mozky a podobný věci. Slyším, jak rachotí uhelnou násypkou do chladírny. Někde v pokoji, kam nevidím, sedí nějaký chlápek a vypráví, jak se nahoře u narušených jeden zabil. Starý Rawler. Uříznul si obě vejce a vykrvácel. Seděl přitom na míse na latríně, kolem půltucet dalších chlapů, a nikdo nic nevěděl, dokud se nesvalil na zem, dočista mrtvěj. Neumím si vysvětlit, proč jsou lidi tak netrpěliví; vždyť přece stačí, aby si člověk počkal.

Vím, jak ta mlhová mašina funguje. Za mořem jsme na to měli celou rotu, která vypouštěla mlhu kolem dokola letišť. Vždycky když kontráši měli dojem, že by nás mohli bombardovat, nebo když papaláš chystali něco tajného, co chtěli udržet pod pukličkou - ukrýt z očí, schovat tak dobře, aby ani špióni na základně neviděli, co se peče - prostě letiště zamlžili.

Dělá se to docela jednoduše: obyčejný kompresor cucá z jedné nádrže vodu a z druhé zvláštní olej a pod tlakem je míchá dohromady a z černé hubice na konci mašiny rozkvétá bílý oblak mlhy, která za devadesát vteřin zachuntá celý letiště. První, co jsem po přistání v Evropě viděl, byla tahle umělá mlha. Kousek za naším transportním letadlem se hnaly stíhačky, a sotva jsme dosedli na zem, spustilo mlhový mužstvo svoje mašiny. Koukali jsme se kulatýma, poškrábanýma okna transportáku na džípy, jak tyhle mašiny přitahují k letadlu, a pozorovali, jak z nich kypí ta mlha, dokud všechno nezavalila a nepřilepila se na okna jak mokrá hadr.

Cestu z letadla jste našli jen podle soudcovské pišťalky, do které bez přestání foukal náš poručík, znělo to jak husí kejhání. Vylezete sklápěcíma vratama z transportáku a nevidíte napravo nalevo dál než na metr. Máte pocit, že jste na letišti docela sami. Před nepřitelem jste v bezpečí, ale připadáte si hrozně osamělí. Každý zvuk po několika metrech skomírá a rozplývá se, ani ostatní chlapy z mužstva neslyšíte, vůbec nic, jen kvikot a hvízdání té malé pišťalky se ozývá z měkké chundelaté běloby, tak husté, že vám

v ní už od opasku mizí tělo; kromě hnědé košile a mosazné přezky vidíte jen a jen tu bělobu, jako byste se od pasu dolů rozplývali v mlze i vy.

A pak se před váma zničehonic objeví nějaký chlap, co tady bloudí stejně ztraceně jako vy, a obličej má větší a jasnější, než jste jaktěživi u někoho viděli. Tak usilovně jste napínali oči, abyste v té mlze vůbec něco rozeznali, že když se pak před váma něco objevilo, všechny podrobnosti byly desetkrát jasnější než normálně, tak jasné, že jste se oba museli odvrátit. Když se před váma někdo vynořil, nechtěli jste se mu dívat do tváře, stejně jako se on nechtěl dívat do vaší, protože je bolestivé vidět někoho tak jasné, je to, jako byste mu viděli až někam do hloubi duše, ale přesto se ani jeden z vás nechtěl odvrátit a toho druhého úplně ztratit. Mohli jste si vybrat: buď jste napínali oči a koukali na všechno, co se před váma z mlhy vynořilo, ať si to bolelo sebevíc, nebo jste se uvolnili a zabloudili.

Když tuhle mlhovou mašinu, kterou koupili z armádních přebytků a schovali v novém špitálu do ventilátorů, spustili na oddělení poprvé, upíral jsem oči na všechno, co se přede mnou vynořilo z mlhy, co nejusilovněji, co nejdéle, aby se mi to zas neztratilo, zrovna jako v Evropě na těch zamlžených letištích. Tady nikdo nehvízdal na píšťalku, aby člověku ukázal cestu, ani se nikde netáhly provazy, kterých by se mohl držet, takže upnout se na něco očima byla pro mě jediná možnost, jak nezabloudit. Někdy jsem v ní přesto zabloudil, zašel jsem příliš hluboko, když jsem se chtěl schovat, a pokaždé se mi zdálo, že se vynořuju na stejném místě, u těch samých kovových dveří bez čísla, jen s řadou nýtů připomínajících oči, jako by mě k nim přitahovala ta místnost za nima, ať jsem se tomu vzpouzel sebevíc, jako by elektrický proud, vyvíjený téma d'áblama uvnitř místnosti, procházel v soustředěném paprsku mlhou a táhnul mě zpátky jako robota. Bloudil jsem v mlze dlouhé dny, vylekaný, že už nikdy nic jiného nespátím, a najednou jsem se ocital před těma dveřma, otvíraly se a já viděl, že jsou z druhé strany polstrované, aby nepropouštěly zvuk, viděl jsem řadu lidí, stáli jak duchové mezi lesklýma měděnýma drátama, blikavýma elektronkama a jasným praskotem elektrických oblouků. Postavil jsem se na svoje místo a čekal až na mě u stolu dojde řada. Stůl měl podobu kříže a byly na něm otisknuty stíny tisíců zavražděných, pod koženýma řemenama, dlouhým používáním propocenýma do zelena, vystupovaly obrysy zápěstí a kotníků, pod stříbrnou páskou přes čelo vystupovaly obrysy krku a hlavy. A technik u rozvodné desky vedle stolu vzhlídnul od svých ciferníků, přešel očima po frontě a ukázal na mě gumovou rukavicí.

"Moment, tamhle toho velkého neřáda znám - toho radši klepnete přes hlavu nebo ještě někoho zavolejte na pomoc, prostě něco. Strašně kolem sebe vždycky mlátí."

Proto jsem se snažil nepouštět se moc hluboko, ze strachu, abych nezabloudil a nevynořil se přede dveřma šokárny. Třeštil jsem oči na všechno, co se přede mnou objevilo, a chytal se toho, jako se člověk ve sněhové bouři chytá plotu. Ale dělali mlhu pořád hustší a hustší, až se mi zdálo, že ať dělám co dělám, stejně se dvakrát nebo třikrát do měsíce ocitám u těch dveří, co se přede mnou otvírají do kyselého zápachu jisker a ozónu. Ať jsem se snažil sebevíc, nezabloudit bylo pořád těžší.

A pak jsem na něco přišel: když mé ta mlha zahalí a já se ani nehnu a budu pěkně zticha, tak u těch dveří skončit nemusím. Průšvih byl v tom, že jsem ty dveře vyhledával sám, ze strachu, že jsem už moc dlouho ztracený, a začal jsem na ně hulákat, aby mě našli po hlase; myslel jsem, že je všechno lepší, než se ztratit nadobro, třeba i šokárna. Ted nevím. Ztratit se není tak zlý.

Celé dnešní ráno jsem čekal, kdy nás zase zamlží. Posledních několik dní to dělají pořád častěji. Řek bych, že je to kvůli McMurphymu. Pořád mu ještě nenamontovali kontrolní obvody a rádi by ho nachytali v nestřežené chvíli. Vědí, že s ním budou problémy, už nejmíň v půltuctů případech vyhecoval Cheswicka a Hardinga a ještě některé další tak, že už málem některému z černých frajerů ukázali zuby - ale pokaždé, přesně v okamžiku, kdy se už zdá, že by pacientovi bylo možné pomoci, začne se po oddělení válet mlha, zrovna jako teďka.

Zaslechnul jsem už před několika minutama, jak za mříží ventilátoru spustil kompresor, zrovna když chlapi začali z denního pokoje vynášet stoly, aby ho vyklidili pro sezení, a teď se mlha rozlévá po podlaze, tak hustá, že mi zvlhly nohavice. Čistím okna na dveřích skleněné sesterny a slyším, jak Velká sestra zdvihá sluchátko a volá doktorovi, že sezení může začít, a pak mu ještě povídá, že by si měl odpoledne udělat hodinku volna pro schůzku zdravotního týmu. "Především proto," povídá mu, "že je už nejvyšší čas prodebatovat případ pacienta McMurphyho a otázku jeho dalšího pobytu na oddělení."

Chvilí poslouchá a potom povídá: "Myslím, že není moc moudré nechávat ho rozrušovat pacienty, tak jak

to dělá už několik posledních dní."

Proto tedy před sezením zamlžuje oddělení. Obvykle to nedělá. Ale dneska chce provést něco McMurphymu, nejspíš ho přeložit k narušeným. Odložím hadr na okna a jdu se posadit do svého křesla na konci řady chroniků. Jen s bídou vidím na chlapy, jak se usazují do křesel, a na doktora, který si ve dveřích otírá brejle, jako kdyby za to, že vidí rozmazaně, mohla zapocené skla a ne ta mlha.

Takhle hustou jsem ji ještě nezažil.

Slyším, jak si tam povídají, jak se snaží pokračovat v sezení, plácají nesmysly o koktání Billyho Bibbita a proč k němu přišel. Slova ke mně doléhají jako skrz vodu, tak je ta mlha hustá. Je vlastně ve všem všudy jako voda, vynáší mě ze židle a chvíli nevím, kde je dole a kde nahoře. Zkraje se mi z toho plynutí obrací žaludek. Nevidím vůbec nic. Tak hustá ještě nebyla, aby mě takhle unášela.

Slova se střídavě vytrácejí a zase nabývají na hlasitosti, jak se tak vznáším pokojem, ale i když zní místy tak hlasitě, že musím být hned vedle toho, kdo mluví, pořád nic nevidím.

Rozeznávám Billyho hlas; koktá hůř než jindy, jak je nervózní. "... vy-vy-vyrazili mě z fakulty, po-po-poněvadž jsem nechodil do k-k-kursu záložních důstojníků. Ne-ne-nemoh jsem to tam vydržet. Vždycky když ten oficír, co velel našemu járu, z-z-zjišťoval přítomnost a zavolal: ‚Bibbit‘, nemoh jsem o-o-odpovědět M-m-měli jsme říct z-z-zd-zd..." Dává se tím slovem, jako když mu v krku zaskočila kost. Slyším, jak polyká a začíná znova. "Měli jsme říct ‚zde‘, a já to nikdy ze s-s-sebe nedostal."

Hlas mu slábne; pak odněkud zleva prořízne mlhu hlas Velké sestry. "Vzpomeneš si, Billy, kdy se u tebe vada řeči objevila poprvé? Pamatuješ se, kdy jsi poprvé zakoktal?"

Nepoznám, jestli se Billy směje či co. "Po-poprvé zakoktal? Poprvé zakoktal? Hned první slovo, co jsem řekl, jsem za-za-zakoktal: m-m-m-m-máma."

Pak se mi všechny hlasy dočista vytráť; tohle se mi ještě nestalo. Možná že se Billy taky schoval do mlhy. Možná že se všichni chlapi konečně a navždycky namačkali do mlhy.

Míjím se ve vzduchu s nějakým křeslem. Je to první věc; kterou zas vidím. Vypluje z mlhy napravo ode mě a na pár vteřin se mi zastaví před obličejem, jen o kousek dál, než dosáhnu. Zvyknul jsem si poslední dobou nechávat věci na pokoji, když se vynoří z mlhy, sedím jako pecka a nechytám se jich. Ale tentokrát mám strach, stejný strach, jako jsem míval dřív. Pokouším se ze všech sil přitáhnout ke křeslu a chytit se ho, ale nemám, oč bych se opřel, a tak jen bezmocně biju do vzduchu, jenom se dívám, jak přede mnou křeslo vystupuje, jasnější než kdy jindy, tak jasné, že dokonce rozeznávám otisk prstu, kde se nějaký dělník dotknul nezaschlého laku. Chvíli se tak přede mnou vznáší a potom se znovu propadne do nicoty. Jakživ jsem neviděl, aby se věci takhle vznášely. Jakživ jsem neviděl takhle hustou mlhu, tak hustou, že bych se ani nedostal k podlaze a nepostavil na nohy, kdybych se chtěl sebrat a jít pryč. Proto se tak bojím, mám pocit, že tentokrát někam odpluju nadobro.

Kousek pode mnou vyplouvá z mlhy nějaký chronik. Je to starý plukovník Matterson, čte si ve vrásčitém písmu té dlouhé žluté dlaně. Pozorně si ho prohlížím, protože mám dojem, že ho vidím naposledy. Má obrovský obličej, skoro větší než dokážu snést. Každý chloupek a vráska jsou tak veliké, jako bych si ho prohlížel mikroskopem. Vidím ho stejně zřetelně, jako vidím celý jeho život. Jeho obličej je poznamenaný šedesáti lety jihozápadních vojenských kampů, rozježděný železnými obručema muničních vozů, na kost ošoupaný tisícema nohou na dvoudenních pochodáčkách.

Natáhne tu dlouhou ruku a nese ji k očím, mžourá do ní, zdvihne druhou a podtrhuje slova dřevěným prstem, nikotinem zbarveným jak pažba. Mluví hlubokým, pomalým a trpělivým hlasem, a já vidím, jak mu při čtení vycházejí z křehkých rtů temná a těžká slova.

"Tak tedy... Vlajka je... Am-mer-ika. Amerika je... švestka. Broskev. Mel-loun. Amerika je... bom-bón. Sem-mín-ko tykve. Amerika je tel-hle-vize."

Je to pravda. To všechno má psáno v té žluté dlani. Můžu to klidně číst s ním.

"Tak tedy... Kříž je... Mex-i-ko." Zdvihne oči, jestli ho poslouchám, a když vidí, že ano, usměje se na mě a čte dál.

"Mexiko je... vlašský oř-řech. Lískový ořech. Ku-ku-řice. Mexiko je... du-ha. Du-ha je... ze dřeva. Mexiko je... ze dřeva."

Chápu, co má na mysli. Říká takovéhle věci už celých šest let, co je tady, ale já mu nikdy nevěnoval sluchu, viděl jsem v něm akorát mluvící sochu, věc z kostí a podagry, věc, která pořád dokolečka blábolí

svoje potrhle definice, co nedávají za mák smyslu. Teď konečně chápu, co to povídá. Vpíjím ho do sebe očima, abych na něj nezapomněl, a jak si ho tak pozorně prohlížím, konečně ho chápu. Odmlčí se a znova se po mně koukne, jestli mu rozumím, a nejradši bych na něj zařval, ano, chápu: Mexiko je jako ořech; je hnědé a tvrdé, vypadá tak na pohled, a i na omak je jako ořech! Dává to smysl, dědo, tvůj vlastní smysl. Nejsi takový blázen, jak si to o tobě myslí. Ano... chápu...

Ale mlha mi ucpala hrdlo, takže ze sebe nevydám ani hlásku. Odplouvá ode mě a já vidím, jak se zase sklání nad tou rukou. "Tak tedy... Zelená ovce je... Ka-na-da. Kanada je... jedle. Pšeničné pole.

Kalen-dář..."

Napínám oči, abych ho viděl do poslední chvíle. Napínám je tak usilovně, až mě rozbolí a musím je zavřít, a když je zas otevřu, je plukovník tentam. Zase pluju sám, ztracený jako ještě nikdy.

Teď to přijde, povídám si. Teď se ztratím nadobro.

A tady je starý Pete, tvář jako reflektor. Je nějakých padesát metrů nalevo ode mě, ale vidím ho tak zřetelně, jako by žádná mlha nebyla. Ale třeba je hned přede mnou a je tak malinký, nejsem si tím jistý. Řekne mi, jak je unavenej, jen jednou, ale už tahle jeho slova mi odhalují celý jeho život u dráhy; vidím, co mu dá práce přečíst na hodinkách čas, vidím, jak na něm vyrazí pot, když se snaží dostat správný knoflík do správné dírky svých nádražáckých montérek, vidím, jak se do úmoru plahočí, aby zvládnul práci, která je pro druhé tak snadná, že se můžou ulebedit do židle vyložené lepenkou a číst si detektivky a všelijaký prasečinky. Nikdy ho ani nenapadlo, že by tuhle práci zvládnul - věděl od začátku, že na ni nestačí - ale dělal co moh, aby to dokázal, už jen proto, aby ostatní neztratil z očí. A tak prožil čtyřicet let, třebaš ne přímo ve světě lidí, ale aspoň na jeho okraji.

Dívám se na to všechno a bolí mě to, tak jako mě bolelo, co jsem viděl v armádě, za války. Tak jako mě bolelo, když jsem viděl, co se děje s tátou a celým naším kmenem. Myslel jsem, že už takovéhle věci víckrát neuvídím, že mě už přestaly žrát. Stejně to nemá smysl. S tím se nedá nic dělat.

"Sem unavenej," tohle říká.

"Já vím, že jseš unavenej, Pete, ale co ti pomůže, když se tím budu žrát. Víš, že to nebude nic platný."

Pete odpluje za starým plukovníkem.

A už se blíží Billy Bibbit, stejnou cestou jako Pete. Defilují přede mnou, abych si je všechny naposledy prohlídnul. Víم, že Billy nemůže být dál než metr ode mě, ale je tak mrňavý, že se zdá být aspoň kilometr daleko. Nastavuje ke mně obličej jako žebrák, který potřebuje mnohem víc, než co mu kdo může dát.

Ústa se mu pohybují jako pusinka panenky.

"A zvorál jsem i na-na-nabídku k sňatku. Řek jsem: ‚Mi-mi-miláčku, chtěla bys mě za mu-mu-mu...‘ až se holka rozchechtala."

Sestřin hlas, ale nevím, odkud přichází: "Tvoje maminka mi o té dívce vyprávěla, Billy. Podle všeho byla hluboko pod tvou úrovní. Proč jsi z ní asi podle tvého dostal strach, Billy?"

"Byl jsem do ní za-za-zamilovanej."

Pro tebe taky nemůžu nic udělat, Billy. Však to víš. Nikdo z nás ti nepomůže. Musíš pochopit, že jakmile člověk někomu podá pomocnou ruku, vydává se tím všanc. Člověk si musí dávat majzla, Billy, to bys měl vědět, ví to přece každý. Co bych já pro tebe moh udělat? Nemůžu tě zbavit koktání. Nemůžu ti setřít ze zápěstí jizvy po žiletce, ani ty cigaretové spáleniny na hřbetech rukou. Nemůžu ti dát novou mámu. A jestli po tobě sestra bude dál takhle rajtovat, strkat ti nos do tvé slabosti, dokud tě nepřipraví o všecku důstojnost, co v tobě zbyla, dokud se samým ponížením nescvrkneš do ztracena, ani proti tomu nic nezmůžu. U Anzia jsem viděl svýho kámoše přivázanýho ke stromu jen padesát metrů ode mě, řval, že chce pít, obličej spálený sluncem. Chtěli na mně, abych mu zkusil jít na pomoc. Přeřízli by mě vpůli tam z toho statku.

Odvrať svou tvář, Billy.

Defilují přede mnou.

Každá ta tvář jako by nesla nápis, podobně jako ty cedulky "Jsem slepý", co si věšeli kolem krku harmonikáři v Portlandu, jenomže na těchhle stojí "Sem unavenej", nebo "Mám strach", nebo "Umírám na prochlastaný játra", nebo "Jsem v moci strojů a lidí, co mě pořád někam postrkují". Přečtu je všechny, i když jsou tím nejdrobnějším tiskem. Některé z těch obličejů se po sobě otáčejí a taky by si mohly přečíst, co je na těch druhých napsáno, kdyby se jim chtělo, ale k čemu by to bylo? Míjejí mě a zapadají

do mlhy jako konfety.

Takhle daleko jsem ještě nebyl. Takhle to vypadá, když umřete. Myslím, že takhle to vypadá, když jste vegetárem; ztratíte se v mlze. Nehýbete se. Vykrmujou vám tělo, dokud nepřestanete jíst; potom ho spálí. To není tak zlé. Nic vás nebolí. Necítím skoro nic, je mi jen trochu zima, ale i ta jistě časem přejde. Vidím svého velitele připichovat na rotní tabuli rozkaz, co si dneska vzít na sebe. Vidím americké ministerstvo vnitra řídit se na náš malý kmen s drtičem šterku.

Vidím tátu vybíhat z mláží a brzdit, aby zamířil na velkého šesteráka, co zrovna vyskočil z cedrů. Výstřel za výstřelem šlehá z hlavě a rozhazuje kolem jelena obláčky prachu. Vycházím z mláží za tátou a skládám paroháče na druhou ránu, ještě než došplhá na kraj propasti. Zubím se na tátu.

To jsem teda neviděl abys takovou ránu spálil, táto.

Oči mi neslouží, chlapče. Neudrším mušku. Mířidla se mi klepou, jako když pes pecky z broskví sere.

Táto, věř mi: ještě z ty Sidovy kaktusový kořaly předčasně zestárneš.

Kdo pije Sidovu kaktusovou kořalu, chlapče, ten už dávno předčasně zestárnul Běžme tu potvoru vyvrhnout, než jí prolezou muňky.

Tohle se už neděje teď. Chápete? Když se vám takhle děje minulost, nedá se s tím nic dělat.

Podívej, člověče...

Slyším šepot, černý frajeří.

Podívej toho starýho troubu Hbitý koště, poroučel se do sna.

Správně, náčelníku Bromdene, správně. Hezky hajej a do ničeho se neplet. Jo.

Už mi není zima. Myslím, že mi to vyjde. Jsem tak daleko, že mě ani zima nedostihne. Můžu tady zůstat nadobro. Už se vůbec nebojím. Nedostanou se ke mně. Jenom slova se sem dostanou, a ty už taky utichají.

Nuže... když tedy Billy odmítá dále diskutovat, má snad ještě někdo nějaký problém, který by chtěl předložit skupině?

Náhodou by tady jeden byl madam...

To je zase ten McMurphy. Mluví odněkud zdaleka. Pořád chce ještě tahat lidi z mlhy. Proč mě nenechá na pokoji?

"... pamatujete, jak jsme tady tuhle hlasovali - vo tý televizi? No a dneska je pátek, a tak mě napadlo, že bych to moh nanýst znova, jestli se zatím nerozhoupalo ještě pár dalších."

"Pane McMurphy, účelem tohoto sezení je terapie, skupinová terapie, a nejsem si jistá, zda tyto směšné malichernosti -"

"Nojo, nojo, s tímhle děte do háje, to sme už slyšeli mockrát. Já a pár dalších chlapů sme se rozhodli -"

"Okamžik, pane McMurphy, dovolte mi položit skupině otázku: nemáte náhodou někdo dojem, že pan McMurphy některým z vás až přespříliš vnucuje svá osobní přání? Říkám si, že byste byli šťastnější, kdybychom ho přeložili na jiné oddělení."

Chvíli nikdo nic neříká. Pak se ozve: "Jen ať hlasuje, pročpak ne? Co byste ho strkala k narušenejm, jen proto, že chce hlasovat? Copak by to bylo něco špatného, kdyby se rozvrh prohodil?"

"Ale pane Scanlone, jak si vzpomínám, odmítal jste tři dni jíst, než jsme vám povolili zapínat televizi v šest místo v půl sedmé."

"Člověk přece musí vidět zprávy ze světa, no ne? Bože, to by taky mohli bombardovat Washington a my bysme se o tom dověděli až třeba za tejdén."

"Ano? A vy jste ochoten se vzdát svých zpráv ze světa, abyste se mohl dívat, jak se houf dospělých mužů honí za míčem?"

"Mužem snad vidět oboje, ne? Ne, to asi ne. Ale co, vzal to čert - pochybuju, že by nás bombardovali zrovna tenhle tejdén."

"Nechtě hlasovat, slečno Ratchedová."

"No prosím. Ale vidím v tom další pádný důkaz, do jaké míry některé z vás pacientů rozrušuje. Co to vlastně navrhujete, pane McMurphy?"

"Navrhuju, abysme znova hlasovali vo tý odpolední televizi."

"A víte určité, že vám jedno hlasování bude stačit? Máme důležitější věci -"

"Určité mi bude stačit. Jen bych rád viděl, který z těchhle ptáků mají kapku vodvahy a který ne."

"Vidíte, doktore Spivey, právě tenhle jeho způsob hovoru mne přivádí k domněnce, zda by pacienti nebyli spokojenější, kdyby byl pan McMurphy přeložen na jiné oddělení."

"Jen ho nechtě, ať dá hlasovat, co by nemoh?"

"Jistěže, pane Cheswicku. Jen ať o tom skupina hlasuje. Spokojíte se prostým zdvižením rukou, pane McMurphy, anebo trváte na tajném hlasování?"

"Chci vidět ruce. A chci taky vidět ruce, který se nezdvihnou."

"Kdo tedy souhlasí, aby se televizní hodinka přesunula na odpoledne, ať zdvihne ruku."

První ruka, která vyletí nahoru, patří McMurphymu. Poznávám to podle obvazu tam, co si ji rozříznul o ten rozvodný blok, když ho chtěl zdvihnut. A pak vidím, jak se zdvihají další ruce, jak se vynořují z mlhy. Jako když... jako když rudá McMurphyho pracka sahá do mlhy, zatápe v ní a vytahuje chlapy za ruce na čistý vzduch, a chlapi jen mrkají. Nejdřív jednoho, pak dalšího, pak jeho souseda. Jde podle řady akuťáků a tahá je z mlhy, až je jich venku všech dvacet a nezdvihají ruce už jenom pro televizi, ale proti Velké sestře, proti její snaze přeložit McMurphyho k narušeným, proti tomu, jak s nima celé roky mluvila a jednala, jak je srážela na kolena.

Nikdo nic neříká. Cítím, jak všichni zkoprněli, pacienti a personál jakbysmet. Sestra nechápe, co se to stalo. Ještě včera, než se pokusil zdvihnut ten blok, by jich nehlasovalo víc než čtyři nebo pět. Když ale promluví, po nějakém úžasu není v jejím hlasu ani památky.

"Napočítala jsem pouze dvacet, pane McMurphy."

"Dvacet? No proč ne? Víc nás přece -" Rázem utne, když pochopí, jak to sestra myslí. "Tak to zas prr, dámo -"

"Obávám se, že váš návrh neprošel."

"Tak počkejte kruci aspoň chvíli."

"Na oddělení je celkem čtyřicet pacientů, pane McMurphy. Čtyřicet pacientů a hlasovalo jich pouze dvacet. Pro změnu zavedeného pořádku je zapotřebí většiny hlasů. Lituji, ale hlasování je uzavřeno."

Ruce na protější straně pokoje klesají dolů. Chlapi vědí, že to prošvihli, snaží se vklouznout zpátky do bezpečí mlhy. McMurphy vyskočí z křesla.

"To mě teda podržte. Tak takhle to máte zafirovaný? Počítáte i hlasy tamhletěch starejch kornoutů?"

"Vy jste mu nevysvětlil hlasovací řád, doktore?"

"Obávám se - že je zapotřebí většiny hlasů, McMurphy. Sestra má pravdu. Má pravdu."

"Většina, pane McMurphy; tak je psáno ve stanovách oddělení."

"A tyhle svinský stanovy se můžou změnit zas jen většinou hlasů, žejo. No jistě. Jak jinak. Viděl jsem už v životě hezkou řádku kurváren, ale tahle si přísambůh zaslouží korunu."

"Lituji, pane McMurphy, ale najdete to černé na bílém ve stanovách, když se budete obtěžovat -"

"Takhle teda funguje ten váš demokratickej bluf - no servus!"

"Vy jste zřejmě rozčilený, pane McMurphy. Nepřipadá vám rozčilený, doktore? Byla bych ráda, kdybyste si toho laskavě povšimnul."

"S tímhle na mě nechod'te, dámo. Když našince berou u huby, tak má snad právo, aby se vozval. A vy ste nás zatraceně vzala u huby."

"Myslím, pane doktore, že s ohledem na pacientův stav by snad bylo rozumnější ukončit dnešní sezení o něco dříve -"

"Počkejte! Počkejte moment, nechtě mě promluvit s několika těma páprdama."

"Hlasování je uzavřeno, pane McMurphy."

"Nechtě mě s nima promluvit."

Přechází denním pokojem k nám. Je větší a větší a obličej mu hoří. Sáhne do mlhy a snaží se z ní vytáhnout Rucklyho, poněvadž je nejmladší.

"A co ty, kámo? Ty se nechceš koukat na baseballovej světověj šampionát? Baseball? Baseballový zápasy? Stačí takhle zdvihnout ruku -"

"Do prrrdele se starrrou."

"Nojo, tak na to zapomeň. A co ty, parde? Jakže se jmenuješ - Ellis? Co tomu říkáš, Ellisi, chtěl by ses koukat v televizi na baseball? Stačí, když zdvihneš ruku..."

Ellisovy ruce jsou přibité ke zdi, ty se za hlas nepočítají.

"Řekla jsem, že hlasování je uzavřeno, pane McMurphy. Producíujete se zbytečné."

Nebere ji na vědomí. Jde podle řady chroniků. "No tak, co je s váma, jeden jediný hlas, pánové, stačí zdvihnout ruku. Ukažte jí, že to ještě dovedete."

"Sem unavenej," povídá Pete a klinká hlavou.

"Noc je... Tichý oceán." Plukovník předčítá z dlaně, nenechá se vyrušit nějakým hlasováním.

"Jedinej z vás, chlapi, pro všechno na světě! Copak nechápete, že je tohle vaše jediná šance? Musíme to dokázat - jinak budeme mít po ftákách! Copak ani jeden z vás, vy troubové, nerozumí, co tady vykládám, aspoň natolik, aby zdvihnul ruku? Ty, Gabrieli? Georgi? Ne? A ty, náčelníku, co ty?"

Stojí v mlhavém oparu nade mnou. Proč mě jen nenechá na pokoji?

"Náčelníku, ty ses naše poslední naděje."

Velká sestra skládá papíry, ostatní sestřičky postávají kolem. Konečně vstane.

"Sezení se odročuje," slyším, jak říká. "Asi tak za hodinu bych ráda viděla celý tým v místnosti zdravotního personálu. Jestli tedy už nikdo nic -"

Ted už ji nezastavím. McMurphy s ní něco proved hned ten první den, nějak ji zaklel tou svou rukou, vůbec mě neposlouchá. Nemá to cenu, to vidí každý hlupák; sám bych to jakživ neudělal. Už jen z toho, jak na mě sestra zírá s otevřenou pusou, je jasné, že si koleduju o pořádný průšvih, ale nemohu ji zadržet. McMurphy ji pověsil na skryté drátky, pomalu ji zdvihá, aby mě vytáhnul z mlhy na nechráněnou půdu, kde jsem lovnou zvěří. To všechno on, drátky...

Ne. To není pravda. Zdvihnul jsem ji sám.

McMurphy jása a vleče mě z křesla, mlátí mě do zad.

"Jednadvacet! Náčelníkův hlas je jednadvacátej! A jestli tohle není většina, tak přísámbohu sežeru svou bekovku!"

"Hurááá," huláká Cheswick. Ostatní akuťáci se ke mně hrnou přes pokoj.

"Sezení je skončeno," povídá sestra. Usmívá se jako obvykle, ale když přechází z denního pokoje do sesterny, má zátylek v jednom ohni a nabíhá jí, jako když každou chvíli pukne vzteky.

Ale nepukne, aspoň ne hned, až za hodinu. Úsměv za sklem je pokroucený a falešný, takový jsme u ní ještě neviděli. Sedí a sedí. Vidím, jak jí v rytmu dechu stoupají a klesají ramena.

McMurphy zdvihne oči k hodinám a povídá, že zápas už za chvíli začne. Klečí spolu s několika dalšíma akuťákama u fontánky s pitnou vodou a drhne ostění. Já už dneska podesátý vymetám komoru na smetáky. Scanlon a Harding tahají po chodbě elektrickou leštičku a vykružují v čerstvém vosku blýskavé osmičky. McMurphy opakuje, že podle něj to musí za chvíli začít, vstane a hadr nechá ležet na podlaze. Nikdo jiný pracovat nepřestane. McMurphy projde kolem okna, odkud do něj zabodává oči sestra, a cestou se na ni zazubí, jako by chtěl říct, že tentokrát jí natřel zadek. Když zakloní hlavu a mrkne na ni, sestřina tvář sebou zase maličko cukne.

Všichni pokračují v rozdělané práci, ale každý koutkem oka sleduje, jak si přitahuje křeslo před televizi, jde ji zapnout a sedá si. Obrazovka se rozsvítí a na pozadí baseballového hřiště se objeví papoušek, který kráká nějaké fandovské odrhovačky pro rozehrátí. McMurphy vstane a zesílí zvuk, aby přehlušil hudbu z reproduktoru na stropě, a pak si přitáhne ještě jedno křeslo, posadí se, překříží na tom druhém nohy, pohodlně se rozvalí a zapálí si cigaretu. Drbe se na břicho a zívá.

"Páni! Ted' už by bodla jen piksla piva a čupr holka na klín."

Díváme se po sestře, nespouští z něj oči a tvář jí červená, kříví pusou. Rychle se rozhlídne a vidí, že všichni čekají, co udělá - i černí frajeři a sestřičky po ní šilhají, a taky stážisti, kteří se začínají trousit na schůzku zdravotního týmu, ji pozorují. Pevně sevře ústa. Podívá se zpátky na McMurphyho a počká si, až ta fandovská písnička skončí; potom vstane, přejde k ocelovým dveřím, kde jsou všechny ovládací knoflíky, cvakne vypínačem a televizní obrazovka pohasne, zešediví. Zůstane na ní akorát malé očko světla, které se pichlavě upírá na McMurphyho.

To očko ho vůbec nerozhází. Po pravdě řečeno, ani na sobě nedá znát, že by vypnutý obraz zaregistroval. Zastrčí si do zubů cigaretu a pošoupne si čepici po červené kšticí dopředu, tak daleko, že musí zaklánět hlavu, aby zpod kšiltu vůbec viděl.

A sedí dál, ruce zkřížené za hlavou, nohy na křesle před sebou, pod kšiltem mu bání cigareta - dívá se na televizi.

Sestra to snáší, dokud může. Potom se postaví do dveří sesterny a zavolá na něj, aby šel radši ostatním pomoci s úklidem. Přehlíží ji.

"Řekla jsem, pane McMurphy, že teď máte pracovat." Hlas jí skřípe napětím, jako když se elektrická pila prořezává borovicí. "Pane McMurphy, varuji vás!"

Všichni všeho nechají. Sestra se rozhlídne a vykročí od sesterny směrem k McMurphymu.

"Uvědomte si, že jste tady ze soudního rozhodnutí! Spadáte pod moji pravomoc... personálu." Zdvihne zaťatou pěst, krvavě oranžové nehty jí propalují dlaň. "Jste mi podřízený -"

Harding vypne leštičku, nechá ji stát na chodbě a jde si přitáhnout křeslo k McMurphymu. Posadí se a taky si zapálí cigaretu.

"Pane Hardingu! Vraťte se ke svým řádným povinnostem!"

Napadá mě, že teď to zaznělo, jak když zajela pila do hřebíku, a připadá mi to hrozně k smíchu, div se nerozchechtám.

"Pane Hardingu!"

Pak si k nim přitáhne křeslo Cheswick, a potom Billy Bibbit, a pak Scanlon a Fredrickson a Sefelt, a pak všichni odložíme smetáky, mopy a hadry a jdem si sednout před televizi.

"Mládenci - Tak dost. Dost!"

A všichni sedíme v řadě před pohaslou televizí a koukáme na šedivou obrazovku, jako by se na ní odehrával baseballový zápas jasný jak den, a sestra za náma pokřikuje a vříská.

Kdyby teď někdo přišel a uviděl, jak dvě desítky chlapů civí na temnou televizi a padesátiletá bába jim za zádama huláká a ječí něco o disciplíně, pořádku a odvetných opatřeních, určité by si pomyslel, že jsme vyložené hnízdo bláznů.

2

V samém kraji zorného pole mám tu bílou smaltovanou tvář v sesterně, tetelí se nad psacím stolem, kroutí se a vlní, aby se zase stáhla do původní podoby. Ostatní chlapi ji taky pozorují, i když dělají, že ne. Dělají, že se pořád ještě koukají jenom na tu prázdnou obrazovku před náma, ale jen slepec by neviděl, že pošilhávají po Velké sestře tam za sklem, stejně jako já. Poprvé za tím sklem poznává, jaké to je, když vás někdo pozoruje ve chvíli, kdy si přejete ze všeho nejvíc, abyste mezi svým obličejem a všema těma očima, kterým se nedá uniknout, mohli zatáhnout zelenou roletu.

Stážisti, černý frajeři a všechny sestřičky ji taky pozorují, čekají, kdy už projde chodbou na schůzi, kterou sama svolala a která by už měla začít, čekají, jak se teď bude chovat, když se ukázalo, že i jí můžou rupnout nervy. Sestra ví, že ji všichni pozorují, ale nehýbá se. Ani když se začnou loudat do místnosti personálu bez ní. Všimnul jsem si, že i všechny stroje ve stěnách ztichly, jako když taky čekají, až se znovu pohne.

Po mlze už není ani památky.

Zničehonic si vzpomenu, že mám uklízet v místnosti personálu. Vždycky tam při těchhle jejich schůzích chodím uklízet, už léta. Ale teď se tak bojím, že ani nemůžu vstát z křesla. Nechávali mě tam uklízet, poněvadž je nenapadlo, že bych je moh poslouchat, ale když teď viděli, jak jsem na McMurphyho rozkaz zdvihnul ruku, nepoznají, že slyším? Nenapadne je, že jsem slyšel všechny ty roky, že jsem poslouchal tajnosti určené jen pro jejich uši? A jestli na to přišli, co se mnou v té jejich místnosti udělají? Ale přesto čekají, že tam budu. Když se tam neukážu, budou mít jistotu, že slyším, předeženou mě, budou si říkat: Vidíte? Dneska tady neuklízí, není to snad důkaz? To je přece jasné, co s ním uděláme... Teprv teď si uvědomuju všechna ta hrozná nebezpečí, kterým jsme se vystavili, když jsme McMurphymu dovolili, aby nás vylákal z mlhy.

Tamhle u dveří se opírá o zeď černý kluk, ruce zkřížené na prsou, růžový jazyk mu kmitá po rtech sem a tam, pozoruje nás, jak tady sedíme před televizí. Oči mu kmitají sem a tam, zrovna jako jazyk, a pak se zastaví na mně a já vidím, že se mu ta jeho kožená víčka kapku povytáhla. Dlouze si mě prohlíží a dumá nad mým chováním při sezení. Najednou se těžce odlepí od zdi, přeruší kontakt a jde do komory na smetáky. Vrať se s kbelíkem mydlínek a houbou, natáhne mi ruce a pověsí na ně kbelík, jako by věšel na hák nad krbem čajovou konev.

"Tak pod, náčelníku," povídá. "Vstávej a běž si po svý práci."

Nehýbám se. Kbelík se mi houpe na rukou. Nedávám znát, že bych ho slyšel. Chce mě oblafnout. Nařídí mi ještě jednou, abych vstal, a když se nepohnu, obrátí oči v sloup a povzdychne si, popadne mě za límec, trochu se mnou zacloumá a já vstanu. Nacpe mi houbu do kapsy, ukáže na konec chodby, kde je místnost personálu, a já jdu.

A jak se tak s kýblem loudám chodbou, frrr, prožene se kolem mě Velká sestra ve své obvyklé rozvážné rychlosti a mohutnosti a zatočí do dveří. Nejde mi to do hlavy.

Jsem teď na chodbě docela sám a koukám, jak je všude jasno - po mlze ani stopa. V místech, kudy proběhla, se trochu ochladilo, v bílých trubcích na stropě obíhá zmrzlé světlo, jiskří jako ledové tyče, jako ojíňené spirály mrazáku, naštelované tak, aby vydávaly bílé světlo. Tyče se táhnou až ke dveřím místnosti personálu na konci chodby, do kterých zrovna zahrnula sestra - k těžkým ocelovým dveřím, úplně stejným jako dveře šokárny v budově číslo jedna, jenom s tím rozdílem, že na těchhle je namalovaný číslo a ve výšce hlavy mají malé skleněné kukátko, aby bylo vidět, kdo t'uká. Když přijdu blíž, vidím, že kukátkem prosakuje světlo, zelené světlo, hořké jako žluč. Schůze tam začne každou chvíli, proto odtud prosakuje ta zeleň; až se dostanou do poloviny, bude už rozlezlá po všech stěnách a oknech a já ji budu muset stírat houbou a ždímat do kbelíku a pak ještě tou vodou propláchnout žlábek na latríně.

Úklid místnosti personálu je vždycky zlá věc. Nikdo by mi nevěřil, co jsem už při těchhle schůzích musel uklízet - jedy, vylučované z kožních pórů, kyseliny, rozptýlené ve vzduchu a tak silné, že by natošup člověka rozpustily. Já to viděl.

Zažil jsem schůze, kdy se nohy stolů zbouraly a pokroutily, kdy se zauzlovala křesla a stěny se dřely jedna o druhou, že jste z místnosti nestačili ždímat pot. Zažil jsem schůze, kdy si tak dlouho povídali o nějakém pacientovi, až se jim ten pacient . zhmotnil před očima, živý a nahatý na kávovém stolku, dočista bezbranný proti všem d'ábelským choutkám, co je zrovna posedly; a než skončili, pomazali a zasvinili s ním celou místnost.

Proto mě na těch schůzích personálu mají k ruce, protože můžou nadělat spoustu svinstva a někdo to musí uklidit, a poněvadž jindy se místnost personálu neotvírá, jen při těchhle schůzích, musí to být někdo, o kom si myslí, že nic z toho, co tam uvidí, neroznese dál. A to jsem já. Dělal jsem to už dlouho, omejujím v téhle místnosti personálu stěny, utírám prach a vytírám podlahu, dělal jsem to už v té dřevěné místnosti ve staré nemocnici, takže si mě obvykle nikdo nevšímá. Dělal jsem si svoje a všichni skrz mě koukají, jako bych byl sklo - kdybych nepřišel, scházela by jim akorát houbička a kbelík s vodou, co vždycky poletují vzduchem.

Když ale tentokrát zat'ukám na dveře a Velká sestra se podívá do kukátka, upírá oči přímo na mě a ještě nikdy jí tak dlouho netrvalo, než otevřela a pustila mě dovnitř. Obličej se jí vrátil do normální podoby, zas je v něm ta stará síla, nebo mi to tak aspoň připadá. Všichni ostatní míchají lžičkami cukr v kafi a pňčují si cigarety jako při každé jiné schůzi, ale vzduch je plný napětí. Zkraje si myslím, že je to kvůli mně. Pak si ale všimnu, že se Velká sestra ještě neposadila, že se ani neobtěžuje vzít si svoje kafe. Nechá mě vklouznout do dveří, a když se kolem ní protahuju, znova do mě zabodne obě oči, a pak dveře zase zavře, zamkne, otočí se a ještě chvíli si mě prohlíží. Ví, že mě podezřívá. Počítal jsem, že ji McMurphyho vzpurnost vyvedla z míry a že si mě třeba vůbec nevšímne, ale nijak otřeseně nevypadá. Hlavu má docela jasnou a vrtá jí v ní otázka, jak to přijde, že pan Bromden slyšel, když mu pacient McMurphy řek, aby zdvihnu ruku a hlasoval. Vrtá jí hlavou, jak moh vědět, že má položit smeták a jít si sednout s akuťákama před televizi. Nikdo jiný z chroniků to neudělal. Vrtá jí hlavou, jestli není načase mrknout se panu náčelníkovi Bromdenovi trochu na zoubek.

Obrátím se k ní zádama a vrhnu se s houbou do kouta. Zdvihnu houbu nad hlavu, aby všichni viděli, jak je obalená zeleným slizem a jak se tady nadřu. Potom se shýbnu a vytírám podlahu jako nikdy. Ale třeba se dřu jako kuň, třeba se snažím dělat, jako když nevím, že ji mám za zádama, přesto pořád cítím, že stojí ve dveřích a provrtává mi lebku, až se mi zdá, že co nevidět bude uvnitř, že se co nevidět vzdám, rozječím se a všechno jim povím, jestli ze mě ty oči nespustí.

Ale pak si sestra uvědomí, že na ni se taky upírají oči - oči celého zdravotního týmu. A tak jako sestra přemýšlí o mně, přemýšlejí oni zas o ní, o tom, co hodlá udělat s tím zrzkem v denním pokoji. Čekají, co o něm řekne, a nějaký hloupý Indián, co klečí shrbený na všech čtyřech v koutě, je vůbec nezajímá.

Čekají jenom na ni, a tak se na mě konečně přestane. dívat, dojde si pro kafe, posadí se a rozmíchává v šálku cukr s takovou péčí, že o něj lžička ani jednou nezacinká. Schůzi zahájí doktor. "Tak co, lidičky, nerozjedeme to?" Vyšle úsměv ke stážístům, kteří usrkávají kafe. Velká sestra se jeho pohledu snaží vyhnout. Sedí jako pěna a doktora to znervózňuje a neklidně sebou šije. Vytáhne brejle a nasadí si je, aby se moh podívat, kolik je hodin, a jak mluví, natahuje si přitom hodinky.

"Už máme čtvrt. Nejvyšší čas začít. Tak tedy. Jak asi většinou víte, svolala toto valné shromáždění slečna Ratchedová. Volala mi ještě před začátkem dnešního sezení terapeutické skupiny a vyslovila názor, že pacient McMurphy zřejmě vyvolá nějakou výtržnost. Skutečně intuitivní, když uvážíme, co se stalo před několika minutami, nemyslíte?"

Přestane hodinky natahovat, poněvadž pero je už tak natažené, že by je další otáčka rozmetala po celé místnosti, a sedí, usmívá se na hodinky, bubnuje si na hřbet ruky růžovými prstíky a čeká. V tuhle chvíli přebírá obyčejně vedení schůze sestra, ale dneska mlčí jako zařezaná.

"Po dnešním dnu," pokračuje doktor, "rozhodně nemůžeme říci, že bychom měli co dělat s běžným pacientem. Ne, to určitě ne. A je také nabíledni, že je znepokojujícím elementem. Takže - ehm - jak to vidím já, měli bychom v diskusi dospět k závěru, jaké v jeho případě podniknout kroky. Domnívám se, že sestra tuto schůzku svolala - opravte mne, prosím, pokud se mýlím, slečno Ratchedová - abychom společně prohodili situaci a sjednotili se v názoru, jak s panem McMurphym naložíme?"

Upře na ni prosebný pohled, ale sestra pořád nic neříká. Zdvihla tvář ke stropu, nejspíš tam hledá špínu, a zdá se, že dosud nezaslechla jediné jeho slovo.

Doktor se obrátí k řadě stážístů na protější straně pokoje; všichni mají přehozenou stejnou nohu přes druhou a šálek s kafem na stejném koleně. "Mládenci," povídá doktor, "uvědomuji si, že jste ještě neměli dostatek času, abyste dospěli k správné diagnóze pacienta, zato jste měli příležitost vidět ho v akci. Co si o něm myslíte vy?"

Doktorova otázka jim vymrští hlavy vzhůru. Chytré je zatahuje do hry. Zaletí pohledama k Velké sestře. V několika minutách se jí veškerá stará síla zase navrátila. Prostě sedí, usmívá se do stropu a mlčí, ale všecko má zas v hrsti a nenechává nikoho na pochybách, že ona je tu hlavní silou, s kterou je třeba počítat. Když jí kluci nebudou hrát do ruky, můžou taky uzavřít stáž v alkoholické léčebně v Portlandu. Začínají se už ošívát jako doktor.

"Ano, zcela očividně má znepokojující vliv na ostatní," zahrává první kluk malou domů.

Srkají kafe a rozvažují to. Pak se ozve další: "A mohl by přerůst ve skutečné nebezpečí."

"To je pravda, to je pravda," povídá doktor.

Kluk má dojem, že klepnul hřebíček na hlavičku, a mluví dál. "Dokonce značné nebezpečí," povídá a nakloní se v křesle dopředu. "Nezapomínejme, že tento člověk páchal násilnosti jenom proto, aby se dostal z nápravného zařízení do poměrného přepychu této nemocnice."

"Záměrné násilnosti," povídá ten první.

A třetí kluk mumlá: "Ačkoli už sama povaha tohoto záměru by mohla naznačovat, že jde jen o fikaného podvodníka a nikoli duševně nemocného člověka."

Podívá se po sestře, jak se jí to líbí, a vidí, že se pořád ještě nehýbe a nijak neprojevuje. Ale ostatní z týmu po něm loupají očima, jako kdyby řek nějakou strašnou sprost'árnu. Vidí, že to přepísknul, a rád by to obrátil v žert, a tak se uchichtne a přidá: "Víte, jak se říká: Ten, co nedrží krok, poslouchá nejspíš jiný buben," ale už je pozdě. První stážísta odloží kafe, sáhne do kapsy pro fajfku velkou jak pěst a začne mu dávat lekci.

"Upřímně, Alvine," povídá tomu třetímu, "ale teď jsi mě zklamal. I kdyby člověk jeho záznamy vůbec neviděl, stačí si povšimnout jeho chování na oddělení a musí ti být jasné, jak je takovýto náznak absurdní. Ten člověk není jen těžce, přetěžce chorý, ale podle mého mínění i potenciálně nebezpečný. Mám za to, že právě toto měla na mysli slečna Ratchedová, když naši schůzku svolávala. Copak nerozpoznáš archetyp psychopata? Jakživ jsem neslyšel o jasnějším případě. Tenhle člověk je Napoleon, Čingischán, Attila."

Přisadí si i další. Pamatuje si sestřiny poznámky o narušenejch. "Robert má pravdu; Alvine. Nevšimnul sis, jak se ten člověk dneska choval? Jakmile se jeden z jeho plánu zhatil, rázem byl na nohou a jen

taktak, že se neuchýlil k násilí. Povězte nám, doktore Spivey, co se v jeho materiálech říká o násilných sklonech?"

"Projevuje zjevnou neúctu vůči disciplíně a autoritě," povídá doktor.

"Správně. Z jeho záznamů jasně vyplývá, Alvine, že se soustavně dopouští nenávislných činů vůči představitelům každé autority - ve škole, ve vojenské službě, i ve vězení! A jsem přesvědčen, že jeho výstup po tom dnešním hlasovacím furóre byl velice příznačnou ukázkou jednání, jaké od něho můžeme čekat do budoucna." Zmlkne a mračí se do své fajky, pak ji zase strčí do pusy, rozškrtně sirku a s hlasitým puknutím vucne plamen do hlavičky. Když se fajka rozdýmá, vrhne žlutým oblakem čoudu letmý pohled po sestře; určitě si její mlčení vykládá jako souhlas, protože hned zas pokračuje, ještě rozpaleněji, ještě sebejistěji.

"Pozastav se na moment a představ si, Alvine," povídá, slova hebká kouřem, "představ si, co by se mohlo stát, kdyby někdo z nás prováděl s panem McMurphym individuální terapii. Představ si, že dospíváš k obzvláště bolestivému průniku do jeho podvědomí, a on usoudí, že už má toho tvého - jak by to asi řekl? - tvého ‚pitomého školometského čmouchání!‘ právě dost. Řekneš mu, že se musí oprostít od všech nepřátelských pocitů, a on ti odpoví, aby sis ‚trhnul nohou!‘. Požádáš ho, aby se uklidnil, pochopitelně že autoritativním hlasem, a vzápětí se na tebe přes konferenční stůl vrhne metrác živé váhy zrzavého psychopatického Ira. A teď mi pověz, zdali dokážeš - anebo kdokoli z nás, co se toho týče - pana McMurphyho zvládnout, když k něčemu takovému dojde?"

Postřelí si tu svou nadměrnou fajku do koutku úst, opře si ruce o kolena a čeká. Všichni v duchu vidí McMurphyho svalnaté rudé paže a zjizvené ruce, vidí, jak mu jako zrezivělý píst vybíhá z nátělníku šlachovitý krk. Stážiata, co mu říkají Alvin, při tom pomyšlení zezelenal, jako kdyby mu ten žlutý čoud z kámošovy fajky zaneřadil obličej.

"Takže se domníváte, že by bylo moudré," ptá se doktor, "přeložit jej na oddělení narušených?"

"Domnívám se, že by to bylo přinejmenším prozíravé," odpoví mládenec s fajkou a zavře oči.

"Obávám se, že musím svoji poznámku vzít zpátky a připojit se k Robertovi," obrátí se k nim Alvin, "i kdyby jen v zájmu vlastní bezpečnosti."

Všichni se rozesmějou. Ulevilo se jim, jsou si jisti, že káplí sestře do noty. Všichni si zase srknou kafe, kromě toho mládence s fajkou; pořad mu zhasíná a kluk se s ní v jednom kuse morduje, škrtá sirku za sirkou, nasává kouř, bafá a puká. Konečně ji zase rozdýmá a kapku namyšleně povídá: "Ano, oddělení pro narušené, to je to pravé místo pro Zrzouna McMurphyho. Víte, co si po těch několika dnech, co ho pozoruji, myslím?"

"Schizofrenická reakce?" zeptá se Alvin.

Fajka zavrtí hlavou.

"Latentní homosexualita s reaktivní formací?" řekne ten třetí.

Fajka znovu zavrtí hlavou a zavře oči. "Ne," řekne a usměje se kolem dokola, "negativní oidipák."

Všichni mu blahopřejí.

"Ano, myslím, že tomu mnohé nasvědčuje," povídá. "Ale ať už bude konečná diagnóza jakákoli, jedno nesmíme pouštět ze zřetele: běžný pacient to rozhodně není."

"Ale - to se mýlíte, velice se mýlíte, pane Gideone."

To je Velká sestra.

Všechny hlavy se k ní rázem otočí - moje taky, ale rychle se zase vzpamatuju a dělám, že chci jen utřít šmouhu, kterou jsem zrovna objevil nahoře na zdi. Všichni jsou z toho na větvi. Mysleli, že navrhnou přesně to, co chce slyšet, přesně to, co na téhle schůzce chtěla navrhnout sama. Taky se mi to zdálo. Viděl jsem ji už odlifrovat nahoru k narušenejm poloviční chlapy, než je McMurphy, a jenom proto, aby snad, probůh, po někom neplivnuli; a tohle je chlap jak bejk, chlap, který se jí a celému týmu postavil na odpor, chlap, o kterém sama odpoledne řekla, že je už jednou nohou z oddělení, a teď říká ne.

"Ne. Nesouhlasím. Ani v nejmenším." Usmívá se napravo nalevo. "Nesouhlasím, aby byl přeložen na oddělení pro narušené, neboť to by byl jen snadný způsob, jak náš problém přenést na bedra jiného oddělení, a dále nesouhlasím, že by šlo o nějakou mimořádnou bytost - o nějakého ‚super‘ psychopata." Počká si, ale nikdo jí nehodlá odporovat. Poprvé usrkne ze svého kafe, a když odtrhne šálek od úst, zůstane na okraji oranžově červený flek. Nemůžu od toho okraje šálku odlepít oči; takovouhle rtěnku

přece nepoužívá. Určitě se tak zbarvil žárem, roztavil se, sotva ho přitiskla ke rtům.

"Připouštím, že když jsem v panu McMurphym začala rozpoznávat zneklidňující element, bylo mojí první myšlenkou přemístit ho s konečnou platností na oddělení pro narušené. Ale teď se domnívám, že je už pozdě. Napravilo by snad jeho přeložení škodu, kterou na našem oddělení již napáchal? Po dnešním odpoledni o tom silně pochybuji. Domnívám se, že kdybychom ho teď přemístili mezi narušené, udělali bychom jenom to, co od nás pacienti očekávají. Stal by se pro ně mučedníkem. Nedostalo by se jim příležitosti spatřit na vlastní oči, že tento muž není - jak jste se vyjádřil, pane Gideone - žádná ,mimořádná osobnost'."

Znova usrkne a postaví šálek na stůl; jeho třesnutí zní jako rána soudcovského kladívka: všichni tři stážisti sedí, jako kdyby spolkli pravitko.

"Ne. Vůbec není mimořádný. Je to jen a jen člověk, nic víc, stejně plachý, stejně bázlivý a stejně zbabělý jako každý jiný. Dopřejme mu pár dní a já pevně věřím, že to nám i pacientům potvrdí sám. Jsem přesvědčena, že když ho necháme na oddělení, jeho drzost postupně splaskne, jeho okázalá vzpurnost se vytratí jako pára nad hrcem a náš zrzavý hrdina," usměje se nad něčím, o čem ví jen ona, "se scvrkne v cosi, co pacienti lehce rozpoznají a k čemu ztratí všechnu úctu: ve chvástala a křiklouna toho typu, který vylézá na židle a verbuje stoupence, ostatně, jak jsme ho už všichni poznali v osobě pana Cheswicka, aby pak při první známce osobního rizika vzal do zaječích."

"Pacient McMurphy," - kluk s fajfkou má pocit, že by měl své stanovisko hájit, aby docela neztratil tvář - "mi nepřipadá jako zbabělec."

Počítám, že ji naštvete, ale kdepak; jen se na něj podívá, že aby dočkal času jako husa klasu, a povídá:

"Neřekla jsem výslovně, že by byl zbabělec, pane Gideone, ach, to ne. Je jen do kohosi velice zamilovaný. A jako psychopat je do pana Randla Patricka McMurphyho až příliš zamilovaný, aby ho vystavoval zbytečnému nebezpečí." Obdaří kluka úsměvem, který mu tentokrát uhasí fajfku nadobro.

"Když si počkáme, náš hrdina - jakže se to říká mezi vámi mladými? - půjde od válu? Ano?"

"Ale to může trvat celé týdny -" načne kluk.

"Máme na to celé týdny," řekne sestra. Vstane a takhle blaženou nad sebou samou jsem ji od chvíle, co před týdnem přišel McMurphy a začal jí dávat kapky, namouduši neviděl. "Máme na to celé týdny, celé měsíce, a když to bude nutné, třeba i celé roky. Nezapomínejte, že pan McMurphy je u nás ze soudního rozhodnutí. Délka jeho pobytu v nemocnici záleží pouze na nás. A pokud nikdo z vás nic dalšího nemá..."

Sebejistota, s jakou Velká sestra na téhle schůzi zdravotního týmu vystupovala, mi nějaký čas dělala těžkou hlavu, ale s McMurphym to nehnulo. Přes víkend a celý příští týden se choval k sestře i k černým frajerům stejně troufale jako vždycky, a pacienti si libovali. Svou sázku vyhrál; položil sestru na lopatky, jak to slíbil, a ještě na tom vydělal, ale ani pak si nedal pokoj a choval se pořád stejně, hulákal po chodbách, utahoval si z černých frajerů, přiváděl personál k zoufalství, a jednou dokonce zastoupil Velké sestře na chodbě cestu a zeptal se jí, jestli by mu nemohla prozradit přesné míry těch svých obrovských prsou, co pořád schovává jak může, ale nikdy neschová. Prošla kolem něj a přehlídla ho jak krajinu, jako odjakživa přehlídá, že ji příroda obdařila těma výstavníma znakama ženství, jako kdyby čněla vysoko nad ním, nad sexem a nad vším, co je slabé a tělesné.

Když vyvěsila na nástěnkou rozvrh služeb a McMurphy si přečet, že mu přidělila úklid latríny, šel za ní do kanceláře, zatřukal na to její okno a osobně jí za tu čest poděkoval, a pak jí ještě řekl, že až bude pucovat pisoárový mušle, vždycky přitom bude myslet na ni. Řekla mu, že to je zbytečné - docela postačí, když budete řádně dělat svoji práci, děkuji vám.

Celý jeho úklid spočíval v tom, že v každé mušli párkrát zakroužil štětkou, a vždycky přitom zpíval do taktu štětky jako na lesy, a pak do mušle chrstnul špetku chlorexu a byl hotov. "Sou čistý ažaž," říkal černému frajerovi, kterému se nezamlouvalo, jak to bere hopem, "pro někoho možná ne, ale já se do nich hodlám vypísknout a ne z nich vobědvat." A když Velká sestra konečně vyhověla zoufalým prosbám černého frajera a přišla McMurphyho rájón zkontrolovat osobně, vzala s sebou malé zrcátko a nastrkovala ho pod ráfky mušlí. Chodila od jedné ke druhé a nad každou říkala: "To je skandál... skandál..." McMurphy chodil vedle ní, krčil nos a odpovídal: "Kdepak, to je záchodová mušle... záchodová mušle."

Ale podruhé jí už nervy nepovolily. A když ho kvůli těm mušlím pérovala, když ho ždímalá tím svým hrozným, pozvolným, trpělivým tlakem, stál před ní a tvářil se jako malej kluk, co ho doma hubujou, všel hlavu, překládal špičku jedné nohy přes druhou a říkal: "Já se snažím a snažím, ale obávám se, že na parťáka hajzlpucrů to nedotáhnu."

Jednou něco napsal na kousek papíru, takovým divným písmem, vypadalo jako nějaká cizí abeceda, a přilepil ten lístek žvejkačkou pod jednu z mušlí; když pak s tím svým zrcátkem přišla na latrínu a přečetla si, co se v něm ukázalo, zalapala po dechu a zrcátko jí spadlo do mušle. Ale ani tentokrát jí nervy neruply. Její obličej a úsměv dětské panenky byly ukované sebejistotou. Zdvihla se od mušle, vrhla na něj pohled, pod kterým by se loupala barva, a řekla mu, že jeho úkolem je záchod čistit a ne znečišťovat. Ale nijak moc se na oddělení stejně neuklízelo. Sotvaže přišel čas odpoledního úklidu, byla to současně doba, kdy v televizi začínaly baseballové zápasy, a všichni si přitáhli křesla před televizor a až do večere se od něj nehnuli. Vůbec přitom nevadilo, že v sesterně obraz vypínali a my mohli koukat jenom na prázdnou šedivou obrazovku, poněvadž McMurphy nás bavil celé hodiny, povídal a vykládal všelijaké historky, třeba jak si za jediný měsíc vydělal tisíc dolarů, když jezdil pro jednu sezónní dřevařskou partu s nákladákem, a jak je zas do poslední findy prohrál někde v Kanadě při závodech v házení sekerou, nebo jak spolu s kámošem ukecali jednoho maníka, aby se na rodeu v Albany posadil na bejka s páskou na očích: "Teda ne ten bejk, ten mamlas měl pásku na vočích." Nakukali tomu troubovi, že s páskou na očích se mu neudělá šoufl, až se bejk začne točit jako čamrda, a když mu zavázali oči, posadili ho na toho bejka pozpátku. McMurphy nám to vyprávěl několikrát a vždycky se při téhle vzpomínce mlátil čepicí do stehna a říčel smíchy. "Se zavázanejma vočima a pozpátku... A at' se na místě propadnu, jestli se na něm neudržel v limitu a neshrábnul balík. A já byl druhej; kdyby ho ten bejk shodil, tak jsem byl první a moh jsem skásnout pěkný prachy. Přisahám, že až příště zas něco takovýho provedu, zavážu voči tomu bejkovi."

Pleskne se do nohy, zvrátí hlavu a chechtá se a chechtá, št'ouchá svoje sousedy palcem do žeber a snaží se je taky rozesmát.

Několikrát jsem v tom týdnu poslouchal tenhle na plné pecky roztúrovaný smích, pozoroval jsem, jak se škrábe na břicho, protahuje a zívá, jak zaklání hlavu, aby zamrkal na chlapa, co s ním zrovna vtipkuje, jak je pro něj všechno stejnou samozřejmostí jako dýchání, a starosti s Velkou sestrou a Kombajnem za jejíma zádama jsem zas pustil z hlavy. Říkal jsem si, že je dost silný, aby dokázal být sám sebou, že se nezlomí a neskončí, jak si slibovala. Říkal jsem si, že je snad opravdu něco extra. Je, jaký je, tak je to. Kombajn ho nedostal dlouhé roky, tak proč by si měla sestra myslet, že jí se to povede za několik týdnů? McMurphy se nenechá pokroutit a zpracovat na tuctový artikl.

A později, když jsem se na latríně schovával před černýma frajerama, prohlížel jsem se v zrcadle a divil se, jak je vůbec možný, aby někdo dokázal tak obrovskou věc, jako být sám sebou. Prohlížel jsem si svůj obličej, tmavý a hrubý, s bytelnýma, vyledlýma lícničkama kostma, jako kdyby ty tváře pod nima vysekal někdo sekerou, smolně černé oči, tvrdé a zákeřné, dočista stejné jako tátovy nebo všech těch drsných, zákeřných Indiánů, co ukazují v televizi, a říkal jsem si, to nejsem já, tohle přece není můj obličej. Nebyl jsem to já, ani když jsem tím obličejem chtěl být. Ani tenkrát jsem to nebyl já; jen jsem tak vypadal, poněvadž si to lidi přáli. Pochybuju, že jsem byl někdy sám sebou. Jak jen McMurphy dokáže být takový, jaký je?

Viděl jsem ho teď úplně jinak, než když k nám přišel; neviděl jsem už jen ty obrovské pracky, zrzavé pejzy a křivý škleb pod přeraženým nosem. Viděl jsem ho dělat věci, které se k jeho vizáži a rukám vůbec nehodily, jako třeba malovat při RL obrázky opravdovskými barvama na čistý papír bez linek a bez čísel, co by mu napovídaly, kde a co má malovat; nebo krásným a rozmáchlým písmem psát někomu dopis. Jak může člověk, který vypadá jako on, malovat obrázky nebo psát dopisy lidem, nebo se vztekat a trápit, jako když na ten svůj dopis dostal odpověď? Něco takového se snad dalo čekat od Billyho Bibbita nebo od Hardinga. Harding měl ruce, které vypadaly, že by uměly malovat, i když to nikdy nedělaly; Harding svoje ruce spoutával a nutil je řezat plaňky na psí boudy. McMurphy takový nebyl. Nenechal se svou vizáží kormidlovat životem od patníku k patníku, tak jako nedopustil, aby ho mlejn Kombajnu sešrotoval do podoby, jakou mu chtěli dát."

Spoustu věcí jsem viděl jinak. Měl jsem dojem, že mašina na děláni mlhy se někde ve zdi porouchala,

když ji tenkrát o tom pátečním sezení strhali, takže už na nás nemůžou pouštět mlhu a plyn a zastírat nám, jak věci fakticky vypadají. Poprvé po letech jsem zase viděl lidi bez černých kontur kolem těla, a jednou v noci jsem se dokonce moh dívat z okna.

Jak už jsem povídal, dávali mi na noc většinou tu pilulku, než mé zahrnali do postele, omráčili mě a celou noc nechali v limbu. A když pilulka náhodou nezabrala a já se probudil, měl jsem zaslepené oči a ložnice byla plná čoudu, vedení ve stěnách bylo nabitě elektrikou, že to dál nešlo, svíjelo se a jiskřilo do vzduchu smrt a nenávist - bylo toho na mé prostě moc, takže jsem radši zavrtal hlavu pod polštář a snažil jsem se znovu usnout. A vždycky když jsem se odvážil vykouknout, vždycky visel ve vzduchu zápach škvířených vlasů a ozýval se zvuk, jako když na rozpálené pánvi prská kotleta.

Ale tenkrát v noci, několik nocí po tom velkém sezení, jsem se probudil a vzduch v ložnici byl čistý a vládlo ticho; bylo slyšet akorát tiché odfukování spáčů a harašení uvolněných součástí v křehkých hrudnicích dvou starých vegeťáků, jinak ticho jako v hrobě. Okno bylo vytažené a vzduch byl svěží a voněl, až se mi z něj zatočila hlava a připadal jsem si jak opilý, a najednou mě posedla chuť vylézt z postele a něco udělat.

Vyklouznul jsem zpod deky a bosky jsem procházel po studeném lino mezi posteľema. Cítil jsem lino pod nohama a najednou mě napadlo, kolikrát, jistě několikatisíckrát jsem tohle lino s dlaždičkovým vzorkem vytíral, ale takhle jsem ho ještě necítil nikdy. Všechno to šúrování mi najednou přišlo jako sen, jako bych prostě nemoh uvěřit, že jsem takhle doopravdy strávil tolik dlouhých let. Jenom to chladné lino pod nohama bylo opravdovské, jenom ono v tuhle jedinou chvíli.

Procházel jsem mezi chlapama poskládanýma v dlouhých bílých řadách podobných závějím a dával pozor, abych do nikoho nevrazil, až jsem došel k okenní zdi. Zastavil jsem se u okna, kde vítr tiše pleskal povytaženou roletou, a přitisknul jsem čelo na drátěnou síť. Pletivo bylo ledové a drsné a já po něm válel hlavu ze strany na stranu, abych ho cítil na tvářích, a natahoval jsem do sebe vítr. Přichází podzim, projelo mi hlavou, cítím tu hořkosladkou vůni siláže, zvučí vzduchem jako zvon - cítím, že někdo páčil dubové listí a pak je nechal přes noc doutnat, ještě pořád je moc zelené.

Přichází podzim, říkal jsem si, podzim je tady, jako by to byla nejpodivnější událost, jaká se kdy stala. Podzim. Ještě nedávno bylo za okny jaro, potom léto, a teď nastává podzim - skutečně zvláštní představa.

Uvědomil jsem si, že mám pořád ještě zavřené oči. Zavřel jsem je, když jsem přitisknul obličej na síť, jako bych měl strach podívat se ven. Teď jsem je musel otevřít. Vyhlídnul jsem z okna a nejprve v životě jsem uviděl, jak je naše nemocnice daleko od města. Měsíc visel nízko nad pastvinou; tvář odřenu a zjizvenou, jak se před malou chvílí prodral z husté spleti doubí a planik na obzoru. Hvězdy v blízkosti měsíce byly pobledlé, ale čím dále od světelného kola, roztáčeného obrovitým měsícem, tím byly jasnější a kurážnější. Vzpomněl jsem si, že jsem si téhle věci všimnul už jednou, když jsem byl s tátou a strejcema na lovu a ležel jsem zabalený v dekách, co utkala naše bábi, jen kousek od místa, kde chlapi mlčky křepčili kolem ohně a podávali si z ruky do ruky litrový džbáněk kaktusové kořalky.

Pozoroval jsem, jak ten velký měsíc oregonských préríí nad mou hlavou zahanbuje všechny hvězdy široko daleko. Bránil jsem se spánku a díval se a díval, jestli měsíc vůbec někdy pobledne, nebo jestli se hvězdy nerozjasní, až mi na tváře začala padat rosa a já si musel přetáhnout deku přes hlavu.

Dole pod oknem se něco pohnulo - vrhlo to na zem dlouhý pavouci stín, jak to přebíhalo přes zahradu, aby to vzápětí zmizelo za živým plotem. Když to zas vyběhlo a já se moh pořádně podívat, viděl jsem, že je to pes, mladý, vyzáblý vořech, který se vyplížil z domova, aby si prohlídnul, jak to na světě chodí v noci. Čenichal k myším dířám, ne snad že by chtěl nějakou vyhrabat, ale aby se dověděl, co vlastně myši v tuhle hodinu dělají. Strčil čumák do díry, vystrčil zadek k nebi a vrtěl ocasem, a potom zase skočil k další. Vlhká tráva kolem něj se v měsíčním světle třpytivě leskla, a když utíkal, nechával za sebou stopy, které na modře osvětleném trávníku vypadaly jako cákance nějaké tmavé barvy. Jak se tak honil od jedné mimořádně zajímavé díry ke druhé, zmocnilo se ho bláznivé vytržení - nad tím měsícem, nad nocí a větrem prosyceným divokýma vůněma, které mladého psa snadno opijí - až se musel převalit na záda a válet sudy. Kroutil se a mrskal kolem sebe nohama jako ryba, hřbet prohnutý a břicho nahore, a když se zas postavil a oklepal se, rozstříknu se od něj v modrém svitu měsíce sprška stříbrných šupin.

Oběhl všechny díry ještě jednou a ke každé zběžně přičuchnul, aby si jejich pach dobře zapsal za uši, a

pak zničehonic znehybněl, jednu nohu zdviženou, hlavu na stranu, a poslouchal. Poslouchal jsem s ním, ale slyšel jsem akorát pleskání rolety do okna. Dlouho jsem poslouchal. Potom ke mně odněkud zdáli zalíto vysoké rozesmáté gágání, zpočátku jen docela slabě, ale rychle se přibližovalo. Kanadské kejhalky táhly na zimu na jih. Vzpomněl jsem si, kolikrát jsem se vydal na lov, kolikrát jsem se plazil po bříše, jen abych ulovil divokou husu, a jak se mi to nikdy nepovedlo.

Napínal jsem oči tím směrem, kam koukal pes, jestli jejich hejno neuvidím, ale byla moc velká tma. Kejhání znělo pořád silněji, silněji, až jsem měl dojem, že prolítávají ložnici, přímo mně nad hlavou. Potom vletěly do měsíčního světla - černý tkaný náhrdelník, vypnutý vedoucí husou do věčka. V jednom okamžiku se ta první objevila v samém středu měsíčního kola, větší než ostatní, černý kříž, který se střídavě svíral a rozevíral, potom ale zas svoje věčko vtáhla do noci a byly pryč.

Poslouchal jsem, jak jejich kejhání doznívá v dálce, až jsem už znovu naslouchal jen svojí vzpomínce. Pes je slyšel ještě dlouho po mně. Pořád tam stál s packou nahoře; nepohnul se, ani nezaštěkal, když nad ním přelétaly. A když už je neslyšel ani on, odklusal směrem, kterým zmizely, přímo k dálnici, stejnoměrnými, vážnými skoky, jako kdyby běžel na rande. Zatajil jsem dech a poslouchal pleskání jeho velkých tlap v trávě; a pak jsem uslyšel, jak ze zatáčky vyrazilo nějaké auto. Světla se přehoupla přes kopec a upřela se na dálnici. Sledoval jsem, jak pes i auto směřují do stejného bodu na vozovce.

Pes už byl skoro u plotu nemocniční zahrady, když jsem ucítil, že za mnou někdo stojí. Dva lidi. Neotočil jsem se, ale věděl jsem, že je to ten černý kluk, co se jmenuje Geever, a sestřička s mateřským znamínkem a krucifixem. V hlavě mi začalo bzučet strachy. Černý kluk mě vzal za ruku a otočil mě od okna. "Já se vo něj postarám," povídá.

"Ještě se u okna prochládnete, pane Bromdene," povídá mi sestřička. "Nemyslíte, že nám v pěkně vyhrátém pelíšku bude líp?"

"Neslyší vás," povídá jí ten černý frajer. "Já ho vodvedu. Pořád se nám takhle vodvazuje a bloumá po ložnici."

A když se pohnu, sestřička ucouvne a povídá černému klukovi: "Ano, prosím vás." Hraje si s řetízkiem, co jí visí na krku. Doma se zavírá v koupelně, aby ji nikdo neviděl, vysvleče se a škrábe si tím krucifixem znamínko, které se jí táhne tenkou linkou od koutku úst přes ramena a přes prsa dolů. Škrábe ho a škrábe, modlí se k panence Marii, ale znamínko ne a ne zmizet. Podívá se do zrcadla a vidí, že je ještě tmavší. Nakonec sebere drátěný kartáč, kterým se drhne starý nátěr z loděk, a dočista si to znamínko vydře, přehodí přes rozdrásanou, mokvavou kůži župánek a vplíží se do postele.

Ale má toho v sobě moc. Zatímco spí, vystoupí jí to krkem do pusy, jako červená slina to vytéká z koutku úst a sbíhá znovu po krku dolů na tělo. Ráno vidí, že je zase poskvněná a vezme si do hlavy, že z ní to rozhodně není - jak by taky mohlo? z takové slušné katolické dívenky? - a vezme si do hlavy, že za to můžou ty noční šichty na oddělení plném lidí, jako jsem já. Je to naše vina a ona nám to spočítá, i kdyby to měla být poslední věc, kterou udělá. Škoda že McMurphy není vzhůru a nemůže mi přijít na pomoc.

"Přivažte ho k posteli, pane Geevere, já připravím injekci."

Na skupinových sezeních vycházely najevo křivdy, pohřbené v pacientech tak dlouho, že jejich příčiny už dávno neplatily. Když teď chlapi měli na své straně McMurphyho, začali se navážet do všeho, co se kdy na oddělení přihodilo a co jim bylo proti srsti.

"Proč se musí ložnice o víkendech zamykat?" zeptá se třeba Cheswick nebo někdo jiný. "Copak už ani víkendy nemůže mít našinec pro sebe?"

"Nojo, slečno Ratchedová," přidá se McMurphy. "Proč?"

"Máme takovou zkušenost, že když necháme ložnice otevřené, zalezete všichni po snídani zpátky do postelí."

"A to je smrtelnej hřích? Normální lidi přece taky o víkendech spějí dýl."

"Jste v téhle nemocnici proto," odpoví jim, jako by to opakovala už posty, "že jste se prokazatelně nedokázali přizpůsobit společnosti. Pan doktor i já věříme, že každá minuta strávená v kruhu ostatních pacientů, až na nějaké výjimky ovšem, má svůj terapeutický význam, kdežto každá minuta chorobného rozjímání o samotě jen prohlubuje vaši odloučenost."

"To je teda důvod, proč nás musí bejt aspoň vosům, aby nás mohli odvíst z oddělení na PL nebo RL nebo co já vím na jaký další el?"

. "Správně"

"Chcete říct, že když má někdo chuť bejt chvíli sám, tak že je nemocnej?"

"Nic takového jsem -"

"Chcete říct, že mám snad chodit na latrínu s procesím sedmi kámošů, abych tam chorobně nerozjímal na gramofonu?"

Než mu na to stačí odpovědět, vymrští se z křesla Cheswick a huláká na ni: "Nojo, tohle chcete říct?" a další akuťáci rozsazený kolem po něm opakují: "Nojo, nojo, takhle to myslíte?"

Počká si, až přestanou hlučet a sezení se utiší, a pak klidně řekne: „Až se upokojíte a budete se opět chovat jako skupina dospělých osob v diskusním kroužku a ne jako stádo malých dětí na hřišti, zeptáme se pana doktora, zdali by v případě uzamykání ložnic o víkendech nebylo prospěšné uvažovat o výjimce z pravidla. Pane doktore?"

Všichni vědí předem, jak na to doktor odpoví, a než může otevřít ústa, vyletí Cheswick s další stížností.

"A jak to bude s našima cigaretama, slečno Ratchedová?"

"Nojo, jak to s nima bude," brumlají akuťáci.

McMurphy se obrátí k doktorovi, a než sestra stačí něco odpovědět, položí stejnou otázku jemu. "Jo, doktore, jak to bude s našima cigaretama? Jakým právem nám bere cigarety - naše cigarety - a skládá si je na svém stole, jako kdyby byly její, a jen tu a tam, když se jí zrovna uráčí, šoupne nám z nich jeden upocenej paklík. Nemůžu říct, že bych byl dvakrát nadšenej, když si koupím kartón cigaret a někdo jinej za mě rozhoduje, kdy je smím vykouřit."

Doktor vykloní hlavu, aby moh zamžourat přes brejle na sestru. Vůbec neví, že pacientům zabavila kartóny s extra cigaretama, aby se nehrály hazardní hry. "O jaké cigarety jde, slečno Ratchedová? Mám dojem, že jste mi nic -"

"Domnívám se, pane doktore, že tři, čtyři a někdy dokonce pět škatulek cigaret denně na jednoho pacienta je trochu moc. Tak to aspoň chodilo celý minulý týden - od příchodu pana McMurphyho - a proto jsem si řekla, že bude nejlepší, když kartóny zakoupené v kantýně vezmu do úschovy a budu jim každému vydávat po balíčku denně."

McMurphy se nakloní dopředu a hlasitě zašeptá Cheswickovi: "Za chvíli přijde s dalším rozhodnutím o chození na trůn; nejenže s sebou každéj bude vodit na latrínu procesí sedmi kámošů, ale bude tam smět jenom dvakrát denně, a jen když se jí předem dovolí."

A vrátí se do křesla a rozchechtá se tak mohutně, že dobrou minutu nemůže nikdo jiný nic říct.

McMurphy měl z těchhle pozdvižení, co vždycky spískal, náramnou psinu, a myslím, že se trochu divil, že mu za to personál nedává kapky, ale nejvíc mu asi nešlo do hlavy, proč mu Velká sestra neříká víc, než musí. "Myslel jsem, že ta megera bude mít tvrdší skořáčku," řek po jednom sezení Hardingovi, "nejspíš jen potřebovala šlápnout na pazourky. Ale přitom -" zamračil se - "se chová, jako kdyby pořád měla všechny trumfy v rukávě."

Dělal si z toho psinděru dál, až do příští středy, kdy se dověděl, proč si je Velká sestra tak jistá svým listem. Středa je den, kdy všechny, co zrovna nemají nějakou plíseň, seberou a odvedou do bazénu, ať se nám to líbí nebo ne. Když ještě oddělení zamlžovali, schovával jsem se v mlze, abych nikam nemusel. Měl jsem z bazénu vždycky hrůzu. Báł jsem se, že tam sletím po hlavě a utopím se, že mě to vcucne do odtokové roury a požene až do moře. Když jsem byl ještě malej kluk, byly pro mě vody Columbie druhým živlem. Běhal jsem po žebříkách a lehkých můstcích přes vodopády jako všichni ostatní chlapi, drápal jsem se po nich jako kočka a všude kolem burácela zelená a bílá voda a v rozprášené vodní tříšti se dělaly duhy, a to jsem na botách neměl cvoky jako dospělí. Ale když jsem pak viděl tátu, jak dostává ze všeho vítr, začal jsem mít taky nahnáno a nakonec jsem si už nemoh stoupnout ani do mělké louže.

Vyšli jsme ze šatny a bazén byl plný naháčů, voda se vzdouvala a šplouchala, a výskání a křik těch ve vodě se odrážely od vysokého stropu jako v každém jiném krytém bazénu. Černý frajeři nás zahnali do vody. Voda byla příjemně teplá, ale nechtělo se mi od kraje (černý frajeři chodí kolem bazénu s dlouhýma bambusovýma tyčema a odstrkují vás, když se chcete chytit kraje), a tak jsem se radši držel McMurphyho, poněvadž jsem věděl, že jeho by si do hloubky strkat nedovolili, kdyby se mu tam

nechtělo.

Povídal si s plavčíkem a já stál jen kousek od nich. McMurphy musel být v nějaké díře, protože šlapal vodu, zatímco já stál pořád ještě na dně. Plavčík stál na kraji bazénu; měl na sobě tílko s číslem svého oddělení a kolem krku pišt'alku. Povíдали si s McMurphym o rozdílu mezi nemocnicí a kriminálem a McMurphy si liboval, oč je to ve špitálu lepší. Plavčík si tím tak jistý nebyl. Slyšel jsem, jak McMurphymu povídá, že v první řadě být ve špitálu ze soudního rozhodnutí je něco docela jiného, než být odsouzený k trestu. "Když sedíš v lapáku, máš před sebou nějaký pevný datum, kdy tě musí pustit," povídal.

McMurphy se přestal cachtat. Pomalu připlaval ke kraji bazénu, chytil se ho a zdvihl oči k plavčíkovi. "A když seš tady ze soudního rozhodnutí?" zeptal se po chvíli ticha.

Plavčík pokrčil svalnatýma ramenama a zatahal se za pišt'alku na krku. Byl to starý fotbalový profesionál se stopama kopáčkových špuntů na čele, a jak se dostal ze svého oddělení, rozsvítily se mu vždycky oči bojovným leskem, mezi zubama začal cedit numera, padal na všechny čtyři do výchozí polohy a vrhal se po každý sestřičce, která šla náhodou kolem, a vrážel jí rameno do ledvin, aby moh halvbek mezerou za ním prohodit šišku. Proto ho dali k narušenejm; a když zrovna nedělal plavčíka, neměl k něčemu takovému nikdy moc daleko.

Ještě jednou na McMurphyho otázku šklbnul ramenama, rozhlídnul se na obě strany, jestli není nablízku žádný z černých kluků, a kleknul si na kraj bazénu. Strčil McMurphymu ruku pod nos, aby se podíval. "Vidíš ten gyps?"

McMurphy se mu podíval na tu mohutnou ruku. "Žádnej gyps na tý ruce nemáš, kámo."

Plavčík se jen zazubil. "Odnes jsem si z posledního zápasu s mančaftem Browns ošklivě zlomenou ruku, proto ten gyps. Dokud mi ta fraktura nesroste a nesundají mi gyps, nemůžu zpátky na hřiště. Sestra na našem oddělení říká, že mi tu ruku tajně léčí. Nojo, člověče, říká, že když si na ni budu dávat bacha, nebudu ji moc namáhat a tak, že mi ten gyps sundá a budu se zase moct vrátit k mančaftu."

Opřel se kotníky o mokré dlaždičky a přenes na ně váhu těla, aby ozkoušel, co na to ruka.

McMurphy ho chvíli pozoroval a pak se ho zeptal, jak dlouho už čeká, až mu řeknou, že má ruku zahojenou a může ze špitálu. Plavčík se pomalu zdvihl a třel si ruku. Urazil se, že se ho na to McMurphy zeptal, jako kdyby ho snad obvinil, že je padavka a líže si rány. "Jsem tady ze soudního rozhodnutí," povídal. "Kdyby záleželo jenom na mně, moh bych jít vodsud' třeba hned. První housle bych s touhle chromou rukou asi nehrál, ale ručníky bych snad skládat moh, no ne? Něco bych snad dělat moh. Ta naše sestra doktorovi pořád říká, že ještě nejsem zralý. Nejsem dost zralý ani na to, abych moh v tý naší mizerný šatně skládat ručníky."

Obrátil se a zamířil ke své plavčíkovské posadě, vyšplhal jako omámená gorila po žebříku nahoru a shlížel na nás s vystrčeným spodním rtem dolů. "Sbalili mě pro opilství a výtržnictví a už jsem tady vosům let a vosům měsíců."

McMurphy se odstrčil od kraje bazénu, šlapal vodu a přemýšlel o tom: vyfánsnul šest měsíců pracovní farmy, z toho si dva odkroutil, čtyři mu ještě zbývají - a čtyři měsíce byla taky nejdlejší doba, jakou byl ochotný strávit pod zámkem. Je už v téhle cvokárně skoro měsíc, a i když je to tady mnohem lepší než v rajtačce, už jen ty pohodlné postele a pomerančová šťáva ke snídani, aby tu chtěl tvrdnout kolik let, tak báječné to zas není.

Odplaval ke schůdkám v mělké púlce bazénu a zůstal na nich sedět až do konce naší hodiny plavání, popotahoval se za chumáček vlny na krku a kabonil se. Když jsem tak pozoroval, jak tam sedí a škaředí se sám nad sebou, vzpomněl jsem si, co na té jejich schůzi povídala Velká sestra, a dostal jsem strach. Když na nás zapískali, abysme vylezli z bazénu, a všichni jsme se hrnuli k šatně, srazili jsme se s oddělením, které nás mělo v bazénu vystřídat, a v brouzdadle před sprchama, kudy jsme museli projít, ležel klučina z toho druhého oddělení. Měl velikánskou houbovitou růžovou hlavu a bachraté boky a nohy - jako kdyby někdo vzal balón s vodou a v prostředku ho stisknul - a teď ležel v brouzdadle a kníkal jako ochráněný tuleň. Cheswick s Hardingem mu pomohli vstát, ale kluk si zas lehnul zpátky do brouzdadla. Hlava se mu v dezinfekci pohupovala nahoru dolů. McMurphy se díval, jak ho znova stavějí na nohy.

"Co to ksakru je?" zeptal se.

"Má hydrocefalus," řekl mu Harding, "jistý druh lymfatické poruchy, pokud se nemýlím. Hlava se naplní mozkomíšním mokem. Pomozte nám ho postavit."

Sotva kluka pustili, plácnul sebou do brouzdadla znova; tvářil se trpělivě, bezmocně a sveřepě, něco si drmolil a vypouštěl přitom do mléčné vody bubliny. Harding ještě jednou McMurphyho požádal, aby jim pomoh, a sehnul se spolu s Cheswickem nad klukem. McMurphy se protáhnul kolem nich, překročil kluka a šel do sprch.

"Nechtě ho ležet," povídal, když se už drbal pod sprchou. "Třeba se bojí hloubky."

Viděl jsem, že je to tady. Na druhý den všecky na oddělení překvapil, když vstal hned brzo ráno a vypuliroval latrínu, že se blýskala jak psí kulky, a pak se ještě pustil do vytírání chodeb, když mu to černí kluci nařídili. Všecky tím překvapil, jen Velkou sestru ne - chovala se, jako když na tom nic divného nevidí.

A když ten samý den při odpoledním sezení Cheswick povídal, že se všichni shodují, že by se ta věc s cigaretama měla konečně vyřešit, a zakončil: "Nejsem přece žádný malý děcko, aby přede mnou schovávali cigarety jako koláče! S tím se musí něco udělat, no ne, Macku?" čekal, že mu McMurphy píchne, ale dočkal se jen ticha.

Vyslal pohled do McMurphyho kouta. Všichni se tam podívali, McMurphy seděl na svém místě a zaujaté zkoumal paklík karet, který se mu střídavě objevoval a zase mizel v ruku. Ani nezdvihl oči. Rozhostilo se hrozné ticho, jen to pleskání promaštěných karet a Cheswickův těžký dech bylo slyšet.

"Něco se s tím musí udělat!" zařval zničehonic Cheswick. "Nejsem žádný malý děcko!" Dupnul si nohou a rozhlídnul se kolem sebe, jako když neví kudy kam a každou chvíli se rozbrečí. Zaťal pěsti a položil si je na buclatá, kulatá prsa. Pěště vypadaly na zeleném podkladě jako dva malé růžové balůnky a zatímal je tak pevně, až se celý klepal.

Nikdy nebyl žádná korba; byl mrňavý a moc tlustý a vzadu na hlavě mu svítila pleska jako růžový dolar, ale jak tam stál uprostřed denního pokoje docela sám, vypadal jako tintítko. Znova vyslal pohled k McMurphyho, ale ten ho nevnímal, a Cheswick začal putovat očima po řadě akuťáků a dovolávat se jejich pomoci. Každý se odvrátil, odmítnul přijít na pomoc a panika v Cheswickově obličejí pořád vzrůstala. Konečně se zastavil pohledem na Velké sestře. Znova si dupnul.

"Něco se s tím musí udělat! Slyšíte? Něco se musí udělat! Něco! Něco! Ně -"

Ty dva velký černý frajeři mu ze zadu sevřeli ruce a ten nejmenší kolem něj hodil řemen. Sesunul se k zemi, jako kdyby ho propíchl, a ty dva velký kluci ho odvedli nahoru k narušenejm; ještě bylo slyšet, jak vlhce pleská o schody. Když se zase vrátili a sedli si, Velká sestra se obrátila k řadě akuťáků a přejela po nich očima. Co Cheswicka odtáhli, neřek nikdo ani popel.

"Má snad ještě někdo nějakou připomínku," řekla, "k vydávání cigaret?"

Putoval jsem po vygumovaných tvářích pověšených naproti na zdi, až se můj pohled zastavil u McMurphyho v jeho křesle v koutě. Soustředěně nacvičoval řezání karet jednou rukou... a bílé trubice na stropě začaly zase pulsovat tím zmraženým světlem... cítím to, vysílají mi své paprsky až do žaludku.

Když už teď McMurphy při nás nestojí, někteří akuťáci říkají, že to jen šije boudu na Velkou sestru, že asi zjistil, že ho chce strčit k narušenejm, a tak se rozhod na nějaký čásek držet hubu a krok, aby jí nezavdal důvod. Ostatní tvrdí, že ji nechává orazit, a pak prý na ni nejspíš vyrukuje s nějakým úplně novým báječným figlem, který z ní dočista vyrazí dech. Postávají ve skupinkách a koumají, co a jak. Ale já, já to vím. Slyšel jsem ho mluvit s tím plavčíkem. Konečně si začal dávat majzla, to je to celý. Stejně jako táta, když si uvědomil, že na ty chlápky z města nestačí, na ty, co chtěli postavit přehradu kvůli penězům a práci, kterou přinese, a protože se chtěli zbavit naší vesnice: Jen ať si ten kmen rybích Indiánů spakuje svůj smrad a svejch dvě stě tisíc dolarů, co jim dává vláda, a táhne třeba do horoucích pekel! Táta udělal to nejchytřejší, co moh, když jim ty papíry podepsal, nic by se tím nezískalo, kdyby se stavěl na zadní. Vláda by naši půdu dřív nebo později stejně dostala; takhle si moh aspoň kmen pomoci k slušným penězům. Bylo to chytré. McMurphy se taky choval chytře. Hned mi to bylo jasné. Vzdával se, protože to bylo to nejchytřejší, co moh udělat, a ne z těch ostatních důvodů, co si vymýšleli akuťáci. Nepřiznal to, ale já to věděl, a znova a znova jsem si říkal: Takhle je v bezpečí. Jako když se schová. Dělá to chytře, jinak se to říct nedá. Já vím, co dělá.

A pak to jednou ráno vědí všichni akuťáci, všichni znají pravý důvod, proč zabrzdil, a že všechno, co si vymýšleli, byly samé lži, kterými chtěli ošidit sami sebe. Nezmínil se jim ani slovem, o čem s tím plavčíkem mluvil, ale vědí to. Počítám, že to sestra vysílala v noci po těch linkách v podlaze ložnice, poněvadž to všichni vědí najednou. Poznám to z toho, jak se ráno na McMurphyho dívají, když přijde do denního pokoje. Nedívají se po něm nakrknutě, ani zklamaně, poněvadž chápou stejně dobře jako já, že Velkou sestru může pohnout, aby souhlasila s jeho propuštěním, jedině když bude skákat tak, jak ona bude pískat, ale přesto je jim vidět na očích, že by byli radši, kdyby to tak být nemuselo.

I Cheswick to pochopil a neměl McMurphymu za zlé, že se k němu nepřidal a nestrhnul kvůli těm cigaretám pořádný bengál. Vrátil se od narušenejch ten samý den, kdy sestra vysílala svoji zprávu do všech postelí, a sám McMurphymu řekl, že chápe, proč se tak choval, a že je to rozhodně to nejfikanější, co může za těchhle okolností dělat, a že kdyby ho tenkrát napadlo, že Mack je tady ze soudního rozhodnutí, nikdy by ho do toho nezatahoval. Povídal to McMurphymu, když nás vedli do bazénu. Ale sotva jsme tam došli, povídal, že by stejně rád viděl, kdyby se něco dalo udělat, a skočil do bazénu. A nějak se mu povedlo zaklesnout prsty za mříž nad výpustí na dně bazénu, a ani ten vazba plavčík, ani McMurphy, ani ty dva černý frajeři ho od ní nedokázali odtrhnout, a než sehnali šroubovák, oddělali mříž a vytáhli Cheswicka ven, s mříží pořád ještě pevně sevřenou v těch buclatých růžovomodrých prstech, byl už utopený.

Kousek přede mnou ve frontě na oběd vyletí do vzduchu táč, zelený obláček z plastiku, z kterého prší mlíko, hrášek a zeleninová polívka. Sefelt zakřepčí na jedné noze, obě ruce vysoko nad hlavou, a ztuhlý do oblouku vypadává pozpátku z řady a valí na mě oční bělmo. Hlava mu bouchne o podlahu, jako když o sebe pod vodou křísou dva kameny, ale zůstává prohnutý do oblouku, jako most, kterým lomcuje zemětřesení. Fredrickson a Scanlon mu přiskočí na pomoc, ale ten velký černý kluk je odstrčí a vytáhne ze zadní kapsy plochou špachtli omotanou náplastí s hnědými fleky. Vypáčí Sefeltovi ústa a strčí mu tu špachtli mezi zuby, a já slyším, jak ji Sefelt drtí v zubech. Cítím v puse třisky. Sefeltův třas se zpomalí, zato nabude na síle a přejde do táhlých křečovitých záškubů, které ho zdvihají do mostu a zase jím bijí o zem - zdvihá se, klesá, pomaleji a pomaleji, až přijde Velká sestra, postaví se nad ním a Sefelt se rozteče po podlaze do mazlavé šedivé louže.

Sestra před sebou sepne ruce, mohla by v nich držet svíčku, a dívá se, co z něj zbylo, jak teče z nohavic a rukávů. "Pan Sefelt?" povídá černému klukovi.

"Nojo - von." Černý frajer škube za špachtli, aby mu ji zase vytáhnul ze zubů. "Pan Sefel'."

"A to nás pan Sefelt ujišťoval, že již žádné léky nepotřebuje." Zakývá hlavou a ustoupí o krok zpátky, protože se už roztek až k jejím bílým střevícům. Zdvihne hlavu a rozhlídne se po kroužku akuťáků, kteří zvědavě okounějí kolem. Znova zakývá hlavou a opakuje: "...žádné léky nepotřebuje." Obličej má usměvavý, soucitný, trpělivý a znechucený současně - natrénovaný výraz.

McMurphy nikdy nic takového neviděl. "Co je s ním?" ptá se.

Upírá oči na kaluž u svých nohou a na McMurphyho se nepodívá. "Pan Sefelt je, epileptik, pane McMurphy. To znamená, že ho může kdykoli postihnout takovýhle záchvat, když se neřídí lékařskou radou. Ale on má svoji hlavu. Říkali jsme mu, že k tomu dojde, když nebude užívat léky. Ale nedal si říci, a teď na svou pošetilost takhle doplatil."

Fredrickson vystoupí z řady, obočí divoce rozježené. Je to šlachovitý, bledý chlap s blondátýma vlasama, huňatým blondátým obočím a dlouhou bradou, a často se chová zrovna tak drze, jako se vždycky choval Cheswick - řve, řeční a sakruje na sestřičky, že chce z tyhle všivý díry pryč! Nechají ho křičet a hrozit pěstí, dokud se neutiší sám, a pak mu řeknou, jestli jste skončil, pane Fredrickson, půjdeme s vámi sepsat propouštěcí list - a pak v sesterně uzavírají sázky, za jak dlouho přijde s provinilým pohledem zaklepat na sklo, aby se omluvil, aby prostě zapomněli na všechny zbrklosti, co zas napovídal, jenom ty formuláře ještě na pár dnů založte, jo, prosím?

Stoupne si před sestru a zahrozí jí pěstí. "Jo, tak takhle? Takhle je to, he? Chcete starýho Sefa ukřižovat, jako kdyby vám to udělal naschvál nebo co?"

Vezme ho chlácholivě za loket a pěst se mu zas rozevře.

"To nic není, Bruci. Váš kamarád bude opět v pořádku. Zřejmě nepolykal svůj dilantin. Já prostě nevím,

co s ním dělá."

Ale ví to stejně dobře jako my všichni; Sefelt si nechává kapsle v puse a pak je dává Fredricksonovi. Sefelt je užívá nerad, pro jejich "katastrofální vedlejší účinky", jak tomu říká, a Fredrickson zase milerád svou dávku zdvojnásobí, poněvadž má ze záchvatů panický strach. Sestra o tom ví, slyšíte to z jejího hlasu, ale když se na ni podíváte, jak soucitné a laskavé se tváří, řekli byste, že nemá o dohodě mezi Fredricksonem a Sefeltem nejmenší ponětí.

"Nojo," povídá Fredrickson, ale jeho bojovná nálada už opadla. "Tak ale nemusíte dělat, že záleží jen na tom, jestli ty léky bere nebo nebere. Víte přece, že si Sef pořád dělá hlavu, jak vypadá a že si ženský myslej, že je ošklivej a tak, a víte, že si myslí, že ten dilantin -"

"Já vím," povídá sestra a položí mu znova ruku na loket. "Svádí na svůj lék i to, že mu padají vlasy. Chudáček starý."

"Tak starej zas není!"

"Já vím, Bruci. Pročpak se hned rozčilujete? Nechápu, co vy dva spolu máte, že ho najednou tak bráníte!"

"Ale, na tom nezáleží!" povídá Fredrickson a Vrazí pěstě do kapsy.

Sestra se skloní, očistí si na podlaze kousek místa, klekne na ně jedním kolenem a začne Sefelta hníst do původní podoby. Řekne černému frajerovi, aby u dědy počkal, že pro něj pošle vozík; odvezou ho do ložnice a nechají ho zbytek dne spát. Když se zas postaví, pohladí Fredricksona po ruce a ten zabrumlá:

"Nojo, já taky musím brát dilantin. A proto vím, jak Sef zkouší. Chci říct, že proto - ále, na tom nezáleží -"

"Já chápu, Bruci, co oba dva musíte prodělávat, ale nemyslíte, že je to stále lepší než tohle?"

Fredrickson se podívá, kam sestra ukazuje. Sefelt se už zpola stáhl do normální podoby a hrud' mu stoupá a klesá hlubokým, vlhkým, harašivým dechem. Po straně hlavy, tam, kde se do ní bouchnul, když padnul, mu naskakuje boule, kolem špachtle, co mu strčil do pusy černý frajer, má červenou pěnu a oči se mu už začínají koukat zpátky. Roztažené ruce má dlaněma vzhůru přibité k zemi a prsty se mu škubavě rozvírají a zavírají, stejně jako chlapům, které jsem viděl přikurtované na tom stole ve tvaru kříže v šokárně a kterým ze dlaní stoupaly obláčky čmoudu. Sefelt a Fredrickson v šokárně nikdy nebyli. Jsou už vyrobeni tak, aby vyvíjeli svoje vlastní napětí, akumulují ho v páteři, a když někdy šlápnou vedle, můžou být od těch ocelových dveří v sesterně přepnutí na dálkové ovládání - to jsou třeba v nejlepším místě nějaké lechtivé anekdoty a najednou ztuhnou, jak jim křížem projede elektrická slupka. Personál se s nima aspoň nemusí tahat do šokárny.

Sestra Fredricksonem trochu zatřese, jako kdyby tady usnul, a opakuje: "I když vezmete v úvahu škodlivé účinky léku, nemyslíte, že je to stále lepší než tohle?"

A jak Fredrickson zírá na podlahu, vyjíždí mu blond'até obočí vzhůru, jako by vlastně poprvé v životě viděl, jak aspoň jednou do měsíce vypadá on sám. Sestra se usměje, popleská ho po ruce a vykročí ke dveřím. Cestou ještě zpraží akuťáky očima, aby se styděli, že na něco takového zevlují, a když zmizí, Fredrickson se roztetelí a pokusí se usmát.

"Nevím, co to do mě vjelo, že jsem na tu dobrou duši vyletěl - vždyť mi přece nic neudělala, abych takhle vyváděl, no řekněte?"

Nechce ale slyšet odpověď, je to spíš konstatování, že skutečně neví proč. Znova se roztetelí a začne couvat pryč. McMurphy k němu přistoupí a potichu se ho zeptá, co to vlastně užívají.

"Dilantin, McMurphy, lék proti křečím, když to musíš vědět."

"A copak to nezabírá nebo co?"

"Jo, já myslím, že to zabírá - aspoň když to užíváš."

"Tak proč kolem toho naděláte takovejch řečí?"

"Tak hele, když to musíš vědět! Tohle jsou ty řeči, co kolem toho naděláme." Fredrickson zdvihne ruku, stáhne si palcem a ukazováčkem spodní ret a ukáže roztřepané, růžové a bezkrevné dásně kolem dlouhých lesklých zubů. "Dásně," povídá pořád ještě se staženým pyskem. "Dilantin ti vyžere dásně. A když dostaneš záchvat, skřípeš zubama. A pak -"

Z podlahy se ozve nějaký hluk. Všichni se otočí k Sefeltovi, který tam sténá a funí - černý frajer mu zrovna tou svou obalenou špachtlí vyrval dva zuby.

Scanlon sebere svůj táč a jde ke stolu. "Zasranej život," povídá. "Zasranej, at' děláš tak nebo tak. Z bláta do louže."

"Jo, myslím, že ti rozumím," povídá McMurphy a sleduje, jak se Sefeltova tvář zase uklidňuje. I jeho obličej už začal dostávat ten zbídačelý, zmatený výraz, jaký má obličej na podlaze.

At' se v mechanismu pokazilo co chtělo, už to zase spravili. Všechno se už zase rozbíhá hladkým, propočítaným chodem mechanické loutkohry: v šest třicet z postele, v sedm do jídelny, v osm přinesou skládačky pro chroniky a karty pro akut'áky... vidím, jak se v sesterně vznášejí ruce Velké sestry nad knoflíkama řídicího panelu.

Někdy mě berou s akut'ákama, někdy zas ne. Jednou mě s nima vzali do knihovny a já si našel regály s technickou literaturou a prohlížel jsem si tituly knížek o elektronice, knížek, na které se pamatuju ještě z toho roku, co jsem chodil na fakultu; vzpomínám si, že jsou plné schémat, rovnic a teorií - samých pevných, jistých, bezpečných věcí.

Chtěl bych do jedné z těch knížek nakouknout, ale mám strach. Mám strach se jen pohnout. Mám pocit, jako bych v tom zaprášeném, žlutém vzduchu knihovny plaval, někde v půli mezi hladinou a dnem. Nade mnou se kymácejí regály s knihama, bláznivě, cik cak, v nejdivnějších úhlech proti sobě. Jeden regál se prohýbá trochu doleva, druhý doprava. Některé se nade mnou naklánějí a nechápu, jak to, že z nich nevypadnou knížky. Všude kolem se táhnou vratké police, sbité z látek a tenkých trámů, podepírané sloupky a opřené o žebříky, a tyčí se tak vysoko, že jejich konce ani nedohlídnu. Kdybych jednu tu knížku vytáhnul, jistě by to vyvolalo nějakou strašnou katastrofu.

Slyším, že někdo přišel. Je to jeden z těch černých kluků z našeho oddělení a přivádí s sebou Hardingovu manželku. Něco si povídají a vesele se na sebe zubí, když vstupují do knihovny.

"Koukejte, Dale," zavolá černý kluk na Hardinga, který si čte v nějaké knížce, "heleďte, kdo vás to přišel navštívit. Povídám jí, že nejsou návštěvní hodiny, ale znáte to, usmála se na mě a přemluvila mě, abych ji sem ňák propašoval." Nechá ji stát před Hardingem, záhadně prohodí: "A nezapomeňte se, jasný?" a jde zas pryč.

Pošle černému klukovi vzdušnou hubičku, zhoupne se v bocích a obrátí se k Hardingovi. "Ahoj, Dale." "Miláčku," povídá Harding, ale neudělá k ní těch pár kroků, co je dělí. Rozhlídne se po chlapech, všichni je pozorují.

Je stejně vysoká jako on. Má boty na vysokých kramfličkách a v ruce černou kabelku, ale nemá ji na řemínku, drží ji, jako se drží kniha. Nehty má proti leskle černé kůži kabelky rudé jako kapky krve.

"Hej, Macku," volá Harding na McMurphyho, který sedí na druhé straně místnosti a listuje v humoristickém časopisu. "Můžeš-li se na chvíli odpoutat od svých literárních požitků, představím té svému protějšku, své Nemesis; kdybych chtěl být banální, použiji výrazu mojí lepší polovičky, ale domnívám se, že tato fráze naznačuje v podstatě rovnocenný poměr obou partnerů, nemyslíš?"

Pokusí se o smích a dva jeho slonovinové prsty se potopí do kapsičky u košile pro cigarety a chvíli tam šátrají, než ze škatulky vytáhne svou poslední. Klepe se mu v prstech, když ji zastrkuje mezi rty.

Neudělali k sobě ještě ani krok. McMurphy se těžce zdvihne ze židle, stáhne si z hlavy čapku a jde k nim. Hardingova manželka si ho prohlíží, usmívá se a vytahuje přitom jedno obočí. "Dobrý odpoledne, pani Hardingova," povídá McMurphy.

Její úsměv se roztáhne ještě víc a povídá: "Nesnáším, když se mi říká pani Hardingova, Macku, říkejte mi radši Vero."

Všichni tři se posadí na pohovku, kde předtím seděl Harding, a Harding manželce vypráví o McMurphy a o tom, jak Velké sestře vytřel zrak, a panička se usmívá a povídá, že to ji vůbec nepřekvapuje. A jak tak Harding vypráví, zmocňuje se ho nadšení a zapomene na svoje ruce, které před ním vyšívají obrázky, z kterých jasně vidíte co a jak, vytančí celý příběh na melodii jeho hlasu jako dvě krásné baletky v bílém. Ty ruce dokážou být vším. Ale když domluví, všimne si, že McMurphy a manželka ty jeho ruce pozorují, a spoutá je mezi kolenama. Zasměje se tomu a manželka mu povídá:

"Dale, kdy se už konečně naučíš pořádně smát a přestaneš pištět jako myš?"

Přesné tohle řek o Hardingově smíchu hned první den McMurphy, ale teď to zní úplně jinak; když to řek

McMurphy, tak to Hardinga uklidnilo, ale teď je z toho ještě nervóznější.

Manželka mu řekne o cigaretu a Harding znovu zaloví prstama v kapse, ale ta je prázdná. "Dostáváme pouze jeden balíček denně," povídá a schoulí svoje útlá ramena dopředu, jako by chtěl schovat cigaretu, co drží v ruce. "To pak člověk těžko může dělat kavalíra, drahá Veró."

"Ach, Dale, ty prostě nikdy nemáš dost, vid'?"

Zadívá se na ni, usmívá se, ale do očí mu vstoupila lstivá, horečnatá rozmarnost. "Mluvíme symbolicky, nebo jde stále ještě o konkrétní, předmětné cigarety? Ale nevadí; odpověď znáš, at' už jsi to myslela tak nebo tak."

"Tobě nemá cenu nic říkat, Dale -"

"Něco říkat, má nejsladší; zaměňuješ slova. Pane McMurphy, Veřina gramatika si do nevzdělanosti s vaší příliš nezadá. Podívej, miláčku, musíš pochopit, že mezi ‚nic‘ a ‚něco‘ je jistý rozdíl -"

"No dobře! To stačí. Myslela jsem to tak i tak. Myslela jsem to tak, jak to chceš brát. Myslela jsem tím, že prostě nikdy nemáš něčeho dost, tečka!"

"Ničeho, mé bystré děťátko."

Chvilíčku Hardinga propaluje očima a pak se obrátí k McMurphymu, který sedí z druhé strany. "A co vy, Macku. Vy snad zvládnete tak prostou věc, jako nabídnout děvčeti cigaretu?"

Škatulka mu už chvíli leží v klíně. Podívá se na ni, jako kdyby ji tam radši neviděl, a pak řekne. "Jisté, já mám cigaret vždycky dost. To proto, že já jsem starej somrák. Somruju cigára kudy chodím, proto mi taky škatulka vydrží dýl než tady Hardingovi. Ten kouří akorát svoje. Takže jak vidíte, jemu musí dojít vo moc -"

"Nemusíte omlouvat mé nedostatky, milý příteli. Neodpovídá to vašemu charakteru, ani to příliš nekrášlí můj."

"Ne, to teda ne," povídá děvče. "Ale postačí, když mi tu cigaretu zapálíš."

A natáhne se za jeho sirkou tak daleko, že jí přes celou místnost vidím za blůzu.

Mluví potom o Hardingových kamarádech a že si nepřeje, aby se k nim domů pořád po něm chodili ptát.

"Znáte přece tenhle typ, Macku?" povídá. "Takový ty zamyšlený mládenečky s dokonale ublízanými, krásnými dlouhými vlásky a mrštnýma ručičkama, co se jim tak hezky třepetají." Harding se jí zeptá, jestli k nim chodí jenom kvůli němu, a ona povídá, že chlap, který přijde za ní, ten že netřepetá jen těma pitomýma ručičkama.

Najednou se postaví a povídá, že je nejvyšší čas, aby zase šla. Podá McMurphymu ruku a povídá, že doufá, že se ještě někdy uvidí, a odejde z knihovny. McMurphy ze sebe nevypraví ani slovo. Klapot těch jejích vysokých kramflíčků zdvihne zas každému hlavu a koukají za ní, jak odchází chodbou, dokud jim nezmizí z očí.

"Co si o ní myslíte?" zeptá se Harding.

McMurphy sebou trhne. "Ta má ale rajcováky." Na nic jiného v tu chvíli nemyslí. "Takový má už jen stará Ratchedka."

"Nemyslím po fyzické stránce, myslím, co si o ní -"

"Kruciprdel, Harding!" zařve zničehonic McMurphy. "Nevím, co si mám myslet! Co vode mě chceš?"

Sem snad náká manželská poradna, nebo co? Já vím jen jedno: že nikdo není dokonalej, a připadá mi, že všichni celej život nedělají nic jinýho, než že těm druhejm podrážej nohy. Ví, co vode mě chceš;

chceš, abych tě litoval, abych si myslel, že je to bůhvíjaká svině. Ale tys jí taky nepomoh, aby si

připadala jako královna. Běž i s tím svým ‚co si myslíte?‘ do hajzlu, já mám svejch starostí dost a ty tvoje mě nepálej. Tak si dej pohov!" Rozhlíží se a loupe očima po ostatních chlapech. "Všichni si dejte pohov a přestaňte mě buzerovat, kurvafix!"

A narazí si čepici zpátky na hlavu a vrací se ke svému obrázkovému časopisu. Akut'áci po sobě koukají s otevřenýma hubama. Proč na ně huláká? Nikdo ho přece nebuzeruje. Od chvíle, co zjistili, že se snaží, aby mu pobyt v nemocnici neprodloužili, nikdo na něm nic nechce. Diví se, proč se tak naštvál na Hardinga, nechápou, proč ten časopis tak vztekle popadnul a zavrtává do něj hlavu - jestli aby na něj nikdo neviděl, nebo aby se na nikoho nemusel dívat sám.

Ještě ten večer se Hardingovi u večeře omluví a povídá, že neví, co mu v tý knihovně nasadilo brouka do hlavy. Harding povídá, že možná jeho manželka, ta prý často lidem nasazuje brouka do hlavy.

McMurphy sedí, kouká do svého hrnku s kafem a povídá: "Já nevím, člověče. Vždyť jsem ji viděl teprve dneska odpoledne. Takže to sotva bude vona, kdo má na svědomí ty mé špatný sny, co mám už celej tenhle svinskej tejděn."

"Ale pane McMurphy," vykřikne Harding a napodobuje toho mrňavýho stážistu, co k nám chodí na sezení, "o těch snech nám musíte povědět. Počkejte moment, jen co si vezmu tužku a blok." Harding se snaží šaškovat, aby tu omluvu McMurphymu ulehčil. Sebere ubrousek a lžičku a dělá, že si bude psát poznámky. "Tak tedy. Co přesně jste v těch snech - ehm - viděl?"

McMurphy se ani kapku neusměje. Já nevím, člověče. Nic než vobličej, počítám - samý vobličej."

Na druhý den dopoledne stojí Martini u rozvodného bloku v koupelně a hraje si na pilota tryskové stíhačky. Chlapi přestanou hrát poker a baví se tou komedií.

"Hvíííuuúúúú. Země - vzduch, země - vzduch: zpozorován neznámý objekt - čtyři - nula - šestnáct - sto - nejspíš nepřátelská raketa. Okamžitě zaútočte! Hvíííuummm."

Roztočí kolečko, páku strhne dopředu a napodobuje výkyvy svého letadla. Nastaví ručičku po straně bloku do polohy "NAPLNO", ale z trysek rozmístěných na stěnách kachlíkové kabiny nevytryskne ani kapka vody. Hydroterapii už nepoužívají a přívod vody je uzavřený. Zbrusu nové chromované vybavení a ocelový blok nebyly nikdy použity. Nebýt toho chromu, vypadá blok a sprcha stejně jako to hydroterapeutické zařízení, co používali ve staré nemocnici před patnácti lety: trysky, které zasahují tělo ze všech úhlů, a za blokem stojí technik v gumové zástěře a manipuluje páčkama a kolečkama, rozhoduje, které trysky mají stříkat kam, jak silně a jak horkou vodu - hned jsou mírné a konejšivé, hned zas ostře bodají jak jehly - visíte mezi těma tryskama v plátěných popruhách, promáčený, zemdlený a zkrabatělý, a technik se té svojí hračky ne a ne nabažít.

"Hvííuuúúúú.. Vzduch - země - vzduch - země; raketa v dohledu; zaměřuju..."

Martini se nahrbí a míří skrz prstenec trysek nahoře na bloku. Jedno oko má zavřené a druhé mhouří do prstence.

"Na cíl! Připravit... k palbě... Pa - !"

Ruce mu ucuknou od bloku a on stojí jako svíčka, vlasy rozčepejřené a v očích vyvalených do sprchy tak divoký a zděšený pohled, že se všichni karbaníci otočí v křeslech, jestli to taky neuvidí - ale vidí tam mezi tryskama viset akorát přezky na zvadlých, úplně nových plátěných řemenech.

Martini se obrátí a upře oči na McMurphyho. Na nikoho jiného. "Copaks je neviděl? Neviděls je?"

"Kohopak, Marty? Nic nevidím."

"Přece v těch řemenech. Neviděls?"

McMurphy se otočí do sprchy. "Kdepak. Nic tam není!"

"Podívej se pořádně. Potřebujou, abys je viděl," povídá Martini.

"Krucí, Martini, řek sem ti už jednou, že je nevidím! Jasný? Nic tam krucí nevidím!"

"Aha," povídá Martini. Zakývá hlavou a obrátí se od sprchy. "Já je přece taky neviděl. Dělal jsem si z tebe psinu."

McMurphy prořízne paklík a šustivě ho zamíchá. "No - takováhle psina mě nerozhází, Marty." Znova paklík prořízne, aby ho ještě jednou promíchal, ale najednou se karty rozletí do všech stran, jako kdyby mu ten paklík v roztřesených rukou vybuchnul.

Pamatuju se, že byl zase pátek, tři neděle po tom hlasování o televizi, a všechny, co mohli chodit, nahnali do budovy číslo jedna, prý zrentgenovat plíce kvůli TBC, jak by nám chtěli namluvit, ale já vím, že kontrolujou, jestli ty naše strojky jaksepatří fungují.

Sedíme jeden vedle druhého na dlouhé lavici v chodbě, která vede ke dveřím s nápisem RENTGEN.

Hned vedle rentgenu jsou dveře s nápisem NUK, kde nám v zimě prohlížejí krky. Na protější straně chodby je druhá lavice, která vede k těm kovovým dveřím. K těm s řadou nýtů. A co na nich není napsáno nic. Na lavici klímají dva chlápci mezi dvěma černýma frajerama, a třetí oběť zrovna kurýrují uvnitř. Slyším, jak ječí. Dveře pšouknou, otevrou se a zvnitřku na mě zablíkají trubice na stropě. Vyvázejí ven svou oběť, ještě se z ní kouří, a já se musím pevně chytit lavice, aby mě ty dveře nevcucly dovnitř.

Černý frajer spolu s jedním bílým zdvihnou jednoho z těch dvou chlápků na nohy. Kymácí se a vrávorá

po všech těch drogách, kterýma ho nakrmili. Většinou dávají před šokem ty červené kapsle. Strčí ho do dveří, kde ho popadnou v podpaždí dva technici. Na vteřinku vidím, že mu došlo, kam ho to vlečou, a zapře se patama do betonové podlahy, nechce k tomu stolu - a pak se dveře přibouchnou, pšouch, dosedne polstrování na kovové futro, a dál už nic nevidím.

"Co se to tam vlastně děje, člověče?" ptá se McMurphy Hardinga.

"Tamhle? Aha, to ještě neznáte, co? Neměl jste dosud to potěšení. Škoda. Téhle zkušenosti by neměl být ušetřen žádný smrtelník." Harding si proplete prsty za krkem, zakloní se a pohlédne k těm dveřím.

"To je šokárna, o které jsem vám před časem vyprávěl, příteli, EST, elektrošoková terapie. Ty šťastné duše odtud putují gratis na měsíc. Ne, musím se opravit, tak zcela gratis to není. Místo penězi platíte cestovné svými mozkovými buňkami, ale mozkových buněk má každý nazbyt celé miliardy. Ta troška nikomu neschází."

Zamračí se na toho osamělého chláпка, co zůstal na lavici. "Zdá se, že dneska moc zákazníků nemají, v porovnání s těmi davy, které se tu tísnily před lety. Ale na druhou stranu, c'est la vie, módy se střídají jako počasí. Obávám se, že jsme svědky soumraku EŠT. Naše milovaná vrchní sestra patří k posledním mohykánům, kteří se ještě zastávají téhle slavné faulknerovské tradice léčení duševní vyšinutosti: Vypálení mozku."

Dveře se otevřou. Vyfrčí z nich vozík, nikdo ho netlačí, na dvou kolech zatočí do chodby a s čoudem zmizí v dále. McMurphy pozoruje, jak táhnou dovnitř toho posledního a zavírají dveře.

"Takže -" McMurphy chvíli poslouchá - "to vás tam prostě zatáhnou a proženou vám lebkou elektřinu?"

"Velmi stručně řečeno."

"Ale proč, ksakru?"

"Přece pro pacientovo dobro. Tady se všechno dělá jen a jen pro dobro pacientů. Znáte jen naše oddělení, a proto snad, máte někdy dojem, že nemocnice je obrovský spolehlivý mechanismus, který by fungoval naprosto bezvadně, kdyby mu to pacienti neztěžovali, ale to není pravda. EŠT se nepoužívá pouze jako trestného opatření, jak tuto kúru chápe naše sestra, ani tu nejde o pouhopouhý sadismus personálu. Šoková léčba už navrátila přičetnost mnoha zdánlivě nevléčitelným případům, podobné jako mnohým pomohla lobotomie a leukotomie. Šoková léčba má své přednosti; je laciná, rychlá, zcela bezbolestná. Vyvolá jen křečový záchvat."

"Tohle je mi život," zakvílí Sefelt. "Do jedné epou pilulky, aby záchvatům zabránili, a druhým zas dávají šoky, aby je vyprovokovali."

Harding se nakloní k McMurphymu a vysvětluje mu to. "Přišli na to takhle: dva psychiatři navštívili z bůhvíjakého perverzního důvodu jatka a přihlíželi, jak tam zabíjejí dobytčata ranou palicí mezi oči. Povšimli si, že všechna hovada to nezabilo, některá se jen svalila na zem a jejich stav silně připomínal epileptické křeče. ‚Ach, zo,‘ povídá první doktor. ‚To je srofna to, co my pro naše pacienty potřebovat - takovýhle uměle vyfolaný sáchnat!‘ Kolega mu dal samosebou za pravdu. Tehdy se již vědělo, že se lidé po epileptické křeči na nějaký čas uklidní a zkrotnou a že i zcela nepřičetní a nebezpeční násilníci dokázali po konvulzivních křečích rozumně konverzovat. Proč, to nikdo nevěděl; neví se to ostatně dodneška. Bylo však nabíledni, že kdyby se dal takový záchvat vyvolat u neepileptiků, mohlo by to přinést ohromně blahodárné výsledky. A najednou před sebou viděli muže, který záchvaty vyvolával chvíli co chvíli s pozoruhodnou samozřejmostí. Bylo to jak bomba."

Scanlon povídá, že měl dojem, že ten řezník používal palice a ne bomby, ale Harding povídá, že k tomuhle nemá co dodat, a vysvětluje dál.

"Bourač na jatkách používal palice. A k tomu měl ten druhý doktor jisté výhrady. Člověk koneckonců není kráva. Co když se kladivo smekne a přerazí mu nos? Nebo mu vytluče všechny zuby? Kam by asi přišli při těch horentních cenách zubních doktorů. Když chtěli člověka klepnout přes hlavu, potřebovali k tomu něco spolehlivějšího a přesnějšího, než je palice, a posléze se shodli na elektrině."

"Ježíši, a to je nenapadlo, že by tím našinci mohli pěkně ublížit? Copak lidi nezačali zdvihat Kaina?"

"Tak se mi zdá, že reakcím veřejnosti příliš nerozumíte, milý příteli. Když je v téhle zemi něco v nepořádku, pak ten nejrychlejší způsob, který to zas napraví, je také nejlepší."

McMurphy nad tím kroutí hlavou. "Páni! Elektrikou do kebuly. Člověče, to je přece to samý, jako když posaděj chlapa za vraždu na elektrickou sesli."

"Důvody obou těchto zákroků jsou si mnohem bližší, než tušíte; jedno i druhé je léčebnou kúrou."

"A to že nebolí?"

"Osobně vám za to ručím. Naprosto bezbolestná operace. Jen jediný záblesk a v mžiku jste v bezvědomí. Žádný plyn, žádná jehla, žádná palice. Absolutně bezbolestné. Ale jednou toho máte dost. Navzdýcky. Prostě... se změníte. Spoustu věcí zapomenete. Je to jako -" přitiskne si ruce na spánky a zavře oči - "jako když vám ta petarda roztočí v hlavě pouťové osudí představ, emocí, vzpomínek. Znáte přece ta pouťová kola štěstěny; vyvolávač od vás vybere peníze a stiskne knoflík. Džong! Rozsvěcují se a zhasínají světla, řinčí muzika, a čísla víří v divokém reji. Možná vyhraje, možná prohrajete, možná to zkusíte ještě jednou. Jen si zaplat' další rundu, synku, kdo nehraje, nevyhraje."

"Jen klid, Hardingu."

Dveře šokárny se otevřou, vyjede z nich vozík s chlápkem pod prostěradlem a technici jdou na kafe.

McMurphy si prohrábne vlasy. "Nějak si to pořád nemůžu srovnat v hlavě."

"Co máte na mysli? Tuhle šokovou léčbu?"

Jo. Ne, nejen tohle. To všechno tady..." Opíše rukou kruh. "Všecko, co se tady děje."

Harding se dotkne McMurphyho kolena. "Dejte své ustarané hlavince pohov, příteli. Vás nemusí EŠT nijak znepokojoovat. Vyšla už takřka z módy a používá se jen v krajních případech, kdy nic jiného nepomáhá, podobně jako lobotomie."

"Ta lobotomie, to je, když vám vykuchají kus mozku?"

"Opět jste se strefil do černého. Začínáte být ve zdejší hantýrce rychle kovaný. Ano, vykuchají vám kus mozku. Kastrace čelního laloku. Myslím, že když nemůže řezat pod pasem, dělá to nad očima."

"Myslíš Ratchedku?"

"Koho jiného."

"Nevěděl jsem, že sestra může rozhodovat vo takovejch věcech."

"To byste koukal."

McMurphy je zřejmé rád, že se už nemluví o šokách a lobotomii a že se řeč vrátila zas k Velké sestře. Ptá se Hardinga, proč je sestra podle něj taková, jaká je. Harding, Scanlon a několik dalších na to mají nejrůznější názory. Chvilí se dohadují, jestli je nebo není kořenem všech nepříjemností, a Harding povídá, že je rozhodně kořenem jejich většiny. Ostatní si to myslí taky, ale McMurphy si tím moc jistý není. Povídá, že si to svého času taky myslel, ale teď že neví. Povídá, že pochybuje, že by to tady bez ní vypadalo nějak moc jinak. Povídá, že za vším tímhle marastem bude něco většího, a pokouší se vysvětlit, jak to myslí, ale pak se na to vykašle, když nenachází slova.

McMurphy o tom neví, ale konečně mu došlo, co já pochopil už dávno, že totiž tou hlavní mocí není jenom samotná Velká sestra, ale celý Kombajn, celonárodní Kombajn, a Velká sestra je jen vysokým důstojníkem v jeho službách.

Chlapi s McMurphyem nesouhlasí. Povídají, že vědí, v čem je ten zakopanej pes, a pak se o tom začnou hádat. Handrkují se, dokud jim McMurphy neskočí do řeči.

"Plácáte voloviny," povídá McMurphy. "Našinec vod vás neslyší než stížnosti, stížnosti, stížnosti. Na sestru, na personál, na celej špitál. Scanlon chce na všechno hodit bombu. Sefelt to svádí na drogy. Fredrickson na rodinný trable. Ale pořád jste vedle jak ta jedle."

Povídá, že Velká sestra je akorát stará zatrpklá bába s kusem ledu místo srdce a že všechny ty jejich hecy, aby si to s ní rozdal, nejsou nic než pěkná blbost - stejně by to nikomu neprospělo, a jemu tuplem ne. I kdyby se jí nakrásně zbavili, tak to pořád ještě neznamená, že by se taky zbavili tý pravý, skrytý příčiny, co má všechny tyhle sviňárny na svědomí.

"Myslíte, že ne?" povídá Harding. "Když jsou vám tedy veškeré problémy duševního zdraví náhle tak jasné, pak nám prosím řekněte, v čem je ten problém? Co je tou skrytou příčinou, jak jste se učeně vyjádřil?"

"Povídám ti, člověče, že nevím. Tomuhle jsem jakživ na kloub nepřišel." Chvilí tiše sedí a poslouchá bzučení rentgenu; pak zase povídá: "Ale i kdyby v tom nebylo nic víc, než co říkáš ty, kdyby za to fakticky mohla akorát tahleta stará sestra a její postelový mindráky, myslíš, že by snad všechny tvoje problémy vyřešilo, kdyby ji někdo oskákál a ty mindráky jí vyhnal z hlavy? Tohle si myslíš?"

Scanlon spráskne ruce. "Krucinoha! To je vono. Jasně, máš naše požehnání, Macku. Na tohle seš ten

pravej kanón."

"Já ne. Kdepak, hochu. To seš na špatný adrese."

"Já myslel, kdovíjakej nejseš jebák s tím svým pinglem."

"Scanlone, já mám v plánu vyhejbat se tý starý megeře jako čert kříží."

"Toho jsem si všiml," povídá Harding a usmívá se. "Co se vlastně mezi váma dvěma stalo? V jednu chvíli jste ji měl už na kolenou, ale pak jste opět povolil. Přemohl vás nenadálý soucit s naším andělem milosrdenství?"

"Ne, akorát jsem přišel na pár věcí, to je celý. Poptával jsem se taky jinde. Přišel jsem na to, proč jí všichni lezete do zadku, proč ohejbáte hřbety, pucujete kliky a necháte sebou vorat. Pochopil jsem, k čemu mě zneužíváte."

"Ale? To je zajímavé."

"To bych řek, že je to zajímavý. Už proto, že jste mi, vy gauneři, zatloukli, co vlastně riskuju, když jí takhle šlapu na kuří voka. Že ji mám rád jak pazdero v prdeli, neznamená, že si budu koledovat, aby mě tady nechala tvrdnout ještě třeba rok navrch. Někdy musí našinec všecku pejchu spolknout a starat se jen vo to, co je momentálně hlavní."

"Co říkáte, přátelé? Myslíte, že je něco pravdy na pověstech, že se náš pan McMurphy podřídil ústavnímu řádu jen proto, aby zvýšil svoje šance na brzké propuštění?"

"Víš dobře, vo čem mluvím, Hardingu. Proč jsi mi neřek, že mě tady může držet tak dlouho, jak se jí zlíbí?"

"Prostě jsem zapomněl, že jste tady ze soudního rozhodnutí." Hardingův obličej se v půli přeloží a jeho úsměv zmizí. "Ano. Začínáte být fikany. Právě tak jako my."

"To si teda piš, že budu fikanej. Proč zrovna já mám na těch vašich sezeních meldovat všecky ty prkotiny, že aby se nezamykaly ložnice, nebo že nechcete mít cigarety na sesterně? Zkraje mi nedošlo, proč za mnou lezete, jako bych byl nákej spasitel. Ale pak jsem se čirou náhodou domáknul, jak tady sestry rozhodnou, koho propustěj a koho ne. A zatraceně rychle jsem vystřízlivěl. 'Heleme,' povídám si, 'tak ty hajzlové na tebe postavili tunel, zblbli tě tak, že jim taháš kufry. Teda postavit tunel na R.P.McMurphyho, to je teda vrchol!' Vykloní hlavu a zazubí se po naší řadě na lavici. "Nic proti vám, jasný, kámoši, ale dejte si pohov. Já chci vodsad' pryč jako každej jinej. Já v tomhle handrkování s tou starou megerou můžu ztratit zrovna tolik co vy."

Zazubí se, zamžourá si po nose dolů a šťouchne Hardinga palcem do žeber, jako že tím je to jednou provždy vyřízený, ale nic ve zlým, když vtom ho Harding zaskočí.

"Kdepak. Vy můžete ztratit mnohem víc než já, milý příteli."

Harding se už zase šklebí a kouká se tím svým těkavým, postranním pohledem jankovité kobyly; sklání hlavu a vzpurně ji vzpíná vzhůru. Všichni si o jedno místo poposednou. Z rentgenu vyjde Martini, zapíná si košili a povídá: "Kdybych to neviděl na vlastní oči, tak tomu nevěřím," a Billy Bibbit se jde postavit na Martiniho místo k černému sklu.

"Vy můžete ztratit víc než já," opakuje Harding. "Já jsem tady dobrovolně. Já zde nejsem ze soudního rozhodnutí."

McMurphy neřekne ani slovo. Má už zase ve tváři ten zmatený pohled, jako když je tady něco v nepořádku, ale nemůže se rozhodnout co. Sedí a kouká na Hardinga a ten se pod tím McMurphyho divným kukučem neklidně vrtí, odtahuje se a úsměv mu hasne na rtech. Polkne slinu a povídá: "Po pravdě řečeno, na celém oddělení je jen pár pacientů, kteří jsou zde ze soudního rozhodnutí. Jenom Scanlon a - hm, počítám, že někteří chronici. A vy. V celé nemocnici je jich jen hrstka. Ne, nijak moc jich není."

Pak zmlkne, hlas se mu pod McMurphyho očima utopí v slinách. McMurphy ještě chvíli mlčí a pak tiše povídá: "Neutahuješ si ze mě?" Harding zavrtí hlavou. Ve tváři mu sedí strach. McMurphy se postaví a povídá: "Vy si ze mě utahujete, chlapi!"

Nikdo nic neříká. McMurphy chodí sem a tam před lavicí a drbe se v těch hustých vlasech. Dojde na konec lavice a vrací se dopředu k rentgenu. Rentgen po něm syčí a plive.

"Ty, Billy - ty tady přece musíš bejt ze soudního příkazu, krucinál!"

Billy je k nám zády, bradu na černé tabuli, stojí na špičkách. "Ne," povídá do stroje.

"Tak co tady děláš? Co? Seš přece mladej kluk! Měl by ses prohánět venku v bouráku a balit holky. Proč tohle všecho -" zas kolem sebe mávne rukou - "vůbec snášíš?"

Billy mu neodpoví a McMurphy se obrátí k dvěma dalším chlapům.

"No řekněte, proč. V jednom kuse si stěžujete, fňukáte celý tejdny, jak to tady nemůžete vydržet, jak máte sestry a těch jejích frků plný zuby - a přitom tady vůbec nemusíte bejt. U některejch těch dědků bych to chápal. To sou cvoci. Ale vy, no, zrovna normální týpky z ulice nejste, ale cvoci taky ne."

Nehádají se s ním. Přejde k Sefeltovi.

"Co ty, Sefelte? Až na ty záchvaty seš přece úplně v pořádku. Kruci, já měl strejce, kterýho braly záchvaty dvakrát horší než tebe a fantazíroval vo všech rohatejch i s kopytama, ale do cvokárny se zavřít nenechal. Klidně bys to venku zvládnul, jen mít kapku vodvahy -"

"Jistě!" To se Billy obrátil od rentgenového štítu, po tváři se mu koulely slzy. "Jistě!" zaječí ještě jednou.

"Kdybysme měli kapku v-v-vodvahy! Kdybych měl odvahu, moh bych domů třeba d-d-dneska. Moje ma-ma-maminka je dobrá přítelkyně s-s-slečny Ratchedovy a mít kapku odvahy, podepíšou mi propušťák ještě dneska odpoledne."

Shrábne z lavice košili a chce si ji navlíknout, ale celý se třese. Nakonec ji odhodí a obrátí se zpátky k McMurphymu.

"Ty si myslíš, že já bych ne-ne-nechtěl pryč? Myslíš, že bych nechtěl bo-bo-bourák a pěknou ho-ho-holku? Ale smál se ti někdy ň-ň-někdo? Tobě ne, ty seš velkej, silnej chlap! Ale já nejsem velkej a silnej. Ani Harding Ani F-Fredrickson. Ani Sefelt. M-m-mluvíš, jako kdybysme tu byli proto, že se n-n-nám tady líbí! Ech - n-nemá to cveka..."

Brečí a koktá, až konečně nemůže dál a utírá si svrškem rukou oči zalité slzama. Z hřbetu jedné ruky se mu odloupne strup, a čím důkladněji si slzy utírá, tím víc si po očích a po tváři rozmazává krev. Potom začne poslepu lítat chodbou, odráží se od zdi, obličej samou krví, černého frajera v patách.

McMurphy se otočí k ostatním chlapům a otevírá pusou, aby se ještě na něco zeptal, ale když vidí, jak po něm koukají, zase ji sklapne. Stojí tam pěknou chvíli a ty jejich oči se na něj upírají jako řada nýtů, a pak povídá: "Kurvafix," ale tak nějak nanicovatě, narazí si čapku zpátky na hlavu, stáhne kšilt do čela a posadí se na své místo na lavici. Ty dva technici se vracejí z kafe a jdou zas do té místnosti na protější straně chodby; když se dveře pšoukavě otevrou, zavane vzduchem kyselina, jako když se dobíjejí baterie. McMurphy sedí a zírá na ty dveře.

"Já si to pořád nemůžu srovnat v hlavě..."

Cestou zpátky přes zahradu na oddělení se McMurphy loudal na samém konci naší party, ruce v kapsách zeleňáků, čepici naraženou hluboko do čela, a s vyhaslou cigaretou v puse nad něčím dumal. Všichni mlčeli jako zařezaný. Billyho zas uklidnili a šel teď mezi černým frajerem na jedné a tím bílým klukem ze šokárny na druhé straně docela vpředu.

Zpomaloval jsem, až jsem se dostal vedle McMurphyho. Chtěl jsem mu říct, aby se tím nežral, že s tím se nedá nic dělat, poněvadž jsem viděl, že si láme hlavu nějakou myšlenkou, zrovna jako když si pes láme hlavu nad dírou, o který neví, co v ní je, a jeden hlas mu říká, čokle, na tuhle díru se vykašli - je nějak moc velká a moc černá a ty stopy kolem určitě patří medvědům nebo podobným potvorám. A druhý hlas, který k němu zaznívá jako ostrý šepot krve jeho předků, vůbec ne chytrý hlas, ani trochu opatrný, mu říká, vem si ho, čokle, vem si ho!

Chtěl jsem mu říct, aby se tím nežral, a už jsem otevíral pusou, abych mu to řek, když zdvihnul hlavu, pošoupl si čapku dozadu, dohonil toho nejmenšího černého frajera, plácnul ho přes rameno a zeptal se: "Same, co kdybysme na moment zastavili u kantýny, chtěl bych si koupit pár kartónů cigaret."

Jak jsem za nima pospíchal, rozbušilo se mi z toho fofru srdce a rozezvonilo hlavu vysokým pobouřeným zvoněním. Slyšel jsem to zvonění ještě v kantýně, i když mi srdce už bilo zase normálně. Měl jsem najednou ten samý pocit, jako když jsem v chladném podzimním vzduchu vždycky v pátek večer stál na fotbalovém hřišti a čekal na výkop, který zahájí hru. Zvonění bylo pořád hlasitější, až jsem se začínal bát, že to dál už nevydržím, a pak přišel výkop, zvonění v tu ránu ztichlo a hrálo se. Zvonilo mi teď v hlavě stejně jako za těch pátečních večerů a cítil jsem i stejnou divokou, pulsující netrpělivost. A všecho jsem vnímal ostře a jasně, stejně jako vždycky před zápasem, stejně jako když jsem se před několika dny

díval z okna naší ložnice: všechno bylo tak ostré, zřetelné a pevné, jak jsem už dávno zapomněl, že taky může být. Řady zubních past a tkaniček do bot, řady brejlí proti slunci a kuličkových tužek se zárukou, že vám vydrží do konce života a že s nima můžete psát i na másle pod vodou, a to všechno chráněno proti zlodějům armádou medvídků s obrovským kukadlami, usazenou nahoře na polici nad pultem.

McMurphy přidusal k pultu se mnou ve vleku, zaháknul si palce za kapsy a povídal prodavačce, aby mu dala dva kartóny marlborek. "A dejte mi rovnou tři," povídal a chechtal se na ni. "Budu hulit jako cikán." Zvonění v hlavě neustávalo, zvonilo mi v ní ještě po celé odpolední sezení. Jenom napůl jsem poslouchal, jak se pustili do Sefelta a domlouvají mu, aby otevřeně čelil realitě svých problémů a konečně se přizpůsobil ("To dělá ten dilantin!" ječí nakonec. "Když vám máme pomoci, pane Sefelte, musíte být upřímný," povídá sestra. "Ale určitě za to může dilantin; copak mi po něm neměknou dásně?") Sestra se usmívá. "Jíme, je vám pětáctýřet let..."), když jsem náhodou zabrousil pohledem k McMurphymu v jeho rohu. Nehrál si s paklíkem karet, ani neklímbal nad nějakým časopisem jako během všech těchhle sezení v posledních čtrnácti dnech. Ani se líně nerozvaloval v křesle. Seděl zpříma, a jak se díval střídavě na Sefelta a na Velkou sestru, ve tváři měl horečnatý, neklidný výraz. Když jsem ho tak pozoroval, rozezněl se mi ten zvonek v hlavě vyšším tónem. Oči měl pod vyběleným obočím jako modré proužky a střílel jima sem a tam, přesně tak, jako když při partičce pokeru sleduje, jak se točí karty. Byl jsem si jistý, že každou chvíli provede nějakou blbost, za kterou ho na beton šoupnou k narušenejm. Viděl jsem už takovýhle pohled u několika chlapů, než skočili na nějakýho černýho frajera. Chytil jsem se opěradla svého křesla, zděšený, že fakt něco podobného udělá, ale taky, to jsem si najednou uvědomil, tak trochu vyděšený, že to neudělá.

Zůstal ale zticha a jen se díval, dokud Sefelta nenechali na pokoji; potom se v křesle napůl otočil a díval se na Fredricksona, který se chtěl nějak pomstít za to, jak mu tady jeho kamaráda smažili ve vlastní šťávě, a několik minut hlučně hudroval na ukládání cigaret v sesterně. Když se Fredrickson vypovídal, zčervenel, omluvil se jako obyčejné a posadil se. McMurphy se pořád ještě k ničemu nerozhoupal. Přestal jsem svírat opěradlo a říkal jsem si, že jsem se nejspíš splet.

Do konce sezení zbývalo pár minut. Velká sestra složila papíry, strčila je do košíku, košík sundala z klína, postavila ho na podlahu a pak zaletěla očima k McMurphymu, jako by se chtěla ujistit, že je vzhůru a poslouchá. Složila ruce do klína, zahleděla se na svoje prsty, zhluboka se nadechla a začala vrtět hlavou.

"Mládenci, hodně jsem přemýšlela o tom, co vám teď povím. Hovořila jsem o tom také s panem doktorem a ostatními členy našeho týmu, a přestože nás to velice rmoutí, dospěli jsme k jednomu a témuž závěru - že vaše neslýchané chování, jehož jste se dopustili před třemi týdny sabotáží svých úklidových povinností, nemůže zůstat bez potrestání." Zdvihla ruku a rozhlídla se. "Dlouho jsme to odkládali, protože jsme doufali, že se nám za svou vzpurnost omluvíte sami. Bohužel se mezi vámi nenašel ani jeden, kdo by projevil sebemenší lítost."

Znova zdvihla ruku, aby předešla případnému přerušení - přesně jako mechanická loutka vykladačky karet pod skleněným deklm.

"Pochopte prosím: neukládáme vám jistá nařízení a omezení, aniž bychom předem důkladně nezávázili jejich terapeutickou hodnotu. Mnoho z vás je zde proto, že jste se nedokázali přizpůsobit společenským pravidlům Venkovního světa, protože jste se s nimi odmítali smířit, protože jste se je snažili obcházet a vyhýbat se jim. Svého času - snad v průběhu vašeho dětství - vám vaše opovrhování společenskými pravidly mohlo klidně projít. Když jste nějaké pravidlo přestoupili, dobře jste o tom věděli. Přáli jste si, aby se tím někdo zabýval, potřebovali jste to, ale trest nenásledoval. Tato pošetilá shovívavost ze strany vašich rodičů byla možná právě oním červem, který ve vás zkypřil půdu pro vaši dnešní chorobu. Říkám vám tato slova v naději, že pochopíte, že jenom pro vaše vlastní dobro vyžadujeme bezpodmínečnou disciplínu a pořádek."

Zvolna klouzala pohledem po pokoji. Tvář měla zbrzděnou lítostí nad tím, co musí udělat. Až na to horečnaté, ztřeštěné zvonění v mojí hlavě vládlo naprosté ticho.

"Prosadit v tomto prostředí disciplínu není nikterak snadné. To si jistě uvědomujete. Co vám můžeme udělat? Nemůžeme vás vsadit do vězení. Nemůžeme vás nechat o chlebu a vodě. Pochopte, že v tomto ohledu stojí zdravotní tým před problémem: co vlastně můžeme?"

Rucklyho napadlo, co udělat můžou, ale nevěnovala mu pozornost. Obličej se jí pohyboval, bylo slyšet, jak to v něm cvaká, dokud se všechny rysy nesložily do nového výrazu. Konečně si na svou otázku odpověděla.

"Musíme vám odejmout nějakou výsadu. A po bedlivém rozvážení okolností této vzpoury jsme se rozhodli, že bude víceméně spravedlivé, když vám odejmeme výsadu koupelny, které jste během dne používali jako pokoje pro karetní hry. Připadá vám to snad nefér?"

Hlava se jí už nepohnula. Nepodívala se na něj. Ale všichni ostatní se jeden po druhém otočili a zadívali se do kouta, kde seděl. Dokonce i starý chronici se podívali, proč všichni koukají jedním směrem, a natáhli svoje šlachovité krky jako ptáci a pozorovali McMurphyho. Nastavovali proti němu obličej plně nahé, bázlivé naděje.

Ten jediný vysoký tón v mojí hlavě teď připomínal svištění pneumatik po asfaltu.

Seděl v křesle jako vyřezaný a silným červeným prstem si líně škrábal štychy na nose. Zazubil se kolem dokola, vzal čapku za kšilt a zdvořile ji smeknul, pak zase upřel pohled na Velkou sestru.

"Pokud tedy k tomuto rozhodnutí nemáte žádné připomínky, myslím, že naše hodinka téměř vypršela..."

Opět se odmlčela a konečně se na něj podívala. Pokrčil ramenama, s hlasitým povzdechem se praštil oběma rukama přes kolena, opřel se o ně a zdvihl se z křesla. Protáhnul se, zívnu, poškrábal se ještě jednou na nose a pak loudavě vykročil přes denní pokoj k sesterně a k místu, kde seděla, a palcema si přitom vytahoval kalhoty. Bylo mi jasný, že teď je už pozdě chtít mu zabránit v té pitomosti, co chystá provést, ať to bude co bude, a tak jsem se jen díval jako všichni ostatní. Kráčel dlouhýma krokama, snad až moc dlouhýma, a palce měl zase zaháknuté v kapsách. Podkúvky na podpatcích vykřesávaly z dlaždiček blesky. Byl to už zase drvoštěp, namyšlený karbaník, zrzavý irský rváč, kovboj z televizní obrazovky, který jde prostředkem ulice vstříc svému sokovi.

Jak se tak blížil k Velké sestře, začaly jí vystupovat oči z důlků. Nenapadlo ji, že by moh něco udělat.

Mělo to být její konečné vítězství, vítězství, které mělo jednou provždy stvrdit její vládu. Ale teď jde k ní, obrovský jak stodola!

Už začala otevírat pusku a shledávat své černé frajery, krve by se v ní nedořezal, ale on se zastavil dřív, než k ní došel. Zůstal stát před jejím oknem a řekl svým nejospalejším, nejhlubším hlasem, že ho napadlo, že by si moh vzít škatulku retek, co si ráno koupil, a pak prohnal ruku sklem.

Sklo se rozlítlo, jako když vycákne voda, a sestře vyletěly ruce k uším. Vzal jeden z kartónů se svým jménem, vyndal z něj škatulku, vrátil kartón zpátky, přistoupil k Velké sestře, která seděla jak socha z křídý, a převelice jemně jí začal smetat střepiny skla z čepce a ramen.

"Je mi strašně líto, madam," povídal. "Bůh je mi svědkem. Ale to vokno bylo tak vypulírovaný, že jsem na něj dočista zapomněl."

Trvalo to všechno jen pár vteřin. Otočil se, nechal ji tam sedět a cukat a kroutit obličejem, a vrátil se přes denní pokoj ke svému křeslu. Cestou si zapaloval cigaretu.

Zvonění v mojí hlavě naráz utichlo.

3

Od té doby si McMurphy dost dlouho dělal co chtěl. Sestra si dávala načas, než ji něco napadne, co by zas vrátilo veslo do jejích rukou. Věděla, že prohrála jedno důležité kolo a že prohrává další, ale nikam nespěchala. V první řadě nemínila schválit jeho propuštění; souboj mohl pokračovat, jak dlouho si přála, dokud McMurphy neudělá nějaký kopanec nebo dokud se nevzdá, anebo dokud sestra nevyrukuje s nějakou zbrusu novou taktikou, která by ji zase ve všech očích vynesla nahoru.

Než s takovou novou taktikou přišla, udala se spousta věcí. Když McMurphymu skončil odpočinkový čas, jak by se tomu dalo říct, a rozbitím jejího soukromého okna jí dal na vědomí, že se s ní zas pustil do křížku, stal se život na oddělení ve všem všudy zajímavější. McMurphy se účastnil každého sezení, každé diskuse - otevíral si hubu, pomrkával, sršel vtípem, jen aby z nějakého akut'áka, co se neodvážil usmát už od svých dvanácti let, vyloudil špetku nanicovatého smíchu. Povedlo se mu dát dohromady basketbalové družstvo a umluvil doktora, aby si moh z tělocvičny přinést míč a svůj mančaft na něj navykat. Sestra protestovala, že za chvíli budou chtít hrát v denním pokoji fotbal a na chodbě pozemní hokej, ale doktor tentokrát neustoupil a dal jim k tomu svolení. "Zdravotní stav řady hráčů, slečno

Ratchedová, se od založení mužstva očividně zlepšil. Myslím, že tím byla terapeutická hodnota prokázána."

Chvíli na něj užasle poulila oči. Tak on už si taky začíná masírovat svaly. Zapamatovala si jeho tón propříště, až zase nadejde její chvíle, a jenom přikývla, vrátila se do sesterny a hrála si tam s knoflíky na svém řídicím panelu. Údržbáři do rámu nad jejím stolem zasadili lepenku, než se jim povede sehnat stejně velkou skleněnou tabuli, a ona seděla za tím papundeklem každý den, jako by tam ani nebyl, jako by do denního pokoje viděla i přes něj. Byla za tím lepenkovým obdélníkem jako obraz otočený ke zdi.

Čekala a neříkala nic, zatímco McMurphy dál poletoval po ránu po oddělení ve svých trenkách s bílejšíma verlybama, hrál na ložnicích čáru, nebo lital po chodbě, pískal na poniklovanou soudcovskou píšťalku a učil akuťáky rychlým brejkům od hlavních dveří k samotce na druhém konci chodby, úderu míče se rozléhaly jako rány z děla a McMurphy řval jako seržant: "Šlapejte, vy nemehla, šlapejte!"

Když spolu ty dva mluvili, tak vždycky jen strašně zdvořile. Roztomile se jí zeptal, jestli by si nemohl půjčit její plnicí pero, aby si napsal žádost o vycházku bez doprovodu, sepsal ji před jejím stolem, a pak jí žádost podal spolu s perem a s líbezným "Děkuju vám", sestra od něj žádost vzala a stejně zdvořile řekla, že jí "předloží zdravotnímu personálu" - což trvalo jen asi tři minuty - a když se vrátila, řekla, že upřímně lituje, ale vycházku prý nelze považovat za terapeuticky vhodnou. Ještě jednou jí poděkoval, vyšel ze sesterny, zahvízdal na píšťalku, divže na několik kilometrů daleko nepopraskala okna, a zařval: "Cvičíme, nedochůdčata; čapněte mičudu a hejbejte kostrou."

Byl na oddělení už přes měsíc, dost dlouho, aby se moh na nástěnce na chodbě přihlásit ke skupinovému projednání žádosti o vycházku s doprovodem. Přišel s jejím perem k nástěnce a do kolonky V DOPROVODU KOHO napsal: "Jedné mojí staré známé, portlandské štětky Candy Starrové." - a když dělal tečku, zmýcil na ní pero. Několik dní nato se jeho žádost projednávala na sezení, bylo to zrovna v ten den, kdy údržbáři zasadili před stůl Velké sestry znovu skleněnou tabuli, a když jeho žádost zamítnuli, poněvadž prý jim tahle slečna Starrová nepřipadá jako nejvhodnější doprovod pro pacientovu vycházku, pokrčil ramenama a povídal, že nejspíš proto, jak tahle holčička hází šamotkou, a potom vstal a šel rovnou k sesterně, rovnou k tomu oknu, co mělo ještě dole v rohu nálepku ze sklárny, a znova skrz něj prohnal pěst - a zatímco mu z prstů kapala krev, vysvětloval sestře, že si myslel, že lepenku vyndali a že je rám prázdný. "Kdy sem to zatracený sklo propašovali? Dyt' tohle je vo držku!"

Sestra mu ruku na sesterně obvázála a Scanlon s Hardingem zatím vyhrabali lepenku ze smetí, zasadili ji zpátky do rámu a přilepili ji tam náplastí ze stejné špulky, z které sestra polepovala McMurphyho zápěstí a prsty. McMurphy seděl na sesličce, a když mu sestra ošetřovala rány, dělal strašný ksichty a mrkal jí přes hlavu na Scanlona a na Hardinga. Obličej měla klidný, dočista vygumovaný, jako kdyby byl smaltovaný, ale její napětí se už projevovalo jinak. Prudkost, s jakou škubala za náplast, jasně napovídala, že její někdejší trpělivost je tatam.

Potom jsme museli do tělocvičny na zápas našeho basketbalového mužstva - skládalo se z Hardinga, Billyho Bibbita, Scanlona, Fredricksona, Martiniho a McMurphyho, tedy když mu ruka přestala natolik krváčet, aby moh vůbec zasáhnout do hry - proti družstvu ošetřovatelů. Naši dva velký černý frajeři hráli za ošetřovatele. Byli to nejlepší hráči v poli, kmitali v červených trenkách vedle sebe po palubovce jako párek stínů a s mechanickou přesností stříleli koš za košem. Náš mančaft byl moc malý a moc pomalý, Martini pořád přihrával míče hráčům, které viděl jen on sám, a ošetřovatelé nás porazili rozdílem dvaceti bodů. Ale přesto došlo k něčemu, po čem mohla většina z nás odcházet s pocitem, že jsme jistého vítězství přece jen dosáhli: v jednom souboji o míč náš velký černý frajer, ten, co se jmenuje Washington, narazil na něčí loket a jeho mančaft ho musel držet, aby se nevrhnul na McMurphyho, který klidně dřepěl na mičudě a bylo mu šumafuk, že sebou černý frajer mlátí vzteky a z velkého nosu mu teče na prsa červená jak barva vychrstnutá na černou školní tabuli a že huláká na chlapy, co ho drželi: "Provokuje! Ten hajzl mé eště provokuje!"

McMurphy sepsal další lístečky a rafičil je na latríně, aby tam na ně přišla sestra se svým zrcátkem. Psal o sobě do denní knihy dlouhé vymyšlené historky a podepisoval je "Anonym". Někdy spal ráno až do osmi hodin. Napomínala ho, ale jen vlašně, a on před ní stál a poslouchal, dokud neskončila, a pak celý efekt jejího proslovu shodil tím, že se zeptal na nějakou pitomost, třeba jestli nosí pětky, nebo šestky, nebo jestli vůbec nějaký kozí chlívky nosí.

Ostatní akučáci si z něj začínali brát příklad. Harding flirtoval se všema sestřičkami ze zdravotní školy, Billy Bibbit přestal psát do denní knihy svá "pozorování", jak tomu říkal, a když před její stůl zasadili nové sklo, tentokrát s velkým X namalovaným vápnem, aby se zas McMurphy nemohl vymlouvat, že o něm nevěděl, vyrazil ho Scanlon nešťastnou náhodou dřív, "než vápno vůbec zaschnulo, naším basketbalovým míčem. Míč se přitom prořízнул a Martini ho sebral z podlahy jako mrtvého ptáka a odnes ho do sesterny sestře, která vyjeveně zírala na novou záplavu skleněných střepin na svém stole, a zeptal se jí, jestli by nebyla tak laskavá a nějak to nespravila, náplastí nebo něčím, pěkně prosím. Aby míč byl zase v pořádku. Beze slova mu ho vytrhla z ruky a nacpala do koše na odpadky.

Když tedy basketbalové sezóně očividně odzvonilo, usoudil McMurphy, že by se to mohlo zkusit s rybařením. Napřed doktorovi vyložil, že má nějaké kamarády v Siuslawském zálivu ve Florence, kteří by, kdyby ovšem zdravotní tým souhlasil, vzali osm nebo devět pacientů s sebou na rybolov, a potom si znova zažádal o vycházku, ale na žádanku na chodbě tentokrát napsal, že by šel ven v doprovodu "dvou roztomilých starých tetiček z jedné malé díry za Oregon City". Na sezení mu pak vycházku na příští víkend povolili. Když si sestra zapsala jeho vycházku do diáře, sáhla do proutěné kabely u svých nohou, vytáhla odtud výstřížek z ranních novin a nahlas nám přečetla, že ačkoli rybářská sezóna u oregonského pobřeží překonává všechny rekordy, lososi se letos opozdili a moře je bouřlivé a nebezpečné. A že prý navrhuje, aby si to pacienti dobře rozvážili.

"Dobřej nápad," řekl na to McMurphy. Zavřel oči a zhluboka do sebe procedil zubama dech. "To je vono! Slaná vůně rozbouřeného moře, třesk přídě proti vlnám - smělý boj s živly, kdy muži jsou muži a čluny člunama. Slečno Ratchedová, přemluvila jste mě. Hned večer zavolám svejím kámošům a zamluvím člun. Mám vás taky připsat na seznam?"

Místo aby mu odpověděla, odkráčela k nástěnce a připíchnula na ni svůj výstřížek.

Příští den začal sepisovat chlapy, co chtěli jet s sebou a co mohli vysolit deset dolarů na pronájem člunu, a sestra chodila s dalšíma a dalšíma výstřížkami o ztroskotaných lodích a nečekaných bouřích v pobřežních vodách. McMurphy si z ní a z těch jejich výstřížků jenom utahoval, říkal, že jeho dvě tetičky strávily většinu života houpáním na vlnách, hned s tím a hned zase s jiným námořníkem v tomhle nebo támhleto přístavu, a že nám obě garantují, že to bude vyložený školní výlet, že budem jak ve vatičce, že se není čeho bát. Ale sestra znala svoje pacienty. Výstřížky postrašily daleko víc chlapů, než si McMurphy představoval. Myslel, že se budou hlásit jako diví, ale nakonec musel chlapy, o které stál, přemlouvat a slibovat jim hory doly. Den před vyjížděnkou na moře potřeboval ještě dva, aby moh za člun zaplatit.

Já žádné peníze neměl, ale pořád se mi honilo hlavou, jak rád bych se na ten jejich seznam připsal. A čím víc mluvil McMurphy o lovu činuků, tím víc jsem toužil jet s nima. Věděl jsem, že je to hloupost, chtít něco takovýho; kdybych se k nim připsal, bylo by to to samý, jako kdybych se veřejně přiznal, že vůbec nejsem hluchej. Když bych slyšel všechno tohle povídání o člunech a o lososech, bylo by hned jasný, že jsem slyšel taky všechno to, co se přede mnou celých těch deset let důvěrně povídalo. A kdyby Velká sestra přišla na to, že jsem vyslechnul všechno, co se plánovalo, všechny ty zrady, co spřádala, když netušila, že ji někdo poslouchá, šla by po mně s elektrickou pilkou a postarala by se, abych byl fakticky hluchý a němý. Ale i když bych tolik rád s nima, stejně mi to bylo trochu k smíchu: když chci slyšet, musím dělat, že jsem hluchý.

Ležel jsem v noci před tou rybářskou výpravou na posteli a přemýšlel o tom všem, o svojí hluchotě, o všech těch letech, co jsem na sobě nedával znát, že slyším, co se kolem povídá, a uvažoval jsem, jestli bych se ještě dokázal chovat jinak. Ale pak jsem si na něco vzpomněl: nebyl jsem to já, kdo začal dělat, že je hluchý; to lidi kolem mě začali dělat, že jsem příliš tupý, abych něco slyšel, chápal a povídal.

Nezačalo to ani mým příchodem do nemocnice; lidi se ke mně chovali, jako když neslyším a nemluvim, už dávno předtím. V armádě se tak choval ke mně každý, kdo měl třeba jen o frčku víc. Takové chování k lidem, jako jsem byl já, bylo pro ně docela samozřejmé. A pamatuju se, že už na základní škole říkali některý lidi, že snad ani neslyším, co mi povídají, a přestali poslouchat, co jsem povídal já. Ležel jsem v posteli a snažil se myslet dozadu, vzpomínat, kdy jsem si toho všimnul prvně. Myslím, že to bylo, ještě když jsme žili v naší vesnici na Columbiu. Bylo léto...

... a mně je asi deset a jsem venku před naší chajdou a solím lososí maso, co přijde pověsit na sušáky za domem, když najednou z dálnice odbočí nějaké auto, kodrcá přes vyježděné koleje mezi šalvěji a vleče za sebou náklad tak hustého červeného prachu, že vypadá jak řada vagónů.

Dívám se, jak auto vyjíždí do kopce a zastavuje dole pod naším dvorkem, ale prach se valí dál, naráží zezadu do auta, rozlévá se do všech stran a konečně se usadí na šalvěji a na mydlíci kolem, které pod tím prachem najednou vypadají jako kusy červených, kouřících trosek. Auto sedí uprostřed oblaku prachu a třpytí se ve slunci. Víím, že to nejsou turisté s fotoaparátama, protože ti takhle blízko k vesnici nikdy nezajíždějí. Kdyby chtěli koupit ryby, koupili by je u dálnice; do vesnice se neodvažují, poněvadž si nejspíš myslí, že ještě pořád lidi skalpujeme a smažíme u kůlu. Nevědí, že někteří z našeho kmene jsou v Portlandu advokáty, a kdybych jim to řekl, asi by mi nevěřili. Dokonce i jeden z mých strejdů je opravdovým advokátem a táta říká, že se stal advokátem jen proto, aby dokázal, že na to stačí, i když by radši lovil lososy ve vodopádech. Táta říká, že když si člověk nedá bacha, lidi ho tak nebo onak donutí, aby dělal to, co si lidi myslí, že by dělat měl, nebo aby se postavil na zadní a najust dělal pravý opak.

Najednou se dveře auta otevrou a vystoupí tři lidi, dva zepředu a jeden zezadu. Lezou do svahu k naší vesnici a já vidím, že ty první dva jsou v modrých kvádrech a za nima se plouží stará bělovlasá ženská v tak tuhých a těžkých šatech, že je má snad z pancířů. Než vylezou ze šalvěje na náš holý dvorek, funí všichni námahou a potí se jak vrata od chlíva.

První chlap se zastaví a rozhlídne se po vesnici. Je to kulat'oučkový prcek a na hlavě má bílý stetson. Kroutí hlavou nad vratkou spleť rybích sušáků, nad ojetýma aut'ákama, kurníkama, motocyklama a psama.

"Viděli jste jaktěživo něco takovýho? No řekněte, viděli? Přisámbohu, viděli jste tohle někdy?"

Sundá si klobouk a opatrně si osušuje červenou gumovou kouli hlavy kapesníkem, jako by se bál, aby snad jednomu nebo druhému neublížil - ať už kapesníku nebo tomu chomáčku zvlhlých splených vlasů.

"Umíte si představit, jak může někdo takhle žít? No řekni, Johne, umíš si to představit?" Zvedá hlas, jak není uvyklý na řev vodopádů.

Johnovi po jeho boku se hustý šedivý knír naježil až k nosu, chrání si ho před zápachem lososa, kterého mám zrovna v parádě. Po krku a po tvářích mu stéká pot a záda svého modrého obleku má mokrá skrzskrz. Dělá si do notesu nějaké poznámky a otáčí se přitom kolem dokola, dívá se na naši chajdu, na naši zahrádku, na máminy červené, zelené a žluté sobotní šaty k tancovačce, co se suší vzadu na šňůře - otáčí se, dokud neopíše plný kruh a neobráti se zas ke mně; kouká, jako by si mě všimnul teprve teď, a to od něj stojím sotva dva metry. Nakloní se ke mně, zamžourá a zdvihne zas ten svůj knír k nosu, jako kdybych to smrděl já a ne ta ryba.

"Kdepak jsou asi jeho rodiče, co myslíte?" ptá se John. "Uvnitř v baráku? Nebo u vodopádů? Když už jsme tady, mohli bychom to s tím chlapem rovnou prodebatovat."

"Já osobně do toho brlohu nevčkročím nohou," povídá tlouštík.

"V tom brlohu," procedí John svým knírem, "bydlí náčelník, milý Brickenridgi, člověk, s kterým jsme přišli vyjednávat, vznešený vládce těchto lidí."

"Vyjednávat? Kdepak, do toho mě nezatahuj. Mě platí za to, abych oceňoval, ne abych se bratříčkoval." Johna to rozesměje.

"Ano, to je pravda. Ale někdo by je měl snad informovat o záměrech vlády."

"Jestli o nich ještě nevědí, brzo se všecko dovědí."

"Nic na tom přece není, stačí zajít dovnitř a promluvit s ním."

"Do takového brlohu? Vsadím se s tebou, o co chceš, že se to uvnitř hemží černýma vdovama. V těchhle barácích z vepřovic jich prý ve spárách mezi cihlami žijí celé generace. A horko je tam jisté jako v peci. Podívej, jak je tenhle malý Hiawatha propečený. Chacha, pěkně do křupavá."

Chechtá se a osušuje si hlavu, ale pak se na něj podívá ta ženská a tlouštík zmlkne. Odkáše si, plivne do prachu a jde se vměstnat do houpačky, kterou mi táta pověsil na jalovec, maličko se houpá a ovívá se stetsonem.

Jak o těch jeho slovech přemýšlím, posedá mě větší a větší vztek. A dál si s tím Johnem povídají o našem domě, o vesnici, o pozemcích a o tom, jakou mají cenu, a já si začínám uvědomovat, že o tom všem přede mnou mluví jen proto, že nevědí, že rozumím anglicky. Jsou nejspíš odněkud z Východu, kde lidi

znají Indiány akorát z biografu. Říkám si, jak se budou stydět, až zjistí, že jsem jim rozuměl. Nechám je říct ještě pár poznámek o horku a našem domě a potom vstanu a svou nejspisovnějši školní výslovností tomu tloušťkovi povídám, že náš hliněný dům je nejspíš chladnější než kterýkoli z domů ve městě, daleko chladnější! "Vím docela určitě, že je chladnější než škola, kam chodím, a dokonce chladnější než kino v The Dallesu, kde vám nad vchodem písmenama z rampouchů slibují ,příjemný chládek'!"

A chci jim ještě říct, že můžou jít klidně dál, že pro tátu k můstku nad vodopádem skočím, když si najednou všimnu, že se tváří, jako když nic neslyšeli. Ani se na mě nepodívají. Tloušťk se pohupuje na houpačce a upírá oči dolů pod lávový svah, kde na můstcích přes vodopády stojí chlapi, z téhle dálky jen nejasné, mlhou rozmazané postavy v kostkovaných košilích. Chvilí co chvíli vystřelí někomu ruka, chlap postoupí o krok kupředu jako šermíř a potom k někomu na můstku nad sebou zdvihne svůj pětimetrový oštěp, aby mu z něj stáhnul rybu, která se divoce pleská na jeho dvojjzub. Tloušťk se dívá na chlapy, rozestavené na svých místech v patnáctimetrovém závoji vody, a vždycky když některý z nich zaútočí na lososa, přimhouří oči a zabručí.

Ty druhý dva, John a ta ženská, jenom postávají. Žádný z těch tří nedává najevo, že by slyšel jediné moje slovo, dokonce se koukají úplně jinam, kam by se nejspíš dívali, i kdybych tady vůbec nebyl.

A na minutu se takhle všechno zastaví a znehybní.

Mám takový strašně divný pocit, že slunce teď na ty tři svítí mnohem jasněji než dřív. Všechno ostatní vypadá jako obvykle - v trávě okolo domku z vepřovic běhají slepice, kobylinky přeskakují z keře na keř, kolem rybích sušáků bzučí černé mraky much a děcka je rozhánějí šalvějovými listy, dočista jako v každý jiný letní den. Až na to slunce na těch třech - svítí zničehonic pekelně jasně, vidím dokonce... švy, kterými jsou pospojovány části jejich těl. A jako bych viděl, jak ty přístroje, co mají v sobě, rozebírají moje slova a pokoušejí se pro ně najít příslušnou škatulku, a když zjistí, že pro ně žádnou vhodnou konfekční škatulku nemají, mechanismus ta slova zas odvrhne, jako by nikdy nepadla.

Zatímco se tohle děje, zůstávají ti tři jako sochy. I houpačka se zastavila, zastavená sluncem vprostřed pohybu, a tlust'och na ní znehybněl jako gumová panenka. Pak se v jalovcových větvích probudí tátova perlička, a když vidí, že máme na dvorku návštěvu, začne po nich štěkat jako pes a kouzlo se zlomí. Tlust'och zařve, seskočí z houpačky, ustupuje prachem a kloboukem si zaclání oči před sluncem, aby zjistil, copak to tam nahoře v jalovcovém stromě dělá takový kravál. Když vidí, že je to jen kropenatá slepice, odplivne si a nasadí klobouk zpátky na hlavu.

"Já osobně," povídá, "mám pocit, že ať jim za tuhle... metropolí nabídneme cokoliv, určitě to bude víc než dost."

"Hm. Ale stejně bychom si měli promluvit s náčelníkem -"

Ta stará ženská s kovovým zařinčením pokročí o krok dopředu a skočí mu do řeči. "Ne." Je to první slovo, co vůbec pronesla. "Ne," řekne ještě jednou hlasem, který mi připomíná Velkou sestru. Vytáhne obočí a rozhlíží se po vesnici. Oči jí mžikají jako čísla na kontrolní kase; kouká na máminy šaty, pečlivě pověšené na šňůře, a pokyvuje hlavou.

"Ne. Dneska se s náčelníkem bavit nebudeme. Zatím ještě ne. Myslím... že tentokrát jsem s Brickenridgem zajedno. I když z docela jiného důvodu. Vzpomínáte si na zmínku v našich záznamech, o tom, že jeho manželka není Indiánka, ale běloška? Běloška. Ženská z města. Přisvojil si její jméno, ne ona jeho. Ach ano, myslím, že skutečně bude lépe, když teď prostě odjedeme a vrátíme se do města - a tam ovšem rozšíříme zprávu o záměrech vlády, ať obyvatelé pochopí výhody, které pro ně vyplnou z přehradní elektrárny a jezera na místě téhle kolony barabizen u vodopádů, a potom teprve naklepeme na stroji nabídku - a pošleme ji jeho manželce, jako omylem, chápete? Mám takový dojem, že to náš úkol značně zjednoduší."

Obrátí oči k mužům na staříckých, rozviklaných, cikcak položených můstcích, které tam mezi skalami vodopádů rostly a rozvětvovaly se stovky let.

"Kdežto když se teď setkáme s jejím manželem a předložíme mu nějakou ukvapenou nabídku, můžeme narazit na bezmezně tvrdou zeď navažské umíněnosti a lásky tady k tomu - mno, myslím, že to musíme nazvat domovem."

Začnu jim vysvětlovat, že táta není Navaho, ale copak to má cenu, když neposlouchají? Jim je to fuk, z

jakého je kmene.

Ženská se usměje a kývne na oba muže, pro každého má úsměv a pokývnutí zvlášť, a zavelí jim očima odchod. A pak toporně vykročí k tomu jejich autu a lehkým, mladým hlasem pokračuje v řeči.

"Jak rád zdůrazňoval můj profesor sociologie, existuje obvykle v každé situaci jedna osoba, jejíž moc nesmíte za žádných okolností podcenit."

A vlezou zpátky do auta a odjedou, zatímco já tam stojím a přemýšlím, jestli mě vůbec viděli.

Dost mě udivilo, že se na to pamatuju. Bylo to prvně za celá staletí, jak se mi aspoň zdalo, co jsem si vzpomněl na něco ze svého dětství. Okouzlovalo mě, že to pořád ještě dokážu. Ležel jsem v posteli a vzpomínal na další příhody, a právě v tu chvíli, když se mi už zasnivalo, ozval se pod mou postelí nějaký šramot, jako by si tam nějaká myš hrála s ořechem. Naklonil jsem se přes okraj postele a zahlídl lesk něčeho kovového, co tam okousávalo přilepené kusy mojí žvejkačky gumy. Černý kluk, co se jmenuje Geever, objevil, kam schovávám žvejkačku, a dlouhýma, úzkýma nůžkama, otevřenýma jako čelisti, seškraboval teď přischlé žvance do pytlíku.

V mžiku, ještě než si mě stačil všimnout, jsem se schoval pod deku. Srdce mi tlouklo v uších, bál jsem se, že mě zmerčil. Nejradši bych mu řekl, aby táhnul pryč, aby si všiml svého a nechal moji žvejkačku na pokoji, ale nemoh jsem prozradit ani to, že slyším. Ani jsem se nepohnul; čekal jsem, jestli nedá nějak najevo, že přece jen zbystřil, jak se na něj koukám, ale nedal - slyšel jsem akorát to škvrr-škvrr jeho nůžek a šramot žvejkačky dopadající do pytlíku, a připomnělo mi to bubnování krup na térovém papíru naší střechy. Mlasknul si a tiše se zahihňal.

"Ňammm-ňammmmm. Můj ty bože. Chichi. To bych rád věděl, kolikrát už tohle svinstvo přežvejkal? Dyt' je to hotovej kámen."

McMurphyho to mumlání černýho frajera probudilo. Převalil se na bok a opřel se o loket, aby se podíval, co to v tuhle hodinu dělá na kolenou pod mou postelí. Chvilí se na toho černýho kluka díval a mnul si oči, jestli dobře vidí, zrovna jako to dělají malý děcka, a potom se posadil.

"To mě teda vomejvejte. Půl dvanáctý v noci a von se tady potmě prdelí s nůžkama a papírovou kapsou." Černý kluk vyskočil a posvítíl McMurphymu baterkou do očí. "Tak se pochlub, Same, jakou vzácnost to tam sbíráš, že to musíš dělat potmě?"

Jenom zase spěte, McMurphy. Do toho nikomu nic není."

McMurphy pomalu roztáhnul pysky do úsměvu, ale před světlem neuhnul. Černý frajer na něj svítil dál, svítil mu na lesklou, čerstvě zahojenou jizvu, na zuby a vytetovaného pantera na rameni, ale asi tak po půlminutě z toho znervózněl a stočil světlo stranou. Vrátil se ke své práci a chrochtal a funěl, jako by to odloupávání zaschlé žvejkačky byla bůhvíjaká dřina.

"Jednou z povinností nočního ošetřovatele," vysvětloval v pauzách mezi chrochtáním a dělal co moh, aby to znělo kamarádsky, "je udržovat čistotu v prostorách ložnic."

"Uprostřed noci?"

"Pane McMurphy, máme na sesterně takovou ceduli, který se říká Popis práce, a tam stojí, že čistota oddělení je záležitostí celých čtyřadvaceti hodin!"

„A nemyslíš, žeš tu svou čtyřadvacetihodinovou záležitost moh sfouknout dřív, než jsme vlezli do postele, místo abys do půl jedenáctý civěl na televizi? Jestli vůbec milostpaní Ratchedová ví, že většinu šichty probendíte u televize? Co by s váma asi provedla, kdyby na to přišla?"

Černý kluk vstal a posadil se na kraj mojí postele. Poklepával si baterkou o zuby, culil se a pochichtával. Obličej měl v tom světle baterky jak masku z vydlabaný tykve se svíčkou uvnitř.

"Tak já vám teda řeknu, jak to s tou gumou je," povídal a naklonil se k McMurphymu jako starej komplic. "Celý roky jsem se divil, kde náčelník Bromden tu svou žvejkačku bere - žádný prachy přece nemá, aby si ji moh kupovat v kantýně, ani jsem jakživ neviděl, že by mu někdo plátek gumy dal, a ty paničce z Červenýho kříže si taky nikdy neřek - a tak jsem číhal a čekal A heled'te." Kleknul si zas na kolena, zdvihnul okraj mojí matrace a posvítíl pod ní baterkou. "Co vy na to? Vsadím se, že ty žvance byly přežvejkány aspoň tisíckrát!"

McMurphyho ten pohled rozveselil. Začal se taky pochechtávat. Černý frajer zdvihnul pytlík a zachřestil s ním a chvíli se tomu ještě smáli. Pak řekl černý kluk McMurphymu dobrou noc, sroloval vršek pytlíku,

jako by tam měl svačinu, a šel si ho někam schovat napříště.

"Náčelníku?" zašeptal McMurphy. "Chci, abys mi něco řekl." A začal si zpívat písničku, šlágr, který byl ve flóru už před hezkou řádkou let: "Jestli na pelesti moje pepermintka do rána chut' neztratí?"

Nejdřív mě to strašně nakrknulo. Myslel jsem, že si ze mě dělá srandu, jako všichni ostatní.

"Jestli přes noc neztrvdne mi," zpíval šeptem, "jak štěrk na trati?"

Ale čím víc jsem o tom přemýšlel, tím to bylo směšnější. Bránil jsem se tomu ze všech sil, ale cítil jsem, že se každou chvíli rozchechtám - ne té McMurphyho písničky, ale sám sobě.

"Kdo mi na to odpoví, kdo mi klid zas navrátí; jestli na pelesti moje pepermintka do rána chut' neztratí?"

Závěrečný tón protáhnul a šimral mě s ním jako pírkem. Nemoh jsem si pomoci a začal jsem se tiše hihňat, ale najednou jsem se lek, že se rozchechtám a nedokážu přestat. Ale potom McMurphy seskočil z postele a začal se přehrabovat ve svém nočním stolku a já zmlknul. Zaťal jsem zuby a přemýšlel, co teď. Už strašně dlouho ode mne nikdo neslyšel víc než nějaké to brumláni nebo zabučení. Slyšel jsem, jak zavírá noční stolek, třísklo to jako dvířka parního kotle. A pak jsem slyšel, jak povídá: "Tumáš," a něco mi dopadlo na postel. Něco malýho. Něco jako ještěrka nebo had...

"Balíček ovocnejch. Nic lepšího zrovna nemám po ruce, náčelníku. Vyhrál jsem ho v čáře na Scanlonovi." A zalez zpátky do postele.

A než jsem si uvědomil, co to dělám, povídám díky.

Hned na to nic neřek. Opíral se o loket, koukal na mě jako na toho černýho frajera a čekal, jestli ještě něco řeknu. Sebral jsem žvejkačky z deky, sevřel jsem je v pěsti a řekl jsem děkuju.

Nijak extra to nezaznělo, poněvadž jsem měl zrezivělý krk a jazyk mi skřípal. McMurphy povídal, že jsem nejspíš vyšel ze cviku, a zachechtal se tomu. Chtěl jsem se zachechtat s ním, ale jen jsem zaskřehotal, jako když se kuře snaží zakokrhát. Znělo to spíš jak brekot než jako smích.

Řek mi, abych nikam nespíchal, že mě může poslouchat třebaš do půl šestý do rána, když si chci protáhnout jazyk. Povídal, že chlap, který tak dlouho jako já držel hubu na zámek, může jistě vyprávět o spoustě věcí, a lehnul si zas na polštář a čekal. Přemýšlel jsem chvíli, co bych mu měl říct, ale napadaly mě akorát takové ty věci, které žádný chlap druhému chlapovi nikdy neřekne, poněvadž na tohle jsou slova krátký. Když viděl, že ze sebe nic nedostanu, založil si ruce za hlavou a spustil sám.

"Víš, náčelníku, tak jsem zrovna vzpomínal, jak jsem ještě jako kluk dělal ve Willamettským oudolí - sbíral jsem tam kousek za Eugene lusky a lebedil jsem si, jakou mám kliku, že jsem tuhle rachotu vůbec dostal. Bylo to na začátku třicátých let a tenkrát moc děcek práci nemělo. Vzali mě jen proto, že jsem správci farmy dokázal, že umím česat lusky stejně rychle jako dospělí. Ale pořád jsem byl jediný děčko na poli. Všude kolem samý dospěláci. A když jsem s nima párkrát zkusil dát řeč, došlo mi, že vo mý rozumy nestojej - byl jsem pro ně jen vyhládlej, záplatovanej, zrzavěj smrkáč. Tak jsem držel zobák. Byl jsem z toho, že mě neposlouchaj, tak vydřenej, že jsem držel zobák celý ty čtyři neděle, co jsem na tom poli dělal; makal jsem vedle nich a poslouchal, jak donekonečna drbou tohohle strejce nebo tamhletoho bratránka. Anebo když zrovna někdo nepřišel do práce, tak si vzali do pucu jeho. Celý čtyři tejdny jsem ani nepíp. Až mě takhle jednou napadlo, bože, dyť ty plesnivý dědci už dočista zapomněli, že taky dovedeš mluvit! Ale dával jsem si načas a kušoval dál. A na poslední den jsem jim řekl vod plic, co jsou za sebranku. Každýmu jsem pověděl, jak mu jeho kámoš umejval prdel, když u toho nebyl. To bys koukal, jak špicovali uši. Nakonec se začali hádat a nadělali takovou rotyku, že jsem přišel o prémii čtvrt centu na každý půlkilo lusků, kterou jsem měl dostat za to, že jsem neměl jedinej den absence, poněvadž ve městě jsem byl známý číslo a správce tvrdil, že za tu melu můžu já, i když dokázat mi to nemoh. Tak sem ho taky poslal do řiti. A takhle mě ta moje držka připravila vo dobrejch dvacet dolarů. Ale za ty prachy to stálo."

Chvíli se ještě pochichtával a vzpomínal a pak otočil na polštáři hlavu a podíval se na mě.

„A tak mě napadá, náčelníku, jestli si taky nedáváš načas a nečekáš na den, kdy to všem vytmavíš?"

"Kdepak," povídal jsem. "To já nemůžu."

"Že je nemůžeš sprdnout? To je snadnější, než si myslíš."

"Ty... ty seš o moc větší, silnější než já," zamumlal jsem.

"Co to meleš? Já ti nerozumím, náčelníku."

Protlačil jsem dolů krkem trochu slin. "Ty seš větší a silnější než já. Ty si to můžeš dovolit."

"Já? Chceš mě tahat za nohu? Jemine, dyť se na sebe podívej: máš nejmíň vo hlavu víc než každej jinej na celým oddělení. Ukaž mi tady chlapa, kterému bys nevyklepnul triko, a to je fakt!"

"Kdepak. Jsem moc malinkej. Býval jsem velkej, ale to už je dávno. Ty seš dvakrát větší."

"A nejseš náhodou blázen? Hned první, co jsem tady viděl, když mě přivedli, byls ty v tom křesle v denním pokoji, velkej jako hora. Řeknu ti, že jsem sjezdil celej klamathskej kraj, Texas a Oklahomu, zabrousil jsem až do Gallupu, ale přísahám, že seš ten největší Indián, jakýho jsem kdy viděl."

"Já jsem od řeky Columbie," řek jsem na to a McMurphy čekal, co řeknu dál. "Můj táta byl opravdovský náčelník, jmenoval se Tee Ah Millatoona. To znamená Nejvyšší borovice z celý hory, ale my jsme žili dole, pod vodopádama. Byl to strašně velikej chlap, když jsem byl ještě malej kluk. A moje máma byla dvakrát tak velká."

"To teda musela bejt pořádná losice, ta tvoje panímáma. Jak byla velká?"

"No - veliká, hrozně veliká."

"Myslím, kolik měřila?"

"Kolik měřila? Jeden chlápek na pouti si ji prohlídnul a povídal, že má sto sedmdesát osm čísel a váží pětadesát kilo, ale to ji jenom viděl. Byla den ze dne větší."

"Jo? A vo kolik byla větší?"

"Větší než táta a já dohromady."

"Jednoho krásnýho dne začala prostě růst, co? Tak tenhle fór ještě neznám; jaktěživ jsem neslyšel, že by nějaká Indiánka něco takovýho svedla."

"Nebyla to Indiánka. Byla z města, z The Dallesu."

"A jak že se jmenovala? Bromdenová? Aha, počkej moment." Chvilku přemýšlí a pak povídá: "A když se ženská z města provdá za Indiána, bere si někoho, kdo stojí hluboko pod ní, žejo? Jo, myslím, že už to chápu."

"Ne. To nebyla jen ona, kdo ho tisknul k zemi. Zpracovávali ho ze všech stran. A jenom proto, že byl velikej, že nechtěl ustoupit a dělal si co chtěl. Zpracovávali ho, zrovna jako zpracovávají tebe."

"To jako kdo, náčelníku?" zeptal se potichu a najednou zvažněl.

"Kombajn. Zpracovával ho celý dlouhý roky. Táta byl dost velikej, aby se s ním nějaký čas dokázal rvát. Kombajn chtěl, abysme žili pod dozorem. Chtěl nám sebrat vodopády. Měl dokonce svoje lidi v našem kmeni a ty ho taky zpracovávali. V městě ho vždycky v nějaký zapadlý uličce zmlátili a jednou mu taky nakrátko ostříhali vlasy. Kdepak, Kombajn je silnej - moc silnej. Dlouho se s ním pral, až z něj máma udělala docela maličkýho chlapa, a pak to vzdal."

McMurphy na to dlouhou dobu nic neřek. Potom se zas opřel o loket, zadíval se na mě a zeptal se, proč ho v městě mlátili, a já mu vysvětlil, že chtěli tátovi ukázat, že ho čeká ještě něco horšího, když nepodepíše ty papíry, kterými se všechno dává vládě.

"Co na něm vláda chtěla?"

"Všecko. Kmen, vesnici, vodopády...."

"Už si vzpomínám; mluvíš vo těch vodopádech, kde Indiáni loví lososy oštěpama - to je už pěkně dávno. Nojo, to je vono. Tak si ale vzpomínám, že tomu kmeni vyplatili pěkněj balík."

"To mu tenkrát taky řekli. Odpověděl jim: „Jak můžete zaplatit za to, čím člověk je?“ Nerozuměli mu. Lidi z kmene taky ne. Stáli ve frontě před našima dveřma, žmoulali v ruce šeky a chtěli vědět, co mají dělat dál. Chtěli, aby za ně ty prachy investoval, nebo aby jim řek, kam mají jít, nebo aby jim poradil, at' si koupí farmu. Ale to už byl moc malinkej. A taky ožralej, moc ožralej. Kombajn nad ním vyhrál. Nad každým vyhraje. Nad tebou taky. Nemůžou dovolit, aby někdo tak velkej, jako byl táta, volně běhal po světě, když není jedním z nich. To ti snad je jasný."

"Jo, mám dojem, že jo."

"Proto jsi neměl rozbíjet to okno. Ted' vidí, že jsi velkej. Ted' tě musí zkrotit."

"Jako se krotí mustang, tak to myslíš?"

"Ne. Vůbec ne. Takhle lidi nekrotěj. Budou tě zpracovávat tak, aby ses nemoh bránit! Něco do tebe zamontují. Všelijakou elektriku! Začnou s tím hned, jak poznají, že bys jim přerost přes hlavu, a budou tě zpracovávat a montovat do tebe ty svoje hnusný strojky, až budeš docela maličkěj, a nedají si pokoj, dokavad tě nepředělají!"

"Brzdi, kámo! Pšššt."

"A když se budeš bránit, tak tě někam zamknou a postarají se, abys toho nechal -"

"Brzdi, brzdi, náčelníku. Bud chvíli zticha. Slyšeli tě."

Položil se na záda a zmlknul. Všimnul jsem si, že mám postel celou rozpálenou. Slyšel jsem vrzání gumových podrážek, jak ložnici procházel černý frajer s baterkou a šmíroval, co to bylo za rámus. Leželi jsme a ani nedutali, dokud zas neodešel.

"Nakonec už jenom chlastal," zašeptal jsem. Nemoh jsem prostě přestat mluvit, dokud to celé nedopovím. "A když jsem ho viděl naposled, ležel slepý z chlastu v cedrovém hájku a pokaždý, když přiložil flašku k puse, tak jsem viděl, že z té flašky nepije, ale ta flaška vypíjí jeho, až se docela scvrknul a byl tak svrastělý a žlutý, že ho už ani psi nepoznávali, a museli jsme ho odvézt na dodávce do Portlandu umřít. Neříkám, že zabíjejí. Jeho taky nezabili. Prostě s ním zatočili jinak."

Byl jsem strašně ospalý. Nechtělo se mi už mluvit. Zkoušel jsem si vzpomenout, co všechno jsem mu napovídal; měl jsem dojem, že to nebylo přesné to, co jsem říct chtěl. "Plácal jsem pěkný blbosti, co?"

"Jo, náčelníku -" obrátil se v posteli na druhou stranu - "plácals pěkný blbosti."

Já nechtěl mluvit o tomhle. Nemám pro to slova. Takhle to nedává smysl."

"Neřek jsem, že to nedává smysl, náčelníku. Řek jsem akorát, že to byly pěkný blbosti."

Potom zas nic neřek tak dlouho, až mě napadlo, jestli neusnul. Litoval jsem, že jsem mu nedal dobrou noc. Podíval jsem se po něm, ale byl otočený na druhou stranu. Ruku měl venku na dece a rozeznával jsem na ní vytetovaná esa a osmičky. Má velkou ruku, pomyslel jsem si, zrovna takovéhle pracky jsem míval já, když jsem ještě hrál fotbal. Nejradši bych se natáhnul a sáhnul mu na to tetování, jestli je naživu. Leží tak strašně klidně, měl bych si na něj sáhnout, jestli je naživu...

To je lež. Věděl jsem, že je naživu. To není ten důvod, proč jsem se ho chtěl dotknout.

Chtěl jsem se ho dotknout, protože je chlap.

To je taky lež. Kolem byli ještě jiný chlapi. Moh jsem se dotknout někoho z nich.

Chtěl jsem se ho dotknout, protože jsem teplouš!

Ale to je taky lež. Překrývám jenom jeden strach druhým. Kdybych byl teplouš, chtěl bych s ním dělat něco docela jiného. Chtěl jsem se ho dotknout prostě proto, že je takový, jaký je.

Ale když už jsem chtěl natáhnout ruku a dotknout se ho, najednou se ozval: "Řekni mi, náčelníku," a převálil se zpátky ke mně a deka se mu svezla napůl z postele, "řekni mi, náčelníku, proč ty vlastně nechceš zejtra s náma na ryby?"

Neodpověděl jsem.

"No tak, vyžvejkeš se? Počítám, že to bude vejlet za všechny prachy. Slyšels vo těch mejch dvou tetičkách, co si nás přijdou vyzvednout? Hoho, kdepak tetičky, člověče, co tě nemá; jsou to obě moje známý hopsandy a doroty z Portlandu. Co ty na to?"

Nakonec jsem mu řek, že jsem nemajetný.

"Cože jsi?"

"Nemám ani floka."

"Jo, tak," povídal. "Nojo, to mě nenapadlo."

Chvíli zas mlčel a drbal se prstem na té jizvě na nose. Najednou mu prst znehybněl. Opřel se o loket a podíval se na mě.

"Náčelníku," řek docela pomalu a přejel mě očima od hlavy k patám, "když jsi byl ještě normálně velikej chlap, když jsi měřil, no, řekněme dva metry nebo dva dva, a vážil dobrý metrák - byls tenkrát dost silnej, abys zdvihnul něco tak velikýho, jako je ten rozvodnej blok v koupelně?"

Představil jsem si ten blok. Sotva asi vážil o moc víc než barely s naftou, co jsem zdvihal na vojně. Řek jsem mu, že kdysi bych ho nejspíš zdvihnul.

"A kdybys zase vyrost, zdvihnul bys ho?"

Řek jsem mu, že myslím, že jo.

"Co si myslíš, to mě nezajímá; já chci vědět, jestli mi můžeš slíbit, že ten blok zdvihneš, když z tebe udělám zas takovýho chlapa jakýms byl dřív? Slib mi to, a dostane se ti nejen mýho extraspeciál kulturistickýho kursu, ale navrch ti to vynese ještě desetidolarovou rybářskou výpravu dočista zadara!" Přelíznul si rty a natáhl se na záda. "A vsadím se, že na tom něco trhnu i já."

Ležel a pochichtával se nějakému svému nápadu. Když jsem se ho zeptal, jak ze mě chce zase udělat velikého chlapa, umlčel mé prstem na rtech.

"Člověče, bacha, to se nesmí prokecnout! Doufám, že jsem neřek jak? Hoho, mládenče, takový tajemství jako jak napumpovat chlapa zpátky do jeho bývalý velikosti, to se jen tak každému nevykládá; dostat se to do rukou nepřítel, tak jsme v pěkný polízanici. Ale máš moje čestný slovo, dodržuj můj tréninkovej program, a budeš mrkat, co z tebe udělám."

Shodil nohy z postele a zůstal sedět s rukama na kolenou na pelesti. Matné světlo ze sesterny za jeho ramenem zachytilo lesk jeho zubů a toho oka, kterým na mě švidral přes nos. Ložnici tiše předl vmlouvavý hlas pouťového vyvolávače.

"Jen si to představ. Velkej náčelník Bromden si to štráduje po bulváru a chlapi, ženský i docela malý děcka na něm můžou voči nechat: „No ne, no ne, co je to za olbřima? Jediným krokem urazí tři metry a pod telefonníma drátama aby lámal hřbet!" Tepe dlažbu, město se třese, jen pěkná prvnička ho zastaví. Necpěte se do fronty, vy stokrát protažený šlapky, leda byste měly kozy jako špeditérský vozy, a krásný dlouhý bílý nohy, tak dlouhý, aby obejmuly tyhle mohutný bedra, a pičku teplounkou, š'avnatou a sladkou jako máslo s medem..."

Prášil takhle potmě dál a dál a barvitě rozvíjel pohádku o tom, jaké to bude, jak ze mě budou mít chlapi vítr a krásný mladý holky mi budou padat do náručí. A potom řek, jaký fraky, a že rovnou půjde a připíše mé do svý posádky. Vstal, sebral z čela postele ručník, omotal si ho kolem boků, nasadil si čapku a stoupnul si nade mne.

"Nojo, člověče, povídám ti, že ti ženský budou podrážet nohy a vochlovat tě rovnou na podlaze." A zničehonic mu vystřelila ruka, bleskové mi povolila příkrývku, strhnula jí ze mě a já tam ležel dočista nahatý.

"Jen se podívej, náčelníku. No? Co jsem ti povídal? Už jsi výrost vo patnáct čísel."

A se smíchem prošel mezi posteleva na chodbu.

Přijedou dvě kurvy z Portlandu a vyvezou nás rybařit na moře! Dalo to strašnou práci zůstat v posteli a čekat do půl sedmé, až se v ložnici rozsvítí.

Byl jsem venku ze dveří ložnice jako první, abych se podíval na ten seznam připíchnutý na nástěnce u sesterny; abych se přesvědčil, jestli je tam fakticky moje jméno. PŘIHLASTE SE NA RYBOLOV, stálo velkýma tiskacíma písmenama nahoře a pod to McMurphy zapsal sebe a hned za McMurphy, jako číslo dvě, byl napsaný Billy Bibbit. Číslo tři byl Harding, číslo čtyři Fredrickson, a tak to běželo až k číslu deset, kam se ještě nikdo nezapsal. Moje jméno tam taky bylo, poslední ze všech, vedle čísla devět. Já se doopravdy podívám ven z nemocnice a pojedu s dvěma kurvama na ryby; musel jsem si to říkat znova a znova, abych tomu uvěřil.

Přede mne se protáhli tři černý frajeři a šedivýma prstama jezdili po seznamu, a když narazili na moje jméno, obrátili se a pošklebovali se mi.

"Ale, ale, kdopak to asi přihlásil náčelníka Bromdena na tenhle pofiderní podnik? Indiáni přece neuměj psát."

"A číst podle tebe Indiáni uměj?"

Škrob byl takhle brzo po ránu ještě čerstvý a tuhý, takže jim ruce v bílých šatech při každém pohybu šustily jako papírová křídla. Dělal jsem, že neslyším, jak se mi chechtají, jako že o ničem nevím, ale když mi strkali do rukou smeták, abych místo nich šúroval chodbu, řek jsem si, to zrovna, obrátil jsem se k nim žádama a vrátil jsem se do ložnice. Přece chlap, který pojedou se dvěma kurvama z Portlandu na ryby, se před nima nepodělá.

Měl jsem trochu nahnáno, že jsem jim takhle pláchnul, poněvadž zatím jsem vždycky udělal, co mi nařídili. Když jsem se ohlídl, viděl jsem, že jdou se smetákem za mnou. Nejspíš by šli za mnou až do ložnice a dostali mě, nebýt McMurphyho, který tam dělal strašný bengál, povykoval, lítal mezi posteleva a práskal ručníkem po chlapech, co se přihlásili na dnešní rybářskou výpravu, takže černý frajeři nakonec usoudili, že to asi nebude nejbezpečnější území, kam by mohli bez úhony vtrhnout kvůli jednomu ničemovi, kterého potřebují akorát na zametání kousku chodby.

McMurphy měl svou motocyklovou čapku zformovanou na zrzavé křtici jako kapitánskou čepici a z

rukávů nátělníku mu jukalo tetování vypíchané v Singapuru. Houpavě se pohyboval po ložnici, jako by to byla lodní paluba, a hvízdal na prsty jako bocman na píšťalku.

"Budíček, mládenci, budíček! Jestli se hnedka nevyhrabete, nechám vás protáhnout pod kýlem!"

Praštil kloubama do nočního stolku u Hardingovy postele, jen to zařinčelo.

"Šestá vyzvání: na nohy, kumpáni! Držte kurs. Vstávat. Pust'te ptáky, sbalte saky."

Všimnul si, že stojím ve dveřích, přihnul se ke mně a prásknul mě do zad jako do bubnu.

"Podívejte tady na Velkýho náčelníka! To je námořník a rybář jaksepatří: vstal už za kuropění a kotal vám žízaly na návnadu. Z něj si vezte příklad, bando jedna líná! Vstávat! Nadešel den Dé! Hybaj z pelech, jede se na moře!"

Akuťáci brblali a reptali na něj i na ten jeho ručník, chronicci se probouzeli a rozhlíželi se modrýma hlavama, z kterých pod dekama pevně utaženýma přes prsa vyprchala všechna krev; rozhlíželi se po ložnici, až se jejich poloslepé usazené staré pohledy soustředily na mě, obličej plný závisti a zvědavosti. Leželi a koukali, jak se na tu cestu teple oblékám. Bylo mi to nepříjemné a měl jsem i trochu provinilý pocit. Poznali, že jsem byl vybraný na tuhle výpravu jako jediný chronik. Pozorovali mě - dědci, přikovaný dlouhá léta do svých kolečkových seslí, s močákama sbíhajícíma jim po nohách jako šlahouny vinné révy, kterýma jsou až do konce života přirostlí na svoje místo, pozorovali mě a instinktivně věděli, že jedu s akuťákama. A pořád ještě se v nich našla špetka žárlivosti, že to nejsou oni. Poznali to, poněvadž v nich odumřelo tolik člověčího, až nabyly vrchu odvěké zvířecí instinkty (starý chronicci se někdy v noci zničehonic probouzejí ještě dřív, než se ostatní dovedí, že na ložnici někdo umřel, zakláníjí hlavy a vyjí), a žárlili, poněvadž byli ještě natolik lidma, aby se na to pořád pamatovali.

McMurphy se šel podívat na seznam, a když se vrátil, snažil se ze všech sil přemluvit ještě někoho z akuťáků, aby se přihlásil, procházel kolem postelí a kopal do těch, kde ještě chlapi leželi s dekama přes hlavu, líčil, jak je to báječný, když se rvete s větrem a vzdušný moře tříská do lodi, jo-ho-hó, a máte s sebou flašku rumu. "No tak, vy budižkničemové, potřebuju ještě jednoho lodníka do počtu, jedinýho mizernýho dobrovolníka..."

Ale nikdo se už nedal přemluvit. Všechny ostatní Velká sestra zastrašila svýma historkama o rozbořeném moři a všech těch lodích, co se v poslední době potopily, a zdálo se, že posledního člena posádky neseženeme. Ale o půl hodiny později, když jsme stáli ve frontě před jídelnou a čekali, až otevřou dveře a začnou vydávat snídani, přistoupil k McMurphymu George Sorensen.

Veliký, bezzubý a sukovatý starý Švéd, kterému černý frajeři říkali Cachtal George, protože byl děsně posedlý čistotou, se přišoural chodbou, tak hluboko vykloněný dozadu, že mu nohy daleko předbíhaly hlavu (zaklání se takhle, aby byl od toho, s kým zrovna mluví, obličejem co nejdál), zastavil se před McMurphym a zahuhlal něco do dlaně. George se strašně styděl. Do očí jste mu neviděli, měl je zasazené hluboko pod obočím a skoro celý zbytek tváře schovával za obrovskou dlaní. Hlava na konci dlouhé páteře se mu klátila jako lodní koš na stožáru. Mumlal si do dlaně, dokud mu McMurphy nestáhnul ruku dolů, aby mu bylo rozumět.

"Co mi to tu brbláš, Georgi?"

"Žízaly," povídá George. "Já si prostě myslím, že žízaly jsou k ničemu - aspoň když chcete dostat čínuka."

"Jo?" řek na to McMurphy. "Žízaly? Možná že bych ti dal i za pravdu, Georgi, kdybys mi vysvětlil, vo jakých žízalách to mluvíš."

"No před chvílí si přece povídal, že pan Bromden byl na žízalách."

"To je fakt, tatíku, už si vzpomínám."

"No a já povídám, že s těmahle žízalama toho moc neulovíte. Tenhle měsíc táhne velkéj čínuk - tu-to-vě. Potřebujete slanečka. Tu-to-vě. Vopatřete si pár slanečků a těma navnaďte, pak budete mít dobrej úlovek."

Na konci každé věty zvýšil hlas, jako kdyby se ptal. Párkrát na McMurphyho zakýval širokou bradou, vydrhnutou po ránu tak důkladně, že si z ní sedřel kůži, a pak ji obrátil a nesl se s ní zas na konec řady. McMurphy ho zavolal zpátky.

"Počkej moment, Georgi. Mluvíš, jako když se v rybaření docela vyznáš."

George se otočil a přišoural se k němu zpátky, zakloněný tak daleko dozadu, až byste řekli, že pod ním

nohy podplavou.

"To teda jo. Tu-to-vě. Lovil jsem činuky na tažnejch člunech pětadvacet let, od zálivu Half Moon až po Puget Sound. Pětadvacet let jsem byl rybářem - než jsem se tak zasvinil." Natáhnul před nás ruce, abysme se podívali, jak je má špinavé. Všichni se naklonili a dívali se. Žádnou špinu jsem na nich neviděl, akorát staré jizvy hluboce vyryté do bílých dlaní, památku na tisíce kilometrů rybářských šňůr vytažených z moře. Chvilí nás nechal dívat a pak zas ruce sevřel, stáhl je zpátky, schoval do svého pyžamového kabátku, jako by se bál, abysme mu je tím koukáním neušpinili ještě víc, a cenil na McMurphyho dásně vybělené jako vepřové maso z láku.

"Měl jsem prima tažnej člun, dlouhej akorát dvanáct metrů, zato s ponorem dobrejch pět, celej z bytelnyho týku a dubu." Kýval se ze strany na stranu, až jste málem pochybovali, že podlaha stojí rovně. "Boha jeho, byl to dobrej tažnej člun!"

Začal se zas otáčet, ale McMurphy ho znova zadržel.

"Krucí, Georgi, proč jsi to neřek rovnou, že seš rybář? Básním tady vo tý vejpravě, jako bych byl nákej mořskej vlk, ale mezi náma dvěma a tady tou zdí, jediná kocábka, na kterou jsem kdy vkročil, byla válečná loď Missouri, a jediný, co vím vo rybách, je to, že je radši baštím, než kuchám."

"Na kuchání nic není, někdo ti to ukáže."

"Přisámbohu, ty budeš náš kapitán, Georgi, a my tvoje posádka!"

George se zaklonil a zavrtěl hlavou. "Tyhle čluny jsou hrozně špinavý - všecko je hrozně špinavý."

"To pusť z hlavy. Dostáném člun speciálně sterilizovanej od přídě k zádi, vypulírovanej jako psí tesáky.

A ušpinit se nemůžeš, Georgi, protože budeš kapitán. Ani návnadu na háček nebudeš navlíkat; budeš prostě kapitán a nám, pitomejm suchozemskejm krysám, budeš dávat rozkazy - no jak se ti to páčí?"

Z toho, jak si George žmoulal pod kabátkem ruce, jsem poznal, že ho to láká, ale pořád odpovídal, že nemůže riskovat, že se ušpiní. McMurphy ho přesvědčoval, jak uměl nejlíp, ale George jenom vrtěl hlavou, když vtom vrazil do zámku hlavní chodby klíč, ve dveřích se objevila Velká sestra se svou pletenou taškou plnou překvapení, proplula kolem naší řady a každého obdařila automatickým úsměvem a přáním dobrého jitra. McMurphymu neušlo, jak se George před ní odtáhnul a škaredil se na ni. Když přešla, zaklonil McMurphy hlavu a pátravě zašilhal na George jedním okem.

"Georgi, a co říkáš těm povídačkám, co tady roznáší sestra? Vo divokým moři a vo tom, jak tahle vejprava může bejt nebezpečná - co ty na to jako znalec?"

"Moře může bejt divoký, to je fakt, hrozně divoký."

McMurphy se podíval za sestrou, která právě mizela ve dveřích sesterny, a pak znova na George.

George si ždímal ruce pod kabátkem ještě zběsileji než prve a rozhlížel se po okolních tvářích, které ho mlčky pozorovaly.

"Boha jeho," vyhrknul najednou. "Ty si myslíš, že mi nahnala strach z moře? Fakticky si tohle myslíš?"

"Ne, to si nemyslím. Ale tak mě napadlo, že když s náma nebudeš a dovopravdy dojde k nějaký strašlivý kalamitě, tak nejspíš do posledního muže zahučíme v moři, je ti to jasný? Povídal jsem ti, že vo moři nemám páru, ale řeknu ti ještě něco: slyšels vo těch dvou ženskejch, co pro nás přijedou? Co jsem vo nich řek doktorovi, že jsou to moje dvě tetičky, dvě vdovy po rybářích? Tak abys věděl, obě křížovaly nanejvš po pevný zemi na dálnici. Ty nám z průseru nepomůžou vo nic víc než já. Potřebujeme tě, Georgi." Natáhnul ze své cigarety a zeptal se: "Mimochodem, máš deset lupenů?"

George zavrtěl hlavou.

"Ne, asi nemáš. No co se dá dělat, kruci, stejné jsem už všecky představy, jak si tady pomůžu, dávno pustil z hlavy. Tumaš." Vytáhnul z kapsy u kazajky zeleňáků tužku, oťrel ji podolkem košile a podal Georgeovi. "Budeš našim kapitánem a my té s sebou vemem za pět babek."

George se po nás ještě jednou rozhlídnul a huňaté obočí mu v rozpacích jezdilo sem a tam. Nakonec vycenil bělavé dásně do úsměvu a sáhnul po tužce. "Boha jeho!" povídal a zamířil s tužkou k nástěnce, aby se zapsal na poslední místo v seznamu. Když se pak McMurphy vracel ze snídaně, zastavil se před nástěnkou a připsal za Georgeovo jméno: KAPITÁN.

Kurvy měly zpoždění. Už jsme začínali pochybovat, že vůbec přijedou, když McMurphy zařval z okna, a všichni jsme se hnali podívat. Povídal, že už jsou tady, ale viděli jsme akorát jedno auto místo dvou, s

kterýma jsme počítali, a akorát jednu ženskou. Když zastavila na parkovišti, McMurphy na ni zavolal přes drátěnou síť a holka to nabrala přímou cestou přes trávník k našemu oddělení.

Byla mladší a hezčí, než jsme si ji představovali. Všichni se už nějak domáknuli, že to nebudou žádné tety, ale dvě kurvy, a čekali všecko možný. Někteří z nábožensky založených chlapů z toho velkou radost neměli. Když ale viděli, jak radostně běží přes trávník k oddělení a oči se jí zelenají, když uviděli její vlasy podvázané do dlouhého chvostu, které se jí při každém kroku rozechvěly jako měděné pružiny, byla najednou pro všechny obyčejným děvčetem, ženskou, která není od hlavy k patě navlečena v bílém, jako by ji namočili v jinovatce, a jak si vydělávala na živobytí, to bylo každému docela fuk.

Přiběhla k síti, za kterou stál McMurphy, zahákla prsty za pletivo a přitáhla se k němu. Byla zadýchaná během a při každém jejím výdechu se zdálo, že se užuž protáhne sítí. V očích měla slzy.

"McMurphy, ach, ty mizero jeden..."

"To nic. Kde je Sandra?"

"Nemohla přijet, člověče, je uvázaná doma. Ale co ty, krucinál, jak se máš?"

"Je uvázaná doma!"

"No abych řekla pravdu -" děvče si utřelo nos a zahihňalo se - "naše Sandy se nám vdala. Pamatuješ na Artieho Gilfilliana z Beavertonu? Toho, co vždycky přišel na mejdan s nějakou pitominkou, se slepejšem nebo bílou myší nebo nějakou jinou hnusotou v kapse? Hotovej maniak -"

"Kriste Ježíši!" zaúpěl McMurphy. "Jak já teď našlapu deset chlapů do jednoho upoceného forda, Candy, holka nešťastná? Jak si to Sandra s tím svým slepejšem z Beavertonu představují, takhle mě vyšplouchnout?"

Děvče se tvářilo, jako když na to hledá odpověď, ale vtom v reproduktoru na stropě zapraskalo a hlas Velké sestry McMurphymu oznámil, že jestli si chce se svou přítelkyní popovídat, že by snad bylo lepší, kdyby se rádně zapsala na vrátnici a nerušila celou nemocnici. Děvče se pustilo sítě a vykročilo k vrátnici. McMurphy se pustil sítě, kecnul do křesla v koutě a bezradně svěsil hlavu. "Kruciprdel," bručel.

Nejmenší černý frajer přivedl děvče na oddělení a zapomněl za ní zamknout dveře (vsadím se, že ho za to sestra pořádně sjela), dívka prohopsala kolem sesterny, odkud se všechny sestřičky spojeným ledovým pohledem pokoušely zmrazit její rozvlněné boky, a jen pár kroků před doktorem vešla do denního pokoje. Doktor šel právě na sesternu s nějakýma papírama. Podíval se na ni, zpátky do papírů, znova na ni a začal oběma rukama šátrat v kapsách po brejlích.

Když došla doprostřed denního pokoje a zjistila, že na ni civí čtyřicet chlapů v zeleném, zůstala stát. Rozhostilo se takové ticho, že bylo slyšet i kručení v břiše a žbluňkání močáků podél řady chroniků. Stála tak aspoň minutu a rozhlížela se po McMurphym, takže si ji všichni dobře mohli prohlídnout. U stropu nad její hlavou visel obláček modrého kouře; myslím, že všechny přístroje na oddělení vybuchly, když se snažily přizpůsobit jejímu vpádu - elektronicky ji proměřily a spočítaly si, že na něco takového nejsou stavěny, a prostě vyhořely, jak už tak stroje páchají sebevraždu.

Měla na sobě právě takové tričko jako McMurphy, jenomže mnohem menší, bílé tenisky a štrausky, nad kolenama ustrížené, aby jí v nohách mohla proudit krev, a když uvážíte, co všechno musela zakrývat, měla na sobě textilu po čertech málo. Jistě už na ni koukalo daleko víc chlapů, když toho na sobě měla daleko míň, ale teď se před náma začala sebevědomě kroutit jako školačka na pódiu. Všichni jen valili oči a mlčeli jako pěna. Martini zašeptal, že by jí moh člověk přečíst datumy na drobnáčích v kapse džínsů, jak je má těsné, ale ten seděl blíž, takže ji viděl líp než my ostatní.

Billy Bibbit byl první, kdo řek něco nahlas, ale vlastně to ani neřek slovy, akorát tiše, skoro bolestně hvízdnul, ale přesně tím vystihnul, že krásnější už být nemohla. Zasmála se, mockrát mu poděkovala a Billy se tak strašně začervenal, až se z toho taky začervenala a znovu se rozesmála. Všecko tím nasup obživlo. Akutáci se k ní nahrnuli a jeden přes druhého do ní něco hustili. Doktor zatahal Hardinga za kazajku a zeptal se, kdo to je. McMurphy vstal z křesla a protlačil se chumlem kolem ní, a když ho viděla, popadla ho do náručí a řekla: "McMurphy, ty mizero," a pak zrozpačitěla a znova zčervenala. Když se takhle červenala, vypadala nanejvýš na šestnáct sedmnáct let, přísahám, že ani o den navíc. McMurphy ji představil kolem dokola a dívka každému podala ruku. Když přistoupila k Billymu, ještě jednou mu za to hvízdnutí poděkovala. Velká sestra vyklouzla s úsměvem ze sesterny a zeptala se McMurphyho, jak nás deset hodlá vtěsnat do jednoho auta, a McMurphy se zeptal, jestli by si nemoh

půjčit aut'ák od někoho z personálu a jednu várku odvézt, sám, a sestra mu ocitovala nařízení, kterým se to přísně zakazovalo, což od ní taky každý čekal. Řekla, že pokud nebudeme mít dalšího řidiče, který by jí podepsal revers o převzetí odpovědnosti, musí polovina posádky zůstat v nemocnici. McMurphy jí řekl, že tahle sranda by ho přišla na padesát dolarů, který by musel vrátit těm chlapům, co by nejeli.

"Takže patrně dojde k tomu," řekla sestra, "že váš výlet budete muset odložit - a všechny peníze zase vrátit."

"Ale já už najal člun; ten chlápek má teď v kapse sedmdesát mejch dolarů!"

"Sedmdesát dolarů? Ale? Mám takový dojem, že jste pacientům říkal, že od nich potřebujete vybrat sto dolarů, plus deset, které zaplatíte sám, abyste mohl váš výlet financovat, pane McMurphy?"

"Připočítal jsem hned benzín na cestu tam a zpátky."

"Ale ten by snad třicet dolarů nestál, nemyslíte?"

Roztomile se na něj usmívala a čekala. Rozhodil ruce do vzduchu a zadíval se na strop.

"No ne, vám fakticky nic neuteče, slečno státní zástupkyně. No samo, co by přebejvalo, to bych si nechal. Pochybuju, že by někdo tady z chlapů čekal něco jiného. Proč bych na tom nemoh něco trhnout, když už s tím mám takový práce -"

"Nicméně vaše plány zkrachovaly," řekla. Pořád se na něj usmívala, pořád plná účasti. "Všechny vaše drobné finanční spekulace nemohou být úspěšné, Randle, a když se to tak vezme, slavil jste svých vítězství už hezkou rádku." Chvilí hloubala a rozvažovala nad něčím, o čem jsme se nepochybně měli ještě dovědět. "Ano. Každý z našich akutních pacientů vám už vystavil přinejmenším jeden dlužní úpis na nějakou vaši 'výhru', takže proč byste se protentokrát nemohl smířit s malou porážkou?"

Potom zmlkla. Všimnula si, že ji McMurphy neposlouchá. Pozoroval doktora. A doktor se vpíjel očima do trička blond'até holky, jako by nic jiného na světě neexistovalo. McMurphymu se při pohledu na doktorovo vytržení roztáhla tvář do širokého úsměvu. Pošoupl si čapku dozadu, přitočil se k doktorovi a řádně ho vylekal, když mu zničehonic položil svou tlapu na rameno.

"Bože, doktore Spivey, viděl jste už někdy, co dělá takovej losos činuk, když ho zaseknete? To je jedna z nejdivějších podívanek na všech sedmi mořích. Hele, miláčku Candy, co kdybys tady doktorovi pověděla pár slov vo rybaření na širým moři a vo všem, co k tomu patří..."

Společným silama se McMurphy s děvčetem pustili do doktora a netrvalo ani dvě minuty a doktor Spivey zamknul svou kancelář a vracel se chodbou zpátky a cpal si do aktovky nějaká lejstra,

"Můžu spoustu toho papírování vyřídít na lodi," vysvětlil sestře a proklouznul kolem ní tak rychle, že mu ani nestačila odpovědět, a za ním se už pomaleji trousil zbytek posádky a vrhal úsměvy po sestře, která stála ve dveřích sesterny jako tvrdý y.

Akut'áci, co nikam nejeli, se nahnuli do dveří denního pokoje, připomínali nám, abysme svůj úlovek nezapomněli vykuchat, než ho přineseme, a Ellis stáhnul ruce z hřebíků ve zdi, stisknul Billymu Bibbitovi ruku a popřál mu, aby všechny trumfínul a vrátil se jako rybářskej šampión.

A Billy, který měl oči jenom pro mosazné cvočky na štrauskách toho děvčete, co na něj pomrkávaly cestou z denního pokoje, povídal Ellisovi, aby si trhnul nohou a nepindal. Ve dveřích nás dohonil, nejmenší černý frajer nás vyved z oddělení, zamknul za náma a byli jsme venku.

Z mraků jukalo slunce a polívalo cihlové průčelí nemocnice růžovou červení. Lehký vítr shazoval z dubů zbylé listí a vršil je do úpravné kopky u drátěného plotu. Na plotě seděli hnědí ptáci, a vždycky když na plot naletěla další návěj listí, odplachtili po větru pryč. Nejdřív to vypadalo, jako když listí naletí na plot, promění se v ptáky a odletí.

Byl krásný podzimní den, provoněný kouřem spáleného dřeva, plný křiku malých dětí, co se proháněly za mičudou, a brumláni sportovních letadýlek, a všichni si měli lebedit už jen proto, že jsou venku pod širým nebem. Ale naše parta mlčky a s rukama v kapsách postávala před nemocnicí a čekala na doktora, který si šel pro auto. Mačkali jsme se do chumlu a beze slova sledovali lidi z města, co jezdili kolem do práce a zpomalovali, aby si prohlídli cvoky v zelených uniformách. McMurphymu naše nejistota neušla a dělal psí kusy, vtípkoval a škádlil to svoje děvče, aby nám spravil náladu, ale nějak nám z toho bylo ještě hůř. Každý myslel na to, jak by bylo snadné vrátit se zas na oddělení, přijít zpátky a říct, že si to rozmysleli, že sestra přece jen měla pravdu; v takovémhle vichru bude moře určitě strašně nebezpečné. Konečně doktor předjel, našli jsme do aut'áků a vyrazili - já s Georgem, Hardingem a Billym Bibbitem

spolu s McMurphym a tím děvčetem, Candy; Frederickson, Sefelt, Scanlon, Martini a Gregory v doktorově voze za náma. Nikdo ani neceknu. Asi kilometr za nemocnicí jsme zajeli k benzínové pumpě a ze dveří vyrazil pumpař, zubil se od ucha k uchu a otíral si ruce do pucvole. Pak se přestal šklebit a prošel kolem doktora, aby se podíval, kdo že to v těch autech sedí. Ucounnul, utíral si ruce do promaštěné pucvole a škaředil se jako kakabus. Doktor ho nervózně zatahal za rukáv, vytáhnul z kapsy desetidolarovku a strčil mu ji do dlaně, jako když sází rajčatovou sazenici.

"Dáte nám obě plný normálu, prosím?" zeptal se doktor. Byl z toho našeho výletu za hranice nemocnice stejně nesvůj jako my. "Budete tak laskav?"

"Tyhlenc uniformy," povídal pumpař, "jsou z toho špitálu nahoře u dálnice, žejo?" Rozhlížel se přitom kolem, jestli má někde po ruce francouzák nebo něco na ten způsob. Nakonec se přesunul k - hromadě prázdných lahví od limonád. "Vy jste z toho útulku, mládenci?"

Doktor zašátral po brejlích a taky si nás prohlídnul, jako kdyby si těch našich stejnokrojů povšimnul teprve teď. "Ano. Tedy chci říct ne. Ano, jsme sice z toho útulku, ale tohle je pracovní četa, žádní chovanci, to rozhodně ne. Pracovní četa."

Chlápek zamžoural z doktora na nás a odešel za svým kolegou, který se hrabal vzadu v nějakých mašinách, a něco si šeptali. Dobrou minutu si šuškali a pak ten druhý zahalekal na doktora, co že jsme zač, a doktor odpověděl, že pracovní četa, a oba chlapi se rozchechtali. Poznal z jejich smíchu, že nám benzín přece jen prodají - i když nejspíš bude slabý, špinavý a křtěný vodou a bude stát aspoň jednou tolik - ale to mi náladu nijak nezdvihlo. Všimnul jsem si, že ostatní se taky cítí pod psa. Doktorova lež všecko ještě zhoršila - tedy ne ta lež, ta ani ne, ale pravda.

Ten druhý přišel k doktorovi a prohnaně se šklebil. "Říkal jste super, pane? To víte, že máme. A co takhle prohlídnout olejový filtry a stěrače?" Byl větší než jeho parták. Skláněl se nad doktorem, jako kdyby spolu měli nějaké tajnosti. "No věřil byste tomu, že podle statistiky potřebuje osumdesát osm procent všech autůáků na silnici nový olejový filtry a stěrače?"

Čenil se a chrup měl vpředu za dlouhé roky vytahování zapalovacích svíček zubama potažený karbonem. Nakláněl se nad doktorem, který se pod tím jeho úsměvem neklidně ošíval, a čekal, až doktor stáhne ocas a podvolí se. "A jak je vaše pracovní četa vybavená brejlema proti slunci? Máme tady primový polaroidky." Doktor viděl, že ho má chlap v hrsti. Ale zrovna když chtěl otevřít ústa, aby řek, ano, všecko, co chcete, ozvalo se tiché bzúčení a střecha našeho auta se začala skládat dozadu. McMurphy hlasitě nadával a strkal do harmonikové střechy, která se nechtěla skládat rychleji, než to dovoloval její mechanismus. Bylo vidět, že ho bere rapl, řezal a mlátil do střechy jako pomínutý. Harmonika se pomalu skládala, a když konečně po mnohém nadávání, mlácení a rumplování dosedla do složené polohy, přelez přes děvče a přes dvířka ven z auta, stoupl si mezi doktora a pumpaře a zašvidral jedním okem do chlápkovy černé papuly.

"Tak už dost těch srandiček, Béd'ó, dostanem normál, jak si tady doktor poručil. Dvě plný normálu. Nic víc. Všecko vostatní si nacpi do řiti. A dostánem třicetovou slevu na litr, poněvadž jsme řádná, státem organizovaná expedice."

Chlápek ani nemrknul. "Jo? Já myslel, že tady profesor povídal, že nejste pacienti?"

"Hele, Béd'ó, tobě nejspíš nedošlo, že to byla jen laskavá zástěrka, aby vás nepoděsil pravdou. Náký vobyčejný pacienty by ti doktor takhle nezatloukal, ale my žádný normální cvoci nejsme; my sme z izolace pro kriminální šilence a převážej nás do San Quentinu, kde sou prej pro takový, jako sme my, líp zařízení. Vidiš támhle toho pihovatýho kluka? Na první pohled bys možná řek, že vypadá jak mazánek z obálky Saturday Evening Postu, ale je to šilenej vrhač nožů, kterej už zapáchnul tři lidi. Ten chlap vedle je známej jako magor číslo jedna, nevypočitatelnej jako divokej kanec. A vidiš toho vazouna? To je Indián, kterej umlátíl násadou vod krumpáče šest bělochů, co ho chtěli vzít na hůl, když jim prodával ondatří kožišiny Stoupli si, at' si tě může prohlídnout, náčelníku."

Harding mě dloubnul palcem a já jsem se v autě postavil.

Chlápek si zaclonil oči, kouknul na mě a neřek ani popel

"Přiznávám, že je to ničemná sebranka," povídal McMurphy, "ale je to taky řádně naplánovaná, legálně zplnomocněná, vládou organizovaná vejprava, a máme stejný právo na slevu jako třeba FBI."

Chlápek se podíval zpátky na McMurphyho a ten si zaháknul palce za kapsy, zhoupl se dozadu a

zamžoural na něj přes tu jizvu na nose. Chlápek se otočil, aby se ujistil, že jeho kámoš stojí pořád ještě u těch prázdných lahví od limonád, a pak se zase na McMurphyho zazubil.

"To chceš jako říct, že s váma není žádná sranda, Zrzku? To chceš jako říct, abysme radši sklapli kufry a poslouchali jako hodiny? A můžeš mi prozradit, Zrzku, za co zabásnuli tebe? Za atentát na prezidenta?"

"To mi nedokázali, Béd'ó. Přišli mi akorát zabít jednoho neřáda. Voddělal sem ho v ringu, jasný, a pak sem tomu tak ňák přišel na chuť."

"To chceš jako říct, že patříš k těm zabijákům v boxerskejch rukavicích, Zrzku?"

"Nic takovýho sem neřek. Kdepak, na tyhlety polštářky sem si já nikdy nezvyknul. Ne, ne, tohle nebyl žádný televizní monstrpřenos ze sportovního paláce; já sem spíš takovej ten periferní rváč."

Chlápek si taky zaháknul palce za kapsy, opičil se po McMurphym. "Podle mě seš leda periferní sráč. Máš akorát svalnatý řeči."

"Neřek sem ti, že svalnatý řeči sou další moje specialita? Ale podívej se na tohle." Nastrčil chlápkovi ruce před obličej, málem až pod nos, a pomalu jima otáčel od dlaní ke kloubům na hřbetě. "Viděls už někdy, aby měl našinec takhle zřízený podávky jen a jen ze svalnatejch řečí? No povídej, Béd'ó?"

Držel mu ty ruce před ciferníkem pěkně dlouho a čekal, jestli ještě chlápek má, co by řek. Chlápek koukal na jeho pařáty, potom sklouznul pohledem na mě a zase zpátky na ty ruce. Když bylo jasný, že už nic dalšího na srdci nemá, přešel McMurphy k tomu druhému, který se opíral o chladničku na limonády, vyškubnul mu doktorovu desetidolarovku z hrsti a zamířil do hokynářství vedle pumpy.

"Spočítejte si, co chcete za benzín, a účet pošlete do špitálu, hošani," zavolal přes rameno. "Hodlám za ty prachy nakoupit pro mančaft něco vobčerstvení. Určitě nám přide k duhu víc než ty vaše stěrače a vosumdesátivospimiprocentní volejový filtry."

Než se zase vrátil, byli všichni napružený jako kohouti před zápasem a sekýrovali pumpaře, aby nám změřili tlak v rezervě, aby utřeli přední okna, a ještě umejte to ptačí hovínko z kapoty, prosím, jako by nám to tady patřilo. Když se Billymu nezdálo, jak ten kolohnát utřel přední sklo, zavolal ho zpátky.

"Neutřel jste tady to-tohle místo, kde to do nás na-na-napálil brouk."

"To nebyl brouk," rozmrzele odseknul chlápek a seškraboval přischlou skvrnu nehem, "to byl pták."

Martini zavolal z druhého vozu, že pták to být nemoh. "To by tam bylo peří a kosti, kdyby to byl fták."

Pak u nás zastavil strejda, který jel kolem na bicyklu, a chtěl vědět, co mají znamenat ty zelené uniformy; nějaký klub? Harding se okamžitě vyhoupnul na nohy a odpověděl mu.

"Kdepak, příteli. Jsme blázni z té nemocnice nahoře při dálnici, psychokeramika, puklá hrnčřina lidstva.

Přejete si, abych vám sejmul Rorschacha? Ne? Máte naspěch? Ach, už je pryč. Škoda." Obrátil se k McMurphymu. "Ještě nikdy jsem si neuvědomil, že duševní choroba může v sobě chovat i jistý aspekt moci. Zauvažujte nad tím: možná že čím je člověk šilenější, tím může být mocnější. Například Hitler.

Pěkně to člověku zamotá hlavu, nemyslíte? Rozhodně to stojí za úvahu."

Billy otevřel pro Candy pikslu piva a děvče ho svým zářivým úsměvem a svým "děkuju ti, Billy," tak rozpálilo, že začal otevírat piva nám všem.

A ti dva hejlové zatím dopáleně promenovali s rukama za zádama po chodníčku před pumpou.

Seděl jsem v autě, upíjel pivo a cítil jsem se v sedmém nebi, jak mi bylo dobře; slyšel jsem, jak to pivo do mě teče - žbluňk, žbluňk, takhle. Už jsem zapomněl, že můžou být tak příjemné zvuky a chuti jako zvuk a chuť piva, které vám šplouchá do žaludku. Dal jsem si ještě jeden hluboký lok a začal jsem se rozhlížet, co ještě jsem za těch dvacet let zapomněl.

"Páni!" povídal McMurphy, když vystrnadil Candy od volantu a přimáčknul ji na Billyho. "Heleďte, jak náš Velkej náčelník lemtá ohnivou vodu!" - a vypálil na dálnici a za náma zakvičely pneumatiky doktorova vozu, který měl co dělat, aby nám stačil

McMurphy nám předved, co dokáže trocha drzosti a odvahy, a my jsme si mysleli, že jsme se to od něj naučili. Celou cestu k pobřeží jsme se bavili hrou na statečné chlapy. Když jsme někde zastavili na červenou a lidi v autech kolem na nás a na naše zeleňáky vyvalovali oči, chovali jsme se jako on; narovnali jsme hřbety, nasadili tvrdý, chlapácký výraz a s chrupem vyceněným do úsměvu jsme jejich pohledy drze opětovali, až jim nakonec chcípnul motor, a když se rozsvítla zelená, zůstali tam bezmocně stát, vyplivnutí a zdeptaní tou bandou pomatenců, od kterých je dělil sotva metr a široko daleko žádná pomoc.

A tak ved McMurphy naši dvanáctku k moři.

Podle mého věděl McMurphy mnohem líp než my že naše silácké naparování je jen přetvářka, už proto, že nás pořád nemoh od srdce rozesmát. Možná že nechápal, proč se nedokážeme rozchechtat, ale věděl, že dokud se člověk neumí podívat na věci z jejich směšné stránky, nemůže být nikdy doopravdy pevný v kramflekách. McMurphy se tak usilovně snažil vypichovat směšné stránky světa, až jsem se začal ptát, jestli snad není slepý k těm druhým, jestli snad nevidí, co nám všechn smích hluboko v žaludku dočista vypálilo. Chlapi to možná taky neviděli, třeba jen cítili ty tlaky různých signálů a frekvencí, co se do nich napíraly ze všech stran a postrkovaly je nebo ohýbaly tímhle nebo tamtím směrem, cítili působení Kombajnu - ale já to viděl.

Viděl jsem to stejně, jako vidíte změnu na člověku, co byl dlouho pryč, ale kdo ho vidí denně, den za dnem, ten si ničeho nevšimne, protože změna probíhá postupně. Po celou cestu k pobřeží jsem viděl známky úspěchu, kterého v tomhle kraji dosáhl Kombajn od té doby, co jsem tu byl naposledy - když například na stanici zastavil vlak a vytlačil ze sebe šňůru dospělých mužů v nachlup stejných oblecích a kloboucích, snes je jako snůšku ve všem všudy stejného hmyzu, položivé výrobky, které pěkně jeden po druhém, prd-prd-prd, vypadávaly z posledního vagónu, a potom vlak zahoukal na elektrickou píšťalu a pokračoval v cestě zpustošenou krajinou, aby zas někde dál vyklopil novou várku.

Nebo takové věci jako pět tisíc domů stejných do poslední mrtě, dokonale vyražených nějakým obřím strojem a natažených po kopcích za městem, tak čerstvě vyrobených, že byly pořád ještě spojené jako uzenky, tabule s nápisem: ZALOŽTE SI U NÁS HNÍZDO - VÝHODNÉ SPLÁTKY PRO VÁLEČNÉ VETERÁNY, dětské hřiště za drátěným plotem pod kopcem a další tabule, na které stálo: CHLAPECKÁ ŠKOLA SV. LUKÁŠE - a kde pět tisíc děcek v zelených manšestrových kaťatech a bílých košilích pod zelenýma pulovrama proplétalo hada na akru drceného šterku. Šňůra dětí se vlnila, kroutila a cukala sebou jako opravdický had, a při každé prudké obrátce se z jejího konce utrhlo malé děcko a koulelo se k plotu jako pejří. Při každé otočce hada. A pořád to samé děcko, pořád to samé. Všech těch pět tisíc děcek žilo v těch pěti tisících domech, které patřily těm chlápům, co vystoupili z vlaku. Domy si byly podobné jako vejce vejci a děcka si to občas splekla a vrátila se do cizích domů a k cizím rodinám. Nikdo si toho nevšimnul. Najedla se a šla spát. Všimli si akorát toho malýho děcka z konce hada. Vždycky bylo tak uválené a potlučené, že at' přišlo kam přišlo, nikam nezapadalo.

Nedokázalo se ani uvolnit a zasmát. Těžko se můžete smát, když cítíte tlak těch signálů, co na vás vyzařují z každého nového auta, které jede kolem, z každého nového domu, který vidíte cestou.

"Můžeme mít dokonce svou lobby ve Washingtonu," říkal Harding, "mocnou organizaci SDN. Svaz duševně nemocných. Nátlakovou skupinu. Podél dálnic budou obrovské tabule s obrázkem schizofrenika s pěnou u huby za volantem buldozeru a pod tím výrazným červeným a zeleným písmem: 'Najměte si šilence.' Hledíme vstříc růžové budoucnosti, pánové."

Přejeli jsme most přes řeku Siuslaw. Vzduch byl už natolik prosáklý vodní tříští, že jsem moh nastavovat jazyk do větru a chutnat moře ještě dřív, než jsme ho uviděli. Všichni věděli, že to už není daleko, a po zbytek cesty až k přístavišti mlčeli jako zašití.

Kapitán, který nás měl vzít na moře, měl plešatou, kovově šedivou hlavu, která se mu v černém roláku točila jako věž ponorkového děla a mířila po nás vyhaslým doutníkem. Stál vedle McMurphyho na dřevěném molu, mluvil a díval se přitom na moře. Za jeho zádama a o několik schůdků výš sedělo na lavici před krámkem s vнадidlama šest nebo osm chlapů ve větrovkách. Kapitán mluvil nahlas, napůl k zevlounům po své jedné straně, napůl k McMurphymu na druhé a páčil svým mědí opláštěným hlasem někam mezi ně.

"Nezajímá. Výslovně jsem vás na to ve svém dopise upozornil. Nemáte úřední povolení k plavbě.

Nejedu." Kulatá hlava se v dělové věži svetru zhoupla kupředu a zamířila doutníkem na naši skupinku.

"No jen se na ně podívejte. Copak můžu s takovouhle sebrankou na moře? Ještě mi začnou skákat přes palubu jako krysy. Příbuzný pak ze mě vysouděj poslední šesták. Kdepak, tohle si nelajsnu."

McMurphy vysvětloval, že všechny papíry měla opatřit v Portlandu ta druhá holka. Jeden z chlapů opřených o krámk s vнадidlama vykřiknul: "Jaká druhá holka? Copak tady blondýna vás všechny

nezvládne?" McMurphy si chlápka nevšiml a handrkoval se s kapitánem dál, ale bylo vidět, že děvčeti to tak docela fuk není. Chlapi u krámku po ní pošilhávali, nakláněli se k sobě a šeptali si prasečinky. Všichni včetně doktora jsme na to koukali a styděli se, že jim to nedokážeme zatrhnout. Ta napružená parta, která u benzínové pumpy zvítězila na plné čáře, byla tatam.

Když McMurphy pochopil, že s kapitánem nehne, přestal se hádat, ohlídl se po nás a prohráb si rukou vlasy.

"Kterej člun jsme měli pronajatej?"

"Tamhleten. Skřivan. Ale nevkročí mi na něj ani noha, dokad' nedostanu řádně vystavený povolení k plavbě. Ani noha."

"Nebudu si pronajímat člun, abysme na něj celej boží den vejrali, jak se houpá v doku," povídal McMurphy. "Nemáte nahoře ve kšeftě telefon? Pod'te, vyjasníme si to."

Vydusali po schůdkách ke krámku s vnaidlami, zmizeli uvnitř a nechali náš hlouček na pospas té bandě čumilů, kteří nás pozorovali, uchechtávali se a dloubali se do žeber. Vítr přirážel čluny na kotviště, tisknul je na pneumatiky podél doku a mlaskání lodních boků o vlhkou gumu znělo, jako by se nám čluny smály. Pod prkny kotviště se hihňala voda, tabule nad dveřma boudy s vnaidlami, kde bylo napsáno SLUŽBY NÁMOŘNÍKŮM - MAJ. KAPITÁN BLOCK, pištěla a skřehotala, jak ji na rezatých hácích rozhoupával vítr. Mušle, přísáté na pilířích asi metr nad vodou a označující výšku přílivu, v slunečních paprscích pískaly a čvachtaly.

Vítr se protivně ochladil a Billy Bibbit si svlíknul zelenou kazajku a podal ji děvčeti, které si ji natáhlo na svoje tenounké malé tričko. Jeden z darmošlapů na ni pořád něco pokřikoval. "Hej ty, blondýno, tobě se líbej takovýhle šuspajtlové?" Jeho pysky měly barvu jater a pod očima, kde mu pod náparem větru vystoupily žíly, měl fialové fleky. "Hej ty, blondýno," povykoval znova a znova vysokým, unuděným hlasem, "hej ty, blondýno... hej ty, blondýno... hej ty, blondýno..."

Srazili jsme se před větrem ještě víc k sobě.

"Hej ty, blondýno, proč tě zašili?"

"Hehe, ta není zašitá, Perci, ta patří k léčebný kúře!"

"Je to fakt, blondýno? Najali si tě, abys je kurýrovala? Hej ty, blondýno..."

Zdvihla hlavu a vrhla na nás pohled, který se ptal, kam se poděla ta nebojácná parta, s kterou sem přijela, proč nic neříkáme, proč ji nebráníme? Nikdo z nás pro ten pohled neměl odpověď. Všecko naše drsné chlapáctví odešlo po těch schůdkách spolu s jeho rukou kolem ramen plešatého kapitána.

Vyhrnula si límec u kazajky, schoulila se do sebe a odloudala se po přístavišti co nejdál od nás. Nikdo za ní nešel. Billy Bibbit se klepal zimou a kousal se do rtů. Chlápkové u boudy s vnaidlami si něco špitali a pak se zas rozhejkali a rozchechtali.

"Zeptej se jí, Perci - no dělej."

"Hej ty, blondýno, taky ti museli přinýst řádné vystavený povolení k plavbě? Příbuzný by tě prej mohli soudit, kdyby jeden z těch kloučků hupal přes palubu a utopil se. Napadlo tě to vůbec? Možná bys udělala líp, kdybys tady zůstala s náma, blondýno."

"Nojo, blondýno. Moji příbuzní by tě netahali po soudech. Namouduši. Zůstaň tady s náma, blondýno."

Měl jsem pocit, že se s náma přístaviště propadá hanbou, cítil jsem, jak mi voda omývá nohy. Nebyli jsme pro styk s lidma ve formě. Přál jsem si, aby se už McMurphy vrátil, pořádně ty chlapy seřval a odvez nás zase zpátky, kam patříme.

Chlap s pyskama jako játra sklapnul nůž, vstal a smet si z klína bílé odřezky. Vykročil ke schůdkám. "No tak, blondýno, s těma ňoumama se přece nebudeš zahazovat."

Otočila se a podívala se od konce doku na něj a pak zase na nás, a bylo jasné, že si nechává jeho nabídku projít hlavou, když vtom se dveře krámku s vnaidlami otevřely, vyšel z nich McMurphy, protlačil se tou partou před boudou a seběhnul ze schůdků!

"Posádka na palubu, všecko je vyřízený! Nádrž je plná, loď připravená k plavbě, vnaidlo a pivo na palubě."

Plácnul Billyho přes zadek, zajuchal a začal odmotávat lana od uvazovacích kůlů.

"Kapitán Block ještě telefonuje, ale hned jak vyleze ze dveří, vyplouváme. Georgi, mrkni se, jestli bys nemoh trochu rozehrát motor. Scanlone, odvažte s Hardingem tady to lano. Candy! Co tam děláš? Hod'

sebou, miláčku, odrážíme."

Nahrnuli jsme se do člunu, šťastní, že konečně uniknem těm chlapům před kšeftem s vnaidlama. Billy podal děvčeti ruku a pomoh jí do člunu. George nahoře na můstku huhlal nad palubní deskou a ukazoval McMurphymu, kterým knoflíkem otočit a které tlačítko zmáčknout.

"Jo, tyhle blijáky, jak těmhle člunům říkáme," povídal McMurphymu, "se říděj stejně lehce jako aut'ák." Doktorovi se na palubu moc nechtělo, přešlapoval na prknech doku a pořád se ohlížel ke krámku, kde kolem schůdků kroužili ti zvlouni.

"Nemyslíte, Randle, že bychom měli počkat... až kapitán -"

McMurphy ho popadnul za klopy, zdvihnul ho z přístaviště a přenes do člunu, jako by to byl nějaký malý kluk. "Nojo, doktůrku," povídal, "počkáme, až kapitán udělá co?" Opilecky se chechtal a mluvil rozčileným, nervózním hlasem. "Počkáme, až kapitán vyleze ze dveří a řekne nám, že to číslo, co sem mu dal, patří portlandskému bordelu? To zrovna. No tak, Georgi, nečum jako bulík; stoupni si ke kormidlu a maž pryč! Sefelte! Vodvaž to lano a hybaj na palubu! Georgi, hni sebou!"

Motor zachrchlal a chcípnul, zachrchlal znova, jako když si odkašlává, a pak se rozběh naplno.

"Hurááá! Už si to frčíme. Příhod' do kotle, Georgi! A všichni muži bránit loď proti útočníkům!"

Za zádi se rozeřval bílý vír kouře a vody, dveře krámku s vnaidlama se rozletěly a kapitánova hlava se řítila po schůdkách dolů, jako kdyby táhla nejen zbytek těla, ale i všech těch osm chlapů. Hupy dupy seběhli ke kotvišti a zůstali stát v chomáčích pěny, která jim zalila nohy, když George prudce vytočil člun od plata a moře bylo naše.

Nenadálá obrátka lodí srazila Candy na kolena a Billy jí pomáhal vstát a omlouval se přitom za svoje chování na kotvišti. McMurphy sešel z můstku a zeptal se Candy, jestli nechtějí být s Billym chvíli sami dva, že by si spolu třeba rádi poklábosili, a Candy se kouknula na Billyho, ale ten akorát zavrtěl hlavou a zakoktal se. McMurphy povídal, že v tom případě bude lepší, když půjdou s Candy do podpalubí a mrknou se, jestli náhodou do lodí neteče, že se bez nich na chvíli jistě obejdeme. Stál ve dveřích kajuty, salutoval a pomrkával, jmenoval George kapitánem a Hardinga jeho zástupcem a pak nám řekl: "Držte se, lodníci" a zmizel s děvčetem v kajutě.

Vítr se uklidnil a slunce povylezlo výš a potáhlo východní boky hlubokých zelených vln vrstvou chrómu. George hnal člun plnou parou na širé moře a přístaviště a krámek s vnaidlama se nám rychle vzdalovaly. Když jsme za sebou nechali konec vlnolamu a poslední černý balvan, pocítil jsem, jak mě prostupuje ohromný klid, klid, který vzrůstal s přibývajícím vzdáleností od pevniny.

Chlapi se několik minut vzrušeně bavili o našem pirátském únosu člunu, ale teď už zase mlčeli. V jednu chvíli se dveře kajuty otevřely, jenom natolik, aby z nich ruka vystrčila bedničku piva, a Billy otvírákem, který našel v truhlíku s rybářským náčiním, zotevíral plechovky a rozdával je kolem. Pili jsme a sledovali, jak země v brázdě za lodí klesá pod obzor.

Asi tak dva kilometry od břehu zpomalil George na rychlost, které říkal plouhavá, postavil čtyři chlapy ke čtyřem prutům na záď a my ostatní jsme se natáhli na střechu kajuty nebo na před', stáhli jsme si košile, vyhřívávali se na slunci a pozorovali ty čtyři, jak se pachtí s prutama. Harding povídal, že každý zůstane u prutu tak dlouho, dokud mu na něj nezabere ryba, a potom zas prut předá dalšímu, aby se všichni vystřídali. George stál u kormidla, mžoural přes ochranné sklo zmatověle zaschlou solí a hulákal dozadu na chlapy příkazy, jak zacházet s navijákem a šňůrama, jak připevnit slanečka na udici, jak daleko a do jaké hloubky nahodit.

"A ty si vemeš prut číslo čtyři, zatížíš šňůru dvanáctiuncovým závažím a naviják nastavíš na doraz - hnedka ti ukážu jak - a tímhle prutem pudem po tom velikánském mackovi u dna, boha jeho!"

Martini přiskočil k bortu, vyklonil se nad vodu a zíral ve směru svojí šňůry. "Ach já, panejó," vydechnul, ale to, co viděl, bylo pro nás příliš hluboko.

Všude podél pobřeží plouhaly další sportovní čluny, ale George ani nenapadlo, aby se k nim přidal; proplul kolem nich a vytrvale ved loď dál kupředu na širé moře. "Jenom počkejte," povídal. "My se pustíme za profíkama, tam jsou teprv vopravdický ryby."

Kolem nás klouzaly vlny, po jedné straně smaragdově zelené, po druhé pochromované. Jediným zvukem bylo střídavé prskání a brumlání motoru, to podle toho, jak vlny zaplavovaly výfuk vodou a zase ho uvolňovaly, a podivné, ztracené výkřiky rozčepýřených černých ptáčků, co plavali kolem a vyptávali se

jeden druhého na cestu. Jinak bylo naprosté ticho. Někteří chlapi usnuli, jiní koukali na vodu. Plouhali jsme tak dobrou hodinu, když se konec Sefeltova prutu prohnul a zmizel pod vodou.

"Georgi! Ježíšmarjá, Georgi, pod' nám pomoct!"

George by se prutu nedotknul za nic na světě. Akorát se usmál a poradil Sefeltovi, aby povolil šňůru a táhnul špičku prutu nahoru, nahoru, a koukal toho neřáda utahat!

"Ale co když dostanu záchvat?" řval Sefelt.

"No co, navlíkneme tě prostě na háček a použijeme místo návnady," povídal Harding. "A teď toho neřáda koukej utahat, jak ti nařídil kapitán, a záchvaty pusť z hlavy."

Třicet metrů za lodí se ryba vymrštila do slunce a zablýskla se v pršce stříbrných šupin a Sefelt vyvalil oči a ten pohled ho tak rozrušil, že zase špičku prutu spustil dolů a přetržená šňůra švihla do člunu jako guma.

"Nahoru jsem ti povídal! Nechals ho našponovat šňůru, nechápeš? Špičku musíš táhnout nahoru... nahoru! Boha, jeho, měls na šňůře stříbrňáka jako nohu."

Sefelt měl rozklepanou bradu bílou jako křída, když konečně předal prut Fredricksonovi. "Tumáš - ale jestli chytíš rybu s háčkem v hubě, tak je to ta moje potvora!"

Byl jsem z toho stejně vyplašený jako ostatní. Nepočítal jsem, že si taky zarybařím, ale když jsem viděl tu ocelovou sílu, jakou má losos na konci šňůry, slez jsem ze střechy kajuty, natáhnul jsem si košili a čekal, až na mě přijde řada u prutu.

Scanlon vyhlásil sázku o největší rybu a další o vůbec první ulovenou rybu a od každého, kdo si chtěl přisadit, vybral po čtyřech dolarech, ale peníze se mu v kapse ani neohřály, když Billy vytáhnul nějakou hroznou příšeru, která vypadala jako pětikilová ropucha posetá dikobrazíma ostnami.

"Tohle není žádná ryba," povídal Scanlon. "Tohle se nepočítá."

"Ale p-p-p-pták to taky není."

"To je ježik," vysvětlil nám George. "Docela dobrá jedlá ryba, když ji zbavíte těch bradavic."

"Tak vidíš! Je to ryba. Vy-vy-vysol prachy."

Billy mi podal svůj prut, vzal si peníze a šel se posadit ke kajutě, kde byl McMurphy s děvčetem.

Nešťastně pokukoval po zavřených dveřích. "Š-š-škoda že nemáme dost prutů," povzdychnul si a opřel se o stěnu kajuty.

Posadil jsem se s prutem na zád' a sledoval, jak se šňůra odvíjí do brázdy za lodí. Čichal jsem mořský vzduch a cítil, jak mi ty čtyři piksly piva, co jsem už vypil, vypalují v těle desítky kontrolních obvodů, a všude kolem blikaly pochromované boky vln a blyštěly se ve slunci.

George na nás zahlaholil, abysme se mrknuli dopředu, že to je to, co hledáme. Vyklonil jsem se, abych se taky podíval, ale uviděl jsem jen velkou kládu a ty černý racky, kteří kolem klády kroužili a potápěli se jako černé lupení polapené v písečném víru. George trochu přidal a zamířil k těm černým ptákům, a jak mi rychlost člunu napínala šňůru, dělal jsem si starost, jestli bych vůbec poznal, že mi zabrala ryba.

"Tyhle fóglové, teda kormoráni, jdou po houfu svíčkovéjch ryb," povídal George od kormidla. "To jsou takový malinký bílý rybky, dlouhý akorát jako prst. Když je usušíte, hořej zrovinka jak svíčky. Jsou dobrý i k snědku, tyhle rybičky. A vemte na to jed, že kde je hejno svíčkovéjch ryb, tam se taky příživuje stříbrnej losos."

Řídil lod' doprostřed těch ptáků, těsně vedle plovoucí klády, a najednou hladké svahy chrómu všude kolem mne rozčeřila těla potápějících se ptáků a vyskakujících střevlí a tím vším prořezávala kluzká, stříbromodrá torpéda lososích hřbetů. Viděl jsem, jak jeden ten hřbet mění směr a žene se k místu, vzdálenému asi třicet metrů od konce mého prutu, kde plouhal slaneček. Zapřel jsem se nohama, srdce až někde v krku, a pak jsem ucítil v obou rukách prudké škusnutí, jako když někdo napálil prut baseballovou pálkou, a palec mi začal hořet, jak se mi pod ním odvíjela šňůra z navijáku, rudá jako krev. "Hod' tam zarážku," řval na mě George, ale já toho o zarážce věděl jako tele o varhanách, a tak jsem jen šňůru ještě víc přimáčknul palcem, až zase dostala žlutou barvu, zpomalila a nakonec se zastavila. Rozhlídnul jsem se kolem a všecy tři další pruty sebou mrskaly zrovna jako ten můj a ostatní chlapi rozčileně slízali z kajuty a všemožně se nám pletli pod nohy.

"Nahoru! Nahoru! Táhnout špičku nahoru!" ječel George.

"McMurphy! Polez ven a pojď se podívat!"

"Díky bohu, Frede, to je ta moje potvora!"

"McMurphy, potřebujem píchnout!"

Slyšel jsem, jak se McMurphy chechtá, a koutkem oka jsem zahlídl, že stojí ve dveřích kajuty a ani trochu se nemá, aby někomu píchnul, ale já měl plné ruce práce s přitahováním svojí ryby, abych si mohl říct o pomoc. Všichni na něj křičeli, aby něco udělal, ale ani se nepohnul. Dokonce i doktor, který měl nahozeno do hloubky, škemral McMurphyho o příspěví. A McMurphy se jenom chechtal. Konečně Harding pochopil, že McMurphy pro nás nehne prstem, popadnul hák a hladkým elegantním pohybem, jako kdyby rybařil celý život, vyhodil mojí rybu na palubu. Je velká jak moje noha, projelo mi hlavou, velká jako kůl od plotu! Větší než všechny ryby, co jsme kdy chytily u vodopádů. Skáče po palubě jako vzteklá duha! Rozstříkuje krev a rozhazuje šupiny jako stříbrné desetice a mám strach, že přeskočí bort a zmizí v moři. McMurphy mi nepomůže. Scanlon se po ní vrhá a zápasí s ní, zalehává ji, aby neskočila zpátky do vody. Děvče vyběhne z kajuty, ječí, že teď je řada na ní, sakryš, dej to sem, popadne můj prut a třikrát do mě zasekne háček, když jí na udici přidělávám slanečka.

"Teda takovýho loudu jsem jaktěživa neviděla, náčelníku! Jéé, teče ti krev z prstu. Ta obluda tě kousla? Zavažte někdo náčelníkovi prst - honem!"

"A máme je tady znova," huláká George a já znova nahazuju ze zádě šňůru a vidím, jak slaneček blýskne vodou a vzápětí už po něm vyráží temně modrošedé tělo velkého lososa a šňůra sviští ostošest do vody. Děvče oběma rukama svírá prut a skřípe zubama. "Ne, to nemusíš, sakryš! To ne...!"

Stojí, držák prutu skřípnutý v rozkroku, obě ruce pod navijákem a jeho klička ji tluče do těla, jak se z něj odvíjí šňůra. "To nesmíš!" Pořád má ještě na sobě Billyho kazajku, ale pod nárazy navijáku se jí rozepnula, a všichni na palubě vidí, že je teď bez trička - všichni po ní pošilhávají, ale zároveň zápasí se svou rybou, uhýbají před mojí, co se pleská na palubě, a klička navijáku ji buší pekelnou rychlostí přes prso, až má z bradavky jedinou rudou skvrnu!

Billy jí přiskočí na pomoc. Nenapadne ho nic lepšího, než ji obejmout zezadu a pomáhat jí tisknout prut ještě pevněji mezi prsa, dokud se konečně cívka navijáku pod tlakem jejího těla nezastaví. To už je tak prohnutá a její prsa vypadají tak pevně, až mě napadá, že kdyby teď oba s Billym prut pustili z rukou, držel by se jí prut dál, jako přilepený.

Takovýhle blázelec chce svůj čas, ale na moři je to jen vteřina - chlapi hulákají, strkají se, proklínají, jedním okem se snaží hlídat svoje pruty a druhým přitom točí po tom děvčeti; pod našima nohama se zmítá Scanlon v krvavé bitce s mojí rybou; všechny šňůry jsou propletené, každá se šponuje na jinou stranu, do jedné se zapletla kanička doktorových brejlí a houpají se na ní tři metry od zádě, ryby skáčou za třpytem skel a holka nadává jako dlaždič a prohlíží si prsa, jedno má bílé a druhé palčivě rudé - a George se přestane dívat, kam kormidluje, najede na kládu a motor chcípne.

A McMurphy se chechtá. Houpá se na patách, prohýbá se smíchy pomalu až ke střeše kajuty a jeho řehot se nese široko daleko nad mořem - chechtá se děvčeti, chlapům, Georgeovi, mně, jak si dumlám krvácející prst, kapitánovi, kterého jsme nechali na molu, tomu cyklistovi, pumpařům, těm pěti tisícům domů, Velké sestře - prostě všemu. Poněvadž McMurphy ví, že se člověk musí vysmát všemu, co ho bolí, protože jenom tak si může zachovat svoji rovnováhu, jenom tak může předejít tomu, aby ho svět nedohnal k šílenství. Ví, že všechno má svou bolestivou stránku; ví, že mám palec v jednom ohni, že jeho děvče má odřený prs, že doktor přijde o svoje brejle, ale nedopustí, aby bolest zastínila dobrou náladu, stejně jako nedovolí, aby dobrá nálada zastínila bolest.

Vidím, že se Harding zhroutil vedle McMurphyho a taky se chechtá. A Scanlon dole na palubě taky.

Chechtají se sami sobě, chechtají se nám všem. A děvče s očima ještě v slzách, jak pořád přeskakuje pohledem z bílého prsu na rudý, se taky rozchechtá. A Sefelt, doktor, všichni.

Začalo to docela pomalu a samo se to rozpumpovalo na plný pecky, a chlapi pořád rostli a rostli.

Pozoroval jsem je, sám jeden z nich, a chechtal jsem se s nima - a přesto ne tak docela s nima. Vznášel jsem se nad člunem, vítr mě vynes vysoko nad hladinu a já plachtil s těma černejma ptákama, vysoko nad sebou samotným, a když jsem se podíval dolů, viděl jsem se tam s ostatníma chlapama, viděl jsem náš člun, jak se houpá uprostřed těch potápějících se ptáků, viděl jsem McMurphyho obklopeného tuctem jeho kamarádů, a pozoroval jsem je, nás, jak řveme smíchem, který zvonil nad hladinou v pořád větších a větších kruzích, aby se nakonec rozbil o pláže na pobřeží, o pláže na všech pobřežích, vlna za

vlnou, vlna za vlnou.

Doktorovi, který měl nahozeno do hloubky, taky něco zabralo, ale zatímco už všichni kromě George chytili a vytáhli na palubu nějakou rybu, doktor měl co dělat, aby ji přitáhnul aspoň tak blízko, abysme se na ni mohli podívat - ale viděli jsme jen bělavý tvar, který se navzdory vši doktorově snaze okamžitě zase potopil. Každou pomoc doktor odmítal; pohekával námahou a paličatě znova a znova zdvihal prut a přitahoval šňůru, ale sotvaže ryba uviděla světlo, šla vždycky zpátky ke dnu.

George se ani neobtěžoval nastartovat motor, ale sešel z můstku a ukázal nám, jak se ryba kuchá a čistí přes bort a jak se mají roztrhnout žábry, aby maso zůstalo co nejsladší. McMurphy přivázal na oba konce asi metrového provazu po kousku rybího masa a vyhodil provaz do vzduchu ke dvěma pišticím ptákům, kteří pak spolu odletěli, aby už zůstali spojeni, "dokud je smrt nerozdělí".

Celá zád' člunu a většina z nás byla kropenatá červení a stříbrem. Několik chlapů si stáhlo košile, máchali je v moři a pokoušeli se je vyprat. Tak jsme se poflakovali, trochu ještě chytali ryby, vypili druhou škatuli piva a krmili ptáky až do odpoledne, zatímco se člun líně houpal na vlnách a doktor urputně zápolil se svým netvorem z hlubin. Pak se zdvihl vítr a rozoral moře do zelených a stříbrných hrud, takže vypadalo jako skleněné a chromované pole, a člun se začal houpat a kolébat o poznání víc. George povídal doktorovi, aby tu svou rybu vytáhnul nebo přeříznul šňůru a nechal ji běžet, že se nám škaredí nebe. Doktor neodpověděl. Táhnul prut vzhůru ještě s větší vervou, předklonil se, namotal povolený kus šňůry a zdvihal znovu.

Billy s děvčetem přešplhali na příď, klábosili a koukali do vody. Billy vykřiknul, že něco vidí, a všichni jsme se nahrnuli k jednomu boku a v hloubce nějakých čtyř pěti metrů se pomalu zhmotnilo široké a bílé tělo. Byl to zvláštní pohled, jak se ryba vynořovala, nejdřív jen jako světlejší skvrna, pak rozmazaný bílý tvar, spíš něco jako mlha, která se zhmotnila, oživila...

Ježíšmarjá," vykřiknul Scanlon, "to je ta doktorova ryba!"

Ryba se provalovala na opačném boku, než byl doktor, ale ze směru jeho šňůry bylo vidět, že vede k tomu tělu pod vodou.

"Tu nemůžem nikdy dostat na loď," povídal Scanlon. "A vítr fouká čím dál víc."

"To je velká flundra," povídal George. "Někdy vážej až metrák nebo i půldruhýho. Takový se musej vytahovat rumpálem."

"Budeme ji muset pustit, doktore," povídal Sefelt a vzal doktora kolem ramen. Doktor nic neřek; šaty měl na plecích skrznaskrz propocené, oči od dlouhého koukání bez brejlí jasné zarudlé. Ale tahal dál, dokud se ryba neukázala na jeho straně člunu. Dívali jsme se ještě několik minut, jak se blíží k hladině, a potom jsme začali chystat lano a hák.

Ale i když v sobě měla hák, trvalo ještě celou hodinu, než jsme rybu vytáhli na zád'. Museli jsme ji zaháknout všema třema dalšíma prutama a McMurphy se pak natáhnul nad vodu, chytil ji rukou za žábry, vytáhnul ji po boku lodi na palubu, průhledně bílou a placatou, a žuchnul spolu s doktorem na dno člunu.

"To bylo něco!" Doktor těžce lapal po dechu a nezbyvalo mu už ani tolik sil, aby ze sebe obrovskou rybu sestřčil. "To teda... bylo něco."

Člun se po celou zpáteční cestu divoce kymácel a praskal ve švech a McMurphy nám vyprávěl příšerné historky o ztroskotancích a o žralokách. Čím blíž jsme měli k pobřeží, tím byly vlny vyšší a z jejich hřebenů vybuchovaly chuchvalce bílé pěny a vítr je vynášel vzhůru, kde se přidávaly k rackům. Mrtvé vlny v ústí zálivu se vzpínaly vysoko nad náš člun a George nám nařídil, abysme si navlíkli záchranné vesty. Všimnul jsem si, že ostatní sportovní lodi jsou už dávno v kotvišti.

Tři záchranné vesty se nedostávaly a chlapi se začali handrkovat, kdo budou ti tři smělci, co se budou muset obejít bez nich. Nakonec to byl Billy Bibbit, Harding a George, který by si ji stejně nenavlíknul, protože se děsil špíny. Všechny trochu překvapilo, že se Billy Bibbit nabídnul dobrovolně; svlíknul si svou vestu hned, jak se zjistilo, že je jich málo, a pomoh do ní Candy, a ještě víc nás všechny překvapilo, že McMurphy neusiloval o to, aby se stal jedním z hrdinů. Celou tu dobu, co se handrkovali, stál opřený zády o kajutu, nohy zapřené proti výkyvům člunu, a beze slova chlapy pozoroval. Jenom se zubil a koukal po nich.

Z mělčiny nad písčinou před zálivem jsme se zřítíli do vodního kaňonu, příď člunu se zdvihla k syčícímu hřebenu vlny před náma a zád' propadla do koryta ve stínu vlny, která se na nás valila zezadu, a všichni

na zádi viseli na zábradlí a vytřeštěně zírali hned na horu, která nás pronásledovala, hned zas na pás černých balvanů vlnolamu nějakých deset metrů nalevo od nás, a nakonec, jako k poslední instanci, k Georgeovi za kormidlem. Stál pevně jako stěžeň. Točil hlavou zepředu dozadu, přidával plyn, ubíral, zase přidával a držel nás jako přilepené na svahu té vlny před náma. Vysvětlil nám ještě před cestou, že jak najedeme na hřeben vlny před náma a lodní šroub a kormidlo se vynoří nad vodou, začneme bezvládně klouzat po vlně, a když naopak zpomalíme a chytí nás vlna zezadu, přelege se přes zád' a vyklopí do člunu deset tun vody. Nikdo se ani nezasmál, ani nezavtipkoval, když tak George kroutil hlavou zepředu dozadu, jako by ji měl na obrtlíku.

Uvnitř kotviště se voda ztišila a hladina byla zase jako oraniště, a pak jsme uviděli, že v našem doku u krámku s vnaidlama čeká na platu kapitán s dvěma policajty. Za jejich zádoma se tlačil ten hlouček čumilů. George zamířil na plný plyn přímo proti nim, až kapitán začal rvát a mávat rukama a poldové a zevlouni vyděšeně šplhali po schůdkách nahoru. Ale ještě než příd' člunu roztržila celý dok, strhnul George kormidlo, hodil šroub do zpátečky a člun se s příšerným řevem přitulil k pneumatikám, jako by se ukládal do peřin. Než nás dohnala zpětná vlna, byli jsme už z člunu venku a přivazovali ho; vlna z naší stopy pak všechny čluny kolem divoce rozhoupala a pokryla plato bílou čepicí pěny, jako kdybysme kus moře přitáhli za sebou.

Kapitán, poldové a čumilové k nám seběhli ze schůdků. Doktor se pustil do boje a hned zkraje policajtům řekl, že nad náma nemají žádnou pravomoc, že jsme rádná, státem organizovaná výprava, a jestli se s náma má kdo co bavit, tak jediné federální úřad. A jestli nám chce kapitán dělat potíže, tak by se mělo nejdřív vyšetřit, kolik bylo na člunu záchranných vest. Nestanoví snad zákon, že má být pro každého muže na palubě po jedné záchranné vestě? Když na to kapitán nic neřikal, zapsali si poldové pár jmen a s rozpačitým mručením se vytratili, a sotvaže byli z mola pryč, začali se McMurphy s kapitánem hádat a strkat do sebe. McMurphy byl pěkně s'atý, a jak se pořád ještě snažil houpat v rytmu rozkymáčené lodi, dvakrát na mokřém dřevě plata uklouznul a spadnul do moře, než se mu podařilo zaujmout natolik pevný postoj, aby moh kapitána natáhnout pěstí přes tu jeho plešatou hlavu a celý spor tím uzavřít. Všem se hned ulevilo, že to máme za sebou, a kapitán s McMurphym odešli společně do krámku s vnaidlama pro další pivo, zatímco my jsme vytahovali z podpalubí ryby.

Čumilové postávali nahoře na molu u schůdků, kouřili vlastnoručně vyřezané fajfky a civěli. Čekali jsme; že si z našeho děvčete začnou zase utahovat, dokonce jsme si to přáli, po pravdě řečeno, ale když konečně jeden z nich něco řekl, neplatilo to děvčeti, ale doktorově rybě, která je prý největším platejsem, jakýho kdy na oregonským pobřeží viděl ulovit. Všichni ostatní zakývali hlavama, že to je svatá pravda. Přišourali se blíž a prohlíželi si rybu. Zeptali se George, kde se naučil takhle přistávat v doku, a my se poprvé dověděli, že George nevelel jen rybářským lodím, ale že byl taky kapitánem hlídkového člunu v Pacifiku a že si vysloužil námořní kříž. "Měl jste se dát do státních služeb," povídal jeden z těch čumilů. "Samá špína," odpověděl mu George.

Vycítili tu změnu, kterou většina z nás jen matně tušila; tohle už nebyli ti poseroutkové ze cvokárny, co ještě ráno pokorně snášeli jejich urážky. Ne že by se snad děvčeti omluvili, ale když se ptali, jestli by nemohli vidět rybu, kterou ulovila, byli samej cukr a med. A když McMurphy s kapitánem vyšli z krámku s vnaidlama, vypili jsme si všichni dohromady před odjezdem pivo.

Do nemocnice jsme se vrátili až pozdě večer.

Děvče spalo Billymu na prsou, a když se probudilo, měl ruku notně zdřevěnělou, jak ji celou cestu držel v té nepohodlné poloze, a Candy mu ji masírovala. Řek jí, že by si s ní dal rande, až bude mít někdy přes víkend vycházku, a Candy povídala, že by za ním mohla za čtrnáct dní přijet, ať jí jen řekne, kdy přesně, a Billy se obrátil k McMurphymu o pomoc. McMurphy je vzal oba kolem ramenou a povídal: "Tak teda nachlup ve dvě."

"V sobotu odpoledne?" zeptala se Candy.

McMurphy mrknul na Billyho a přitáhnul si dívčinu hlavu ke své. "Ale vůbec ne. V sobotu ve dvě v noci. Vklouzni do zahrady a zaťukej na to samý vokno, za kterým mě viděla dneska ráno. Domluví s nočním lapiduchem, aby tě pustil dovnitř."

Zahihňala se a přikývla. "McMurphy, ty mizero," řekla.

Někteří z akut'áků byli ještě vzhůru a stáli před latrínou, zvědaví, jestli jsme se neutopili. Dívali se, jak si

to maširujeme chodbou, zacákaní od krve, spálení sluncem, nasáklí pivem a rybinou, a snášíme naše lososy na hromadu jako vítězné trofeje. Doktor se jich zeptal, jestli se nechtějí mrknout k autu na jeho platejse, a všichni kromě McMurphyho jsme zase vyšli před nemocnici. McMurphy povídal, že je nějak zjordovanej a že radši půjde do pelechu. Když se vytratil, zeptal se jeden z těch, co s náma nebyli, proč McMurphy vypadá tak vyplivnutě, když všem ostatním hoří tváře svěžestí a rozčilením. Harding to přisoudil ztrátě jeho otužilosti.

"Jistě se dobře pamatujete, jak se k nám McMurphy, otužený přísným režimem života na pracovní farmě, přihnal jako hřebec, brunátný, kypící zdravím. A teď jsme prostě svědky vyhasnutí jeho úžasné psychopatické otužilosti. To je vše. Strávil dneska na lodi, přesně řečeno v šeru lodní kajuty, několik vyčerpávajících hodin, zatímco my ostatní jsme byli vystaveni žívlům a čerpali do sebe vitamín D. Jistěže ho to horečně vypětí v podpalubí nemálo vysílilo. Ale jenom považte, přátelé. Já osobně si troufám tvrdit, že bych se spokojil i s menší dávkou vitamínu D, kdybych ji mohl vyměnit za větší dávku toho jeho tělocviku. Obzvláště s naší milou Candy jako cvičitelkou. Nemám pravdu?"

Nic jsem neřek, ale zdálo se mi, že tak docela pravdu nemá. Všimnul jsem si McMurphyho vyčerpání už dřív, už cestou zpátky, když se chtěl podívat na dům, kde kdysi bydlel. Zrovna jsme se podělili o poslední pivo, vyhodili prázdnou pikslu z okna na křižovatce před semaforem, pohodlně jsme se rozvalili, abysme vychutnali prožitky celého dne, a koupali jsme se v sladké malátnosti, jaká se člověka zmocňuje po dnu namáhavé práce, kterou má rád - napůl zmožení sluncem, napůl opilý, a jestli jsme se bránili spánku, tak jen proto, abysme tu pohodu vychutnali až do dna. Matně jsem si uvědomoval, že si dokonce všímám i těch příjemných věcí na životě kolem. McMurphy mi dával lekci. Takhle dobře mi snad bylo naposledy jako malému klukovi, kdy všechno bylo, jak má být, a země ke mně promlouvala v básničkách.

Nevraceli jsme se od pobřeží přímou cestou, vzali jsme to oklikou přes vnitrozemí, přes městečko, kde prý McMurphy ze všech míst, kde kdy byl, prožil nejdelší čas. Sjížděli jsme pořád dolů z Kaskádového pohorí a už jsme si mysleli, že jsme zabloudili, když... když jsme najednou vjeli do městečka, které zabíralo asi dvojnásobek nemocničního pozemku. Ulicí, kde jsme zastavili, se honil vítr a zacláněl zdviženým pískem slunce. McMurphy zaparkoval v nějakém rákosí a ukázal přes ulici.

"Tamhle. Tamhleten barák. Ten, co vypadá, jako když ho drží jen to bejlí - to je ten skromnej příbytek mýho zmrhanýho dětství."

Po celé délce šeré podvečerní ulice stály stromy s opadaným listím, zatínaly se do chodníku jako dřevěné blesky a v místech, kde uhodily, byl beton rozpukaný, až k hranici železného kruhu. Podél přední strany zapleveleného dvorku trčela ze země řada kovových sloupků a za nima stál velký dřevěný dům s verandou a opíral se o to svoje rozviklané rameno proti větru, aby ho snad neodkutálel o několik bloků dál jako prázdnou lepenkovou škatuli z hokynářství. Vítr přivál několik kapek deště a já viděl, že dům pevně zavírá oči a dveře má na řetěz.

A na verandě visela taková ta hračička, jaké dělají Japonci ze skla a věší na provázky - aby pak chřestily a cinkaly při sebemenším fouknutí větru - na které zbývaly už jen čtyři cingrlátka. Houpaly se, narážely na sebe a zvonivě kropily dřevěnou podlahu verandy drobnýma střepinkama.

McMurphy znovu nastartoval.

"Už jsem tady jednou byl - ale to je pěkně dávno; v tom roce, co jsme se vraceli domů z Koreje. Přijel jsem na návštěvu. Táta s mámou byli ještě naživu. Byl to dobrej domov."

Vyhodil spojku a rozjel se, ale najednou znova zastavil.

"Proboha," povídal, "koukejte, vidíte ty šaty?" Ukázal dozadu. "Na tom stromě? Ten černožlutej hadr?" Viděl jsem tam něco jako prapor, třepetal se to vysoko ve větvích nad kůlnou.

"Tak takovýhle šaty nosila první holka, která mě dostala do postele. Mně bylo asi deset a jí nejspíš ještě mň a šoustání mi tenkrát připadalo jako něco tak obrovského, že jsem se jí zeptal, jestli si nemyslí, jestli necítí, že bysme to měli nějak oznámit? Říct třeba našim: 'Mámo, dneska jsme se tady s Judy zasnoubili.' A myslel jsem to smrtelně vážně, fakt, takovej sem byl trouba; myslel jsem, že když to má našinec za sebou, tak že je z fleku zákonně ženatěj, ať se mu to líbí nebo ne, tomu že se prostě nedá uniknout. Ale ta kurvička - mohlo jí bejt nanejvejš osum nebo devět roků - sebrala z podlahy ty svoje hadříky a řekla, že jsou moje. 'Můžeš je někam pověsit,' povídala, 'já pudu domu v kalhotkách. Oznam to takhle - však

ono jim to dojde.' Ježíši, bylo jí devět," povídal, natáhnul ruku a štípnul Candy do nosu, "a vyznala se líp než spousta profesionálek."

Candy se zasmála a kousnula ho do ruky. McMurphy študoval stopy jejích zubů.

"No a když teda v kalhotkách odešla domů, čekal jsem, až se setmí, abych moh ty pitomý hadry vyhodit z baráku - ale vidíte ten vítr? - vyškubnul mi je z ruky a vodnes jako draka, no a druhej den ráno, přísámbohu, visely na tom stromě celýmu městu na vočích, jak se mi aspoň zdálo."

Cucal si ruku a tvářil se tak usouzeně, že se Candy rozesmála a dala mu na tu ruku pusu.

"Tak teda zavlála vlajka mého prvního vítězství a od toho dne dodneška jsem svejm barvám - barvám zasvěcenýho milovníka - dělal jenom čest; ale je to boží pravda: za všechno může ta devítiletá holka z mejch dětskejš let."

Dům nám zmizel za zádama. Zívnuł a zamrkal. "Naučila mě milovat, žehnej bůh její prdýlce."

A jak nám to tak vyprávěl, přemetla ho najednou světla aut'áku, co jel proti, a přední sklo odrazilo výraz, který moh mít ve tváři jen proto, že ho ani nenapadlo, že by ho v téhle tmě někdo z nás v autě uviděl, přišerně utahaný, napjatý a vyděšený, jako když mu už na to, co ještě musí udělat, nezbyvá moc času... A jeho spokojený, dobromyslný hlas nám přitom dál líčil jeho barvitou minulost plnou dětských skopičín a kamarádů z mokré čtvrti a bláznivýho milování a hospodskéjš rvaček pro pochybnou čest - minulost, o jaké jsme my sami akorát snili.

4

Velká sestra vyrukovala se svým dalším tahem hned na druhý den po rybářské výpravě. Přišla na něj ráno před výpravou, když McMurphymu vyčetla, kolik na téhle rybářské expedici a na dalších svých podezřelých podnikcích vydělává peněz. Rozvíjela svůj nápad celou noc, převracela ho tentokrát ze všech stran, dokud si nebyla tutově jistá, že se nemine cílem, a celý příští den trousila po oddělení všelijaké narážky, aby pacientům nasadila brouka do hlavy a nechala ho tam chvíli hlodat, než se k téhle věci vysloví sama.

Věděla, že lidi jsou takový, že se dřív nebo později začnou odtahovat od každého, kdo jim dává víc, než se sluší, od všech těch Ježíšků, misionářů a mecenášů, co přispívají na vznešené účely, a začnou si říkat: Co jim to vynese? Jenom se uculují, když třeba mladý advokát přinese dečkám do školy pytlík ořechů - a zrovna před nominálkama do státního senátu, pacholek jeden vypočítavá - a říkají si, kdepak, to není žádný blbec.

Věděla, že nebude moc zapotřebí, aby se chlapi začali ptát, když už na to přijde řeč, proč asi McMurphy věnuje tolik času a energie organizování rybářských výprav, pokerových turnajů nebo tréninku basketbalového mužstva? Proč pořád ostošest vymýšlí nějaké novoty, když všem ostatním na oddělení stačilo vždycky k naprosté spokojenosti plácet se mezi binoklem a časopisama z loňského roku? Jak to přijde, že si tenhle chlap, tenhle irský rabiját z pracovní farmy, kde si odpykával trest za hazardní hru a ublížení na těle, uváže šátek kolem hlavy, kniká jako pubert'ák a nutí všechny akuťáky dobré dvě hodiny povykovat, zatímco ze sebe dělá holku a učí Billyho Bibbita tancovat? Jak to přijde, že takovýhle protřelý šejdíř - starý profesionál, pouťový komediant, vypočítavý hazardní hráč - riskuje zdvojnásobení svého pobytu ve cvokárně, když si dělá smrtelného nepřitele ze ženské, která rozhoduje o tom, koho propustit a koho ne?

Sestra roztočila kolotoč těchto otázek vyvěšením zprávy o stavu finanční hotovosti pacientů za několik posledních měsíců; muselo jí stát říu hodin práce, než to všechno vykutala ze záznamů. Zpráva dokládala nepřetržitě vysychání vkladů všech akuťáků - s výjimkou jednoho. Jeho vklady ode dne jeho příchodu do nemocnice nepřetržitě vzrůstaly.

Akuťáci si začali McMurphyho dobírat, že je takhle zakrátko přivede na žebrotu, ale ten se ani trochu nebránil. Ani nápad! Ještě se kasal, že když zůstane ve špitálu aspoň rok, odejde odtud jako finančně nezávislý člověk a do konce života si bude válet šunky na Floridě. Všichni se tomu před ním smáli, ale sotva vypadnul z oddělení na EL, PL nebo RL, nebo když dostával na sesterně kázání a soupeřil se zafixovaným plastickým úsměvem Velké sestry svým širokým, prostým zubením, zmrzal všem smích na rtech.

Začali se ptát jeden druhého, proč je poslední dobou takový čipera, proč si za ně pálí prsty, jako když

třeba navrhol zrušit nařízení, že pacienti musí všude chodit v terapeutických skupinách po osmi ("Tady Billy mluví vo tom, že si podřeže zase žily," povídal na sezení, když hartusil proti povinným osmičkám. "Najde se mezi náma sedm dalších, kdo se k němu připojí, aby z toho byla terapeutická parta?"), nebo když tlačil doktora, který se po té výpravě na ryby choval k pacientům docela kamarádsky, aby nechal předplatit Playboy a další slušné časopisy a zbavil nás všech těch starých McCallových magazínů, co nám nosil po celých haldách z domova ten narvaný chlápek ze styků a v kterých byly všechny články, co nám podle jeho názoru mohly obzvlášť zajímat, zatřesené zeleným inkoustem. McMurphy dokonce poslal někomu do Washingtonu petici, ve které si stěžoval na používání lobotomie a elektrošoků ve státních nemocnicích. Tak by mě zajímalo, začínali se ptát chlapi, co to našemu Mackovi vynesou?

Když už tyhle otázky visely ve vzduchu aspoň týden, pokusila se je Velká sestra provětrat na skupinovém sezení. Při prvním pokusu ji McMurphy vyklepnul ještě dřív, než se pro svou věc jaksepatří rozpálila. Začala tím, jak je otřesena a zděšena žalostným stavem, do něhož naše oddělení upadlo; jenom se kolem sebe dobře rozhlédněte, pro smilování boží! Po stěnách visí vyložené pornografie vystříhané z oplzlých časopisů - ale mimochodem, ona se už postará, aby správa nemocnice vyšetřila, jak se sem tohle svinstvo vůbec mohlo dostat. Pohodlně se usadila v křesle, připravena pokračovat a ukázat, kdo na tom nese vinu a proč, ale jak tak trůnila na těch několika vteřinách ticha, co se po její výhrůžce rozhostily, poznamenal McMurphy, no jistě, a nezapomeňte těm hlavounům připomenout, ať si s sebou vezmou takový ty malý zrcátka, až k nám přijdou vyšetřovat, a výbuch smíchu její kouzlo dočista zlomil. Spustila tuhle písničku znova, až když měla jistotu, že se McMurphy sezení neúčastní.

McMurphy dostal výzvu z Portlandu a čekal s jedním z černých frajerů v telefonní hovorné na spojení. Když jsme před jednou hodinou začali vynášet stoly a chystat denní pokoj k sezení, zeptal se ten nejmenší černý kluk sestry, jestli pro McMurphyho a Washingtona nemá skočit do hovorny a přivést je na sezení, ale sestra řekla ne, není třeba, jen ať tam zůstanou - ostatně, někteří z pacientů jistě uvítají příležitost pohovořit si o našem panu Randlovi Patricku McMurphym v nepřítomnosti jeho dominující osobnosti.

Ze začátku si o něm vyprávěli všelijaké srandovní historky a pochvalovali si, jaký to je báječný chlap, zatímco sestra byla zticha a čekala, až se všichni do sytosti vymluví. Pak přišly na přetřes jiné otázky. Co je vlastně McMurphy zač? Proč je takový, jaký je, proč dělá všechno to, co dělá? Některý chlapi uvažovali, jestli ta jeho báhorka, jak na pracovní farmě markýroval rvačky, aby ho přeložili do nemocnice, není jenom další z jeho podfuků, a jestli není mazanější, než si o něm všichni myslí. Velká sestra se tomu smála a zdvihla ruku.

"Mazaný jako liška," řekla. "Tak se vám jeví náš pan McMurphy?"

"Jak to my-my-myslíte?" zeptal se Billy. McMurphy byl jeho velký kamarád a hrdina a Billy si nebyl jistý, jestli z téhle poklony může mít radost, když ji sestra váže na něco, co dosud nevyslovila. "Jak to my-my-myslíte, jako liška?"

"To je prosté konstatování, Billy," odpověděla roztomile sestra. "Zeptejme se ostatních pacientů, zda by ti nemohli říci, co to znamená. Co třeba vy, pane Scanlone?"

"Chce říct, Billy, že Mack není žádný hlupák."

"To by si taky nikdo ne-ne-nedovo-volil!" Billy praštil do opěradla svého křesla pěstí, aby ze sebe to poslední slovo dostal. "Ale slečna Ratchedová na-na-naznačovala -"

"Ne, Billy, nic jsem nenaznačovala. Prostě jsem konstatovala, že pan McMurphy není člověk, který by bezdůvodně riskoval. S tím snad souhlasíte, ne? Nesouhlasíte s tím všichni?"

Nikdo nic neřek.

"A přesto," pokračovala, "by se zdálo, že ve svém konání nemyslí vůbec na sebe, jako by byl nějaký mučedník nebo světec. Troufá si snad někdo z vás tvrdit, že je pan McMurphy světec?"

Věděla, že může klidně vyslat svůj úsměv kolem pokoje, zatímco bude čekat na odpověď.

"Kdepak, žádný světec ani mučedník. Kdepak. Ale nechcete se s průřezem filantropie tohoto muže seznámit blíže?" Vytáhla ze svého košíku list žlutého papíru. "Podívejme se na některé z těch jeho dárečků, jak by je snad nazvali jeho oddaní fanouškové. Nejprve to byl dar koupelny. Patřila však jemu, aby ji mohl darovat? Ztratil něco tím, že z ní učinil hazardní kasino? A kolik na druhou stranu myslíte, že asi vydělal za tu krátkou dobu, po kterou byl croupierem svého malého Monte Carla na našem oddělení?"

Kolik jste prohrál, Bruci? Kolik vy, pane Sefelte? Pane Scanlone? Myslím, že každý máte jistou představu o vlastních prohrách, ale víte, kolik obnáší celková částka jeho výher podle vkladů, které učinil v pokladně? Takřka tři sta dolarů!"

Scanlon tiše hvízdнул, ale jinak nikdo ani nemuk.

"A mám zde zaznamenány další sázky, které s vámi uzavřel, pokud máte zájem se podívat, včetně takových, jež mají za cíl záměrné ztěžování práce personálu. A přitom veškerá jeho hazardní aktivita byla - je - v naprostém rozporu s řádem oddělení a všem z vás, kdo se na ní podíleli, to bylo známo."

Podívala se znovu do papíru a strčila ho zpátky do košíku.

"A ta nedávná rybářská výprava? Kolik myslíte, že obnášel zisk pana McMurphyho z tohoto podniku? Jak to vidím já, získal od pana doktora auto, dokonce i peníze na benzín od něho dostal, a jak jsem informována, nezůstalo jen při tom - ale sám ze své kapsy nevydal jediný cent. Vskutku mazaný jako liška."

Vztyčila ruku, aby ji Billy nepřerušoval.

"Prosím tě, Billy, pochop mě: já nekritizuji jeho podnikavost jako takovou; jen jsem si myslela, že pro nás pro všechny bude lepší, když si o motivech tohoto muže nebudeme dělat falešné iluze. Ale rozhodně není asi fér vznášet tato obvinění v nepřítomnosti toho, o němž tady mluvíme. Vraťme se tedy k problému, o kterém jsme diskutovali včera - copak to bylo?" Začala se přehrabávat ve svém košíku.

"Co to jen bylo, nevzpomínáte si, doktore Spivey?"

Doktor škubnul hlavou. "Ne... počkat... myslím..."

Vytáhla z desek nějaký papír. "Tady to mám. Pan Scanlon; jeho vztah k výbušninám. Výborně.

Přejdeme tedy k tomuto, a až tady příště pan McMurphy bude zase s námi, opět se k jeho osobě vrátíme. Nicméně si myslím, že byste se nad tím, co zde dnes bylo řečeno, měli trochu zamyslet. Tak tedy, pane Scanlone..."

Odpoledne se nás pak sešlo asi osm nebo deset před kantýnou, a zatímco jsme čekali, až černý frajer štípně flaštičku oleje na vlasy, začli o něm některý chlapi debatovat znova. Povídali, že sice s Velkou sestrou nesouhlasí, ale krucipísek, několikrát ta bába ťala do živýho. Ale co, sakra, stejně je Mack dobřej chlap... fakticky.

Harding nakonec debatu rozčísnil po svém.

"Milí přátelé, přespříliš se ohrazujete, aby vám bylo možno uvěřit. Vy všichni, jak jste tady, jste v hloubi svých hrabivých srdíček přesvědčeni, že naše slečna Andělka Milosrdná Ratchedová má ve všech domněnkách, jež dnes o McMurphym vyslovila, naprostou pravdu. Víte, že má pravdu, já to vím také. Ale proč to popírat? Položme si ruku na srdce, a namísto abychom potají kritizovali jeho kapitalistický talent, přiznejme tomu člověku, co mu patří. Co je na tom špatného, že se domohl menšího zisku?"

Nemyslíte, že jsme si pokaždé, kdy nám pustil žilou, přišli za ty peníze na své? Je to ostrý hoch a dobře ví, jak si snadno a rychle namastit kapsu. Ale předstírá snad něco o svých motivech? Tak proč bychom to měli dělat my? Zaujímá ke svému šejdířství zdravý a čestný postoj a já mu zplna srdce fandím, stejně jako fandím našemu milovanému kapitalistickému systému svobodného podnikání, spoludruzi, fandím McMurphymu a jeho přímočarému, paličatému drzounství, americké vlajce, budiž požehnána, a Lincolnově památníku a všemu, co k tomu patří. Vzpomeňte na ,Maine', cirkusového krále P. T. Barnuma a čtvrtý červenec. Cítím se přímo povinován bránit čest svého přítele jako dobrého rudo-bílo-modrého stoprocentního amerického šejdíře. Dobrý chlap, nesmysl! McMurphymu by ze samých rozpaků vyhrkly nefalšované slzy dojetí, kdyby věděl, jaké ryzí motivy přisuzují lidé některým jeho podnikům. Považoval by to za nepokrytou urážku své profese."

Zabořil ruku do kapsy a šátral po cigaretách; když žádné nenašel, půjčil si jednu od Fredricksona, zapálil si jako na divadle a pokračoval.

"Přiznávám, že jsem byl zprvu jeho počínáním zmaten. Když rozbil to okno - bože, pomyslel jsem si, tenhle člověk chce skutečně zůstat v nemocnici, táhnout se svými kamarády za jeden provaz a tak dále a tak dále, dokud jsem si neuvědomil, že to McMurphy udělal proto, že si tak báječnou příležitost nemohl nechat ujít. Využívá svého pobytu mezi námi, jak nejlíp může. Nedejte se zmýlit jeho chováním balvana z Prdelový Lhoty. Je to bystrý praktik, hlava otevřená. Jen ho dobře pozorujte: nic z toho, co dělá, nedělá bez důvodu."

Billy se nehodlal jen tak lehce vzdát. "Nojo, ale co ty ta-ta-taneční hodiny, co mi dává?" Viděl jsem, jak zatíná pěsti; jizvy po cigaretách na hřbetech obou rukou měl už čistě vyhojené a vystřídalo je tetování, které si tam namaloval olíznutou inkoustovou tužkou. "Co na to řekneš, Harding? Kdo tady vydělává p-p-prachy, když mě učí tancovat?"

"Nevzrušuj se, Williame," povídal Harding. "Ale nebuď taky netrpělivý. Jen klidně sed a čekej - však poznáš, co tím sleduje."

Zdálo se, že Billy a já jsme poslední dva, co ještě McMurphymu věří. A Billy se ten samý večer přiklonil k Hardingovi, když se McMurphy vrátil od dalšího telefonu, aby řekl Billymu, že to rande s Candy je už tutovka, napsal mu její adresu a dodal, že by neškodilo, kdyby jí poslal na cestu nějaký chechtáky.

"Chechtáky? Pe-peníze? Ko-ko-kolik?" Podíval se po Hardingovi, který se na něj culil.

"No, člověče - tak deset lupenů pro ni a deset -"

"Dvacet lupenů! To-to-tolik sem přece autobus ne-nejstojí."

McMurphy na Billyho zamžoural zpod kšiltu, líně se zazubil a pak si přetřel rukou krk a vypláznul popelavý jazyk. "Hochu, hochu, jak já sem vysušenej. A to si představ, jak budu vyprahlej, než uteče ten tejděn do soboty. Přece by ses na ni nezlobil, když mi přinese nějaký ten hlt na svlažení, Billíčku?"

A vrhnul na Billyho tak nevinný pohled, že se Billy musel rozesmát a zavrtět hlavou, kdepak, jak bych se moh zlobit, a uklidil se s McMurphym, kterého nejspíš považoval za pasáka, do kouta a nadšeně tam kuli pikle na příští sobotu.

Já měl pořád ještě ty svoje představy - že je McMurphy obr seslaný z nebe, aby nás zachránil před Kombajnem, který omotal zemi sítí měděného drátu a krystalu, že je tak velký, že něco tak nicotného jako peníze je mu lhostejné - ale i já jsem si už napůl začínal myslet to, co ostatní. To bylo takhle: pomáhal před jedním skupinovým sezením vynášet stoly do koupelny, a když mě uviděl stát u rozvodného bloku, zablýsklo mu v očích.

"Přisámbohu, náčelníku," povídal, "tak se mi zdá, žeš vod toho vejletu na ryby výrost aspoň vo pětadvacet čísel. A panenanebi, podívej na ty svoje čapáry; máš chodidla jak plošinový vagóny!" Podíval jsem se dolů a koukám, že takovýhle chodidla jsem snad nikdy neměl, jako by mi je ty McMurphyho řeči nafouknuly.

"A ty ruce! Jestli tohle nejsou tlapy bejvalýho indiánskýho fotbalisty, tak sem jaktěživ žádnýho neviděl. Víš, co mě napadá? Napadá mě, že bys měl tady ten blok zkusit nadzdvihnout, ať se ukáže, jaký děláš pokroky."

Zavrtěl jsem hlavou a řekl, že ne, ale povídal, že jsme spolu jednou uzavřeli jistou dohodu a že to teda musím aspoň zkusit, ať vidíme, jestli ta jeho metoda nese ovoce. Nevěděl jsem, jak z toho ven, a tak jsem se k tomu bloku nakonec postavil, abych mu ukázal, že to nedokážu. Sklonil jsem se a vzal za železa.

"Tak se mi to líbí, náčelníku. A teď se narovnávej. Nohy pod zadek, tak... to je vono. A teď pomalu... jenom se narovnávej. Hurááá! A teď ten krám zase polož."

Myslel jsem, že bude zklamaný, ale když jsem odstoupil, zářil jako jezule a ukazoval na podlahu. Blok stál dobrých deset čísel od původního místa. "Radši to zas postav, kde to bylo, kámo, než na to někdo přijde. Zatím to ještě musí zůstat jen mezi náma."

A když pak po sezení bloumal kolem stolků, kde hráli binokl, zaved jako náhodou řeč na sílu a pevnou vůli a taky na ten rozvodný blok v koupelně. Čekal jsem, že jim teď poví, jak mi pomoh vrátit moji bývalou velikost, a dokáže tak, že nedělá všechno jen pro prachy.

Ale o mně se vůbec nezminil. Žvanil a žvanil, až se ho Harding zeptal, jestli chce snad zkusit ten blok zdvihnout znova, a McMurphy řekl, to že ne, ale když ho nezdvihne on, tak to ještě neznamená, že někdo jiný by to nedokázal. Scanlon povídal, že leda kladkou, ale vlastní silou že by to neuzdvih nikdo, a McMurphy povídal, možná, možná, ale tohle našinec nikdy nemůže vědět.

Sledoval jsem, jak to na ně hraje, jak je dostrkává k tomu, aby přišli a řekli, kdepak, ježíšikriste, tohle přece žádný smrtelník nezdvihne - až mu nakonec ještě sami navrhnou sázku. Sledoval jsem, jak nad tou sázkou váhá. Nechal je přísazovat, vtahoval je do toho hloub a hloub, dokud sázky nedosáhly poměru pět ku jedné na tutovku od každého z nich, a to někteří vsadili až dvacet dolarů. O tom, že mě viděl blok zdvihnout, ani muk.

Celou noc jsem doufal, že to nechá plavat. A když na druhý den při sezení sestra oznámila, že všichni pacienti, kteří se účastnili rybářské výpravy, se musí podrobit zvláštní koupeli, poněvadž prý má obavu, aby na oddělení nezanesli nějaký odporný hmyz, doufal jsem, že to už nějak zařídí, abysme se šli koupat hned po sezení, nebo že do toho přijde něco jiného - prostě cokoliv, co mi zabrání zdvihnout ten blok. Ale když bylo po sezení, zaved nás do staré koupelny ještě dřív, než ji černí frajeři stačili zamknout, a poručil mi, abych vzal blok za železa a zdvihnul ho. Nechtělo se mi, ale nemoh jsem nic dělat. Připadal jsem si, že mu pomáhám šidit je o peníze. Všichni se k němu chovali stejně kamarádsky jako vždycky, když mu vypláceli sázky, ale já věděl, že si uvnitř připadají, jako když pod nima někdo podkop sesli. Sotva jsem postavil blok zpátky na místo, uhnul jsem před McMurphym očima a utek jsem na latrínu. Chtěl jsem být sám. Uviděl jsem se v zrcadle. Udělal, co slíbil; ruce jsem měl zase velké a silné, zrovna takové, jako když jsem chodil do střední školy a žil pořád ještě v naší vesnici, hrudník mohutný a ramena široká a samý sval. Prohlížel jsem se zrovna před zrcadlem, když za mnou přišel. Podával mi pětidolarovku.

"Tumáš, náčelníku, na žvejkačku."

Zavrtěl jsem hlavou a chtěl jít pryč. Chytnul mě za ruku.

"Náčelníku, ber to jako projev mého uznání. Jestli ale myslíš, že bys měl dostat víc -"

"Ne! Nech si ty svoje prachy. Nechci je."

Ustoupil, zastrčil palce do kapes, naklonil hlavu a mžoural na mě. Chvíli si mě tak prohlížel.

"No dobře," povídal. "Tak vo co tady kráčí? Proč po mně každej kouká šejdrem?"

Neodpověděl jsem.

"Neudělal jsem snad, co jsem slíbil? Neudělal jsem z tebe vazouna? Co vám na mně najednou tak vadí?"

Chováte se ke , mně jako k nějakému vlastizrádci."

"Když ty pořád... vyhráváš!"

"Že pořád vyhrávám! Ty mouro, z čeho mě to vobviňuješ? Já si akorát stojím za svým slovem. Co je na tom tak -"

"My si prostě myslíme, že bys neměl jen vyhrávat..."

Cítil jsem, jak mi brada pocukává, jako bych se měl užuž rozbřečet, ale nerozbřečet jsem se. Stál jsem před ním a brada mi pocukávala. Otevřel pusou, aby něco řek, ale rozmyslel si to. Vytáhnul palce z kapes, stisknul si palcem a ukazováčkem kořen nosu, jako to dělají lidi, co jsou jim těsné brejle, a zavřel oči.

"Vyhrávám, kristová noho," povídal se zavřenýma očima. "Páni, tak já vyhrávám."

A tak si myslím, že to, co se ten den odpoledne stalo ve sprchách, byla spíš moje vina než koho jiného. A proto jsem to taky moh napravit jen tím, že jsem udělal to, co jsem udělal, a ani mě přitom nenapadlo, že bych si měl dávat majzla, neriskovat nebo myslet na následky, které to pro mě bude mít - tentokrát mi nezáleželo na ničem jiném než na tom, co musím udělat, a pak na tom, abych to udělal.

Sotva jsme vyšli z latríny, přišli tři černí frajeři a sehnali nás do houfu. Nejmenší černý kluk, který šmejdil dole kolem ostění a černou, hákovitou rukou, studenou jako pajcr, odtahoval od zdi chlapy, co se o ni opírali, nám oznámil, že se nám dostane varovné očisty, jak tomu říká Velká sestra. Vzhledem ke společnosti, ve které jsme se pohybovali, máme projít důkladnou očistou, ještě než něco roznese me po celé nemocnici.

Seřadili jsme se nahatý u kachlíčkové zdi a pak přišel jeden ten černý kluk s černou plastikovou tubou v ruce a stříkal na nás smradlavou pastu, hustou a lepkavou jako vaječný bílek. Nejdřív do vlasů, potom otočit, předklonit a roztáhnout půlky!

Chlapi reptali, utahovali si ze sebe a vtípkovali, ale jeden před druhým uhýbali očima, stejně jako před těma břidlicovými maskama za tubama, které plavaly před naší řadou jako strašidelné tváře z negativu a mřířily na nás měkkýma strašidelnými pistolema. Dělal si z černých kluků srandu, dobírali si je: "Hej, Washington, čímpak se vy hošani bavíte těch zbejvajících šestnáct hodin?" nebo "Hej, Williamsi, jestlípak poznáš, co jsem měl k snídani?"

Všichni se chechtali. Černý frajeři zatínali zuby a neodpovídali; nebyli na něco takového zvyklí, dokavad nepřišel ten zatracenej rzoun.

Když na ně Fredrickson roztáhnul půlky, ozvala se taková prda, až jsem si pomyslel, že to toho

nejmenšího černého kluka připlácne na zed'.

"Slyšme!" povídal Harding a přiložil si k uchu dlaň. "Trub andělských líbezný hlas."

Všichni řvali smíchy a trumfovali vtip vtipem, dokud černý kluk nepostoupil dál a nezastavil se před dalším v řadě - najednou bylo ticho jako v kostele. Tím dalším byl George. A v té jedné vteřině, kdy všechen smích, vtipkování a reptání umlklo, kdy se Fredrickson vedle George narovnal a obrátil k velkému černému frajerovi, který se už chystal Georgeovi říct, aby sklonil hlavu, a stříknout mu do ní tu palčivou břečku - v tu chvíli jsme si všichni uvědomili, co se stane, proč se to musí stát a proč jsme se v McMurphym mýlili.

George se ve sprše nikdy nemyl mejdlem. Dokonce ani nedovolil, aby mu někdo podal ručník na osušení. Černí kluci na večerní sichtě zjistili, že je pro ně jednodušší, když mu vyhoví, a nikdy ho do ničeho nenutili. Chodilo to tak už pěkně dlouho. A všichni černí frajeři to věděli. Ale teď bylo všem jasné - všem včetně George, který se zakláněl, vrtěl hlavou a zakrýval se velkýma dlaněma podobnými dubovému listí - že tenhle černý frajer s přeraženým nosem, duší plnou nenávisti a dvěma kámošema za zadkem, kteří čekali, co udělá, si tuhle příležitost za žádnou cenu nenechá ujít.

"Áááá, vohni tu šišku, Georgi..."

Chlapi už točili hlavy po McMurphym, který stál o pár míst dál.

"Áááá, tak dělej, Georgi..."

Martini a Sefelt stáli pod sprchou a nehýbali se. Kanálek u jejich nohou se zalykal krátkými hlty vzduchu a mejdlové vody. George zaletěl očima ke kanálku, jako když poslouchá, co mu povídá. Koukal, jak bublá a zalyká se. Pak se podíval zpátky na tubu v té černé ruce před sebou, na slizkou nudli, která se líně plazila z tuby na litinové klouby sevřené pěsti. Černý frajer nastrčil tubu o kus blíž a George se ještě víc zaklonil a znova zavrtěl hlavou.

"Ne - nechci."

"Ale neujdeš tomu, Cachtale," povídal černý kluk a znělo to bezmála omluvně. "Musí to bejt. Nechceš přeci, aby se nám tady hemžily nějaký muňky, že ne? A co já vím, můžeš mít v sobě těch muněk nalezlejh celý mraky."

"Nemám!" povídal George.

"Ááááá, Georgi, ty vo tom prostě nemáš šajna. Tyhle breberky sou strašně, strašně mrňavý - mrňavější než špendlíková hlavička. Přichytěj se tě chloupkama a pak se ti zavrtávaj hloubš a hloubš do těla, Georgi."

"Nemám breberky!" povídal George.

"Ááááá, nech si to vysvětlit, Georgi; viděl sem případy, kdy tyhle hrozný breberky -"

"Stačí, Washington," ozval se McMurphy.

Jizva na přeraženém frňáku toho černého kluka zablikala jako neón. Černý kluk věděl, kdo to na něj promluvil, ale neotočil se. Jediné, čím dal najevo, že ho vůbec slyšel, bylo to, že zmlknul, zdvihnul dlouhý šedivý prst a přešel si jím po jizvě, kterou utřil při tom basketbalovém utkání. Chvilí se drbal na nose a pak nastrčil Georgeovi před obličej ruku a drápal do vzduchu prstama. "Krab, Georgi. Vidíš ho? Víš přece, jak vypadá krab, že jo, Georgi? No a zrovna takovýhle kraby si chytil na tý rybářský lodi.

Nechceš přece, aby se do tebe zavrtávali krabi, že ne, Georgi?"

"Nemám kraby!" zaječel George. "Ne!" Narovnal se a obočí mu vyjelo tak vysoko, že jste mu viděli do očí. Černý frajer kousek couvnul. Druhý dva se tomu zasmáli. "Copak, copak, Washington, copak je?" zeptal se ten velký. "Zdržuje tě snad něco ve výkonu tvýho očištnýho poslání, hochu?"

Přistoupil zas blíž. "Georgi, povídám ti: vohni hlavu! Buď vohneš hlavu a necháš si do ní stříknout tuhle srágoru - nebo tě potlápám rukou!" Ukázal mu znova ruku; měl ji velikou a černou jako bahnisko.

"Vošahám tě touhle černou! špinavou! smradlavou rukou!"

"Nechci!" povídal George a zdvihnul pěst nad hlavu, jako by chtěl tu břidlicovou lebku rozbít na padrť, zaplavit podlahu ozubenýma kolečkama, střepinama a šroubkama. Ale černý frajer jenom přiložil tubu Georgeovi na pupík a stisknul. George do sebe sípavě natáhnul vzduch a přelomil se v půli. Černý frajer mu stříknul další dávku do chomáčovitých bílých vlasů, hrábnul do nich a začal mu černě ze své dlaně rozpatlávat po celé hlavě. George se popadnul oběma rukama za břicho a řval.

"Ne! Ne!"

"A teď se votoč, Georgi -"

"Řek sem, že už toho bylo dost, kamaráde." Tentokrát bylo v jeho hlasu něco, co černýho kluka přimělo, aby se obrátil a pohlídnul na něj. Viděl jsem, jak se ten černý kluk usmívá, když před ním McMurphy stojí nahatý - bez čepice, bez vysokých bot, bez kapes, kam by moh zastrčit palce. Prohlížel si ho odshora dolů a tlemil se.

"McMurphy," povídal a vrtěl hlavou. "A víte, že tohle bych vod vás nikdá nečekal."

"Ty zasranej hajzle," povídal McMurphy, ale znělo to spíš unaveně než našťvaně. Černý frajer nic neřek. McMurphy zvýšil hlas. "Mátijebe zasranej!"

Černý kluk zavrtěl hlavou a uchichtnul se ke svým dvěma kámošům. "Co asi pan McMurphy těmahle řečma sleduje, co myslíte, hošové? Myslíte, že mě chce vyhecovat, - abych si já začal? Chichichichíí. Copak neví, že sme speciálně školený snášet vod těchhle magorů nejvošklivější urážky?"

"Buzerante! Víš, co seš, Washingtone -?"

Washington se k němu obrátil zádama, otočil se zpátky k Georgeovi. George stál pořád ještě v předklonu a zápasil s dechem po té dávce pasty do pupíku. Černý frajer ho chytil za ruku a jediným šklubnutím ho otočil obličejem ke zdi.

"Tak se mi to líbí, Georgi, a teď si roztáhni pŕlky."

"Nééé!"

"Washingtone," řek McMurphy. Zhluboka se nadechnul, přistoupil k tomu černému frajerovi a odstrčil ho od George. "Jak myslíš, Washingtone, jak myslíš..."

Všichni museli slyšet to bezmocné, zaskočené zoufalství v McMurphyho hlase.

"Pane McMurphy, vy mě nutíte, abych se bránil. No, že mě k tomu nutí, hošové?" Druhý dva přikývli.

Opatrně položil tubu s pastou na lavici vedle George, a jak se obracel, protáhnul jen pohyb ruky a zčistajasna napálil McMurphyho, který to nečekal, pěstí do sanice. McMurphy šel málem do kolen. Zavrával pozpátku do řady naháčů a chlapi ho zachytili a postrčili zase zpátky proti té rozšklebené břidlicové masce. Než se smířil s myšlenkou, že to konečně začalo a že mu teď nezbyvá nic jiného, než z toho vytřískat co se dá, koupil další ránu, tentokrát do krku. Příští švih černé ruky ho už nezasáh, chytnul ji za zápěstí, přidržel a protřepával si hlavu.

Chvilku se tak kymáceli a funěli v rytmu toho kanálku. Potom McMurphy černýho frajera odstrčil, nahrbil se, schoullil široká ramena, aby měl krytou bradu, a s pěstma po obou stranách hlavy začal kroužit kolem muže před sebou.

A ta vyrovnaná, tichá řada nahatých chlapů se proměnila v rozeřvaný kruh, údy a těla se propletly do živého ringu.

Černé pěsti vystřelovaly na skloněnou zrzavou hlavu a bejčí krk a za chvíli McMurphymu odstříkovaly z obočí a tváře kapky krve. Černý frajer se od něj odpoutal. Byl vyšší, jeho paže byly delší než McMurphyho silné rudé pracky, jeho údery rychlejší a ostřejší, a moh mu bít do ramen a do hlavy a sám si ho přitom nepouštět k tělu. Ale McMurphy postupoval pořád kupředu, šouravě, na plnou nohu, s obličejem skloněným k zemi mžoural škvírou mezi tetovanými pěstma - až konečně toho černýho kluka zatlačil do provazů z nahatých chlapů a narval mu pěst přímo doprostředka bílých, naškrobených prsou. V břidlicovém obličejí se roztrhla růžová puklina a přes pysky přešel jazyk červený jak jahodová zmrzlina. Uhnul před McMurphyho tankovým náporem hlavou a povedlo se mu umístit ještě dvě slabší rány, než mu McMurphyho pěst zasadila další pořádnou petelici. Huba se mu tentokrát rozpukla víc, byla jak otevřená krvavá rána.

McMurphy měl hlavu a ramena pokryté krvavými fleky, ale nezdálo se, že by byl vážněji zraněný. Útočil znova a znova, přestože jich za každou svou ránu schytil deset. A tak to šlo pořád dál; tancovali sem tam po sprcháme, až černý kluk sotva popadal dech, vrával a snažil se už jen dostat z dosahu těch bijících rudých pracek. Chlapi na McMurphyho řvali, aby ho už přibil k zemi. Ale McMurphy s tím nechvátal.

Šleha do ramene otočila černýho frajera do strany a ten se rychle mrknul po těch dvou, co jen přihlíželi.

"Williamsi... Warrene... do prdele!" Ten druhý velký rozhrnul chlapy a popadnul McMurphyho zezadu kolem paží. McMurphy ho ze sebe setřás jako bejk opici, ale černý frajer po něm hned zase skočil znova.

Tak jsem ho vzal a hodil do sprchy. Byl jenom z trubek a drátů, nevážil víc než pět nebo osm kilo. Nejmenší černý frajer točil hlavou ze strany na stranu a pak se obrátil a uháněl ke dveřím. Zatímco jsem se za ním díval, vyhrabal se ten druhý ze sprchy a nasadil mi nějaký zápasnický chmat - provlíknul mi zezadu ruce v podpaždí a sevřel mi je vzadu v týle kolem krku - takže jsem se musel pozpátku rozběhnout do sprchy a praštit s ním o dlaždičky; a jak jsme tam tak leželi ve vodě a já se díval, jak McMurphy přeráží Washingtonovi další žebra, začal mě ten vespod kousat do krku a musel jsem se z toho jeho chvatu dostat. Pak se už ani nehnul a voda odnášela škrob z jeho uniformy do toho rozbrblaného kanálku.

A než ten nejmenší černý kluk příběh zpátky s řemenama, poutama, prostěradlama a čtyřma dalšíma ošetřovatelema z narušenejch, všichni se už oblékali, potřásali mně a McMurphymu rukou a povídali, že si o to ty dva koledovali a že to bylo strašný držkobití a ohromný vítězství. Mluvili tak pořád dokolečka, jen aby nás potěšili a zdvihli nám náladu, pořád o tom velkém boji a velkém vítězství - ještě když Velká sestra pomáhala ošetřovatelům z narušenejch roztáhnout měkká kožená pouta, aby nám pasovala na ruce.

Nahoře u narušenejch věčně zní pronikavý tovární břinkot, randál vězeňské lisovny na tabulky s poznávacíma značkama. A čas tam odměřuje tik-tok, tik-tok pingpongového stolu. Pacienti špacírují po svých osobních drahách, dojdou ke zdi, zaboří se do ní ramenem, otočí se a štrádají si to zas k té protější, rychlým krátkým krokem vyšlapávají křížem krážem v dlaždičkové podlaze své brázdy s pohledem žiznivého zvířete v kleci. Ve vzduchu visí přiboudlina lidí, kteří zešileli strachem a přestali se už docela ovládat, a v koutech a pod pingpongovým stolem se krčí příšery s vyceněnými zubama, příšery, které doktoři a sestry nevidí, které ošetřovatele nemůžou vyhubit dezinfekcí. Ucítil jsem tu přiboudlinu a uslyšel skřípění zubů hned, jak se před náma otevřely dveře oddělení.

Když nás ošetřovatelé provedli dveřma, první, koho jsme uviděli, byl vysoký kostnatý dědek, zavěšený na drátu, který měl přišroubovaný mezi lopatkama. Prohlídnul si nás žlutýma šupinatýma očima a zavrtěl hlavou. "Nad tímhle si meju ruce," povídal jednomu z barevných ošetřovatelů, než ho drát zase odtáhnul chodbou pryč.

Šli jsme za ním do denního pokoje. McMurphy se ve dveřích zastavil, rozkročil se a zaklonil hlavu, aby obhlídnul, jak to tady vypadá; chtěl si taky zastrčit palce do kapes, ale na to měl pouta příliš utažená. "To je teda pastva pro voči," procedil koutkem úst. Přikývnul jsem. Já už to znal z dřívějšíka.

Dva z těch špacírujících chlapů se zastavili a prohlíželi si nás a pak k nám zase přijel ten kostnatý děda na drátě a myl si nad tím vším ruce. Nejdřív si nás nikdo moc nevyšímal. Ošetřovatelé odešli na sesternu a nechali nás stát ve dveřích denního pokoje. McMurphy měl nateklé oko, takže se zdálo, že ho ustavičně mhouří, a když se zazubil, viděl jsem, jak bolestí křiví rty. Zahleděl se na to kolotání, zdvihnul spoutané ruce a zhluboka se nadechnul.

"McMurphy jméno mé, pardi," protáhnul svým hlasem televizního kovboje, "a zajímalo by mě, kterej datel v tomhle pajzlu rozdává poker?"

Pingpongové hodiny rychle dotikaly na podlaze.

"Voko bych v těchhle klepetech moc dobře rozdávat nemoh, ale trůfám si tvrdit, že vás i v pokeru roznesu na kopytech."

Zívnu, škubnu ramenem, předklonil se a zachrchlal a pak něco vyplivnu do košíku o dva metry dál; v košíku to zarachotilo a McMurphy se zase narovnal, zašklebil se a přelíznul si jazykem krvavou díru mezi zubama.

"Měli jsme dole takový menší nedorozumění. Nabourali jsme tady s náčelníkem dvěma černejm hadicím zpěvník."

Všechn ten randál lisovny zatím dočista utichnu a všichni koukali jenom na nás dva ve dveřích.

McMurphy k sobě přitahoval zraky jako pout'ový vyvolávač. Uvědomil jsem si, že když jsem s ním, koukají určitě i na mě, a jak tak na mě civěli, bylo mi jasné, že se musím napřimit a vztyčit v celé svojí výšce. Bolely mě od toho záda, jak jsem si je narazil, když jsme s tím černým frajerem padli na dlaždičky, ale vydržel jsem to. Jeden chlápek s hladovým kukučem a černou rozcuchanou kšticí ke mně přistoupil a nastavil ruku, jako by si myslel, že mu něco dám. Přehlížel jsem ho, ale at' jsem se otočil kam

chtěl, pořád byl přede mnou, dočista jak malý děčko, a nastavoval mi tu otevřenou dlaň.

McMurphy vyprávěl chvíli o rvačce a mě bolely záda pořád víc a víc; hrbatil jsem se v tom křesle dole na oddělení tak dlouho, že mi teď dělalo potíže, když jsem měl stát delší dobu rovně. Byl jsem proto rád, když pro nás přišla malinká japonská sestřička a odvedla nás na sesternu, kde jsem se moh konečně posadit a dáchnout si.

Sestřička se zeptala, jestli jsme už natolik klidný, aby nám mohla sejmout pouta, a McMurphy přikývnul, že je. Žuchnul do židle, hlava mu spadla na prsa, ruce svěsil mezi nohy a vypadal dočista vyplivnutě - nenapadlo mě, že i pro něj je to dřina, když má stát chvíli rovně.

Sestřička - velká tak sotva žábě pod očásek, jak to o ní později řek McMurphy - nám rozvázala pouta a McMurphy dala cigaretu a mně žvejkačku. Že prý si pamatuje, jak rád žvejkám. Já jsem si na ni vůbec nevzpomínal. McMurphy kouřil a sestřička namáčela svoji ručičku s růžovými narozeninovými svíčkama do kelímku s mastí a ošetřovala mu rány, a vždycky když sebou cuknul, cuknula sebou taky a omluvila se. Vzala jednu jeho ruku do svých obou, obrátila ji a natírala mu klouby. "Kdo to byl?" zeptala se s očima na jeho rozbitých kotnících. "Washington nebo Warren?"

McMurphy k ní zdvihl oči. "Washington," povídal a zašklebil se. "O Warrena se postaral tady náčelník."

Položila mu ruku na klín a obrátila se ke mně. Koukal jsem na ptačí kostičky jejího obličej. "Jste někde poraněný?" Zavrtěl jsem hlavou.

"A jak dopadli Warren s Washingtonem?"

McMurphy povídal, že podle něj budou vyfiknutý v gypsu, až je zas příště uvidí. Přikývla a sklopila oči k nohám. "Tady je to jiné než na jejím oddělení. V mnohém stejné, ale tak docela zas ne. Armádní sestry se pořád chovají jako na vojně. Potřebovaly by samy léčit. Někdy si říkám, že všechny svobodné sestry po pětatřicítce by měli propustit."

"Aspoň všechny svobodné armádní sestry," dodal McMurphy. Zeptal se, jak dlouho se asi budeme těšit její pohostinností.

"Obávám se, že moc dlouho ne."

"Obáváte se, že moc dlouho ne?" zeptal se McMurphy.

"Ano. Někdy bych si tady některé pacienty radši nechala, než je posílala zpátky, ale Ratchedová je služebně starší. Ne, ne, vy si tady dlouho nepobudete - jak se tak na vás koukám."

Všecky postele u narušenejch jsou nějak zmrvené, buď mají drátěnky moc tvrdé, nebo zas vytahané.

Přidělili nám postele vedle sebe. Na noc mě nepřivázali, ale kousek od mé postele nechali svítit slabé světlo. Uprostřed noci někdo zajechel: "Du do vejvrtky, Indiáne! Podívej! Podívej!" Otevřel jsem oči a uviděl nad sebou dvě řady dlouhých žlutých zubů. Byl to ten chlap s hladovým pohledem. "Du do vejvrtky! Podívej se, prosím tě!"

Dva ošetřovatelé ho čapli ze zadu a vlekli z ložnice, ale chlap se smál a křičel: "Du do vejvrtky, Indiáne!" - a pak se už jen smál. Opakoval to a chechtal se ještě na chodbě, a když zase ložnice ztichla, slyšel jsem, jak ten druhý chlap povídá: "No... tak nad tímhle si meu ruce."

"Ty si taky hned naděláš kamarády, náčelníku," zašeptal McMurphy, převalil se na druhou stranu a spal dál. Já už toho po zbytek noci moc nenaspal, pořád jsem viděl ty žluté zuby a vyhládlý obličej toho chlapa, jak prosí: "Podívej se na mě! Podívej se na mě!" A když jsem konečně začal usínat, prosil mě ještě pohledem. Jeho tvář, pustá, žlutá, vyhládlá bída - se přede mnou vynořovala ze tmy a pořád po mně něco chtěla... o něco prosila. Divil jsem se, jak vůbec McMurphy může spát, když ho trápí sto nebo dvě stě nebo tisíc takovýchhle tváří.

U narušenejch vstávají pacienti na drnčení zvonku. Ne že by jen rozsvítili jako dole. Zvonek zní jako obrovité ořezávátko na tužky, které něco příšerného strouhá. Rázem jsme s McMurphyem vyletěli a posadili se na posteli, jak jsme to uslyšeli, a už jsme se chtěli zase natáhnout, když se z reproduktoru ozvalo, abysme my dva přišli na šestému. Vstal jsem z postele, ale záda mi přes noc tak ztuhla, že jsem se moh sotva ohnout, a z McMurphyho belhání bylo vidět, že je zrovna tak ztuhlý.

"Jakej nám asi připravili program, náčelníku?" zeptal se. "Španělskou botku? Pálení na žebříku? Doufám, že to nebude nic namáhavého, poněvadž já sem strašně pochrámanej, člověče!"

Řek jsem mu, že namáhavý to snad nebude, ale nic víc jsem mu říct nemoh, poněvadž jsem sám nic

určitě nevěděl, dokud jsme nepřišli na sesternu a sestru, už zase jiná, řekla: "Pan McMurphy a pan Bromden?" a podala nám každému papírový pohárek.

Podíval jsem se do svého a byly v něm tři ty červené kapsle.

Cink, cink, začne mi zvonit v hlavě a nemůžu proti tomu nic dělat.

"Moment," povídá McMurphy. "To sou ty voblbovací prášky, žejo?"

Sestra přikývne a otočí hlavu, jak to vypadá za jejíma zádama; číhají tam dva pořizkové s klíšťkama na led, loktama jsou zaháknuty do sebe a naklánějí se kupředu.

McMurphy jí podá kalíšek zpátky a povídá: "Kdepak, madam, já se vobejdu bez pásky na voči. Ale bodla by cigareta."

Podám jí ho taky a sestra povídá, že musí telefonovat, zatáhne za sebou skleněné dveře, a než stačí říct někdo ještě slovo, vykládá do telefonu.

"Je mi líto, jestli sem tě do něčeho zátah, náčelníku," povídá McMurphy, ale sotva ho slyším přes to svištění telefonních drátů ve stěnách. Cítím, jak se mi prohání hlavou panický strach.

Sedíme v denním pokoji a kolem nás kruh těch tváří, když se najednou ve dveřích objeví Velká sestra, po každé straně o krok za sebou jednoho velkého černého frajera. Chci se ve svém křesle scvrknout, abych byl co nejmenší, ale je pozdě. Dívá se na mě moc lidí, lepkavé oči mě přidržují na místě.

"Dobré jitro," povídá sestra se svým starým úsměvem. McMurphy povídá, dobrý, a já jsem zticha, i když mi taky hlasitě přeje dobré jitro. Pozoruju ty černé kluky; jeden má na nose náplast a ruku na pásce, šedivá ruka mu plihne z plátěného šátku jako utopený pabouk, a ten druhý se pohybuje, jako by měl kolem žeber nějaký krunýř. Oba se trošku usmívají. Mohli nejspíš marodit a zůstat doma, ale tohle by nepropásli za nic na světě. Zazubím se na ně, aby se tak necítili.

Velká sestra mluví k McMurphymu, tiše a trpělivě mu říká, že to bylo nezodpovědné, co udělal, dětinské, vyvádět takhle jako malý capart - nestydíte se? Odpoví jí, že ani ne, ale jen ať se vypovídá. Říká mu, že se pacienti na našem oddělení včera odpoledne na zvláštním skupinovém sezení sjednotili s personálem v názoru, že by mu mohla prospět šoková terapie - pokud si tedy neuvědomí svoje chyby. Stačí, aby přiznal, že se nechoval správně, aby naznačil, demonstroval rozumné chování, a šoková kúra bude prozatím odložena.

Kruh tváří číhá a pozoruje. Sestra povídá, že všechno záleží pouze na něm.

"Jo?" povídá McMurphy. "Kde máte to lejtro, co mám podepsat?"

"To - to ne, ale jestli máte pocit, že -"

"A proč k tomu ještě nepřidáte pár věcí, když jste se už rozjela, ať to máte jednou provždy z krku - třeba že se přiznávám k piklům na svržení vlády a že si myslím, jak je život u vás na oddělení učiněná Havaj - no, vy mi rozumíte, takovýchle cancy."

"Pochybují, že by to -"

"A až to podepišu, přinesete mi deku a balíček cigaret vod Červeného kříže. No ne, kam se na vás hrabou ty čínský mrcy, milostivá, k vám by mohly vod minuty do učení."

"Randle, snažíme se vám pomoci."

Ale McMurphy je už na nohou, škrábe se na břicho, prochází kolem ní ke karetním stolům, jako kdyby byla vosk, a černý frajeři mu couvají z cesty.

"No tak, jedem, jedem, kdepak si hodíme ten poker, bráškové..."

Sestra na něj chvíli zírání a pak se sebere a jde na sesternu telefonovat.

Dva barevní ošetřovatelé a jeden bílý s kudrnatýma blondatýma vlasama nás vedou do hlavní budovy.

McMurphy si s tím blondákem cestou povídá, jako by vůbec neměl strach.

Na trávě je tlustá jinovatka a ty dva barevní ošetřovatelé vpředu vypouštějí bílé obláčky páry jako lokomotivy. Slunce si prolámalo v mracích škvíru, svítí na jinovatku a zahrada vypadá jako posetá jiskrama. Vrabcí s peřím načechraným proti zimě vyhrabují z jisker semínka. Bereme to kolem krtčích děr, kde jsem viděl toho psa, a tráva nám praská pod nohama. Studené jiskry. Díry jsou zamrzlé, není do nich vidět.

Cítím ten mráz až v žaludku.

Přijdeme k těm dveřím a bzučí to za nima jako roj podrážděných včel. Před náma jsou na řadě dva další pacienti, hlavy jim pod vlivem těch červených kapslí mátožně klimbají. Jeden blábolí jako malý děcko:

"Je to můj kříž, děkuji ti, Pane, je to vše, co mám, děkuji ti, Pane..."

Ten druhý zas říká; "Ale hovno, ale hovno." Je to ten plavčík od bazénu. A taky trochu brečí.

Já nebudu brečet ani křičet. Před McMurphym nikdy.

Technik nám povídá, abysme si vyzuli střevice, a McMurphy se ho ptá, jestli si taky nemáme stáhnout kaťata a oholit lebky. Technik povídá, že takovou kliku nemáme.

Kovové dveře se pozorně rozhlížejí nýtovými očima.

Dveře se otevřou a vcucnou dovnitř prvního chlapa. Plavčík se nechce pohnout a jít. Z černého panelu uvnitř místnosti vystřelí jako neón kouřový paprsek, přichytí se jeho podřubané čela a vtáhne ho dovnitř jako psa na vodítku. Než se dveře zavřou, zatočí s ním paprsek třikrát kolem dokola, plavčík má obličej rozdrásaný strachem. "Barák jedna!" brumlá. "Barák dvě! Barák tři!"

Slyším, jak mu tam páčí čelo vzhůru jako poklop, slyším skřípění a vrčení zaseklých ozubených koleček. Kouř rozrazí dveře a vyjede z nich vozík s tím prvním. Zapichuje do mě oči. Hrozný obličej. Vozík se vrací a vyváží ven plavčíka. Slyším, jak fandové skandují jeho jméno.

Technik povídá: "Další várka."

Podlaha je studená, ojíňená, praská pod nohama. Nahoře nad náma bzučí v dlouhé, bílé, ledové trubici světlo, cítím grafitovou vazelínu jako někde v garáži. Cítím kyselinu strachu. Vysoko na stěně je malé okno, vidím za ním rozčepýřené brabčáky navlečené na drátě jako hnědé korálky. Hlavy mají utopené v peří, aby jim nebyla zima. Po dutých kostech se mi honí vítr, stoupá výš a výš, nálet! nálet!

"Neřvi, náčelníku..."

Nálet!

"Jen klid. Pudu první. Já mám tvrdou lebku, ty hned tak neublížeš. A když neublížeš mně, neublížeš ani tobě."

Vyšplhá se bez pomoci na stůl a roztáhne ruce, přesně podle stínu. Vypínač mu zacvakne přezky na zápěstích a na kotnících, připoutá ho ke stínu. Nějaká ruka mu sundá hodinky, co vyhrál na Scanlonovi, upustí je vedle panelu a hodinky se otevřou, vyletí z nich kolečka, osičky a dlouhé spirálové pero, skáčou na bok panelu a zůstávají tam přilepené.

Vůbec není vidět, že by měl strach. Vesele se na mě zubí.

Mažou mu spánky grafitovou vazelínou. "Co je to?" povídá.

"Vodivá mast," povídá technik.

"Pomazali mi hlavu mastí. Dostanu taky trnovou korunu?"

Rozmazávají mu vazelínu po hlavě. Zpívá si a jim se třesou ruce.

"Vem bylinnýho balšámu..."

Nasazují mu taková ta sluchátka, korunu stříbrných trnů, na grafitem pomazané spánky. Rádi by ho umlčeli, strkají mu do pusy gumovou hadici, chtějí, aby ji zkousnul.

"Tím kulky jebdě datři bu."

Otočí nějakýma knoflíkárna, stroj se zatřese, dvě mechanické ruce uchopí letovací pájky a sklánějí se nad ním. Mrká na mě, něco mi povídá zdušeným hlasem, mluví ke mně, mumlá něco přes tu gumovou hadici, a pájky se přibližují ke stříbru na jeho spánkách - přeskočí světelný oblouk, znehybní ho, prohne do mostu, dotýká se stolu už jen zápěstíma a patama, okolo gumové hadice zazní něco jako hééjjjj! a najednou je jeho zledovatělé čelo celé poseté jiskrama.

A venku za oknem padají brabčáci v obláčku dýmu z drátu.

Skutálejí ho na vozík, ještě sebou škube, obličej vybělený mrazem. Koroze. Bateriová kyselina. Technik se otáčí ke mně.

Na toho druhýho vazouna bacha! Toho znám. Drž ho!

Tady už není pevná vůle nic platná.

Drž ho! Kruciprdel! Víckrát tady bez sekonalu nikoho nechci.

Přezky se mi zahryznou do zápěstí a do kotníků.

V grafitové vazelině jsou železné piliny, škrábou do spánků.

Něco říkal, když na mě mrkal. Něco mi povídal.

Chlap se sklání, přitahuje k prstenci na mojí hlavě dvě pájky.

Stroj se nade mnou hrbí.

NÁLET.

Uprostřed skoku dostal ji do těla. Svalil se na bok, země se zachvěla. Leží a nedýchá, už nikam nechvátá. Ostrouhal kolečka, sklála ho zubatá.

Vyšli jsme z křoví podle trati. Pokládám ucho na kolej, spaluje mi tvář.

"Nikde nic," povídám, "na sto kilometrů..."

"Hmmm," povídá táta.

"Copak jsme takhle neposlouchali bizony? Zarazili jsme do země nůž, vzali střenku do zubů a slyšeli stádo na kilometry daleko."

"Hmmm," mručí znova, ale potěšil jsem ho. V ohradě za trati je ještě loňská sláma. Jsou pod ní myši, povídá pes.

"Půjdeme nahoru nebo dolů po trati, synku?"

"Přejdeme, jak nám radí naše psisko."

"Je to budižkničemu."

"Vůbec ne. Psisko povídá, že tam jsou bažanti."

„A starej dědek povídá, že je lepší lovit kolem trati."

"Nejlepší je to naproti v tý žitný slámě, povídá mi psisko."

Naproti - a najednou je trať plná lidí, pálí po bažantech jako pominutí. Vypadá to, že se náš pes pustil moc daleko dopředu a vystavil všechny bažanty ze slámy k trati.

Pes chytil tři myši.

...člověk, člověk, ČLOVĚK - ramenatý, veliký, mrká jako hvězda.

Zase ty brabenci, ježíšikriste, tentokrát mi dávají zabrat, parchanti svědivý. Pamatuješ, jak jsme přišli na to, že tyhle brabenci chutnají jako koprový lák? Co? Povídals, že ti to koprový lák vůbec nepřipomíná, a já tvrdil, že jo, a tvoje máma mě Skopala dokulata, když se to dověděla. Učit malý dítě žrát brouky!

Eh. Správný indiánský kluk se má umět živit vším, co je k snědku, když to dřív nesní jeho.

My nejsme žádný Indiáni. My jsme civilizovaný lidi, pamatuj si to.

Táto, povídals mi, až umřu, připíchněte mě na nebe.

Máma se jmenovala Bromdenová. Pořád je Bromdenová. Táta povídal, že se narodil s jedním jménem, spadnul do něj stejně, jako vypadne tele na roztaženou deku, když si kráva postaví hlavu, že bude stát. Tee Ah Millatoona, Nejvyšší borovice z celých hor, a já jsem, přísámbohu, největší Indián v celém státě Oregon a možná i v Kalifornii a v Idahu. Už jsem se tak narodil.

Jseš největší trouba, přísámbohu, jestli si myslíš, že slušná křesťanka přijme jméno, jako je Tee Ah Millatoona. Narodil ses do svého jména, no prosím, a já se zas narodila do svého. Bromdenová. Mary Louise Bromdenová.

A až se přestěhuju do města, povídá táta, vydají nám na tohle jméno mnohem snáz legitimaci národního pojištění.

Chlap s nýtovacím kladivem za někým běží a dostane ho, když nepovolí. Zase už vidím ty blesky, ohňostroje barev.

Jeden, dva, tři - my jsme bratři, kterej je to mezi námi, co si zalez do té slámy: ten, ten, nebo ten, vyhodme ho z kola ven... VEN, říká jasně... a vytahuje tebe.

Tohle rozpočítadlo mě naučila naše babí; začínali jsme s ním každou hru. Stáli jsme v kruhu a jeden odříkával rozpočítadlo a ukazoval na nás prstem - na každou slabiku na jednoho, dokud nepadlo to slovo ven. A pak jsme se honili mezi rybíma sušákama a zaháněli přitom mouchy.

Mám rád tohle rozpočítadlo, mám rád naši babí. Nemám rád ten prst, co mě vytahuje ze slámy. Ten nemám rád. Mám rád ty tři bratry. Ty mám rád, a taky mám rád naši babí s vráskama plnýma prachu. Když jsem ji viděl naposled, byla mrtvá jako špalek, ležela uprostřed chodníku na ulici v The Dallesu a kolem samé barevné košile, Indiáni, honáci, sedláci. Odvezli ji na káře na městský krchov, naházeli jí do očí červenou hlínu.

Pamatuju se na ta horká, nehybná odpoledne před bouří, kdy zjankovatělí ušáci skákali dýzlákům pod kola.

Joey zvaný Ryba v sudu měl po podpisu té smlouvy dvacet tisíc dolarů a tři cadillaky. A neuměl řídit. Vidím hrací kostku.

Vidím ji zevnitř, jsem na dně. Kostka je cinkovaná a já jsem ten cink, zátěž, která ji nutí, aby padala vzhůru tím číslem, co je nade mnou. Zfixlovali kostku, aby padala samá hadí voka, a já jsem cink, šest boulí rozložených kolem mě jak bílé polštáře patří druhé straně kostky, šestce, která při každém vrhu padá dospod. Proč je cinknutá i ta druhá kostka? Vsadím se, že taky tak, aby padala jenom jednička. Hadí voko. Hrají s ním s cinkovanejma kostkama a já jsem ten cink.

Pozor, už se hází. Jó, dámo, udírna zeje prázdnotou a děťátko potřebuje nový botičky. Tak jedem! Hop!

Prosráným navrch.

Voda. Ležím v kaluži.

Hadí voči. Zase ho dostali. Vidím tu jedničku nad sebou: zfixlovanou kostku nemůže spráskat v uličce za tržnicí - v Portlandu.

Ta ulička je tunel a je v ní zima, slunce zapadá, blíží se večer. Pusťte mě... za bábí. Prosím tě, mami. Co to jen povídal, když na mě mrkal?

Ten, ten, nebo ten.

Neplet' se mi do cesty.

Sakra, sestro, neplet' se mi do cesty, cesty, CESTY!

Jsem na řadě. Hop. Kruci. Zase kulový. Hadí voči.

Učitelka povídala, že seš chytrá hlava, synku, že z tebe něco bude...

Co ze mě bude, táto? Vazač koberečků jako strejda Hopsavý vlk? Nebo košíkář? Nebo jen další ožralej Indián?

Poslyšte, mládenče, vy jste Indián, vid'te?

Jo, to jsem.

No, musím přiznat, že naši řečí mluvíte docela slušně.

Jo.

Tak... za tři dolary normálu.

Nenaparovali by se tolik, kdyby věděli, co máme já a měsíc za lubem. Žádnej zatracenej normální Indián...

Někdo - kdo to jen je? - nedrží krok, poslouchá jiný buben.

Zase hadí voči. Brr, páni, ty kostky jsou studený.

Když bábí pohřbili, zase jsme ji s tátou a strejdou Hopsavým vlkem vykopali. Máma s náma nechtěla.

Kdo to jakživ slyšel? Pověsit mrtvolu na strom! Z toho se může člověku udělat akorát šoufl.

Táta a strejda Hopsavý vlk dostali dvacet dní za znesvěcení hrobu; proseděli je v městský díře pro ožraly a mazali tam ferbla.

Ale je to naše zatracená máma!

To na věci vůbec nic nemění, mládenci. Měli jste ji nechat pohřbenou. Jsem zvědavý, kdy už vy zatracení Indiáni dostanete rozum. Tak znova, kde je? Radši mi to povězte.

Polib si prdel, bledá tváři, povídal strejda Hopsavý vlk a balil si cigaretu. Stejně ti to neřeknem.

Vysoko, vysoko, vysoko v horách, vysoko ve větvích borovice, ukazuje svou starou rukou směr větru, počítá mraky a zpívá si: jeden, dva, tři...

Cos to povídal, když jsi na mě mrkal?

Vyhrává kapela. Podívej - na nebe, je čtvrtý červenec.

Kostky odpočívají.

Zase mě s tou mašinou doběhli... Zajímalo by mě...

Co to jen povídal?

...zajímalo by mě, jak ze mě McMurphy udělal zase velikýho chlapa.

Povídal: ale hovno!

Jsou tam. Černí frajeři v bílém chčijou pod dveře, aby pak na mě mohli svést, že jsem promočil těch šest polštářů, co na nich ležím! Šestka. Myslel jsem, že jsem v hrací kostce. Jednička, hadí oko, kruh, bílé světlo na stropě... na to jsem se díval... v tomhle čtyřhranném pokojíku... to znamená, že už je tma. Kolik hodin jsem byl v limbu? Trochu mží, ale nevkloznu do té mlhy, neschovám se. Nechci... už nikdy...

Vstal jsem, pomalu jsem se postavil; záda jsem měl divně znečitlivělá. Bílé polštáře na podlaze samotky

byly na žmách mokré, jak jsem je promočil, když jsem byl v limbu. Na všechno jsem si ještě nevzpomínal, ale mnul jsem si oči svrškem dlaní a snažil jsem se probrat. Dělal jsem, co jsem moh. Ještě nikdy jsem se z toho nepokoušel vzpamatovat.

Doklopýtal jsem ke kulatému zadrátovanému okénku ve dveřích a zaklepal na něj kloubama. Uviděl jsem ošetřovatele, jak jde chodbou a nese mi táč - a to jsem už věděl, že tentokrát jsem je převez.

Bývaly doby, kdy jsem po elektrošoku bloumal v omámení taky až dva týdny, kdy jsem se pohyboval v tom mlhavém, blouznivém oparu, který se tolik podobá trhané dřímotě, v té šedé zóně mezi světlem a tmou, spánkem a bděním nebo žitím a umíráním, kdy si uvědomujete, že už nejste v bezvědomí, ale pořád ještě nevíte, co je za den, kdo jste, nebo proč byste měli vůbec přicházet k sobě - plně dva týdny. Když nemáte důvod, proč se probudit, můžete se v té šedé, kalné zóně potloukat notně dlouhou dobu, ale když o to hodné stojíte, jak jsem zjistil, můžete se vzepřít a vymanit se z toho natotata. Tentokrát jsem se z toho vymanil za necelý den, tak rychle se mi to ještě nikdy nepovedlo. A když se poslední cáry mlhy v mojí hlavě rozptýlily, měl jsem pocit, jako bych se dlouho a hluboko potápěl a po sto letech pod vodou se konečně vynořil nad hladinu. Byl to poslední elektrošok, který jsem dostal.

McMurphymu dali ten týden ještě tři další. Sotvaže se z jednoho šoku probral a do oka se mu zase vrátila jiskra, přihnula se slečna Ratchedová s doktorem a ptali se ho, jestli je už připraven čelit svému problému a vrátit se dolů na oddělení k dalšímu léčení. A McMurphy se vždycky nafouknul, dobře si vědom, že se k němu obrátily všechny ty obličejky z narušenejch a čekají, co udělá, a pak sestře odpověděl, že je mu líto, že může na oltář vlasti položit jen jeden život, a ať mu třeba políbí jeho růžovou prdýlku, ale on se stejně nevzdá a tuhle zatracenou loď neopustí. Nikdy!

A potom vstal a několikrát se rozceněným chlapům uklonil, zatímco sestra táhla doktora na sesternu, aby zavolal do hlavní budovy a povolil další elektrošok.

Když se jednou takhle obrátila k odchodu, chytil ji zezadu za uniformu a štípnul ji do zadnice, a sestra zrudnula jako ty jeho vlasy. Myslím, že kdyby tam nebyl doktor, který jen s námahou přemáhal smích, stříhnula by McMurphymu facku.

Přemlouval jsem ho, aby jí šel na ruku a vyhnul se tak dalším šokům, ale akorát se zasmál a povídal, ale hovnajs, vždyť mu jenom nabíjeje baterie a ještě k tomu zadara. "Až vodsad' vypadnu, tak se první ženská, která si Zrzka McMurphyho, desetitisícovoltovýho psychopata, narazí, rozsvítí jak forbes a vysype mu hromadu stříbrnejch dolarů! Kdepak, z tyhle jejich bateriový nabíječky já strach nemám." Tvrdil, že mu to nic nedělá. Ani ty prášky nechtěl brát. Ale vždycky když se z reproduktoru ozvalo, aby vynechal snídani a připravil se na cestu do hlavní budovy, svaly na čelisti se mu napjaly, obličej ztratil barvu a zhubeněl, a do očí mu vstoupil děs - dostával ten samý výraz, jaký jsem v jeho tváři zahlídnul v tom předním skle na zpáteční cestě od pobřeží.

Koncem týdne jsem z narušenejch odešel a vrátil se zas na spodní oddělení. Chtěl jsem mu říct ještě před odchodem spoustu věcí, ale byl zrovna po šoku a jenom seděl a sledoval očima pingpongový míček, jako by byl k němu napojený drátem. Jeden barevný ošetřovatel spolu s tím blondákem mé odvedli dolů, otevřeli mi naše oddělení a zase za mnou zamknuli. Oddělení mi po těch několika dnech u narušenejch připadalo strašně tiché. Sel jsem do našeho denního pokoje a z nějakého důvodu jsem ve dveřích zůstal stát; všechny tváře se ke mně otočily, ale takovýhle pohled pro mě ještě nikdy neměly. Zjasněly jako při pohledu do rozzářené arény pout'ového cirkusu. "A tady vidíte na vlastní oči," tlachá Harding, "divocho, který přerazil ruku... černému hrdlořezovi! Hej, ha hou, hleďte, hleďte!" Zazubil jsem se na ně a najednou jsem chápal, jak asi muselo být McMurphymu, když na něj tyhle tváře křičely celé měsíce.

Chlapi se ke mně nahrnuli a chtěli slyšet všechno, co se stalo. Jak se tam nahoře chová? Co dělá? Je pravda, co se povídalo v tělocvičné, že ho dennodenně mordují elektrošokama, ale že se po nich vždycky jen oklepe jako mokrá pes a sází se s technikama, jak dlouho udrží oči otevřené, až mu ke spánkům přiloží elektrody?

Řek jsem jim, co jsem moh, a nikomu vůbec nepřišlo divné, že s nima najednou mluvím - chlap, o kterém si všichni od prvního okamžiku, co ho poznali, mysleli, že je hluchý a němý, a najednou mluví a poslouchá jako každý jiný. Potvrdil jsem jim, že všechno, co slyšeli, je pravda, a ještě jsem přidal k lepšímu pár vlastních historek. Chechtali se některým těm vejšplechtům, co měl na sestru, tak divoče, že i dva

vegetáři pod mokryma prostěradla na straně chroniků začali cenit zuby a frkat spolu s nima, docela jako by tomu rozuměli.

Když pak příští den sestra na skupině sama zavedla řeč na problém pacienta McMurphyho a prohlásila, že z nějakých nepochopitelných důvodů na EŠT očividně nereaguje a že bude patrně nutné použít drastičtějších prostředků, má-li s ním být vůbec rozumná domluva, povídal Harding: "Ano, možná máte pravdu, slečno Ratchedová, ano - ale podle mých informací o jednáních, která jste s panem McMurphyem nahoře vedla, domluva s vámi mu žádné potíže nedělala."

Vyvedlo ji to z rovnováhy, a když se jí pak pacienti nahlas vysmáli, brali ji všichni čerti a podruhé se už o tom nezmínila.

Viděla, že dokud McMurphy zůstává nahoře a nikdo nemá potuchy, jak ho nahlodává, že v očích pacientů pořád ještě roste, že se stává živou legendou. Usoudila, že z nepřítomného člověka slabocha neudělá, a začala sprádat plány, jak ho zase dostat zpátky na oddělení. Počítala, že se chlapi sami přesvědčí, že je stejně zranitelný jako každý jiný. Těžko bude hrát svou hrdinskou roli, když prosedí celý den v denním pokoji ochromený šokem.

Chlapi to předvíдали, tušili, že sotva se vrátí na oddělení, kde ho budou mít všichni na očích, bude mu sestra dávat šoky jeden za druhým. A tak jsme Harding, Scanlon, Fredrickson a já dali hlavy dohromady a radili se, jak ho přesvědčit, že by pro všechny strany bylo - nejlepší, kdyby z oddělení zdrhnul. A když ho v sobotu přivedli zpátky na oddělení - vtančil do denního pokoje jako boxer do ringu, sevřel ruce nad hlavou a oznámil, že šampion se vrátil - měli jsme svůj plán do puntíku promyšlený. Počkáme do večera, pak zapálíme matrace, a až přijedou hasiči, vystrčíme ho ze dveří. Připadalo nám to tak skvělé, že nás vůbec nenapadlo, že by moh něco namítat.

Ale nepomysleli jsme na to, že je to taky den, kdy se má na oddělení vplížit Candy, na smluvené rande s Billym.

Objevil se na oddělení asi v deset dopoledne - "Baterie plný chcanek a vinnýho octa, kámoši! Profouknutej karburátor, vyčištěný svíčky, všecko vypucovaný a promazaný, jen se vodlepit z fleku!" A řádl po oddělení jak tajfun, větší než kdy předtím, vylil pod dveře sesterny kbelík se špinavou vodou, nejmenšímu černému frajerovi, když nedával pozor, položil na špičku bílé semišky kousek másla a přes celý oběd tišil náš smích, když se máslo rozpouštělo a barvilo semišku "velice výmluvnou žlutí", jak poznamenal Harding. Byl větší než kdy předtím, a vždycky když se protáhnul kolem některé sestřičky, tak holka zakvičela, zakoulela očima a s rukou na prdýlce odcupitala chodbou.

Pověděli jsme mu o našem plánu na jeho útěk a McMurphy povídal, že to nespěchá, a připomněl nám Billyho rande. "Nemůžu přece Billíčka zklamat, bráškové. To přece nejde, když má konečně šanci přijít vo věnec. A když nám všecko klapne, moh by to bejt docela slušnej mejdan; no a když jinak nedáte, třeba i mejdan na rozloučenou."

Přes víkend měla službu Velká sestra - nechtěla propást jeho návrat - a rozhodla se svolat schůzi, abysme si prý něco vyjasnili. Na sezení pak znova nanasla svůj návrh na drastičtější kroky a doktorovi tvrdila, že v tom vidí "jedinou možnost, jak pacientovi pomoci, než bude příliš pozdě". McMurphy provázel její řeč ustavičným pomrkáváním, zíváním a krkáním, dokud nesklapnula, a když byla zticha, povídal McMurphy, že s ní do písmene souhlasí, a doktor a pacienti se mohli umlátit smíchy.

"Víte, třeba má pravdu, doktore. No podívejte, jak mi prospělo těch pár nanicovatejch voltů. Kdybysme napětí zdvojnásobili, přijímal bych možná i vosmej kanál jako tady Martini; už toho mám plný zuby ležet v posteli a halucinovat akorát na čtvrtým, kde nedávají nic než zprávy a předpověď počasí."

Sestra si odkašlala, jako by oznamovala, že hodlá vedení schůze převzít opět do svých rukou.

"Nenaznačovala jsem, že uvažujeme o dalších elektrošocích, pane McMurphy -"

"Madam?"

"Naznačovala jsem - zda bychom neměli uvážít operaci. Je to docela prosté, skutečné. Již v řadě případů se nám tak podařilo úspěšně odbourat agresivní sklony u nepřátelsky zaujatých pacientů -"

Já a nepřátelsky zaujatej? Ale madam, já jsem přátelskej jako štěně. Nevymlátíl jsem duši z žádnýho lapiducha už málem dva tejdny. Nemáte důvod, proč mě dávat vyřezat, no ne?"

Zachovala si svůj úsměv, aby mu ukázala, jak hluboce s ním cítí. "Randle, tady o žádné vyřezávání nej-"

"Jo a mimochodem," pokračoval, "stejně by to nemělo cenu, kdyby mi je ušmikli, mám v nočním stolku

rezervní."

"Máte - rezervní?"

"Jednu velkou jako baseballovej míč, doktore."

"Pane McMurphy!" Její úsměv se roztříštil jako sklo, když pochopila, že si z ní dělá blázny.

"Ale i ta druhá je dost velká, aby se mohla považovat za normální."

A takhle řádl až do chvíle, kdy jsme se chystali do postele. To už vládla na oddělení veselá posvícenská nálada a chlapi si šuškali o šancích na mejdan, když s sebou děvče přinese pár lahvinek. Chlapi se snažili zachytit Billyho pohled, a když se k nim podíval, šklíbili se a významně pomrkvávali. A když jsme si stoupli do řady na léky, přistoupil McMurphy k té malé sestřičce s křížkem na krku a mateřským znamínkem a zeptal se jí, jestli by nemoh dostat nějaký vitamíny. Zatvářila se dost překvapeně, ale povídala, že neví, proč ne, a dala mu několik pilulek velkých jako ptačí vejce. Strčil je do kapsy.

"Vy je nespoknete?" zeptala se.

"Já? Chraň bůh, já vitamíny nepotřebuji! Chci je tady pro našeho Billíčka. Připadá mi poslední dobou nějakéj vycmrdelej - bude nejspíš chudokrevnej."

"Tak - tak proč je Billymu nedáte?"

"Dám, pusinko, dám, ale napadlo mě, že s tím počkám do půlnoci, to je bude potřebovat jako prase drbání -" mrknul na Hardinga, mé dloubnul svým velkým palcem pod žebra, a s rukou zaháknutou kolem Billyho zrudlého krku odcházel na ložnici, zatímco sestra za ním valila oči a lila si vodu na nohy.

Ale měl bych vám Billyho Bibbita popsat. I když měl v obličejí vrásky a ve vlasech tu a tam šedou nitku, vypadal pořád jako malý kluk - ušatý, pihovatý, křivozubý kluk, co si bosý hvízdá na obrázku v kalendáři a v prachu za sebou vleče na udici hrozen běliček - a přesto ničím takovým nebyl. Když vedle někoho stál, vždycky vás znovu překvapilo, že je stejně velký jako všichni ostatní, že zblízka vůbec není ušatý, ani pihovatý, ani křivozubý a že je mu dobrých třicet let.

Zmínil se jednou o svém věku, když se bavil s matkou. Byla zaměstnaná ve dvoraně jako recepční; statná, štědře oplácaná dáma, která každých pár měsíců střídala barvu vlasů od blond přes modrou k černé a zase zpátky k blond, sousedka Velké sestry, jak jsem slyšel, a její milovaná důvěrná přítelkyně. Vždycky když nás někam vedli, musel jí Billy nastavit přes pult tvář, aby mu mohla dát pusu. Styděli jsme se přitom zrovna tak jako Billy a nikdo ho tím jakživ neškádlil, ani McMurphy.

Jednou odpoledne, nevzpomínám si už, kdy přesně to bylo, jsme se takhle zastavili ve dvořané, a zatímco jsme čekali na černého frajera, až se dovolá svému bookmakerovi, uvelebili jsme se na velkých koženkových pohovkách nebo venku na sluníčku a Billyho matka toho využila, nechala práce, obešla svůj pult a šla se s ním posadit ven na trávu, kousek od místa, kde jsem už seděl já. Dřepěla na trávníku jako měděnec, strnulá v pravém úhlu, před sebou krátké baculaté nohy, nadité v punčochách jako tlačanky, a Billy se natáhnul vedle ní, položil jí hlavu do klína a nechal se od ní šimrat na uchu pampeliškovým chmejřím. Mluvil o tom, jak se jednou vrátí na vysokou a poohlédne se po manželce. Matka ho šimrala chmejřím a smála se mu, že plácá hlouposti.

"Ale miláčku, na takové věci máš moře času. Máš ještě celý život před sebou."

"Mami, je mi už j-j-j-jednatřicet!"

Zasmála se a zašotolila mu pejrem v uchu. "Ale zlatíčko, vypadám snad jako matka muže ve středních letech?"

Pokrčila nos, vyšpulila na něj pysky a mlaskla vlhce jazykem, jako když mu dává pusu, a já musel uznat, že vůbec nevypadá jako něčí matka. Sám jsem nevěřil, že by mu mohlo být jednatřicet, dokud jsem se k němu později nepřitočil blíž a nepodíval se na datum narození na jeho náramku.

O půlnoci, když Geever s dalším černým frajerem a sestřičkou odešli ze služby a na jejich místo nastoupil ten starý černochoch, pan Turkle, byli už McMurphy s Billym vzhůru a brali vitamíny, jak jsem si aspoň maloval. Vstal jsem z postele, natáhl na sebe župan a šel do denního pokoje, kde si oba povídali s panem Turklem. Přišel tam i Harding, Scanlon, Sefelt a ještě několik dalších. McMurphy upozorňoval pana Turkla, co má dělat, až děvče přijde - vlastně mu to jen připomínal, poněvadž bylo vidět, že se na tom domluvili už před dvěma nedělema. Nejdřív, povídal McMurphy, ji pustí dovnitř, ale oknem, dvoranou ať to neriskuje, mohla by se tam ochomejtnat inspekční sestra. Potom odemkne samotku. Co říkáte, není to báječný hnízdečko pro zamilovanéj párek? Nedobytnej kutloušek. ("Áááá, Mc-M-Murphy," lámal si

jazyk Billy.) Světla at' nechá zhasnutá. Aby noční inspekční neviděla dovnitř. Pak at' zavře dveře ložnic, aby se neprobudil nějaký uslintaný chronik a nezačal se tady motat. Ale hlavně musí být všude ticho - přece ty dvě hrdličky nebudeme rušit.

"Áááá, nech toho, M-M-Macku," povídal Billy.

Pan Turkle přikyvoval a klimbal hlavou, až byste řekli, že přitom napůl spí. Ale když McMurphy řek: "Počítám, že to je asi tak všecko," povídal pan Turkle: "Ne - ne tak docela," a seděl, zubil se ve svém bílém oblečku a žlutá plešatá hlava se mu vznášela na konci krku jako balónek na provázku.

"Nedělej fóry, Turkle. Škodnej na tom nebudeš. Měla by dodat pár lahvinek."

"Přihořívá," povídal pan Turkle. Hlava se mu houpala a kymácela sem a tam. Zdál se jen taktak bránit spánku. Měl prý přes den ještě jedno zaměstnání, na nějakém závodišti. McMurphy se otočil na Billyho.

"Turkle by na tom rád něco trhnul, Billíčku. Na kolik si ceníš ztrátu svého oschlého věnečku?"

Než přestal Billy koktat a moh odpovědět, zavrtěl pan Turkle hlavou. "Vo to nejde. Nestojím vo prachy. Ale ta maličká vám přece nepřinese jenom fláděru, no nemám pravdu? Určitě se s váma podělí vo víc než vo pár hltů." Zacenil se do tváří kolem.

Billy div nepuknul, jak se snažil vykoktat něco v tom smyslu, že Candy nikdy, jeho děvče rozhodně ne! McMurphy ho vzal stranou a řek mu, aby si o čistotu svého děvčete nedělal starost - než s ní Billy skončí, bude Turkle natolik nadrátovanéj a zmátoženej spánkem, že by se netrefil ani mrkví do vany.

Děvče mělo zase zpoždění. Seděli jsme v županech v denním pokoji a McMurphy a pan Turkle vyprávěli historky z vojny a kouřili na střídačku jednu z cigaret pana Turkla, ale šlukovali nějak divně, zadržovali kouř v plicích co nejdýl, tak dlouho, až jim lezly oči z důlků. Harding se v jednu chvíli zeptal, co je to za cigarety, že tak provokativně smrdí, a pan Turkle povídal vysokým, dušeným hlasem: "Ale co, vobyčejný retka. Chichi, nojo. Chcete šluka?"

Billy byl čím dál nervóznější; bál se, že děvče nepřijde - bál se, že přijde. Pořád se nás ptal, proč si nejdem lehnout, co tady mrznem potmě jak mlsný psi, co čekaj v kuchyni na drobky ze stolu, ale my se jen usmívali. Nechtělo se nám do postele; zima nám nebyla ani trochu a bylo to docela příjemné uvolnit se v šeru pokoje a poslouchat McMurphyho a Turklovo vyprávění. Oči se ještě nikomu neklížily a nijak nás nepálilo, že už minula druhá a děvče pořád nikde. Turkle pak poznamenal, že by tu už třeba dávno byla, ale že neví, kam má jít, když je na oddělení tma jak v ranci, a McMurphy povídal, že to asi bude fakt, a rozběhli se po chodbě a rozsvěcovali jedno světlo za druhým; rozsvítily by i velká ranní světla v ložnicích, kdyby jim Harding nepřipomněl, že by to vytáhlo z postelí i ostatní, kteří by si pak taky chtěli užívat. Dali mu za pravdu a rozhodli se, že radši nasvítí všechna světla v doktorově kanceláři.

Sotva se oddělení rozjasnilo jako za bílého dne, zatřukal někdo na okno. McMurphy k němu přiskočil, přiložil obličej na sklo a zaclonil si ho ze stran rukama, aby něco viděl. Pak se odlepil od okna a zašklebil se.

"Vznáší se jako víla," povídal a táhnul Billyho za ruku k oknu. "Pust' ji dovnitř, Turkle. Pust' ji tady k tomu narvanému samci."

"Po-po-počkej, McM-M-M-Murphy," Billy se vzpíral jako mezek.

"Žádný po-po-počkej, Billíčku. Teď je už na couvání pozdě. Teď musíš do boje. Ale něco ti řeknu: sázím pět dolarů, že tu ženskou sežehneš na troud, platí? Otevři to vokno, Turkle."

Ve tmě stála dvě děvčata, Candy a ta, co nepřišla, když jsme jeli na ryby. "Horký párky," vyvolával Turkle, když jim pomáhal dovnitř, "netlačte se, na každého se dostane."

Všichni jsme se jim hrnuli na pomoc; musely si svoje úzké sukne vytáhnout po stehnech nahoru, aby mohly prolézt oknem. "McMurphy, ty mizero," vykřikla Candy, a jak mu skočila kolem krku, málem přitom rozbila flašky vodky, co držela v každé ruce za hrdla. Pletla trochu nohama a vysoko nahoněný účes se jí rozpadával. Napadlo mě, že na rybách jí to slušelo víc, když měla vlasy rozpuštěné na zádech. Ukázala lahvi na druhou holku, která zrovna prolézala oknem.

"Sandy přišla taky. Prostě toho maniaka z Beavertonu, co si ho vzala, pustila k vodě. No není to vohromný?"

Děvče prolezlo oknem, dalo McMurphymu pusu a povídalo: "Ahoj, Macku, promiň, že jsem tuhle nepřišla. Ale to jsou loňský sněhy. Člověk dokáže snýst jen jistej počet bílejš myší v peřináku, červů v nočním krému a žab v podprndě." Zavrtěla hlavou a mávla rukou, jako když odhání vzpomínku na

milovníka zvířat, kterého měla za manžela. "Božínku, to byl maniak."

Obě byly v sukních, svetříkách a nylonkách bez bot, obě měly rozpálené tváře a pořád se hihňaly.

"Musely jsme se ptát na cestu," vysvětlovala Candy, "v každém baru, na které jsme narazily."

Sandy se točila kolem dokola a oči měla jako tenisáky. "Žůůůů, Candy, kde to jsme teď? Je to fakt?"

Fakt jsme v útulku? Páni!" Byla větší než Candy, asi tak o pět let starší a měla snahu spoutat svoje kaštanové vlasy do módního drdolu, ale spadaly jí na ducaté tváře v celých pramenech a vypadala jako děvečka od krav, která se chce vydávat za dámu ze společnosti. V ramenou, prsou a v bocích byla trochu moc široká, i úsměv měla příliš široký a otevřený, aby se dalo říct, že je krásná, ale pořád to byla pěkná a zdravá ženská a jeden dlouhý prst měla zaháknutý kolem ouška pětilitrového demižonu červeného vína, který se jí houpal po boku jako kabelka.

"No ne, Candy, jak, jak, jak se nám můžou takový divoký věci vůbec dát?" Otočila se ještě jednou kolem dokola a zůstala stát, doširoka rozkročená v punčochách a hihňala se.

"Tyhle věci se nedějí," odpověděl děvčeti vážně Harding. "Jsou to fantasmagorie, o kterých sníte v noci s otevřenýma očima a ráno se o nich bojíte zmínit svému psychoanalytikovi. Vy tady ve skutečnosti nejste. Toto víno také není skutečné, nic tady z toho neexistuje. A z toho vycházejme."

"Ahoj, Billy," povídala Candy.

"To je teda materiálek," povídal Turkle.

Candy nejspíše natáhla ruku s jednou lahví k Billymu. "Přinesla jsem ti dárek."

"Tohle jsou živé sny ze stránek Thorna Smithe!" povídal Harding.

"Páni!" povídalo děvče, co se jmenovalo Sandy. "Kde jsme se to ocitly?"

"Pššš," povídal Scanlon a zaškaredil se po nás. "Ne tak nahlas, ještě probudíte celou tu bandu."

"Neješ ty trochu skoupej?" zahihňala se Sandy a začala se znova točit kolem. "Bojíš se, že by se každé nenapil?"

"Sandy, to mě mohlo napadnout, že přineseš tohle mizerný, laciný portský."

"Páni!" Přestala se točit a zadívala se na mne. "Koukni tady na toho, Candy. To je korba. Hotovej goliáš!"

Pan Turkle řekl: "To sou kočky," a zamknul zase síť na okně a Sandy ještě jednou řekla: "Páni!" Mačkali jsme se v směšném houfu uprostřed denního pokoje, pletli jsme se jeden přes druhého a plácali všelijaké nesmysly, poněvadž nikdo nevěděl, co má vlastně dělat - nikdo v podobné situaci jakživ nebyl - a těžko říct, jak by se tohle zmatené balábile tlachů, chichotání a kolotání po denním pokoji vyvrabilo, ale najednou ve dveřích oddělení zašramotil klíč, na konci chodby se otevřely dveře - a v nás zatrnulo jako při zavytí poplachové sirény.

"Panenanebi," povídal pan Turkle a připlasknul si dlaň na plešatou hlavu, "to je inspekční sestra, přišla mi umejt mou černou prdel."

Utekli jsme všichni na latrínu, zhasnuli světlo a naslouchali potmě vlastnímu dechu. Slyšeli jsme, jak inspekční prochází oddělením a syčivým, bázlivým šepotem shání pana Turkla. Její tichý a starostlivý hlas vždycky na konci stoupal, jak volala: "Pane Tur-kle? Pane Tur-kle?"

"Kde kruci je?" zašeptal McMurphy. "Proč jí neodpovídá?"

"Neboj," povídal Scanlon. "Na hajzl nos strkat nebude."

"Ale proč jí neodpovídá? Jestli se moc nezahulil."

"Co to žvaníš, člověče? Copak se můžu zhulit z jediný slaboučký čudky?" Byl to hlas pana Turkla, byl tady někde na temné latríně s náma.

"Ježíši, Turkle, co tady děláš?" McMurphy se snažil, aby to znělo přísně, ale jen taktak, že nevybuchl smíchy. "Koukej vypadnout a omrknout, co chce. Co si pomyslí, když té nenajde?"

"Náš konec se blíží," povídal Harding a posadil se. "Budiž nám Alláh milostiv."

Turkle otevřel dveře, vyklouznul ven a natrefil ji na chodbě. Přišla se podívat, co znamenají ta rozsvícená světla. Proč musí svítit všechna tělesa na oddělení? Turkle odpověděl, že všechna nesvítí, na ložnicích že je zhasnuto a na latríně taky. Řekla, že to pořád nevysvětluje, proč svítí všechna ostatní; z jakého důvodu svítí tolik světel? Turkle si za živého boha nedokázal vymyslet odpověď; slyšel jsem, jak si chlapi v pauze podávají láhev z ruky do ruky. Inspekční sestra svoji otázku opakovala a Turkle jí řekl, že uklízel a kontroloval pořádek na oddělení. A proč tedy právě na latríně, ptala se dál, v místnosti, která by podle

rozpisu jeho pracovních povinností měla být neustále jako ze škatulky, proč právě tam je tma jak v hrobě? A zatímco jsme čekali, jak jí na to, odpoví, kolovala láhev dál. Došla ke mně a já se napil. Cítil jsem, že to potřebuju. Slyšel jsem, jak Turkle na chodbě polyká, drmolí a vzdychá, ale ne a ne vymáčkout kloudné slovo.

"Je to hlava skopová," zasyčel McMurphy. "Někdo by mu měl jít píchnout."

Vedle mě zahučela splachovaná voda, dveře se otevřely a ve výseči světla z chodby se objevil Harding. Vycházel ven a vytahoval si kalhoty od pyžama. Slyšel jsem, jak inspekční, sestra zalapala po dechu, když ho viděla, a Harding požádal o prominutí, že ji prý v té tmě neviděl.

"Tady žádná tma není."

"Myslel jsem na latríně. Já si tam vždycky zhasínám, líp mi potom pracují střeva. Víte, kvůli těm zrcadlům; když je rozsvíceno, mám takový pocit, že tam v těch zrcadlech zasedá soudní stolice a rozhoduje, jak mě potrestá, když to všechno ajncvaj nevytlačím."

"Ale pan ošetřovatel Turkle povídal, že tam uklízel..."

"A uklízel tam pořádně, to můžu potvrdit - zvláště když uvážíte, nakolik to měl potmě ztížené. Chcete se podívat?"

Harding pootevřel na štěrbinu dveře a na dlaždičkové podlaze latríny se rozprostřel vějíř světla. Zahlédl jsem couvající inspekční; musí prý jeho nabídku odmítnout, ale povinnosti ji volají ještě jinam. Pak jsem slyšel, jak odemyká dveře oddělení a odchází. Harding za ní zavolal, aby zas brzy přišla na návštěvu, a všichni se vyhrnuli z latríny ven, potřásali mu rukou a pleskali ho do zad za to, jak ji báječně odpalíroval. Stáli jsme v chodbě a víno šlo už zase od úst k ústům. Sefelt povídal, že by si docela přihnul té vodky, kdyby se dala s něčím smíchat. Zeptal se pana Turkla, jestli by se na oddělení něco nenašlo, a pan Turkle řekl, že jediné voda. Fredrickson se zeptal, a co sirup proti kašli? "Dávají mi občas trochu z té dvoulitrový láhve v komoře s lékama. Nechutná nejhůř. Máte od té komory klíč, pane Turkle?"

Turkle povídal, že od komory s lékama má klíč jediné inspekční sestra, ale McMurphy ho přemluvil, aby spolu zkusili zámek vyháčkovat. Turkle se zašklebil a líně přikývnul. A zatímco se s McMurphyem šťourali v zámku sponkama na papír, vtrhli jsme s děvčatama na šestému a četli jsme si ve svých lejtstrech.

"Koukejte," povídal Scanlon a zamával na nás jedněma deskama. "Nic jim neunikne. Mají tady dokonce moje vysvědčení z první třídy. Eh, mizerný známky, mizerný."

Bill se svým děvčetem si prohlíželi Billyho chorobopis. Candy ustoupila a přejela ho pohledem. "Co to vůbec znamená, Billy? Tyhle ty frénije a patije? Nezdá se mi, že bys tohle všecko měl."

Druhá holka otevřela skříňku s obvazama a divila se, nač sestřičky potřebují tolik nahřívacích lahví, celý milióny, a Harding seděl na stole Velké sestry a vrtěl nad tím vším hlavou.

McMurphy a Turklovi se přece jen povedlo dveře komory s lékama otevřít a z ledničky vytáhli láhev husté, třešňově červené tekutiny. McMurphy naklonil láhev ke světlu a čet nám nahlas z nálepky.

"Umělá příchuť a barvivo, kyselina citrónová. Sedmdesát procent doplňkových látek - to bude nejspíš voda - dvacet procent alkoholu - to je skvělý - a deset procent kodeinu. Výstraha: může vést k drogové závislosti." Odšrouboval uzávěr a s přivřenýma očima ochutnal z láhve. Oblíznul si jazykem zuby, znova se napil a ještě jednou si přečet nálepkou. "Mno," řekl a zacvakal zubama, jako by si je právě naostřil, "když to trochu řízném vodkou, myslím, že to bude k pití. Jak jsme na tom s ledem, kundoráde Turku?"

Když se sirup smíchal v papírových kelímkách s vodkou a portským vínem, chutnalo to jako dětská limonáda, ale říz to mělo jako ta kaktusová korala, co jsme kupovali v The Dallesu; pitivo chladné a konejšivé v krku, žhavé a bujné ve vnitřnostech. Zhasli jsme v denním pokoji světla, sesedli jsme se do kroužku a popíjeli. První dva kalíšky jsme do sebe hodili vážně a mlčky jako večerní dávku léků a pak jsme po sobě pokukovali, jestli to s někým nepraščí. McMurphy a Turkle prošťídávali pití Turklovýma cigaretama a pochechtávali se představě, jak by si to rozdali s tou malou sestřičkou s mateřským fličkem, co sloužila do půlnoci.

"Já bych se bál," povídal Turkle, "aby mě zničehonic nezačla mrskat tím svým krucifixem na řetízku. To by byla druhá bitva na Marné."

"Já bych se bál," povídal McMurphy, "aby mi zrovna v nejlepším nestrčila do řiti teploměr a neměřila mi horečku!"

Všichni ryčeli smíchy. Harding je na moment zarazil, aby si moh taky přisadit.

"Dovedu si představit něco horšího," povídal. "Leží pod tebou, v obličeji hrozně soustředěný výraz, a sděluje ti - Ježíši, to je strašný - sděluje ti, jaký máš puls!"

"Už dost... jéé, bože..."

"A ještě něco horšího: leží pod tebou a měří ti puls a teplotu dohromady - bez všech instrumentů!"

"Jéé, bože, už dost..."

Svíjeli jsme se v křeslech a na pohovkách smíchy, lapali vzduch a zajíkali se, z očí nám tekly slzy. Holky byly smíchy tak zesláblé, že se ani nemohly postavit na nohy. "Musím... musím se jít vylulat," povídala ta velká a pořád rozhiňnaná odvrávorala k latríně, ale spletla si dveře a vklopýtala do ložnice, a zatímco jsme se prstama na rtech vybízeli k tichu, zaječela jako na lesy, vzápětí se ozval řev plukovníka Mattersona: "Polštář je... kůň!" a pak se za ní dědek vyřítit na kolečkovém křesle z ložnice.

Sefelt odvez plukovníka zpátky do ložnice a osobně holku zavedl na latrínu, pověděl jí, že ji sice obvykle používají muži, ale on bude bděle strážit u dveří a uchrání její soukromí před každým nájezdníkem, boha jeho. Vážně mu poděkovala, podala mu ruku a pak si oba zasalutovali; a sotva zmizela uvnitř, vyjel plukovník ve svém kolečkovém křesle z ložnice znova a Sefelt měl co dělat, aby mu zabránil ve vstupu na latrínu. Když děvče vyšlo ze dveří, odrážel útoky kolečkového křesla nohou a my jsme stáli v kruhu kolem a jednoho nebo druhého povzbuzovali. Děvče pomohlo Sefeltovi dopravit plukovníka zpátky do postele a oba potom odešli na konec chodby a tančili tam v rytmu hudby, kterou nikdo neslyšel.

Harding usrkával z kelímku, pozoroval ten cvrkot a vrtěl hlavou. "To je neskutečné To je Kafka, Mark Twain a Martini dohromady."

McMurphy a Turkle dostali strach, jestli pořád ještě nesvítili moc světla, a rozešli se na obě strany chodby a zhasínali všechno, co svítilo, dokonce i noční světýlka ve výši kolen, dokud se celé oddělení neponořilo do tmy, kterou by moh krájet. Turkle přinesl baterky, vytáhli jsme ze skladu kolečková křesla a hráli jsme v nich po chodbě na babu. Báječně jsme se bavili, ale najednou nás zmrazil Sefeltův výkřik, a když jsme k němu přiběhli, ležel jak široký tak dlouhý vedle té velké holky a škubal sebou v křečích. Sandy seděla na podlaze, oprašovala si sukni a zírala na Sefelta. "Něco takového jsem teda ještě neviděla," povídala s tichou hrůzou.

Fredrickson poklekl ke kamarádovi, strčil mu do zubů náprsní tašku, aby si nerozkousal jazyk, a pomoh mu zapnout kalhoty. "Seš v pořádku, Sefe? Sefe?"

Sefelt ani neotevřel oči, ale zdvihl mdlou ruku a vytáhl si tašku z pusy. Roztáhl zpěněná ústa do úsměvu. "V pořádku," povídal. "Dejte mi léky a nechtě mě bejt."

"Fakticky potřebuješ léky, Sefe?"

"Léky."

"Léky," povídal Fredrickson přes rameno, ale nevstal.

"Léky," opakoval Harding a odškobrtal s baterkou ke komoře s lékama. Sandy ho sledovala skelným pohledem. Seděla vedle Sefelta a s úžasem ve tváři ho hladila po hlavě.

"Přineste mi radši taky něco," zavolala opile za Hardingem. "Něco takového jsem teda ani nezahlídla."

Na konci chodby zařinčelo sklo a Harding tu byl zpátky s plným hrstma pilulek; sypal je na Sefelta a to děvče, jako kdyby drobil hroudy na rakev. Zdvihl oči ke stropu.

"Nejmilosrdnější Bože, přijmi tyto dva nebohé hříšníky do své náruče. A nech dveře dokořán pro nás ostatní, neboť jsi svědkem konce, absolutního, neodvolatelného, fantastického konce. Konečně jsem si uvědomil, co se děje. Je to naše poslední vyhození z kopejtky. Od této chvíle je po nás veta. Nezbyvá nám než sebrat veškerou odvahu a čacký čelit nevyhnutelnému osudu. Za rozbřesku budeme všichni zastřeleni. Po sto kubících na hlavu. Slečna Ratchedová nás postaví ke zdi, proti rozšklebenému chřtánu obří muškety, sestrou vlastnoručně naládané miltownem! thorazinem! libriem! stelazinem! A pak máchně šavlí: pal! - a my, jak jsme tady, dojdeme věčného míru."

Padnul na zed' a svezl se k zemi a prášky mu vyskákaly z rukou do všech stran jako červení, zelení a oranžoví brouci. "Amen," dodal ještě a zavřel oči.

Holka si na svých dlouhých upracovaných nohách uhladila sukni, pohlédla na Sefelta, který vedle ní cenil zuby a škubal sebou ve světle baterek, a řekla: "To jsem teda nezahlídla ani z rychlíku."

Nikdo z nás, pravda, po Hardingově řeči nevystřízlivěl, ale aspoň jsme si uvědomili vážnost našeho

počinání. Noci ubývalo a bylo načase myslet na příchod ranní směny. Billy Bibbit a jeho děvče poznamenali, že jsou už čtyři pryč a pokud proti tomu nikdo nic nemá, rádi by poprosili pana Turkla, aby jim odemknul samotku. Odešli slavobránou ze světelných kuželů našich baterek a my zbylí jsme se odebrali do denního pokoje, abysme se dohodli, co provedem s úklidem. Turkle, když se vrátil ze samotky, usnul jako dřevo a museli jsme ho do denního pokoje dotlačit v kolečkovém křesle.

Jak jsem tak šel za nima, překvapivě jsem si uvědomil, že jsem opilý, doopravdy opilý, že zářím, šklebím se a potácím poprvé ode dne, co mě pustili z armády, že jsem se s tuctem dalších chlapů a dvěma holkama sežral jako kára - a přímo na oddělení Velké sestry! Ožral jsem se, pobíhám tady, chechtám se a bavím se s ženskejma uprostřed nejmocnější pevnosti Kombajnu! Vzpomínal jsem na události celé noci, na všechno, co jsme udělali, a pořád jsem tomu nemoh uvěřit. Znova a znovu jsem se musel ujist'ovat, že se to doopravdy stalo, že jsme odemknuli okno a pustili to všechno dovnitř, jako se pouští do místnosti čerstvý vzduch. Možná že Kombajn přece jen není všemocný. Co nám teď mohlo zabránit, abysme to neudělali znovu, když jsme se přesvědčili, že to jde? Co nám mohlo zabránit, abysme si dál nedělali, co budem chtít? Bylo mi při tom pomyšlení, jako bych se znovu narodil, zahalekal jsem, vrhnul jsem se na McMurphyho a Sandy, kteří šli přede mnou, popadnul každého do jedné ruky, a třebas vrískali a kopali jako děcka, utíkal jsem s nima až do denního pokoje. Tak mi bylo ohromně.

Kde se vzal, tu se vzal, objevil se znovu plukovník Matterson, v očích lesk a na jazyku další přednášku, a Scanlon ho zavez zpátky do ložnice. Sefelt, Martini a Fredrickson povídali, že už taky půjdou na kutě. McMurphy, já, Harding, Sandy a pan Turkle jsme ještě zůstali sedět, doráželi sirup proti kašli a debatovali, co udělat s tím bordelem na oddělení. Já a Harding jsme byli zřejmě jediný, komu na tom záleželo; McMurphy a Sandy seděli ve stínu, usrkávali sirup, culili se a šmajchlovali, a pan Turkle co chvíli usínal. Harding se v nich marně snažil probudit špetku zájmu.

"Vy si zřejmě neuvědomujete vážnost situace," povídal. "Kecáš," povídal McMurphy.

Harding praštil do stolu. "McMurphy, Turkle, vy asi nechápete, co se tady dneska v noci stalo. Na oddělení duševně, chorých. Na oddělení slečny Ratchedové! Bude to mít následky... nedozírné následky!"

McMurphy kousnul děvče do ucha. Turkle přikývnul, otevřel jedno oko a povídal: "To je fakt. Ráno je tu ta potvora jak na koni."

"Nícméně mám plán," povídal Harding. Vyhrabal se z křesla. Povídal, že McMurphy patrně bloudí duchem docela jinde, a když se s ním nedá počítat, musí převzít velení někdo jiný. Pomalu se přitom napřimoval a střízlivěl. Mluvil horlivým a naléhavým hlasem a jeho ruce převáděly slova do živých obrazů. Byl jsem rád, že je tady.

Jeho plán byl následující: svážeme pana Turkla, aby to vypadalo, že ho McMurphy přepadnul, spoutal, mno, řekněme pruhy roztrhaného prostěradla, sebral mu klíče, otevřel si komoru s lékama, rozházal léky, ze zloby k sestře rozkramařil naše chorobopisy - tomuhle sestra jistě uvěří - a potom si odemknul sít' na okně a prchnul.

McMurphy povídal, že to zní jako televizní scénárium a že je to tak pitomý, že to snad musí klapnout, a skládal Hardingovi poklony za jeho jasnou hlavu. Harding povídal, že jeho plán má řadu předností; uchrání ostatní chlapy nepříjemností se sestrou, Turkle nepřijde o místo a McMurphy se dostane z oddělení. Povídal, že holky můžou McMurphyho zavézt do Kanady, nebo do Tijuany, nebo třeba do Nevady, když bude chtít, a pak už bude v naprostém bezpečí; policie uprchlíky z ústavů a nemocnic nestíhá, poněvadž devadesát procent se jich stejně za pár dní vrací, bez vindry a namol, za svou bezplatnou postelí a žrancem. Nějakou dobu jsme se o tom bavili a dopili přitom všechen sirup.

Nakonec se už nebylo bavit o čem. Harding se zase posadil.

McMurphy stáhnul ruku z dívčinyh ramen a zadíval se na mé a pak na Hardinga; přemýšlel a ve tváři měl zas ten divný, unavený výraz. Zeptal se, co my, proč se taky neseberem, nenatáhnem na sebe hadry a nepláchnem s ním?

"Já ještě nemohu, Macku," odpověděl Harding.

"A proč si myslíš, že já můžu?"

Harding na něj chvíli mlčky koukal, pak se usmál a povídal: "Ne, ty mi nerozumíš. Potřebuji na odchod ještě několik týdnů. Hodlám odejít po svém, chci vykročit ven hlavní branou a se vši parádou, co k tomu

patří. Chci, aby pro mě v určitou hodinu přijela žena autem. Chci, aby viděli, že jsem schopen takhle odejít."

McMurphy přikývnul: "A co ty, náčelníku?"

"Já to tu ještě nějaký čas vydržím. Stejně nevím, kam bych šel. A někdo by tady měl aspoň pár neděl zůstat, až tu nebudeš, a dohlídnout, aby zas všechno nesklouzlo do starejch kolejí."

"A co Billy, Sefelt, Fredrickson a další?"

"Za ty mluvit nemohu," povídal Harding. "Ti mají svoje problémy, tak jako my všichni. Jsou to do značné míry nemocní lidé. Ale aspoň tohle je teď jasné: jsou to nemocní lidé. Nejsou to už králíci, Macku. Možná že z nich jednoho dne budou i zdraví lidé. Těžko říci."

McMurphy o tom chvíli uvažoval a prohlížel si žíly na hřbetech rukou. Pak zase zdvihnul oči k Hardingovi.

"Hardingu, co to je? Co se to děje?"

"Myslíš tohle všechno?"

McMurphy přikývnul.

Harding zavrtěl hlavou. "Pochybují, že na to mám odpověď? Ano, mohl bych ti sice přednést učený freudovský výklad a jistě by víceméně odpovídal pravdě. Ale ty chceš slyšet důvody pro důvody a ty ti poskytnout nemohu. Rozhodně ne důvody ostatních. A co se mne týče? Vína. Stud. Strach.

Sebepodceňování. Už jako chlapec jsem zjistil, že jsem - bučíme shovívaví a řekněme - odlišný. Je to lepší, obecnější slovo než to druhé. Oddával jsem se jistým praktikám, které naše společnost pokládá za nestoudné. A onemocněl jsem. Nemyslím, že v důsledku oněch praktik, spíše z pocitu, že na mě ukazují obrovský, nesmlouvavý prst společnosti a mocný hlas miliónů skanduje: „Styd’ se! Styd’ se! Styd’ se!“ Společnost tak jedná s každým, kdo je odlišný."

"Já jsem taky odlišný," povídal McMurphy. "Proč se něco takovýho nestalo mně? Mé taky lidi odmalíčka pořád kvůli něčemu jebou, a já se z toho neto - ale nezbláznil jsem se proto."

"Ne, máš pravdu. Z toho se ještě člověk zbláznit nemusí. Ale neuvádím tenhle důvod jako jediný. I když jsem se svého času, před lety, ještě jako studentík, domníval, že jedinou silou, která může člověka dohnat na cestu šílenství, je právě odsudek společnosti, ale díky tobě jsem svoji teorii musel přehodnotit. Je to něco jiného, co žene lidi, a silné lidi, jako jsi ty, příteli, na tuto cestu."

"Jo? Ne že bych si myslel, že se po týchletý cestě taky vezu, ale co to teda je?"

"My sami to jsme." Opsal před sebou rukou vláčný bílý kruh a opakoval: "My sami"

"Kecáš," povídal trochu zaraženě McMurphy; zazubil se, vstal a vytáhnul děvče z křesla. Zašilhal do šera po hodinách. "Už bude pět. Musím si před tím velkolepým útekem kapku dáchnout. Ranní šichta nepříde dřív jak za dvě hodiny; dopřejme tedy Billymu a Candy ještě chvíli pro sebe. Vymáznu kolem šestý. Sandy, miláčku, snad nám hodina na ložnici pročistí hlavu. Co říkáš? Čeká nás dlouhá cesta, ať to už bude Kanada, Mexiko nebo který peklo."

Turkle, Harding a já jsme taky vstali. Všichni jsme ještě pletli nohama, pořád jsme byli jako slívy, ale opilost začal zastírat rozněžnělý, smutný pocit. Turkle povídal, že za hodinu vykope McMurphyho i s děvčetem z postele.

"Vzbuďte mé taky," povídal Harding. "Rád bych se postavil se stříbrnou kulí v ruce k oknu a ptal se: ‚Kdo byl ten maskovaný muž, kýho výra?‘ až budete odjíždět."

"Trhni si nohou. Budete voba chrnět; nechci vás už ani cejtít, jednoho jako druhýho. Jasný?"

Harding se zazubil a kývnul hlavou, ale nic neřek. McMurphy natáhl ruku a Harding mu ji stisknul.

McMurphy se zaklonil, jako když si to kovboj šněruje ze salónu, a přivřel oko.

"Ted zas můžeš bejt magor číslo jedna, kámo, když tady Velkej Mack nebude zaclánět."

Obrátil se ke mně a zamračil se. "Nevím, co můžeš bejt ty, náčelníku. Ty se ještě musíš po něčem poohlídnout. Třeba by té vzali jako zlocha do těch televizních srágor. Ale vážně - dávej si bacha, ať nenarazíš."

Potřásli jsme si rukama a šli jsme všichni do ložnice. McMurphy řek Turklovi, aby roztrhal pár prostěradel a uvažoval o uzlech, kterýma chce svázat. Turkle slíbil, že jo. Zalez jsem v šedavém světle ložnice do postele a ještě jsem slyšel, jak se McMurphy s děvčetem uvelebují v jeho. Znečitlivělým tělem se mi rozlévalo teplo. Slyšel jsem, jak pan Turkle na chodbě otevírá sklad prádla a jak si dlouze

povzdychnul, když za sebou zavíral dveře. Když pak moje oči přivykly tmě, uviděl jsem, že se McMurphy s děvčetem svinuli do klubíčka a tulí se k sobě - spíš jako dvě unavený děcka, než jako dospělý chlap a dospělá ženská, co jsou spolu v posteli, aby se milovali. A tak je taky našli černý frajeři, když přišli v půl sedmé rozsvítit světla.

Hodně jsem přemýšlel o tom, co se potom stalo, a došel jsem k názoru, že se to stát muselo a stejně by se to tak či onak jednou stalo, i kdyby pan Turkle McMurphyho a obě děvčata probudil a pustil je z oddělení, jak bylo naplánováno. Velká sestra by stejně zjistila, co se tady dalo, třeba jen pohledem do Billyho tváře, a stejně by udělala, co udělala, ať už by tady McMurphy byl nebo ne. A Billy by taky udělal, co udělal, a McMurphy by se o tom dověděl a vrátil by se zpátky.

Musel by se vrátit zpátky, poněvadž by nemoh s klidným srdcem vysedávat a mazat poker někde v Carson City, v Renu nebo kde, a dovolit Velké sestře, aby sehrála poslední tah, aby měla poslední slovo, a prošlo jí to, jako by se nechumelilo. Byl v tom namočený, jako by se upsal hrát až do konce, a neexistoval pro něj jediný způsob, jak se ze smlouvy vykrotit.

Sotvaže jsme začali vylézat z postelí a kmitat po oddělení, šířily se zvěsti o noční pijatice tichou poštou rychlostí stepního požáru. "Cože tady měli?" ptali se ti, co u toho nebyli. "Kurvu? V ložnici? Ježíšimarjá." Kdyby jen to, povídali ostatní, ale chlastali tu jako v palírně. McMurphy chtěl ty děvky vyfouknout z nemocnice dřív, než přijde denní směna, ale zaspal a nestih to. "Co nám tady větší bulíky na nos?" Žádný bulíky. To je svatá pravda. Já byl u toho.

Ti, co byli při tom, vyprávěli o nočních událostech s jakousi tichou pýchou a úžasem, tak jako lidi vyprávějí o požáru velkého hotelu nebo o protržení přehradní hráze - smrtelně vážně a uctivé, protože oběti nebyly dosud sečteny - ale čím déle se to přetřásalo, tím víc brala vážnost za své. Vždycky když Velká sestra a její snaživí černí frajeři přišli na něco nového, například na prázdnou flašku od sirupu nebo flotilu kolečkových křesel zaparkovaných na konci chodby jako prázdná autíčka v koutě autodromu, okamžitě se nám jasně vybavila další část noci a bylo třeba zpravit o ní chlapy, co u toho nebyli, a pokochat se podrobnostma s přímými účastníky. Černí frajeři nás všechny nahnali do denního pokoje a chronici se v rozčileném zmatku proplétali s akutákama. Oba staří vegetáci, utopení v nočních dekách, jen blikali očima a klapali bezzubýma dásněma. Všichni byli ještě v pyžamech a pantoflích, kromě McMurphyho a jeho děvčete. Sandy až na boty a nylonky, které měla přehozené přes rameno, byla plně oblečená a McMurphy měl na sobě trenky s bílýma verlybama. Seděli spolu na pohovce a drželi se za ruce. Děvče už zase klímalo a McMurphy si o ni se spokojeným a ospalým úsměvem opíral hlavu. Naše starostlivost začala volky nevolky ustupovat dobré pohodě a veselí. Když sestra objevila hromadu prášků, kterýma Harding zasypal Sefelta s děvčetem, prskali jsme a chrochtali zadržným smíchem, a když konečně ve skladu prádla našli pana Turkla, který nešťastně mžoural a vzdychal, zachuntaný aspoň ve stovce metrů roztrhaných prostěradel jako mumie, která má kocovinu, vypukli jsme v ďábelský chechot. Velká sestra měla pro naše veselí sotva náznak starého, naklizeného úsměvu; s nechutí polykala každou novou salvu smíchu a vypadala, jako když co nevidět praskne jako měchuřina.

McMurphy přehodil jednu holou nohu přes okraj pohovky, stáhnul si čapku dolů, aby mu světlo nedráždilo krhavé oči, a vyplazoval jazyk, který se zdál ještě potažený tím sirupem proti kašli. Vypadal jak zámora, hrozně vyplivnuté, tisknul si dlaně na spánky a zíval, ale přestože mu muselo být zle, šklebil se dál a párkrát se dokonce nad některým ze sestřiných objevů hlasitě zachechtal.

Když odešla sestra k telefonu, aby oznámila správě nemocnice rezignaci pana Turkla, využil Turkle příležitosti, odemknul drátěnou síť a vyklouznuli se Sandy oknem ven; zamávali nám ještě na rozloučenou a rozběhli se přes zahradu, klopýtali a klouzali po mokré, sluncem se blyštící trávě.

"Nezamknul za sebou," povídal Harding McMurphymu. "Běž. Upaluj za nimi!"

McMurphy záupěl a pootevřel jedno oko, krvavé jako naseděný vejce. "Děláš si ze mě srandu? Neprostrčil bych tím voknem ani hlavu, natož celý tělo."

"Milý příteli, mám dojem, že si dostatečně neuvědomuješ -"

"Hardingu, běž s téma chytřejma řečma do hajzlu. Jestli si něco uvědomuju, tak akorát to, že jsem ještě napůl vožralej. A že je mi blbě. A jak na tebe koukám, máš taky ještě nakoupíno. Náčelníku, jak je to s tebou? Taky seš pořád vožralej?"

Povídal jsem, že vůbec necejtím nos a tváře, jestli to něco znamená.

McMurphy kývnul hlavou a zavřel zase oči; proplet si ruce na prsou, sjel v křesle hluboko dolů a zabořil bradu do límce. Zamlaskal a blaženě se usmál, jako když usíná. "Páni," povídal, "vždyť jsou ještě zlinkovaný."

Harding si nepřestával dělat starosti. Opakoval, že by McMurphy udělal nejlíp, kdyby se co nejrychleji oblíknul a vypadnul odsud dřív, než se naše Andělka Milosrdná dovolá doktora a vyličí mu všechny zvěrstva, co tady odhalila, ale McMurphy tvrdil, že nevidí důvod, proč by se měl vzrušovat - nebo snad je na tom hůř než dřív? "No co, vychlastal jsem jejich nejlepší punč," povídal. Harding rozhodil ruce a s předpovědí strašných konců od něj odešel.

Jeden z černých kluků si všimnul odemknuté sítě, pečlivě ji zamknul a došel na šestému pro tabulku s jmenným seznamem. Když se vrátil, sjížděl prstem po kolonkách, čet nahlas jméno za jménem a vyhledával očima chlapy, co k nim patřili. Seznam byl sestaven v abecedně obráceném pořadí, aby to lidi mátl, takže k B se dostal až úplně nakonec. Rozhlížel se po denním pokoji, ale prst z toho posledního jména na tabulce nesundal.

"Bibbit. Kde je Billy Bibbit?" Oči měl navrch hlavy. Myslel si, že mu Billy upláchnul před nosem a kdoví, jestli se mu ještě dostane do rukou. "Kdo viděl Billyho Bibbita utíkat, vy šusové?"

Ted nás teprv trknulo, kde vlastně Billy je, a pokoj se znova rozšeptal a rozchechtal.

Černý kluk zašel na sesternu a viděli jsme, jak to říká sestře. Práskla sluchátkem do vidlice a s černým klukem v patách vyletěla ze dveří, jako když hoří; zpod bílého čepce jí vyklouz pramen vlasů a plihnul jí přes tvář jako mokrý popel. V obočí a pod nosem se jí leskly kapky potu. Dotírala na nás, kam že má uprchlík namířeno. Odpověděl jí sborový smích; klouzala pohledem z jednoho chlapa na druhého.

"Aha. Tak on neutekl, co? Hardingu, že je stále tady - na oddělení, že ano? Povězte mi to. Sefelte, povězte mi to!"

Po každém slově přeskočila očima na další tvář a nevraživé se do ní zabodla, ale chlapi byli proti jejímu jedu imunní. Jejich oči narážely na její, jejich rozšklebená ústa posměšně napodobovala její starý sebejistý úsměv, po kterém teď nebylo ani památky.

"Washington! Warrene! Pojd'te se mnou prohledat pokoje." Vstali jsme a šli za nima. Odemknuli laboratoř, koupelnu, doktorovu kancelář... Scanlon si zakryl rozesmátou tvář sukovitou prackou a zašeptal: "Hej, že se ale Billy bude divit, co?" Všichni jsme přikývli. "A tak mé napadá, že nebude sám, kdo se bude divit; vzpomínáte si, kdo je tam s ním?"

Sestra došla ke dveřím samoty na konci chodby. Nahrnuli jsme se blíž, aby nám nic neuteklo, a jukali jsme Velké sestře a těm dvěma černým frajerům přes ramena, jak odemyká a s prudkým trhnutím otevírá dveře. V místnosti bez oken vládla tma. Pak se odtud ozvalo zapištění a nějaký šramot a sestra natáhla ruku a rozsvítila na Billyho a na děvče, kteří tam mžourá i na polstrované podlaze jako dvě sovy z hnízda. Vybuchnuli jsme za jejíma žádama smíchy, ale sestra dělala, že nic neslyší.

"Williame Bibbite!" Snažila se ze všech sil, aby to znělo chladné a přísné. "Williame... Bibbite!"

"Dobré jitro, slečno Ratchedová," povídal Billy a ani se neobtěžoval vstát a zapnout si pyžamo. Vzal děvče za ruku a usmál se. "Tohle je Candy."

Sestra tlaskla ve vyprahlém hrdle jazykem. "Ach Billy, Billy, Billy - jak mně je za tebe stydno!"

Billy se ještě neprobral natolik, aby moh na její stud nějak reagovat, ale děvče, zmalátnělé a rozehřáté ještě spánkem, štrachalo kolem sebe a hledalo pod matrací svoje nylonky. Chvílema ve svém mátožném štrachání ustávalo, stáčelo zraky vzhůru a usmívalo se na ledovou postavu Velké sestry, která se založenými rukama stála ve dveřích, sáhnulo si, jestli má zapnutý svetřík, a zase dál zápolilo s nylonkou přiskřípnutou mezi matrací a dlaždičkovou podlahou. Pohybovali se oba jako tlusté kočky, které se s plnými žaludky teplého mlíka líně převalují na slunci; napadlo mé, že budou taky ještě notné opilí.

"Ach Billy," řekla sestra zklamaným hlasem, jako by se měla vzápětí zhroutit a rozplakat. "S takovouhle ženštinou! Sprostou! Nízkou! Našminkovanou -"

"Kurtizánou?" navrhol Harding. "Jezabel?" Sestra se otočila a pokusila se ho přibít očima, ale Harding klidně pokračoval dál. "Jezabel se vám nehodí? Ne?" Zamyšleně se poškrábal na hlavě. "A co Salome? Ta je přece notoricky zlá bytost. Ale snad dámička je to pravé slovo, které hledáte. No prosím, já se vám jen snažím být nápomocný."

Prudce se obrátila zpátky k Billymu. Soustředěně se pokoušel vstát. Převalil se, zdvihl zadek na kolenou do vzduchu, jako když vstává kráva, potom se opřel o ruce, postavil se na jednu nohu, pak na druhou a napřimil se. Těšil se ze svého úspěchu, jako když ani neví, že se mačkáme ve dveřích, vtipkujeme a provoláváme mu slávu.

Kolem sestry vířil hovor a smích. Otočila se od Billyho a děvčete k naší partě. Smaltovaný a plastický obličej se rozsypával. Zavřela oči a napnula všechny síly k tomu, aby se přestala třást, soustředovala se. Uvědomovala si, že je v koncích, že je zahnaná do kouta. Když zase oči otevřela, měla je hrozně malinké a zcela nehybné.

"Co mi jen dělá starost, Billy," řekla - a jasně jsem slyšel změnu v jejím hlase - "jak to přijme tvoje maminka."

Tentokrát se dočkala odpovědi, o kterou jí šlo. Billy se schoulil a položil si ruku na tvář, jako by mu na ni vychrstla kyselinu.

"Paní Bibbitová se vždycky tak pyšní tvou rozvahou. Vím to, často o tobě mluví. Tohle pro ni bude strašná rána. Víš přece, jak nesnáší rozrušení, Billy; víš, jak se chudinka vždycky roznemůže. Je tak přecitlivělá. A zvláště co se týče jejího syna. Vždycky o tobě mluví s pýchou. Vždycky -"

"Ne! Ne!" Ústa se mu rozhýbala. Zavrtěl hlavou, prosil ji. "To ne-ne-nesmíte!"

"Billy, Billy, Billy," řekla. "Jsme s tvou matkou staré přítelkyně."

"Ne!" vykřiknul. Jeho hlas drásl holé bílé zdi samotky. Zdvihl bradu a vyl na elektrický měsíc na stropě. "N-n-ne!"

Přestali jsme se smát. Sledovali jsme, jak se Billy skládá k zemi, jak se mu hlava zvrací dozadu, jak se mu podlamují kolena. Drbal se po celé délce zelené nohavice. Škubal v panickém strachu hlavou jako dítě, kterému slíbili výprask, jen co uříznou vrbový proutek. Sestra mu sáhla na rameno, aby ho uklidnila. Otřás se pod její rukou jak po ráně pěstí.

"Billy, nechci, aby si o tobě maminka myslela něco špatného - ale co mohu dělat?"

"De-de-deřikejte jí to, s-s-slečno Ratchedová. De-de-de-" "Musím jí to povědět, Billy. Ani se mi nechce věřit, že bys byl něčeho takového schopný, ale upřímně, co jiného si mohu myslet? Když jsem té tu našla o samotě s takovouhle ženštinou - na matraci."

"Ne! Nic jsem ne-ne-nedělal. Já jen -" Ruka mu zas vyletěla ke tváři a už tam uvízla. "To ona."

"Billy, ta ženština té sem přece nezatáhla proti tvé vůli." Zavrtěla hlavou. "Pochop, ráda bych uvěřila něčemu jinému - už kvůli tvé nebohé matce."

Ruka mu sjela po tváři a vyryla v ní dlouhé, rudé stopy.

"T-t-to ona." Rozhlídnul se kolem sebe. "A M-M-McMurphy! Ten za to m-m-může. A Harding! V-v-všichni! Do-do-dobírali si mé, na-na-nadávali mi."

Jeho obličej se teď pevně držel jejího. Nepohlídnul už napravo nalevo, upřené zíral do její tváře, jako by tam místo jejích rysů viděl hypnotický vír smetanové běli, červené a modři. Polknul a čekal, co uslyší dál, ale sestra mlčela; všechno její umění, její fantastická mechanická moc se opět ujala vlády, analyzovala situaci a podala jí zprávu, že zcela postačí, když bude zticha.

"Do-do-donutili mě! Prosím vás, s-s-slečno Ratchedová, to oni-oni-ONI - !"

Přestala k němu vysílat svůj signál. Billymu klesla hlava, vzlykal úlevou. Položila mu ruku na krk, přitiskla si ho tváří k naškrobeným kozám, hladila ho po rameni a pomalu, opovržlivě přejížděla zrakem po našem houfu.

"To nic, Billy. To nic. Nedovolím, aby ti ještě někdo ubližoval. Neplač. Všechno tvé mamince vysvětlím." Nepřestávala po nás loupat očima. Bylo to zvláštní, slyšet ten hebký a konejšivý hlas, teplý jako polštář, a dívat se přitom na její obličej, tvrdý a studený jako porcelán.

"No tak, Billy. Pojd' hezky se mnou. Můžeš zatím počkat v kanceláři pana doktora. Nevím, proč bys musel sedět v denním pokoji s těmi... s těmi svými přáteli."

Vedla ho do kanceláře, hladila ho po skloněné hlavě a chlácholila ho: "Chudáčku, ty můj chudáčku," zatímco my jsme se mlčky odloudali chodbou zpátky do denního pokoje a posedali na svá místa, ale nikdo se neodvažoval podívat nebo promluvit na druhého. McMurphy se posadil až naposled.

Chronici na protější straně pokoje přestali šmejdit kolem a zapadli do svých pelechů. Zašilhal jsem co možno nenápadně koutkem oka po McMurphym. Seděl ve svém křesle v koutě a na moment tam odpočíval před dalším kolem - jedním v dlouhé řadě dalších kol. To, proti čemu bojoval, se nedalo porazit jednou provždy. Mohli jste se s tím jen rvát a rvát, dokud vás neopustí síly a na vaše místo nenastoupí někdo jiný.

Telefonovala ze sesterny na všechny strany a pak se na oddělení objevila spousta hlavounů, kteří přišli okukovat důkazy nočního řádění. Když se konečně ukázal náš doktor, dívali se na něj všichni ti potentáti skrz prsty, jako by to celé naplánoval on, nebo aspoň povolil a schválil. Tetelil se pod těma pohledama jako spráskaný pes a pod očima mu vyrazily bílé fleky. Bylo vidět, že už větší část toho, co se na jeho oddělení přihodilo, slyšel, ale Velká sestra mu to vykreslila znova, pomalu, hlasitě a do všech podrobností, abysme o to nebyli ošizeni. Abysme si to tentokrát poslechli jak se sluší a patří, vážně, bez špitání a pochechtávání. Doktor přikyvoval, hrál si přitom s brejlema a mžikal vodnatýma očima, až mě napadlo, že na ni musí cákat. Skončila tím, že mu pověděla o Billym a tragickém zážitku, který jsme tomu nebohému chlapci připravili.

"Nechala jsem ho ve vaší kanceláři. Vzhledem k jeho stavu bych vám doporučovala, abyste za ním okamžité zašel. Prodělal hotové peklo. Třesu se hrůzou, když jen pomyslím, jakou zkázu to v té nebohé duši muselo natropit."

Počkala si, až se doktor taky otřese.

"Měl byste jít za ním, jestli s ním vůbec bude řeč. Potřebuje teď všechen náš soucit. Nachází se v žalostném stavu."

Doktor ještě jednou přikývnul a vykročil ke své kanceláři. Doprovázeli jsme ho očima.

"Macku," povídal Scanlon. "Poslouchej - nemysli si, že někdo z nás ty její cancy žere. Je to zlý, ale dobře víme, kdo to má na svědomí - proti tobě nikdo nic nemá."

Jasně," povídal jsem, "nikdo proti tobě nic nemá." Ale když jsem viděl, jak se na mě podíval, dal bych si radši vytrhnout jazyk.

Zavřel oči a odpočíval. Vypadalo to, jako když čeká. Harding vstal, přistoupil k němu a už otevíral ústa, aby něco řekl, když k nám z chodby zaletěl doktorův výkřik a vmet nám do tváří prostou, děsuplnou pravdu.

"Sestro!" křičel. "Proboha, sestro!"

Sestra a tři černý frajeři se rozběhli chodbou ke dveřím, odkud se ozýval doktor. Ale ani jeden pacient nevstal. Věděli jsme, že teď už nemůžeme dělat nic jiného, než napjatě sedět a čekat, až se v denním pokoji objeví sestra a řekne nám, co už víme, o čem jsme věděli, že se to stát musí.

Zamířila rovnou k McMurphymu.

"Podřezal si krk," řekla. Vyčkávala, doufala, že jí něco řekne. Nezdvihnul oči. "Našel ve stole pana doktora nějaký nástroj a podřezal si krk. Ten ubohý, nešťastný, nepochopený chlapec spáchal sebevraždu. Ještě je tam, v doktorově křesle, s podřezaným hrdlem."

Zase vyčkávala. Ale pořád nezdvihal oči.

"Nejdřív Charles Cheswick a teď Billy Bibbit! Doufám, že jste konečně spokojen. Hráte o lidské životy - karbanit o lidské životy - považujete se za Boha?"

Otočila se, zašla na sesternu a zavřela za sebou dveře. Zůstal po ní jen pronikavý, vražedně ledový zvuk řinčících světelných trubic nad našima hlavama.

Nejdřív mi blesklo hlavou, že bych ho měl zarazit, přemluvit ho, aby se spokojil s tím, co už vyhrál, a vítězství v posledním kole přenechal jí, ale vzápětí tuhle první myšlenku vystrnadila další, mnohem důležitější. S kříšťálovou jistotou jsem náhle pochopil, že nikdo, ani já, ani deset z nás dohromady by ho nezastavilo. Ani Hardingovo přemlouvání, ani síla mého objetí, ani kázání plukovníka Mattersona nebo stisk Scanlonovy ocelové ruky, ani spojené úsilí nás všech - teď ho už nemohlo zadržet nic.

Nemohli jsme ho zadržet proto, že jsme to byli my, kdo ho pobízeli. Nebyla to sestra, ale naše potřeba, co ho přinutilo, aby opřel své silné pracky o kožená opěradla a pomalu se zdvíhal z křesla, až konečně stál a tyčil se nad náma jako nějaká filmová obluda, poslušná bezdrátově vysílaných rozkazů svých čtyřiceti pánů. My jsme ho celé týdny udržovali ve formě, my jsme ho podpírali vestoje dlouho poté, co mu nohy vypověděly službu, my jsme ho celé týdny nechávali pomrkat, zubit se, smát a dál hrát

předepsanou roli ještě dlouho poté, co mu všechen humor sežehnuli dvěma elektrodama.

My jsme ho zdvihli z křesla, povytáhli mu trenky, jako by to byly kožené kovbojské kalhoty, my jsme mu postrčili jedním prstem čapku dozadu, jako by to byl širokánský stetson, pomalýma, mechanickým gestama - a když vykročil přes pokoj, bylo slyšet, jak podkůvky na jeho bosých patách vykřesávají z dlaždiček jiskry.

Až úplně nakonec - potom, co prošel v třesku skla skleněnýma dveřma a sestra k němu střelhitě otočila tvář poznamenanou hrůzou, navždycky přebíjející všechny další výrazy, které by ještě někdy chtěla nasadit, potom, co zaječela, když hrábnul rukou a serval z ní uniformu, a co zaječela podruhé, když se jí od hrudi odpoutaly dvě obrovské polokoule s rudýma bradavkama a vykynuly do velikosti, o jaké se nikomu ani nesnilo, teplé a růžové v denním světle - teprve úplně nakonec poté, co ti hlavouni pochopili, že tři černý frajeři nehnou ani prstem, že budou jen stát a civět, takže musí McMurphyho zdolat bez jejich pomoci, když doktoři, úředníci a sestřičky páčili silné rudé prsty zaťaté do bílého masa jejího hrdla, jako by to byly její vlastní krční kosti, když ho s hlasitým hekáním a funěním od ní odtrhávali, teprve pak dal najevo, že snad přece jen není zcela přičetným, odhodlaným a umíněným člověkem, konajícím nepříjemnou povinnost, kterou musí splnit, ať se mu to líbí nebo ne.

Vyrazil ze sebe výkřik. Na samý konec, když už padal naznak a my jsme krátce zahlídli jeho obličej, převrácený bradou vzhůru, než nám ho zakryla hromada bílých uniforem na podlaze, tehdy si dovolil vykřiknout.

Byl to řev zaskočeného zvířete, řev strachu, nenávisti, kapitulace a vzdoru, hlas, jaký vydává mýval, puma nebo rys, poslední výkřik zaskočeného, postřeleného, hroutícího se zvířete, na které se už vrhají psi, aby ho dorazili, a které se konečně přestane zajímat o všechno krom sebe a své smrti.

Vydržel jsem to v nemocnici ještě dalších pár neděl, abych viděl, co bude dál. Všechno se změnilo. Sefelt s Fredricksonem se nechali propustit "proti lékařskému doporučení" a dva dny po nich odešli tři další akuťáci a šest jich přeložili na jiné oddělení. Kolem našeho mejdanu a Billyho smrti se vedlo dlouhé vyšetřování, doktorovi oznámili, že přijmou jeho rezignaci, a doktor jim oznámil, že když ho chtějí dostat z nemocnice, tak ať to řeknou na rovinu a vyhodí ho.

Velká sestra si týden poležela a mezitím spravovala oddělení ta malá Japonečka od narušenejch; chlapi tak dostali příležitost změnit spoustu bodů denního řádu oddělení. Než se Velká sestra vrátila, dokázal Harding, že nám dokonce znova otevřeli koupelnu a rozdával tam teď voko a pokoušel se, aby jeho průzračný tenký hlásek zněl jako McMurphyho jarmareční halekání. Zrovna rozdával, když v zámku zarachotil sestřin klíč.

Vyšli jsme všichni na chodbu, abysme se jí zeptali na McMurphyho. Uskočila o dva kroky zpátky, když jsme se přiblížili, a na moment mě napadlo, že snad uteče. Obličej měla opuchlý a promodralý, po jedné straně znetvořený, takže měla jedno oko úplně zavřené, a kolem krku tlustý obvaz. A taky novou bílou uniformu. Několik chlapů při pohledu na její prsa roztáhlo pobaveně papuly; přestože tahle nová uniforma byla menší, upjatější a naškrobenější než její staré uniformy, skutečnost, že je ženská, už zakrýt nemohla.

Harding k ní s úsměvem přistoupil a zeptal se, co se stalo s Mackem.

Vytáhla z kapsy uniformy bloček a tužku a napsala: "Vrátí se," utrhla list a ukázala ho kolem dokola.

Papírek se jí třepetal v ruce. "Jste si tím jistá?" chtěl vědět Harding, když si to přečet.

Slyšeli jsme všelijaké zvěsti; že u narušenejch srazil k zemi dva ošetřovatele, sebral jim klíče a utek z nemocnice, že ho poslali zpátky na pracovní farmu a dokonce, že sestra, která až do příchodu nového doktora měla řídit oddělení sama, podrobila McMurphyho svojí speciální terapii.

"Jste si tím naprosto jistá?" opakoval Harding.

Sestra znova vytáhla bloček. Byla v kloubech celá ztuhlá a její ruka, bělejší než kdy předtím, trhavé poskakovala nad bločkem jako ručka mechanické loutky cikánky, která vám za pár drobnáků naškrábe, co vás čeká a co vás nemine. "Ano, pane Hardingu," napsala. "Neříkala bych to, kdybych si tím nebyla jistá. Vrátí se."

Harding si přečet papírek a pak ho roztrhal a útržky vyhodil do vzduchu. Schoulila se do sebe a zdvihla ruku na ochranu pohmožděné strany obličeje. "Dámo, myslím, že jste prolhaná jak cikánská kůže,"

povídal jí Harding. Chvilí na něj zírala a ruka nad bločkem nakrátko zaváhala, ale pak zase blok a tužku zastrčila do kapsy bílého stejnokroje, obrátila se a šla na šestému.

"Hmm," povídal Harding, "tak mám dojem, že naše konverzace byla trochu nanicovatá. Ale co taky můžete písemně odpovědět, když vám někdo řekne, že jste prolhaný jak cikánská kůže?"

Dělala co mohla, aby svoje oddělení dostala zpátky do figury, ale neměla to lehké, poněvadž McMurphy byl všudypřítomný, dusal po chodbách, hlasitě se chechtal při sezeních a zpíval si na latríně. Její bývalá moc ji opustila, papírky jí nebyly nic platné. Ztrácela svoje pacienty jednoho po druhém. Když zažádal o propuštění Harding a manželka si ho odvezla domů a George přeložili na jiné oddělení, zůstali jsme z party, která spolu byla na rybách, jenom tři - já, Martini a Scanlon.

Nechtělo se mi ještě odejít, poněvadž se mi zdála nějak nebezpečné sebejistá; měl jsem pocit, že se chystá ještě na jedno kolo, a chtěl jsem být u toho, kdyby k němu došlo. A jednou ráno, tři týdny potom, co nám McMurphy zmizel z očí, se vytasila se svým posledním trumfem.

Dveře oddělení se otevřely a černý frajeři přivezli vozík, který měl dole přivázanou cedulku, kde tlustýma černýma písmenama stálo: McMURPHY - RANDLE P. POOPERAČNÍ STAV. A pod tím bylo inkoustem připsáno: LOBOTOMIE.

Dotlačili vozík do denního pokoje a nechali ho stát při zdi vedle vegeťáků. Stáli jsme před vozíkem, četli ta slova na cedulce a pak jsme přenesli pohledy na druhý konec, na hlavu vtačenou do polštáře, štrapec zrzavých vlasů nad mlíčně bílým obličejem s temně fialovýma monoklama na očích.

Po minutě ticha se Scanlon obrátil a plivnul na zem. "Kurvafix, co si ta stará svině myslí? Tohle jí zrovna tak sežerem. To přece není on."

"Ani zdaleka ne," povídal Martini.

"Co z nás dělá blbce?"

"Ale dali si záležet, to se musí nechat," povídal Martini, přešel k hlavě a ukazoval na jednotlivá místa.

"Vidíte, udělali mu i jeho přeraženej nos a tu bláznivou jizvu - dokonce kotlety."

"Nojo," zabručel Scanlon, "ale s náma nevyjebou."

Prodral jsem se mezi pacientama k Martinimu. "Jo, jizvy a přeražený nosy by uměli," povídal jsem. "Ale pohled, ten už nesvedou. V tomhle obličejí není vůbec nic. Má ksicht jako ty panáci z vejkladů, no nemám pravdu, Scanlone?"

Scanlon si ještě jednou odplivnul. "To si piš. Vůbec je nějak bezvýraznej. To pozná každěj trouba."

"Heleďte," povídal jeden pacient, když odhrnul prostěradlo, "tetování."

"No jistě," povídal jsem, "napodobit tetování je pro ně hračka. Ale co ruce? Na ty jsou krátký. Měl ruce jako lopaty!"

Celý zbytek odpoledne jsme si se Scanlonem a Martinim dělali srandu z té zfušované panoptikální figuríny, jak to nazval Scanlon, co tam ležela na vozíku, ale jak hodiny ubíhaly a zpuchlá kůže kolem těch skleněných očí splaskávala, všimnul jsem si, že toho panáka okukuje pořád víc chlapů. Pozoroval jsem, jak dělají, že jdou k věšáku s časopisama nebo k fontánci, ale kradmo přitom znova pokukují do té tváře. Pozoroval jsem je a přemýšlel, co by asi udělal. Jedno jsem věděl na beton: určitě by nedovolil, aby něco takového dvacet nebo třicet let vysedávalo pod jeho jménem v denním pokoji a sloužilo Velké sestře za příklad, jak dopadnete, když se postavíte na odpor systému. To jsem věděl tutově.

Počkal jsem si večer, až mi zvuky potvrdí, že všichni na ložnici tvrdě spí a černý frajeři skončili pro dnešek s obchůzkama. Pak jsem na polštáři otočil hlavu a zadíval jsem se na sousední postel. Naslouchal jsem tomu dechu celé hodiny, co přijeli s vozíkem a přeložili to tělo na postel, naslouchal jsem, jak se plíce zalykají, zastavují a znova rozbíhají, doufal, že se zastaví nadobro - ale pohlédnout jsem se tam ještě neopovážil.

V okně visel studený měsíc a zaléval ložnici světlem bílým jako sbírané mlíko. Posadil jsem se na posteli, a jak můj stín padnul na to tělo, zdálo se mi, že ho mezi bokama a ramenama rozštípnul vejpůl a že tam zírá černá díra. Otoky splaskly natolik, že měl teď oči otevřené; civěly přímo do měsíce, bdělé a rozšířené, sklovité lesklé, jak už dlouho nemrkaly, až mi připomněly očouzené pojistky na rozvodnici. Natáhnul jsem se pro polštář a oči se chytily mého pohybu a sledovaly, jak vstávám a dělám těch pár kroků mezi posteľama.

Velké, statné tělo viselo na životě zuby nehty. Dlouho se ho snažilo uhájit, zmítalo se a mlátilo sebou tak

mocně, že jsem ho musel nakonec zalehnout po celé délce a svírat kopající nohy stehnama, zatímco jsem mačkal polštář do obličej. Měl jsem dojem, že na tom těle ležím celé hodiny. Konečně sebou přestalo zmítat. Na okamžik znehybnělo, pak v něm ještě krátce škublo a zůstalo už bez pohybu. Až potom jsem se odvalil. Stáhnul jsem polštář a uviděl v měsíčním světle, že se výraz té tváře vůbec nezměnil, podržela si svůj prázdný, vyprahlý pohled až do posledka, dokonce i v udušení. Zatlačil jsem jí palcemá víčka a chvíli podržel, až tak zůstaly. Pak jsem si šel zase lehnout.

Chvíli jsem ležel s dekou přetaženou přes obličej a namlouval jsem si, jak jsem to provedl pěkně potichu, když mě sykot od Scanlonovy postele upozornil, že přece ne tak docela.

"Jen klid, náčelníku," povídal. "Klid. Všecko je v pořádku."

"Kuš," zašeptal jsem. "Kuš a chrápej."

Chvíli bylo ticho; pak jsem ho uslyšel syčet znova. "Hotovo?" ptal se.

Řek jsem mu, že jo.

"Kristepane," povídal potom, "ona na to přidě. To je ti snad jasný, ne? Jistě, nikdo ti nic nedokáže - taková pooperační troska mohla zhebnout sama, to se stává - ale sestra na to přidě."

Mlčel jsem.

"Já bych na tvým místě, náčelníku, vzal nohy na ramena. Fakt. Víš co? Vem draka a já jim řeknu, že se hejbal ještě potom, cos vymáznul. Neboj, budu tě krejt. Tak to bude nejlepší, nemyslíš?"

"Nojo, to se ti řekne. Mám je poprosit, aby mi odemknuli dveře a nechali mé běžet?"

"Ale vůbec ne. Ukázal ti přece jak, jen si vzpomeň. Hned ten první tejden. Vzpomínáš si?"

Neodpověděl jsem. Scanlon už taky nic neřek a ložnice zase ztichla. Ještě pár minut jsem ležel a pak jsem vstal a začal se oblíkat. Když jsem na sebe navlíknul zeleňáky, sáhnul jsem do McMurphyho nočního stolku pro jeho čepici a zkusil jsem si ji nasadit. Byla mi moc malá. Najednou jsem se zastyděl, že si ji vůbec zkouším. Hodil jsem ji cestou z ložnice Scanlonovi na postel. "Zlom vaz, kámo," povídal, když jsem vycházel ze dveří.

Měsíční světlo cezené drátěnými oky na oknech koupelny modelovalo rozložitý těžký tvar rozvodného bloku a odráželo se od chromovaných kohoutů a skleněných měrek tak studeným leskem, až se mi zdálo, že je slyším praskat. Zhluboka jsem se nadechnul, sklonil se nad blokem a vzal za železa. Pevně jsem zapřel nohy a ucítil jsem, jak pod tou vahou drtím chodidlama podlahu. Zabejčil jsem ještě víc a teď už bylo slyšet, jak se dráty a trubky trhají od podlahy. Vytáhnul jsem blok ke kolenům a povedlo se mi ho podebrat jednou a shora obejmout druhou rukou. Chrom mě studil do krku a do sanice. Otočil jsem se zádama k oknu a pak jsem se prudce obrátil a nechal blok vlastní vahou proletět pletivem a oknem. Ozval se ohlušující třesk. Sklo se rozstříklo do měsíce, jak průzračná studená voda křtící spící zem. Nabíral jsem dech a říkal si, že bych se měl vrátit a vzít Scanlona a pár dalších s sebou, ale pak jsem zaslechnul z chodby pleskání stěvců černých frajerů, a tak jsem se opřel rukou o parapet a vyskočil do měsíčního světla za blokem.

Utíkal jsem zahradou stejnou cestou jako tenkrát ten pes, směrem k dálnici. Pamatuju se, že jsem běžel ohromnými skoky, připadalo mi, že jsem se vždycky zastavil a dlouho, dlouho plul vzduchem, než jsem zase dopadnul na zem. Měl jsem pocit, že lítám. Svobodné. Věděl jsem, že uprchlíky, jako jsem já, se nikdo nenamáhá pronásledovat, a Scanlon že se už s otázkama kolem toho mrtvého nějak vypořádá - nebylo zapotřebí, abych se takhle hnál. Ale nepolevil jsem. Utíkal jsem několik kilometrů, než jsem se konečně zastavil a vyšlápnul dálniční násep.

Stopnul jsem nějakého chlápka, Mexičana, který jel na sever s nákladákem ovcí, a napovídal jsem mu, že jsem profesionální indiánský boxer, kterého dal syndikát zavřít do pakárny, a chlápek radši rychle zastavil, daroval mi koženou bundu, abych měl čím zakrýt svoje zeleňáky, a ještě mi půjčil deset dolarů na jídlo, než dorazím do Kanady. Vzal jsem od něj adresu a slíbil jsem mu ty prachy poslat zpátky, až se zas trochu zmátořím.

Moh jsem nakonec do Kanady, ale napadlo mé, že se cestou zastavím u řeky Columbie. Chtěl jsem se poohlídnout kolem Portlandu, Hood Riveru a The Dallesu po několika známých z naší vesnice, jestli si zatím nevychlástali mozek. Chtěl jsem se podívat, jak si žijí od té doby, co se od nich vláda pokusila vykoupit jejich právo být Indiánama. Slyšel jsem dokonce, že pár lidí z našeho kmene po té obrovské přehradní hrázi za milióny dolarů začlo stavět svoje staré rozviklané můstky a lovit oštěpama lososy v

odpadní výpusti. To bych teda moc rád viděl. Ale hlavně jsem chtěl znovu vidět ten kraj kolem vodopádů, abych si ho zas osvěžil v paměti.

Dlouho jsem byl pryč.

- 231 -